

KARLIS ZARINŠ

STASTI*
NOVELS*

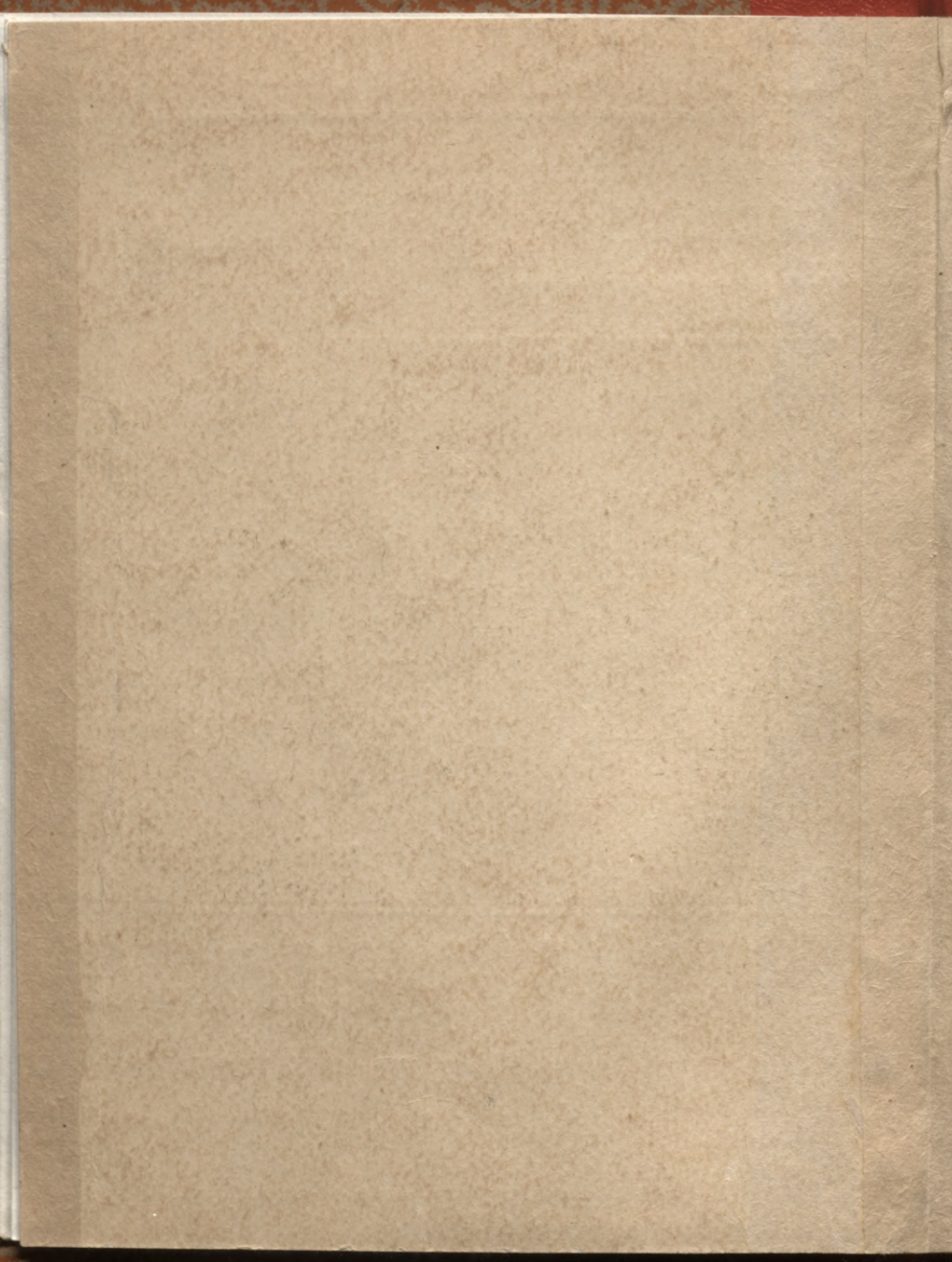
89-3

L293

m/f

GLUŽI VĒLTIGĀ
VĀRONĪBĀ

89-3
293

m/f

L
810

Kārlis Zariņš

Gluži veltīga varonība

Stāsti un noveles

1 9 2 6
.....
L E T A * R Ī G Ā

0309068860

VALSTS BIBLIOTEKA

89-

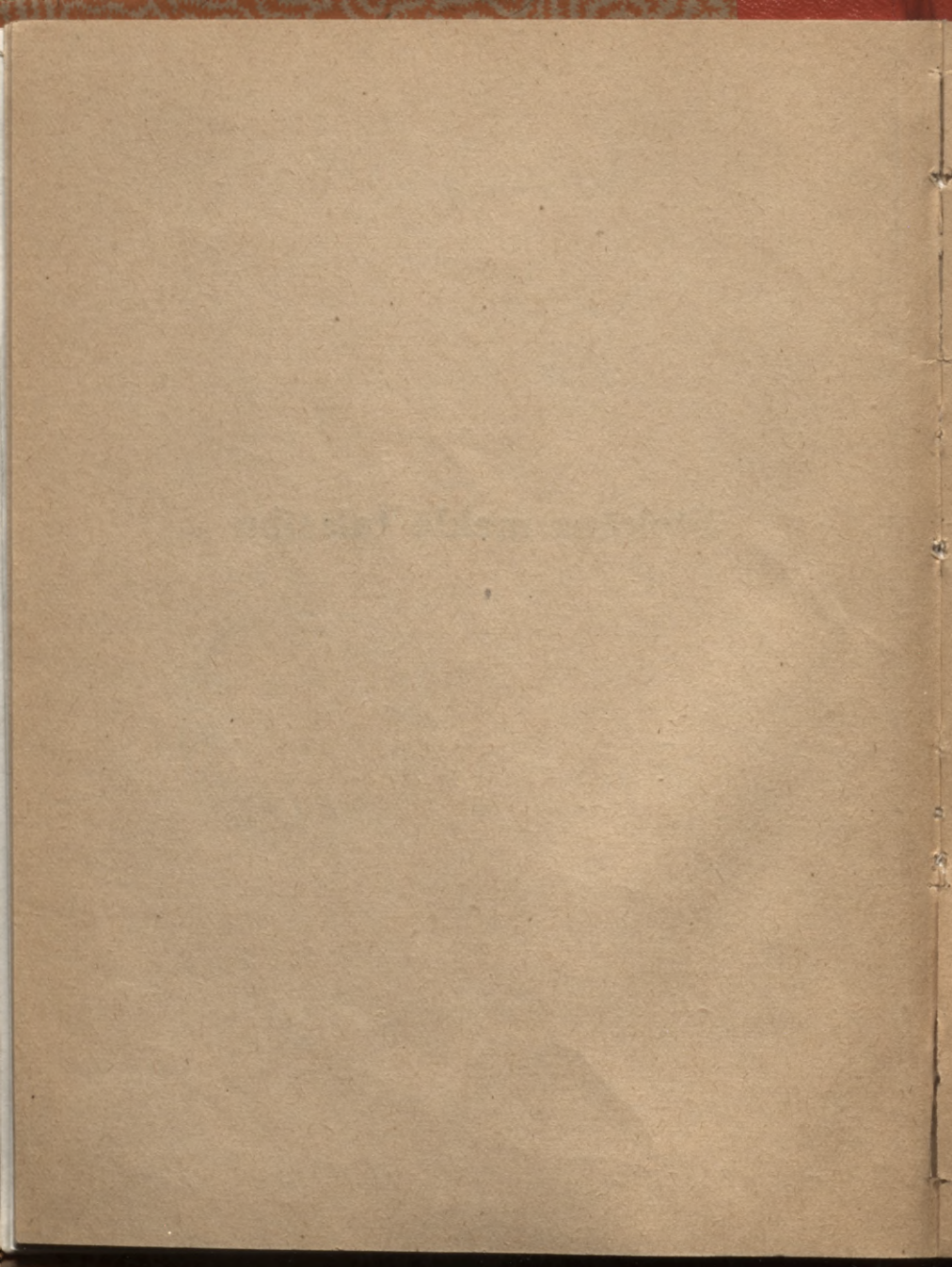
12. v. 1125

Armijas spiestuve, Rīgā, Muižas ielā Nr. 1.

Stokāns meklē taisnību

I.

Beidzis lasīt, pulka komandiers pazvanīja. Ienāca adjutants un nostājās divu soļu atstatumā no gaida, zem kuŗa kvēloja kāju sildāmais aparats.

— Iesaucat leitnantu Stokanu.

Stokāns jau gaidīja aiz durvīm un, palaidis adjutantu garām, iegāja lielā, gaišā, labi iekārtotā kabinetā. Stokāns bija diezgan padzīvojis cilvēks, pāri trīsdesmit gadiem. Viņš droši un mierīgi paskatījās savām pelēkajām acīm komandiera sejā, turēdams rokas cieši gar sāniem.

Komandieris brīdi aplūkoja nenozīmīgo leitnantu. Viņa skatā atspoguļojās vāji apslēpts nicinājums.

— Jūs sen esat armijā?

— Kā no pirmās mobilizācijas dienas.

— Un mūsu pulkā?

— Divas nedēļas.

— Tā. Sakat, vai jūs apzināties, ko esat uzrakstījuši?

— Pilnīgi. Es rakstīju pēc labākās pārlicības.

— Pārlicības... tas viss var būt. Bet vai jūs zināt, kādā formā jūs esat izteikušies?

— Man liekas, forma šinī gadījumā nespēlē lomu.

— Tā?

Komandiera seja pamazām piesarka.

— Tā? — viņš atkārtoja, valdīdams balsei, kuŗa palika dobja un draudoša. — Vai jūs zināt, ka par tādu stilu var nokļūt zem tiesas?

— Nē; es domāju...

— Lūdzu, nesākat filozofēt.

— Atvainojat, bet...

— Klusu!

Komandiera seja pieņēma ķieģeļa nokrāsu un pats viņš atgādināja stipri sakaitinātu pristavu. Stokāns tomēr nenobijās, viņa pelēkās acis raudzījās arvien vēl mierīgi un droši cilvēkā, kurš ka dūzis sēdēja tam priekšā.

— Es domāju, man jāziņo par visām nelikumībām.

— Jūs domājat! Kā jūs drikstat dom... kā jūs drikstat runāt par nelikumībām? Liekēži un zagļi? Kur viņi ir?

— Raportā viss pateikts.

— Lūdzu nefilozofēt! Kas tā par valodu? Fendriks! Ar pirmo maršējošo rotu uz pozīcijām...

— Tas mani nenobaidīs.

— Klusu! Ne vārda nerunāt! Trīs dienas virsardzē un pēc tam... aidā! Saprotat! Ārā!

Komandieram parādījās zili plankumi aiz ausīm un aprūka balss. Viņš, kadra virsnieks, nebija pieradis pie tādas valības, kā to iedomājās jaunie rezervisti. Aizvien biežāk viņam nācās uztraukties, sevišķi Stokāns to nervozēja: divu nedēļu laikā pēdējais bij jau paguvis izpelnīties rājienu, nosēdēt virsardzē un tagad, tagad... tad jau labāk prom uz pozīcijām... Kā gan nē: kaut kāds rezerves leitnantīšs iedomājās aizrādīt uz nelikumībām un izteikties, ka saimniecības daļas ierēdņi ar visu savu priekšnieku ir zagļi un liekēži! Ja to lietu nodotu tiesai, notikums, protams, ņemtu attiecīgu virzienu. Nu, bet tiesai tomēr nevar, viņa jau tā ir apkrauta dezertieru lietām. Liks vienkārši nosēdēt virsardzē un pēc

tam—uz pozīcijām. Vispār, pozīcijas bija tā Sibīrija, kurp transportēja nepaklausīgos.

Komandieris izņēma batista kabatas lakatiņu un noslaucīja kaklu. Viņš zināja, ka uzbudināšanās tam kaitē un tāpēc jutās vēl vairāk neapmierināts. Suņa dzīve, taisnību sakot! Labi vēl, ka dēls nodots ģimnazijā un ne korpusā — taču nebūs tik grūti maizi pelnīt.

Izdzēris malku ūdens, kurš tam atradās uz galda smagā kristāla karafē, komandieris uzrakstīja pavēli, ka leitnants Stokāns par disciplināriem pārkāpumiem ievietojams uz trim dienām virssardzē. Tad tas aizsmēķēja papirosu un pamāja Stokānam ar galvu, lai iet ārā. Sārtums viņa sejā pamazām izzuda.

II.

— Nu, ko es jums teicu, — adjutants uzrunāja Stokānu, kurš ātriem soļiem izsteidzās no kabineta. — Tā taču nevar!

— Zināms, taisnību nekad nedrīkst sacīt, — Stokāns atbildēja; — bet es tomēr nelikšos mierā. Nesmu no tiem vīreļiem.

— Velti, miļais draugs, pilnīgi velti.

— Redzēsīm.

Stokāns paklanījās pret adjutantu un tūlīt devās uz klubu, kurš atradās turpat pulka kanceļijas telpās, tikai otrā stāvā. Klubā, kā aizvien, sēdēja Stokāna rotas komandieris un vēl daži jaunāki virsnieki.

— Nu? — rotas komandieris smejoši noprasija. — Dabūji, ko gribēji?

— Zināms! Tādā stāvoklī lieta nepaliks.

— O, mēs dzirdējām, kā tev izmazgāja galvu. Droši vien ceļosi ar pirmo maršējošo rotu?

— Nu, un tad? Vai tas skaitās par noziegumu?

— Var jau neskaitīt, bet patikami tomēr nav. Saki, Stokān, kas ar tevi notiks? Tu esi lāga virs, bet vēl nesaproti, kā jādzīvo. Nav jau tūlīt jābūt varizejam, bet tā taču nevar izteikties. Liekēži, zagļi! Padomā pats: pēc būtības tu ar saviem briesmīgajiem epitetiem neko nepanāci. Taisni izteiksmes dēļ tavs raports nekur tālāk neies.

— Rakstīšu atkal.

— Rakstīsi, kamēr dabūsi koka krustu.

— Nu, un dabūšu koka krustu! Bet taisnība paliks.

— Taisnība, taisnība! Cilvēks, var redzēt, nav uz mutes kritis, bet runā par taisnību. Kas tev par pieri!

Piere Stokānam tiešām bija kā no zilonkaula: spodra, dzeltena, tikko pārvilkta ar ādu. Viņš glaudīja gaišās, sarainās ūsas un mierīgi raudzījās rotniekā. Likās, pēdējā vārds tam gāja pilnīgi secen.

Pienāca kāds no jaunākiem virsniekiem:

— Es arī nesaprotu, kāpēc jūs uztraucaties, Lie-ta pati par sevi saprotama un citāds iznākums nevarēja būt.

— Kurš tad uztraucas? — Stokāns skarbi iesaucās. — Es? Kā jūs varat tā runāt? Ek, iedzersim labāk šnabi!

— To var, — rotas komandiers piekrita. — Jorgij, atnes karafi!

Viņi apsēdās pie ēdamgalda un sagatavojās kā uz dievkalpošanu. Rotnieks aizsprauda zalvjieti aiz ka-

kla, saberzēja rokas un pārmeta krustu; Stokāns krustu gan nemeta, bet atbraucija sarainās ūsas un piemiedza acis. Tad tie atlieca galvas, veikli iemeta glāzīšu saturu mutē, drusku nopurinājās un uzkoda pa gabaliņam maizes ar sāli.

— Labs, — rotnieks noteica.

— Labs, — Stokāns piekrita.

— Bet pēdējais, — bufetnieks Jorgijs paskaidroja, ieliedams pa otrai kārtai.

— Kā tā?

— Krājums izbeidzies.

— Iegādās jaunu.

— Šaubīgi, vai izdosies.

— Izdosies, — apgalvoja rotnieks.

— Es arī domāju, ka izdosies, — piekrita Stokāns.

Viņi izdzēra un uzkoda pa otrai, trešai un ceturtaī kārtai. Rotniekam patika Stokāna stūrgalvība, Stokānam — rotnieka satiecība. Abi viņi bija viena iesaukuma rezervisti, abi pēc aroda mērnieki un abi labi degvīna cienītāji. Tie sapratās, būdami pilnīgi pretējas dabas. Stokāns darīja visu ātri, noteikti un strupi; rotā tas ienesa vispārējas bailes un uztraukumu; viņš dusmojās par to, kas citiem likās smieklīgs; viņš ieteica netaupīt kroņa zābākus (lai apmācībā stingrāk piesit kājas), bet skatījās, cik katlā gaļas un vai tā neož. Bez tam viņš prata lamāties labāki par seržantu, daudz labāki par kaprali un gandrīz tikpat labi kā feldfebelis.

— Tev ir tikai viena vājība, — rotnieks vēlreiz atgriezās pie Stokāna lietas, — tu pats zini, par ko es runāju.

— Šodien ir skaists laiks, — Stokāns noteica, izlikdamies, ka neklausās.

— Nē, iegaumē, ko es tev saku, — rotnieks turpināja, — mēģini atsvabināties no savas abstraktās domāšanas, tā tevi pazudinās. Atmet savu slimīgo taisnībošanu.

Kad karafe bij izdzerta, rotnieks izteica vēlēšanos, redzēt viņā jaunu saturu, bet Stokāns jau vairs nevarēja palikt, viņam bija jāiet uz mācību. Samaksājis savu daļu, tas noglaudīja ūsas un aizgāja stingriem soļiem.

Rotnieks noskatījās viņam pakal ar vienu aci un līdzjūtīgi noteica:

— Zelta sirds, bet suņa prāts.

III.

«Mani nenobaidisiet,» apgalvoja Stokāns, kad viņu ieskaitīja maršējošā rotā. Ar to viņš nedomāja draudēt, tikai pierādīja, ka tam nav ko nožēlot.

Aiziešanas rītā rotu izveda pagalmā, pulka komandieris pēc vecas, ievestas kārtības noturēja apskati un patriotisku pavadišanas runu, bet pēc tam apskāva Stokānu un noskūpstīja to uz vaiga: sak', nepiemini ļauna, ko es esmu tev darījis! Stokāns pirmā acumirkli apjuka: tāda augstsirdība viņu aizkustināja, tas tikko novaldīja asaras un paskatījās uz komandieri tik naivi, tik atklāti un visu piedodoši, ka pēdējais nevilus nolaida acis.

Tanī pat brīdī atskanēja komanda: «soļiem, marš, labo plecu uz priekšu,» orķestrs sāka spēlēt «Vecos draugus» un rota aizgāja kā viens vīrs.

Ak, šie «Vecie draugi»! Simttūkstošiem un miljoniem cilvēku viņi pavadīja uz lielo lopu kautuvi, kurā paliks vēsturē tikpat ilgi, cik pati vēsture. Kas to gan būtu domājis, ka vecais maršs piedzīvos tādu godu!

Stokāns lamādamies soloja rotai līdz un dusmojās par savu lētticību, kas to uz mirkli bija pārņēmusi. Bet ceļā viņam aizmirsās visas nepatīkšanas, tas iedzēra ar pusrotnieku — jaunu, tikko no skolas nākušu leitnanteli — un lika, lai rota dzied, kamēr krīt.

Pēc trim dienām viņi sasniedza mērķi. Varens mērķis! Tūlīt no pietātnes tos aizdzina klajumā un izdalīja pa dubļainiem, netīriem, piegānītiem ierakumiem, kur viņi apmainīja īgnus, apnikušus cilvēkus, kas te bija sēdējuši veselu mēnesi. Ierakumos citādi valdīja miers, tikai likās garlaicīgi un neinteresanti.

Stokāns apstaigāja savu iecirkni, šad tad apskatīja ienaidnieka līniju un noteica:

—Viss būtu labi, bet mums nav neviena blokhauža. Nelieši! Atkal divīzijas štābā sēd kāds vācietis!

Aiz sašutuma viņš sataisīja zvērisku saku un izgrūda gadījumam piemērotus lāstus. Aizgājis uz savu zemnicu, tas izņēma bloku un uzrakstīja bataljona komandierim raportu par blokhaužiem un artilēriju, izteikdams aizdomas, vai tikai divīzijas štābā nesēd vācieši.

Uz vakara pusi Stokānu aizsauca pie bataljona komandiera, kurš dzīvoja pusversti atstatumā no ierakumiem. Bataljoniēks bija cilvēks, par kuru runāja visā frontē. Viņš atradās pozīcijās tikai tamdēļ, ka tam jau sen vajadzēja atrasties Sibīrijā. Pulkvedis

Šenšins! O, tas kādreiz bija dzīvojis virsnavēlnieka štabā, bet tagad nobeidza karjeru simts jūdžu atstatumā no tuvākā civilizācijas centra, tīfa un malarijas apvidū. Tas viņam bija uzlikts par mācību, nu, un zem šī paša nevaldāmā, nesimpatiskā un neciešamā cilvēka Stokānam vajadzēja noliekt savu protestanta galvu. Ari par mācību!

Rakstvedis ievēda jauno rotnieku pussagrautā žīda veikalā istabelē, kur pie galda sēdēja cilvēks, Stokāna gados, un pūta tēju. Raports viņam gulēja priekšā kā apsūdzības raksts.

— Jūs vajaga blokhaužu? — Šenšins noprasīja; — bet vai jūs nezināt, ka tas ir vācu izgudrojums? Velns lai parauj, mēs neciešam neko, kas nācis no vāciešiem! Nu, ko jūs teiksiet uz to? Sēžaties.

Stokāns mēģināja izlocīties, ka vārdi un nosaukumi nav no svara.

— Kā nav? — iesaucās komandieris, — visa mūsu armija ir tikai vācu roku darbs! Mums pašiem nav pat feldfebeļu un feldšeru. Sakāt, vai jūs dzerat tēju?

— Kad cita nekā nav, dzeru.

— Ari es tā domāju. Bet vai jūs zināt ko? aizlaidisim uz Blusu miestu. Tur var vēl šo to dabūt.

— Blusu miests būs verstes trīs vai četras no šejienes.

— Apmēram.

— Bet mans palīgs tāds zaļš puika: pirmo reiz uz lauka.

— Nekas, šonakt vār, par to es galvoju.

— Klausos, pulkveža kungs.

Komandieris atstūma tējas glāzi, lika ienest puskažociņu, apsedlot zirgus un pasaukt adjutantū.

Adjutants — tāds pat jauns puika, kā Stokāna palīgs — sastinga bataljoniēka priekšā.

— Mēs uz Blusu ciemu.

— Saprotu.

Pēc desmit minūtēm viņi jau aulekšoja pa viegli sasalušu melnzemi pretī tumsai un naktij. O, tā bija skaista gaita šai melnajā tuksnesī!

IV.

Blusu miestā valdīja klusums. Te vairāk nekā nebija, kā pārs tējnicu. Šenšins, acimredzot, labi pazina miestu. Viņš pieturēja pie lielākās tējnicas un uzsauca:

— Civja, Civja-a!

Atvērās mazs, kvadratains lodziņš.

— Kas tur? Pans pulkvedis?

— Ja pie tevis ir atkal skrīveri, dzen ārā, saproti!

— Tūliņ, pan, — atbildēja lodziņā un pēc dažiem mirkliem atvērās tējnicas durvis.

— Nākat, pan, iekšā, mēs esam vienas pašas ar mūsu un māšicu.

— Un vairāk neviena cilvēka?

— Tikai pans kapteinis.

— Laikam Gricko. Nu, tas var palikt.

Viņi ieveda zirgus pagalmā, piesēja tos katru pie sava mieta un gāja uz istabu. Civja visu laiku rādīja gaismu, bet pēc tam nozuda. Izstaba bija liela, toties ārkārtīgi zema, tumša un netīra. Saulsēklu mizas mētājās pa rudo, mālaino klonu, pie letes sē-

dēja sievietē izirušiem matiem. tai pretī resns, nekuvies virsniēks. Visu vienu istabas kaktu aizņēma sarkana krāsns, kuņā bija iemūrēts milzīgs tējas katls. Šēnšins gāja taisni virsū resnajam.

— Ko tu te dari, Gricko?

Resnais piecēlās.

— Esmu atvaļinājumā, pulkveža kungs.

— Zinu jau. Nu nekās, palieci. Atvedu vēl vienu trimdinieku. Esot nevaldāms tips, lai pārmācot. Iepazīstaties.

Stokāns un Gricko iepazīnās.

— Pulkveža kungs, kas jums teica, ka esmu nevaldāms tips? — Stokāns noprasīja Šēnšinam izaicinošā tonī.

— Kas teica, lai paliek, — Šēnšins iesmējās. — Es tam nepiegriežu vēribu. Saprotat?

— Aizmugures intriga, — Gricko iebilda.

— Protams, — noteica Šēnšins. — Nu, bet kur Civja?

— Viņa tūlīt ienāks, — paskaidroja sievietē aiz letes.

— A, Rifka! Labvakar. Amizējies ar Gricko?

— Un kā vēl! Man aiz smiekliem sāk sāpēt mute.

— Zinu jau. Bet kur Civja paliek?

— Civja laīkam nāgrabā.

Visi trīs apsēdās pie letes. Stokānam ļoti grībējās skatīties uz Rifku, bet bija neveikli. Tik daudz viņš tomēr redzēja, ka tā ir diezgan jauna un skaista. Stokāns piedāvāja viņai papirosu un Rifka paņēma.

Ienāca Civja ar vējlukturi un grozu, kuņu tā paslēpa zem letes. Viņa, acīmredzot, bija vecākā māsa, spēcīga sievietē, platām gūžām, drusku izplū-

dusi, bet lepnu seju, kuņā mirdzēja iegarenas mandeļu acis.

— Lūk, mūsu amacone! — iesaucās Šenšins.

— Ar ko varu pacienāt? — Civja uzprasīja vīrišķā balsī.

— Uzcep svaigas olas, bet ātri.

— Ātri, ātri, bet kur lai ņemu tādu gastronomiju!

Civja bija Šenšina simpatija; pamājusi Rifkai, viņa apsēdās Šenšinam blakus un sakrustoja rokas pār krūtīm.

— Nu?

— Nu?

— Vai pudele ar' būs?

— Civjai ir viss kas, — žīdiete atbildēja, — pasaki tik! Nu, lai notiek, Rifka, pasniedz.

Māsa noliecās zem bufetes un izņēma pudeli īsta, dzintarspīdīga Besarabijas vīna.

— Oho, — iesaucās Gricko, — bet ma bija jādzeļ burda.

— Tev! — noteica Šenšins, — labi, ka tev vēl deva burdu!

Gricko tomēr neizskatījās pēc tāda, kuņš būtu dzēris burdu. Viņš gudri piemiedza acis un aplūkoja pudeli vējluktura gaismā.

— Ai, kad jūs zinātu, kā man izgāja aizpagājuš' nakt', — Civja pastāstīja, glaudīdama pati savus kamiešus, — draguni tikko neaplaupīja! Izkratīja visas maliņas, pat zem svārkiem meklēja. Bet ko Civja! Dragunu vairāk kā simts cilvēku — tik un tā visiem nepietiktu. Es nē un nē, lai vai dzen pliku uz ielas. Beidzot noticēja un apmierinājās ar burdu.

— Jā, un gandrīz neviens nemaksāja, — piebilda Rifka, pasniedzama olas.

— Civja prot dzīvot! — noteica Šensšins un uzsita židietei tik spēcīgi pa gurnu, ka tā aiz sāpēm ieklie-dzās.

Bet tas jau nebija nekas. Gricko uzprasīja vai nevar dabūt otru pudeli, un Rifka tūlīt pasniedza.

Pie tās pašas reizes Stokāns palūdza trešo — un arī dabūja. Tālāk, pēc trešās, vajadzēja muziku. Bet kādu muziku Blusu miestā varēja vēlēties, tur-klāt vēl nakts laikā? Nu, vienalga! Rifka aizgāja pēc neredzīgā Ileka, Ileks ieradās ar vijoli, uzskanēja to un sāka dzīgāt. Vijole savā ziņā skanēja lieliski. Šensšins no sākuma sita ar piešaino zābaku takti, līdz beidzot paņēma Civju un sāka dejoj. Ari Stokāns gribēja, bet Rifka negāja.

— Uzceļat manu māšicu, — viņa pamācīja, rā-dīdama uz aizkrāsni.

Lūk, kā! Stokāns devās turp. Viņš noliecās un ieraudzīja gulošu sievieti. Tā bija Haisa Vainik — Rifkas māšica. Haisa pavēra acis, nožāvājās un gau-si, bez sevišķas patikas, piecēlās. Viņa izskatījās miegaina, apvēlusies, drusku netīra; viņas apģērbs bija nekārtībā un no tā lauzās ārā tumšas, briestošas krūtis. Bet tad tā izslējās, viegla, lokana, vijīga kā pātaga, sasprauda matus un uzlika Stokānam roku uz pleca.

Velnš, kas tas bija par vieglumu, kas par nedzir-dētu vieglumu! Haisa žāvājās piemiegtām acīm, bet varēja dejoj līdz rītam. O, tā bija Civjas labākā prece!

V.

Pēc nedēļas fronte pievirzījās pusotras verstes tuvāk Blusu miestam. Tās bija karstas dienaš, kurās Stokāns pazaudēja savu jauno palīgu, pusi no rotas sastāva un briesmīgo priekšnieku Šenšinu. Viņu atvadišanās notika savādos apstākļos. Šenšins sēdēja lazaretēs ratos un raudzījās garāmgājējos; pamanījis Stokānu, kurš lieliem soļiem brida pa izmīto melnzemi, tas uzsauca pēdējam:

— Sveiks, Stokān, Labi padzīvojām, vai nē?

— Ļoti labi, — Stokāns atbildēja, pieiedams pie ratiem. Viņš redzēja, ka bataljoniekam bija pārsieta kāja un ka caur pārsējumu sūcās asinis. Bet ko tur varēja darīt!

— Es ar domāju, — Šenšins noteica, — tikai žēl, ka dzīvīte paputēja.

— Nekas, pulkveža kungs, — Stokāns atbildēja, — varbūt vēlāk atkal iekārtosimies.

— Lai Dievs dotu! Bet paklausies, ja satieci Civiju, saki, ka es to sveicinu un lai viņa gaida mani.

— Klausos, pulkveža kungs! Katrā ziņā pateikšu.

— Nu, tad paliec vesels!

Viņi saskūpstījās kā divas jaunkundzes un ļāva, lai asaras rit cik patīk: kurš gan tādos brīžos — neēdis, negulējis — ievēro pieklājību? Jāsmejas! Ratu rinda sāka kustēties uz priekšu, Stokāns nošņauca degunu un aizgāja savu ceļu.

Pēc pozīciju maiņas frontē iestājās miers, kluss rudens miers, kad debesīs un zemes virsū viss liekas kā kapsētā. Tie tur, viņā pusē, droši vien atpūtās, bet šie te gaidīja, kas notiks tālāk, un garlaikojās.

Stokāns novilcināja pārs dienas un beidzot aizgāja uz miestu.

Nedaudzie miesta iedzīvotāji bija aizvākušies projām, tikai Civjas tējnica vēl darbojās. Bet arī tā atradās uz kājām: pagalmā stāvēja rati ar krāmiem un grabažām: tur bij toveri, abras, pēļi, vistu kastes, drēbju aizsaiņi un citi māju piederumi, — trūka tikai zirga. Stokāns nospārdīja dubļus no kājām un iegāja istabā. Velns, kas te bija par gaisu! Dibenā, pie lētes, sēdēja vesela armija virsnieku — pilnīgi sveši ļaudis, laikam no jaunā, tikko atsūtītā pulka.

Stokāns apsēdās savrūp; neviens viņam nepiegriezta vēribu, tikai pēc laba brīža tas dabūja pamāt Civjai, kuŗa sēdēja starp svešiem viesiem. Civja pienāca smaidīdama:

— A, labdien, pan, jūs atkal pie mums! Vai būs jābēg?

Stokāna roka žņaudzās dūrē; viņam nepatika Civjas izturēšanās.

— Pulkvedis jūs sveicina.

— Paldies, pan, — žīdiete atbildēja; — bet kādu pulkvedi jūs domājat? Es pazīstu daudzus.

— Daudzus? Lūk, kā! . . Nu, pamēģini atcerēties.

— Ko es varu atcerēties! Mana galva iet riņķī kā karusels.

Stokāns uzsita ar dūri uz galda.

— Velns ar visu tavu galvu! Es prasu, vai tu atceries pulkvedi Šenšīnu? Viņš tagad ir tālu no šejienes un liek sacīt, lai tu gaidi uz viņu.

Garš, spalvais sībietis piecēlās no sola un piegāja Civjai; pārējie viesi, kas bija smējušies un runājuši, pamazām apklusā.

— Nāc, sēdies pie mums, — sibīrietis noteica un paņēma židieti aiz rokas.

Stokāns izmērīja svešo no galvas līdz kājām. Žokļi tam kustējās, kā dzirnu akmeņi, rokas drebēja. Bet ko viņš varēja iesākt pret divdesmit vīriem! Civja mierīgi aizgāja sibīrietim līdz un noteica uz Rifku:

— Paprasi panam, vai viņš negrib tēju.

Tēju! Stokāns uzrausās kājās ar tādu sparū, ka sols atkrita augšpēdu. Līdz ar to vīrs bija ārā, aiz durvīm. Kāda netaisnība! Sibīrieši, protams, nebija vainīgi, bet nabaga Šenšins, kā to lai atriebj! A, tur kastē, uz vezuma, klukstēja Civjas vistas! Nu, ja tāda ir pasaules tiesa, lai izput visa vistu kaste! Stokāns izrāva revolveru, saurba kasti lupatās un mierīgi aizgāja pār lauku. Viņam tikai drusku bija jāpastesidzas, lai to neapanāk Civjas viesi.

— Nu, kam man tas vajadzēja! Nu, kam es to darīju! — pusstundu vēlāk viņš dusmojās.

Bet slavenais pulkvedis Šenšins taču bija apvainots un viņu katrā ziņā vajadzēja atriebt. Kā tad citādi... Bet vai tiešām vajadzēja? Nu, tu brīnums! Zināms, ka vajadzēja, un vēl labāki, vēl briesmīgāki!

VI.

Stokānu nekur un nekad netaupīja. Tā bija taisni spīdzināšana. Pat «slavenais pulkvedis Šenšins,» ar kuŗu tie savā laikā sapratās labi, nebija daudz ar viņu ceremonējies, — kur nu vēl citi! Nerunājot par to, ka Stokānu lika visbīstamākās vietās, viņa rotu pastāvīgi aizmīrsa apgādāt ar pārtiku un amuniciju, viņa ļaudīm nedeva atpūtas, tos neapbalvoja par va-

ronību un tamlīdzīgām lietām. Stokāns lamājās, rakstīja raportu pēc raporta, draudēja sūtīt ziņojumus gandrīz vai pašam divīzijas priekšniekam, bet neviens necēla ne ausu. Kad pienāca virsnieku apbalvošana, Stokānu aizmirsa; kad uz jaungadu notika tradicionālā paaugstināšana, viņu atkal aizmirsa. Rota no savas puses neturēja nekādu labo prātu uz Stokānu taisni viņa neveiksmes dēļ. Kā gan nē! Viss bataljons dabūja uz svētkiem baltmaizi un pa konservu bundžai uz cilvēka, bet Stokāna rota nekā: viņai bija jāapmierinājās ar pusporcijas cukura un drusku machorkas. Taisni kļiedzoša netaisnība, bet kas pie tam bija vainīgs? Vienalga kas, tikai rotas komandierim jāatbild! Un Stokāns, neraugoties uz viņa enerģiju, neraugoties uz viņa lielo neatlaidību, pamazām apsūbēja, palika vecāks un nevarīgāks. Viņam iekaisa acis, sāka sāpēt zobi, iemetās reimatisms kājās un, izbīra mati; viņa sarainās ūsas pieņēma savādu, rudi-pelēku nokrāsu un nokārās, kā ronim, uz leju.

Tiesa, pie gadījuma, atceroties Šenšinu un brīnišķo Haisu Vainik, Stokānam ievīļoja asinis mazliet straujāki, viņš labprāt būtu aizlaidies uz Blusu miestu, iztukšojis pudeli vīna un, vispār, pavadījis nakti labā sabiedrībā. Bet — kā lai rādās Blusu miestā pēc visa notikušā!

Kad rota sāka pārāk atklāti kurnēt, Stokāns gluži negaidot ieradās pie pulka komandiera, pielika sev revolveru pie deniņiem un teica, ka nošausies uz vešanas, kā stāv, ja rotai neizsniegs armaturu. Komandiers — vecs, nosirmojis kaņavīrs — ļoti nobijās, mēģināja Stokānur apmierināt un apsolījās, ka viss tiks

izpildīts, lai tikai drusku paciešas. Bet otrā dienā Stokāns izlasīja dienas pavēlē, ka viņam par netaktisku uzvešanos izteikts rājiens.

— Te nu bija! — Stokāns iesaucās, nevarēdams aiz pārsteiguma atrast stiprāku vārdu.

Tās pašas dienas vakarā viņu ievainoja. Ievainojums nelikās svarīgs, bet tomēr bija jāiet uz lazareti. Stokāns, kā par brīnumu, apgalvoja, ka viņam no lazaretes ļoti bail un mēģināja pārliecināt ārstu, lai nesūta nekur. Bet velti.

— Paklausaties, — ārsts to uzrunāja, — jums patiesībā vajadzētu priecāties: dabūsiet atpūsties.

— Atpūsties! — Stokāns iesaucās ar sašutumu balsī, — kā jūs drīkstat runāt par atpūtu, kad frontē katrs cilvēks ir dārgs!

Ārsts aplusa, neuzdrošinādamies vairs runāt ar savādo leitnantu.

«Vai nu izliekās, jeb pārāk aprobežots,» viņš nodomāja.

Un tiešām Stokāna dabu grūti bija saprast. Viņš likās īsts varonis, bet savus panākumus izjauca ar muti.

VII.

Lazaretē Stokāns nogulēja vairāk kā mēnesi. Pa to starpu notika revolūcija: viss pārvērtās, pieņēma jautrāku izskatu.

— Kā jums patik? — viens otrs apjautājās Stokānam.

— Kas? Revolūcija? Nesaprotu, kas tur var patikt?

— Nu, ko jūs runājat! Neizliekaties.

— Nebūt, — Stokāns atbildēja, — zinu tik, ka pie laba gala šī amraža nenovedīs.

Bet, pārvests uz kādu aizmugures papildu pu!ku, Stokāns tomēr neatteicās ņemt revolūcijā da!libu un, kad izpaudās baumas par gaidāmu kontrrevolucionāru uzbrukumu vietējai zaldātu padomei, viņš ieradās tur nakts laikā ar veselu rotu uzticamu kareivju, sacēla milzīgu uztraukumu, un, spriežot pēc viņa vārdiem, bija gatavs cīnīties un mirt par revolūcijas ieguvumiem.

— Nu, ko jūs, — viņam pārmeta, — jūs jau esat lielinieks.

— Lielinieks? — Stokāns iesmējās. — Vai jums prāts! Es un lielinieki! Ak tā, ja redz kādu ļaunumu un uzstājas pret to, tad tūlīt lielinieks! Saprotu, saprotu.

Viņa balsi izskanēja rūgtums un dīvaina grūt-sirdība. Varēja redzēt, ka viņš vēl arvien nebija apmierināts. Te, kādā pēcpusdienā, iedams pa ielu — bet cik reiz viņš nebija gājis pa ielu! — Stokāns satika nevienu citu kā Šenīnu — «slaveno pulkvedi Šenšīnu», kuŗu tas nebija redzējis veselu gadu. Stokānam aiz prieka apstājās sirds pukstēt.

Šenšīns bija civilā, labi ģērbies, tikai stīvs uz vienu kāju. Stokānu viņš pazina uzreiz, jau pa ga!balu, un apskāva kā vecu draugu.

— Stokān, mīļais Stokān, — tas sauca, — tu vēl dzīvs? Lūk, cilvēks, kuŗu es meklēju! Zini, katrreiz, kad man aizmirsās tavš vārds, es tik iedomājos istukanu — un vārds bij atkal rokā. Hohoho!

Apskāvis un noskūpstījis Stokānu, Šenšīns ieveda veco kaŗa biedri tuvākā kafejnīcā. Kafejnīca

bija liela un pārpildīta, te, kā milzu pieņemšanas punktā, drūzmējās simtiem enerģisku cilvēku un, degvīna trūkuma dēļ, dzēra ellišķu turku kafeju, kas dedzināja muti kā uguns.

Paziņas apsēdās pie galdiņa un pasūtīja ugunīgo dzērienu.

— Kā klājas? — Šenšins apvaicājās.

— Tā, — Stokāns atbildēja, raudzadamies zin-kārīgi pulkvedi.

— Ā, redzu, tu pēti ar ko nodarbojies, — Šenšins iesaucās. — Nu, teiksim, esmu spekulants. Ko, tu ieplēt acis? Bet ko lai dara, maizi jāpelna! Un tā tad, tu domā, ka esmu spekulants? Es gan vēl, taisnību sakot, šaubos. Jā, jā, jēdziens ļoti neskaids, tā sakot, problematisks. Nu, kas es par spekulantu! Ak Dievs, ja tu zinātu, ka es no šīs mākslas nejēdzu vairāk, kā kuņš katrs! Es tikai pārku dublikatus un bez kavēšanās pārdodu tālāk. Kāpēc šodien vagona malkas maksā desmit tūkstoši, bet rīt piecpadsmit, to es nevaru pateikt un par to arī daudz nedomāju.

— Tomēr, tomēr.

— Nē, patiesi, ja te arī vajadzīgas zināšanas, tad tikai pazīt vienu otru židu — un viss. Zināms, ir arī risks, bet no tā nekad nevajaga baidīties.

Stokāns klausījās, spaidīdams savu iekritušo seju. Viņam tik ļoti patika Šenšina bravūra, atklātā valoda un visas citas īpašības, ka tas bija gatavs piedot «slavenajam pulkvedim» neglīto spekulāciju ar malku.

— Velns, ko tu skaties! — Šenšins iesaucās smiedamies. — Es pats zinu, ka viss iet uz leju. Bet kas tur valnīgs? Taču ne tu un ne es!

Viņš nosplāvās no visas sirds un ieņēma malku kafejas, kurā tikko bija atnesta.

Uz ielas, logu priekšā, parādījās apbruņoti laudis, kā likās, miliči un kadeti. Kafejnīcā uzreiz iestājās klusums. Ak, jā, notika spekulantu ķeršana. Bet kur tad slēpās šie mistiskie cilvēki? Spekulanti, kas sēdēja kafejnīcā, jautāja viens otram pilnīgā nesaprašanā:

— Meklē spekulantus? Mēs tādus neesam redzējuši.

Daudzās ieejas aizkrustoja milicijas aģenti, jauni, veikli un nopietni cilvēki. Daži no tiem palika ieeju tuvumā, citi devās iekšā, ātri un nemanot izklīdzdami pa kafejnīcas telpām. Publika uztraukta gaidīja, kas būs. Viens otrs steidzīgi samaksāja rēķinu un gribēja iet laukā, bet viņu aizturēja. Aģenti laipni un apvaldīti lūdza paciesties, līdz kamēr būs atzīmēti dokumenti. Kad pienāca Šenšina un Stokāna kārta, pēdējie klusuciedzami pasniedza savas apliecības, aģents kaut ko atzīmēja, atdeva dokumentus atpakaļ un gāja tālāk.

— Draugs, nu tu arī esi reģistrēts! — Šenšins smiedamies noteica.

— Nū, vai tiešām? — Stokāns tāpat smiedamies atbildēja.

Spekulantu ķeršana, kā likās, nobeidzās bez panākumiem. Pēc miliča aiziešanas kafejnīca uzelpoja. Cilvēki: atjaunojās pārtrauktās sarunas, veikali, spekulācijas.

— Notiek arī citādi skati, — Šenšins stāstīja, — piebrauc smagais auto ar muziku un sarīko ziedoju-
mu vākšanu. Muzikanti spēlē Marseljezu, viesiem,

protams, jāceļas kājās u. t. t. Bet saki, kuram patiks stāvēt, kad viņš gājis pasēdēt? Nu, un tad daži židiņi uzdrošinājās lūgt, vai nevar noklausīties himnā tāpat sēdot, par ko viņi samaksās. «Var, kāpēc nē,» atbild revolucionarie ziedojumu vācēji. Te nu tu redzi, cik brīva savā būtībā ir revolūcija. Kurš agrāk būtu uzdrošinājies atpirkties, ja spēlētu cara himnu? Un tālāk, un tālāk... mēs neprotam izmantot stāvokli, to es tev teikšu.

— Kā neprotam? — Stokāns iesaucās. — Kas tad te jāizmanto?

Šenšins noliecās drusku uz priekšu un izrunāja steidzīgi:

— Tu mani nesaproti, mīlais draugs. Frontē aiziet bojā miljoniem valsts mantas. To vajaga glābt.

— Par to es jau ziņoju Rumčerodam.

— Ziņoji Rumčerodam! Nu, un Rumčerods? Protams, palika viss kā bijis. Vajaga pašiem iet un darīt.

— Jā, vajaga, tas pareizi.

— Tāpēc; bet es jau esmu šo to mēģinājis. Mēs izglābām veselu vilcienu ar amuniciju un aizgādājām to uz Bīrzulu.

— Uz Bīrzulu?

— Jā; tikai Bīrzulā iemaisījās haidamaki. Velns lai parauj šos haidamakus!

— Tas ir tiesa. Viņi vairāk laupa, nekā karō.

— Karō? Kad tad tie ir karōjuši?... Nu, un tā tad, ja mēs gribam strādāt — turpmāk nevar vairs iet kailām rokām. Mēs nospriedām: jāiegādājas ložmetējs. Tad tu saproti?

— Nē, es nesaprotu.

— Muļķis un vairāk nekas! Mums jāapbruņojas, lai neatkārtotos tas pats, kas pie Birzulas. Divdesmit miljonu dēļ var riskēt, kā tu domā?

— O, jā, divdesmit miljonu dēļ var riskēt!

— Prātīgi sacīts! Apgādā man ložmetēju — un tu esi mans štaba priekšnieks.

Stokāns asi paskatījās uz Šenšinu.

— Pulkveža Šenšina štaba priekšnieks?

— Nē, tas neizklausās ne pēc kā! Saki: ataman Šenšina štaba priekšnieks.

— Vēl labāki. Es tagad visu saprotu. Nudien, es saprotu! Sakiet ataman, vai jūs tas bijāt, kas izglāba Jasos viņa transportu?

— Tas pats; bet nekliedz tik stipri. Tava vājiņa vienmēr ir bijusi, ka tu runā pārāk skaļi.

— Vienalga, ataman! Es domāju, mums šoreiz nav ko būties.

— Nē, draugs, katrs uzņēmums prasa zināmu konspirāciju, citādi tu vari sabojāt visdrošāko lietu.

— Bet es jums saku, te nav ko būties. Velns lai parauj, lieta pārāk skaidra! Jūs taču saprotat, par ko es runāju?

— Ne visai. Un, galvenais, neķērc kā vārna!

— Jūs nesaprotat?

Stokāns atlicās, uzņēma no bikšu kabatas revolveru un atbalstīja to pret galdiņa malu ar tādu aprēķinu, ka stobrs nāca pret Šenšina krūtīm.

— Nu, un tagad?

Iestājās nepatīkams, bet pamācošs starpbrīdis. Šenšins nikni paskatījās uz Stokānu.

— Kas tie par jokiem! — viņš pēdīgi iesaucās. — Liecies mierā, es tev saku!

— Klusāk — Stokāns atbildēja čukstoši, — es vairs nejokoju. Bet ko mēs te runāsim, iesim labāk uz Rumčerožu: tur noskaidrosies Jasu un Bīrzulas lieta.

Šenšins piespiesti iesmējās.

— Tu esi vislielākais idiots, kādu vien es esmu redzējis, — viņš novilka caur zobiem. — Nu, labi, iesim uz Rumčerožu, — netik publiski skandāli.

VIII.

Viņi samaksāja rēķinu, piecēlās un izgāja uz ielas. Dienvidu saule stāvēja augstu pie debesīm un cepināja bez mazākās ceremonijas. Stokāns pavēlēja iet Šenšinam drusku pa priekšu, bet pats sekoja tam ar piedurknē paslēptu revolveru.

Uz operas laukuma, kur bija drusku mazāk publikas, viņi apstājās.

— Idiots, simtkārt idiots! — Šenšins ierunājās. — Ko mēs tur darīsim? Nespēlē taču komediju.

Bet varēja redzēt, ka nekādi joki nelīdz.

— Pulkveža kungs, — Stokāns noteica ledaini kā Melnās jūras borejs, — ja jūs te prātosiet, es jums aizbāzīšu muti ar dūri. Man tas sagādātu lielu prieku.

Šenšins paraustīja plecus.

— Nu, labi, iesim! — viņš nomurmināja, laudams vest sevi uz Rumčerožu.

Viņi izgāja pa kluso Teatra ieliņu uz Katrinas laukumu, tad ap stūri uz Bulvaru un beidzot sasniedza namu, kurā atradās augstākā varas iestāde.

Te valdīja burzma, troksnis, steiga. Ak, kā viņi visi likās aizņemti — šie neskaitāmie delegāti! Sto-

kāns uzveda Šenšinu otrā stāvā pie komandanta, bet viņam ilgi bija jāgaida, līdz to pienēma.

— Nu, ko jūs ar tādām muļķībām, — komandants, jauns, apburoši skaists savvaļnieks, noteica, — vai tad par katru nieku var apcietināt!

— Kā? — Stokāns iesaucās; — bet tas taču ir slavenais Jasi atamans, kuŗu uzdots sagūstīt dzīvu vai mirušu! Vai jūs esat pie pilna prāta?

— Nu, labi, labi, — komandants atbildēja, atmezdams ar roku. — Jūs redzat, man tagad nav laika nodarboties ar apcietināšanu. Uzgaidat, kamēr es atlaiđišu frontes delegatus.

Stokāns un Šenšins apsēdās uz sola un sāka pacietīgi gaidīt.

— Vai es neteicu, ka iznāks komedija? — Šenšins pēc brīža ieminējās — Tevi izsmej katrs cilvēks.

Stokāns spaidīja savas sarainās ūsas un rauca pieri; degungalā tam parādījās sviedri.

— Nekur nekādas kārtības, — viņš noteica pie sevis.

Beidzot atgriezās komandants.

— Paklausāties, — Stokāns iesaucās, — ja jūs nepieņemsiet arestantu, es iešu pie priekšsēdētāja.

— Bet jūs taču redzat, ka man nav vaļas, — komandants atbildēja, aizsteigdamies pa otrām durvīm, — uzgaidāt vēl kādu brīdi.

Stokāns uzsita ar dūri uz sola gala, bet sitienam, kā likās, nebija nekāda efekta.

Kāds frontes delegats, kuŗam iznāca iet caur komandanta istabu, ieraudzīja Šenšinu un sasveicinājās ar to kā ar vecu pazīstamu.

— Ko tu te dari? — delegats iesaucās. — Esi ievēlēts?

— Nē, man jānoskaidro pārpratums, — Šenšins atbildēja diplomātiskā tonī.

Stokāns pacēlās un nostājās starp delegātu un Šenšinu.

— Nav brīv runāt! — viņš uzsauca delegatam un bīdīja to ārā pa durvīm. — Saprotat: nav brīv runāt! Nu, nu, ejat! Ejat, es jūs lūdzu! Ejat, velns lai parauj!

Delegats izgāja, neuzdrošinādamies pretoties cilvēkam, kuŗu tas noturēja par arestētā sargu.

Stokāns sāka lieliem soļiem skraidīt pa istabu, kas viņa slimajām kājām, acīmredzot, sagādāja sāpes. Beidzot, kad atgriezās komandants, tas satvēra pēdējo aiz portupejas un, nelaizdams vairs vaļā, uzstāja, lai Šenšinu katrā ziņā apcietina.

— Mums jāapkaŗo bānditisms visiem līdzekļiem! — viņš iesaucās.

— Nu, labi, — komandants apatiski noteica, — es viņu pieņemšu. Bet neaizmirstat, ka tas notiek uz jūsu personīgu atbildību.

— Jā, protams, uz manu atbildību, — Stokāns atviegloti piekrita. — Jūs varat mani nopratināt katrā laikā.

Taisīdamies iet projām, viņš vēl atgriezās pret komandantu un piemetināja:

— Tikai neizlaižat to ārā!

Komandants izklaidīgi paskatījās uz Stokānu un atmeta ar roku.

— Velns, — Šenšins nošņāca Stokānam pakal, — kas tev no tam tiks!

IX.

Uznāca ziema kā melna reakcija. Pilsētai tuvojās Muravjova eskadroni, par kuriem stāstīja briesmu lietas. Izbijušā policista darbi iedzina šausmas pat tiem, kas gaidīja viņu; — uz ielu stūriem sastājās ļaužu pulciņi un šausminādamies klausījās nostāstos. Runāja, ka Muravjovs nav vairs «normals» ka tas sauc sevi par mesiju, par Ilju Muromic'i, par sarkano velnu.

Šinī šaubu un šausmu starplaikā Stokāns katru dienu apmeklēja garnizona priekšnieku un mocīja to ar saviem priekšlikumiem.

— Ar vienu bateriju pilnīgi pietiktu, — viņš apgalvoja.

— Kur un kāpēc pietiktu?

— Pret Muravjovu.

Garnizona priekšnieks nezināja ko iesākt. Tas bija tikpat nervozs cilvēks kā Stokāns, un runādams sīta dūres uz galda.

— Es nezinu, — viņš atbildēja, — prasat Rumčerodam.

Nu, labi! Stokāns devās uz Rumčerodu, no Rumčeroda uz artilērijas parku, no artilērijas parka atpakaļ pie garnizona priekšnieka, no garnizona priekšnieka vēlreiz uz Rumčerodu un artilērijas parku. Visas kancelejas viņš izstaigāja, līdz beidzot pilsētā iējā Muravjova eskadrons. Tās pašas dienas vakarā Muravjovs turēja cirkū hysterisku runu — un Stokāns, pieri raukdams, klausījās ārprātīgā pulkveža izsaučienos.

Dažas ziņkārīgas dāmas pagība; arī pats Murav-

jovs bija gatavs nogāzties no tribīnes aiz pārlicīga nervu uztraukuma. Viņš kļiedza:

— Katru virsnieku, kuŗš slēpsies, es likšu pakārt pie pirmā laternas staba. Harkovā jau izšūpējās vairāki duči. Iegaumējat to, nelieši!

— Man nav ko slēpties! — atsaucās Stokāns no publikas.

— Mīlais, ko jūs darat! — viņu satvēra aiz rokas skaista dāma — pirmā sieviete, kas to nosauca par mīlo. — Jūs esat pazudis, jūs esat pazudis!

Stokānu pārņēma siltas jūtas, izmanot dāmas pieskārsanos. Viņš atkārtoja vēl skaļāki:

— Mums nav ko slēpties, lupata!

— Kas teica, ka nav ko slēpties? — noprošija Muravjovs, pārtraukdams runu.

— Nāc ārā, lai es tevi apskatu!

Desmitām roku satvēra Stokānu — un izveda no cirka.

— Es nebīstos, — Stokāns kļiedza, bet viņam aizspieda muti. Viņš nedabūja atbildēt Muravjovam, kad jau atradās automobilī. To nosēdināja starp sarkanā virspavēlnieka miesas sargiem un aizveda uz pasažieru vakzali, kur atradās štabs. Lidz ritam viņu noturēja uzgaidāmās telpās, bet pēc tam izsauca pie Muravjova, kuŗš kā cars dzīvoja salonvagonā. Muravjovs šoreiz nelikās tik briesmīgs. Tas bija gadus četrdesmit vecs cilvēks, drusku iesirms, bāls, dziļi iekritušām acīm. Viņš uzaicināja Stokānu apstēties un, runādams, pogāja valā un ciet savu nodilušo, varbūt, pat māksloti nodilušo ķiteli.

— Jūsu pagātne man zināma, — tas noteica, — bet es tur neko noziedzīgu neatradu. Taisnību sa-

ko, man tādi cilvēki, kā jūs, ļoti vajadzīgi. Īsi un skaidri, ko jūs sākat uz to?

Stokāns cieta klusu.

Kāpēc jūs neatbildat? — Muravjovs turpināja drusku klusāki. — Jeb vai jūs šaubaties par manu vārdu patiesību? Nu, tad ticat Muravjova, septiņu pilsētu iekarotāja, goda vārdam: es jūs pieņemu uz vietas, bez sevišķas ieteikšanas, savā štābā. Jūs esat ellišķi uzņēmīgs — par to man jau ziņoja. Pat vēl vairāk: es zinu, ka jūs organizējiet maniem eskadroniem pretuzbrukumu. Bet par to nekas! Es milu darbīgus un enerģiskus cilvēkus. Taisni tāpēc, ka jūs esat gatavojuši pilsētas aizstāvēšanu, es pārmaiņīgu savu spriedumu attiecībā pret jums un nolēmu jūs uzaicināt pie sevis. Nu, runājat.

— Es nerunāšu! — Stokāns atbildēja.

— Kāpēc? — Muravjovs iesaucās. — Jūs atrodat parniecīgu sarunāties ar sarkanās gvardijas virspavēlnieku? Sakiet ātri!

Stokāns neatbildēja.

— Tātad tas ir tiesa, ko es nupat teicu? — Muravjovs iekaisa. — Jūs ignorējat sarkanās armijas virspavēlnieku? Ak jūs, suņa pēcnācējs, es jūs likšu pakārt pusstundas laikā pašā pilsētas vidū, tik tiešām, kā esmu iekarojis septiņas pilsētas un notiesājis uz nāvi divi simti kontrevolucionāru! Jūs esat muļķis — vairāk nekas. Padomājiet: cīņa notiek par mūsu godu pasaules priekšā — un jūs atsakāties! Tas ir noziegums pret karavīra disciplīnu. Es redzu, ka esmu pārskatījis... Nu, bet varbūt, jūs gribat apdomāties? Ari es domāju trīs dienas, līdz izšķi-

ros par savu uzdevumu. Sakāt man tā — un es atlaidīšu jūs.

Stokāns pārvilka ar roku pār seju un kautri noticea:

— Varbūt.

— Ā, tad tomēr! — Muravjovs iesaucās, pārmainīdams balsi. — Tas man patik. Viens cilvēks ir atkal sātana nagos. Beigts uz visiem laikiem. Hohoho! Hahaha! Nu jūs esat kaput! Kam jūs sacījāt: varbūt? Vēl drusku pacietības — un es jūs būtu atlaidis tāpat, bez lūgšanas, bez goda vārda. Bet nu ir beigas.

— Jā, kas tad lūdza? — Stokāns ātri atguvās, izlikdamies apvainots. — Es nekad neesmu to darījis un nedarišu arī tagad. Man nevajaga jūsu žēlastības!

O, viņš prata apieties ar histeriķiem un ārprātīgiem! Taisnību sakot, visi cilvēki viņa acīs bija ārprātīgi.

— Ko domā, atlaidīs bez lūgšanas! Es drīzāk lūgtu suni, nekā tevi, apdauzītais lielnieku kalps!

— Par vēlu, par vēlu! — septiņu pilsētu iekaro-tājs smējās. — Nelīdz nekāda blēdība. Tu esi iekritis, tu esi galīgi iekritis!

— Vienalga, es tomēr nebīstos.

— Tu nebīsties? O, es pazīstu šo bezbailību! Tā ir visu kontrrevolucionāru taktika. Bet viņa tiks salauzta! Viņa tiks salauzta, mans kungs!

— Es uzspļāuju!

— Nē, tu man izmēģināsi augstāko laternas stabu — un vēl kā pirmais šai septītā pilsētā!

— Vienalga; bet kad es karāšos — sargies pie-

nākt par tuvu: es tev izsperšu pēdējos zobus karā-tavu pristavs!

— Labi teikts, bet nelīdz: es esmu nepielūdzams.

Muravjovs pamazām iekrita histerijā. Viņa smieklī palika klusi un neskanīgi, tas nosarka aiz gaisa trūkuma un abām rokām žņaudza krūtis: acīm-redzot, tā varēja smieties tikai cilvēks, kurš gadu vēlāk, Rostovā pie Donas, ietrieca sev lodī galvā.

Stokāns sāka raukt pieri, nesaprašanā raudzīdamies uz savādo virspavēlnieku.

Beidzot kupejā parādījās kāds no Muravjova dzeltensejīgajiem miesas sargiem.

— Ved viņu uz mucu! Ved uz mucu! — Muravjovs čākstēja, sperdams ar kāju uz Stokāna pusi.

X.

Muca bija tukša Nobela cisterna, kurā muravjīeši ievietoja savus pirmos gūstekņus. Cisterna drusku oda pēc naftas, bet citādi bija tīra un sausa. Stokāns, kad to pieveda pie oriģinālā, nekur vēl neredzētā cietuma, mēģināja pretoties un apgalvoja, ka nekāps tādā elles katlā. Bet tas neko nelīdzēja.

— Nebaidies, tur sēd vēl labāki par tevi, — pakaidroja vedēji.

Nolaists cisternas dibenā, Stokāns uzkrita cilvēkam, kurš to vispirms izlamāja par neuzmanību, bet tad negaidot satvēra aiz elkoņa un vilka sev klāt:

— Kas tas? Ari tu te, nelieti? Nu, tādas perturbācijas man patīk!

Stokāns ieskatījās kaīmiņa sejā: izrādījās Šenšins.

— Lai kā, bet tevi es nebiju gaidījis! — Šenšins noteica.

— Kāpēc? Vai tad es esmu sliktāks par jums?

— Nē, es domāju, ka tu piederī pie viņiem.

— Pie viņiem? — Stokāns iesmējās. — Es atkal domāju, ka jūs.

— Tā mēs visi domājam viens uz otru, — Šenšins piebilda skumjā balsī.

Par Rumčerodu viņi izvairījās runāt un, pateicoties cisternai, uzskatīja šo jautājumu par likvidētu.

Bez Stokāna un Šenšina cisternā bija vēl daži karavīri, bet tie sēdēja pilnīgi klusu.

— Kā jums šķiet? — Stokāns pēc brīža ievaicājās: — ko viņi iesāks ar mums?

— Tas atkarāsies no līdzekļiem, — paskaidroja Šenšins.

— Kādiem līdzekļiem?

— Tūkstots kerenkām. Vismaz tūkstots.

— Nu, tad ar mani ir beigas, — Stokāns noteica, atspiezdams galvu uz rokas.

Runāt cisternā varēja cik tik uziet. Bet taisni tāpēc sarunas nelikās pievilcīgas. Ko galu galā sarunāsi tādā mucā!

Kad izveda uz ateju, daži aniautājās sargiem, vai šauj zemē, jeb tikai tāpat?

Nē, nešauj, — sargi atbildēja.

Bet viņu atbildi varēja izskaidrot vienkārši ar nezināšanu.

Stokāns ilgi domāja, un jo ilgāk tas domāja, jo zemāk liecās viņa sirmā, spītīgā galva.

Pusnakti Šenšinu un vēl kādu gūstekni izvilka

ārā, bet pārējos — to starpā Stokānu — ar visu cisternu aizstūma uz pilsētas lopu kautuvi.

Tas bija diezgan praktisks izgudrojums — šī cisterna, ar kuru varēja iebraukt lopu kautuvē tieši bez pārsēšanās.

Pēdējais cēliens

I.

Pusdienas gāja uz beigām. Zandersona kungs, acīmredzot, mīlēja sabiedrību un bija gatavs viņas dēļ panest daudz ko, pat nepatīkšanas ar sievu. Viņa sieva, blonda, trīsdesmitgadēja dāma, izturējās savādi. Acis nenolaizdama, viņa raudzījās uz Vitolu, elektriskās sabiedrības ierēdni, kurš jau vairāk kā gadu dzīvoja pie Zandersoniem pansijā. Mazrunīgais Vītols jutās diezgan neērti un pēc iespējas mēģināja novērst kundzes uzmanību no sevis; bet šī sieviete laikam atradās tanī eksaltācijas stāvoklī, kad viss vienalga.

Daži no viesiem slepeni vēroja savādo skatu un smīnīgi saskatījās. Bet ne visi. Jaunatne, kas sēdēja galda otrā galā, nelikās par Zandersonu traģikomēdiju zinot. Tur bija kundzes māsa, žurnālists Ēķis, vairāk studentu un vēl citi jauni cilvēki, starp tiem klusais Lamberts, kurš uzmanīgi klausījās vispārējās sarunās. Bet sarunas grozījās ap varbūtēju domes atlaišanu, ap revolūciju, ap studentu nemieriem, ekspropriatoru uzbrukumiem, teātri, baletu un klātnesošu pazīstamu rakstura vājībām. Ēķis, nogaidījis izdevīgu brīdi, izstāstīja anekdoti:

— Vai jūs esat dzirdējuši? Nesen atpakaļ kādā provinces pilsētiņā notika šāds gadījums. Dzelzceļa pietātnes tuvumā kārtībnieks ne par šo, ne par to, aptur pieklājīgi gērkušos pilsoni, liek tam pacelt rokas un izmeklē kabatas. Bet kabatās nekas šaubīgs nav atrodams. «Hm, dodat trīs rubļi, tad atlaidīšu,» kārtībnieks nosaka, «bet ja nē — lūdzu uz iecirkni!» Pilsonis sašutumā atbild, lai ved. «Ak tā, lai ved!» cerbers iesaucas. «Nu, pagaidi draudziņ, gan es tevi

pamācīšu!» Un aizved ar'. «Tā un tā», cerbers paskaidro pristava palīgam, «saķēru ar ieročiem rokā», pie kam — korpuss delikti — pasniedz savu revolveru. Pristava palīgs, zināms, paņem revolveru un noprasa pilsonim: «Vai jums ir atļauja, ka varat nēsāt ieročus?» — «Ir», pilsonis negaidot atbild un izņem prasīto dokumentu. Pristava palīgs uzmet acis: viss kārtībā. «Jūs varat iet», viņš nosaka un pasniedz pilsonim atļauju līdz ar revolveru. Pilsonis noglabā atļauju, saņem ieroci un mierīgi aiziet.

Zandersona kungs sāka pirmais smieties.

— Paņem ieroci, — viņš iesaucās — un aiziet! Bet revolvers laikam kroņa?

— Protams, — žurnālists noteica, liekdamijs pēc nokritušā sērkociņa.

Lamberts pasmaidīja līdz ar citiem. Tas bija gludi skūvies cilvēks ar pilnīgi kailu galvas virsu. Viņa skats nesteidzīgi slidēja pār klātesošo sejām, apstādamijs pie katras noteiktu laika sprīdi. Brīžam viņam iedarbojās žokļu muskuļi, aiz ko likās, ka tas kostu zobus. Bet šī muskuļu darbība bija pilnīgi neapzinīga. Viņš jutās ļoti labi Zandersona kunga sabiedrībā. Viņam bija teikts, ka Zandersons nemaz nav tik liberāls, kā izskatās; viņš zināja arī, ka Ēķis mīl aizņemties naudu, ka Zandersona kundze līdz ārprātam mīl Vitolu un ka Zandersona kundzes māsa ļoti žultīga sieviete. Bet viņam šī apkārtne patika. Tas laiku pa laikam pieliecās pie kundzes māsas un iečukstēja tai kaut ko ausī. Jaunkundze katrreiz pietvika un nolaida acis. Viņai bija divdesmitseptiņi gadi — gandrīz tikpat daudz, cik Lambertam, — un lieļas, pelēkas acis. Viņas seja likās caurspīdīga kā

vaska papīrs, skats tai brīžiem iemirdzējās ļauni un aizdomīgi; bet Lamberts zināja, ka viņš var darīt ar to, ko grib. Bez tam viņam patika šīs sievietes skaidrais profils un labi koptās rokas.

— Jūs esat cietsirdīgs cilvēks, — kundzes māsa pēc brīža noteica.

— Tiešām?

Lamberts klusi iesmējās. Viņš nezināja, vai kaimiņiene patiesībā domā to, ko runā, bet viņam patika, ka vispār runā par viņa cietsirdību.

Kundzes māsa uzmeta Lambertam ātru skatienu, kurā bija daudz kas no māsas eksaltācijas. Lamberts to pamanīja un izjuta kaut ko vidēju starp riebumu un labsajūtu. Bet viņš dzirdēja arī, ko runā citi galda biedri. Kāds students stāstīja par Korveti, — tas bija viņš.

— Korvete tagad atrodas Šveicē, — students apgalvoja.

— Aubrīnojams cilvēks!

— Jā, viņš izbēga, pārgērbies par jūras virsnieku.

Lambertam izlikās, ka elektriskā lampa, kas karājās pār galdu, pēkšņi uzliesmotu gaišāki. Viņš ne bez pūlēm novaldīja smieklus, kas sāka raustīt viņa seju, un noteica, pagriezies pret Ēķi:

— Mums jāiet.

Ēķis paskatījās kabatas pulkstenī.

— Jā, pareizi.

— Kur tad? — iesaucās Zandersons, redzēdamis, ka Lamberts un žurnālists ceļas augšā.

Viesmīlīgais nama tēvs baidījās palikt bez sabiedrības, lai nebūtu jārunā ar Vītolu un sievu. Tāpēc viņa vājību izmantoja daudz jaunu cilvēku, kuri labprāt mīlēja par velti paēst un sasildīties. Bez tam te varēja izmainīt domas un satikt pazīstamus. Aiz muguras visi zobojās par Zandersona nelaimi un viņa vājo raksturu, bet sevī — nevienam nedzirdot — skaitīja to par goda vīru.

— Kur tad, kur tad! — atkārtoja Zandersons, satverdams žurnalistu aiz viņa studentiskā uzvalka pogas.

Ēķis un Lamberts tomēr nepalika. Viņi sāka atvadīties. Lamberts paspieda kundzes māasai roku un noteica, raudzīdamies tai acīs:

— Megera.

Kundzes māsa nobāla. Viņas skatienā iemirdzējās šausmīga aizvainotība:

— Ļoti labi, Lamberta kungs. Es jums nekad to nepiedošu.

Lamberts mākslotā pārsteigumā pielika roku pie sirds un paklanījās.

— Es taču nedomāju neko ļaunu.

Bet tālāk viņš nedabūja runāt; Ēķis to aicināja, stāvēdams durvīs. Lamberts atvadījās no pārējiem Zandersona viesiem un aizgāja kopā ar biedri.

Palikušie turpināja sarunas; kāds ievaicājās par Lambertu:

— Kas tas tāds bija?

— Kas viņu zin, — atbildēja students, kurš tikko bija stāstījis par Korveti, — laikam Leshafta kursists. Tur jau taigad visādi laukskolotāji sastājušies.

II.

Izgājuši uz ielas, Ēķis un Lamberts iekāpa garāmejošā zirgu dzelzceļa vagonā — toreiz taņi milzu pilsētā elektrisko tramvaju vēl nebija, — un ilgi brauca pa sniega pilnajām ielām. Pilsēta dunēja sarmainā ziemas gaisā.

— Kā sauc kundzes māsu? — Lamberts uzprasīja Ēķim, kad viņi kādu laiku bij braukuši klusuciedzami.

— Tu vēl nezini? Otilija Reiman.

— Ak, jā! Viņa dzīvo pie māsas?

— Nē, mēbelētās istabās, un strādā kā stenografiste vai tamlīdzīgi. Tu gribi iepazīties?

— Apmēram.

— Diezgan nesimpatiska sievietē.

— Protams, bet kas par to!

Lamberts gurdī pievēra acis, kavēdamies pie savas iegribas — iepazīties ar sievieti, kuŗa tam patika taisni viņas nesimpatisko īpašību dēļ. Jā, piemēram, viņa dabūtu zināt Korvetes noslēpumu, vai viņa to nodotu? Lūk vilinošs jautājums, tā sakot, pati romantika...

Sasnieguši kādu pilsētas nomali, kur beidzās zirgu dzelzceļa līnija. abi pārsēdās tvaika tramvajā un brauca tālāk. Beidzot tie izkāpa pie N instituta, kuŗa masīvās ēkas rēgojās paretā priežu mežā. Bij jau palicis gluži tumšs un arī aukstums pieņēmas. Instituta apkārtnē valdīja lauku klusums; reti gadījās kāds gājējs, bet braucēju nemaz. Jaunie cilvēki devās uz instituta kopsdzīves ēku, kas atradās aiz galvenā korpusa. Tas bija gaiši apgaismots četrstāvu nams. Ēķis un Lamberts uzkāpa pa ļoti tīrām asfalta

trepēm un piekļāvēja pie kāda studenta dzīvokļa. Sprogains židu vai armeņu students atvēra durvis un ielaida abus iekšā. Jaunie cilvēki, pateikuši labvakaru, izgāja caur istabu, kurā acimredzot, dzīvoja sprogainais students, un attaisija — šoreiz bez kļāvēšanas — nākošās istabas duryis. Viņu priekšā atvērās neparasts skats. Uz galīgiem galdiem, kas atradās istabas vidū, gulēja desmit līdz piecpadsmit dažāda vecuma cilvēku. Knakšķinādami pistolēm un revolveriem, viņi mērķēja mazos galda spoguļšos. Kāds melnbārdains, liela auguma cilvēks, stāvēja starp galdiem un zemā, patikami dārdošā balsī runāja uz gulošajiem.

— Ak, jūs, — viņš aprāja pajaunu zēnu, kurš bija pielicis revolveri pārāk tuvu sejai, — vai tā kāds tura! Izšausiet vēl acis!

Tanī brīdī mērķētāji pamanīja ienākušos.

— Ah, labvakar! — noteica lielā auguma cilvēks, pagriezies pret Ēki un Lambertu.

Mācības pārtrauca. Mērķētāji nolēca no galdiem un izklīda no istabu. Ienākušie sniedza roku vienam otram. Daudzi viņus nepazina, ziņkārīgi, caur pieri, aplūkodami. Lambertam šī klusā ziņkārība patika, kā viss, ko viņš dzīvē novēroja. Ar nodomu tas sniedza roku taisni ziņkārīgajiem.

Klātesošo sastāvs bija ļoti nenoteikts. Daži izskatījās pēc studentiem, bet droši vien nekad nebija studējoši; citi atgādināja jaunus, kautrīgus lauciniekus. Netrūka arī strādnieku — visi vecāki vīri.

Lambertu un Ēki drīz vien izšķīra. Žurnalistam piegādījās jauns cilvēks gaišiem, vilnveidīgiem matiem, kuri tam nokarājās gandrīz līdz pleciem, un ne-

skaidros vārdos sāka kaut ko stāstīt. Ēķis sākumā nepacietīgi raudzījās apkārt, turēdams rokas svārkus kabatās, bet uz beigām izņēma rokas ārā un atbildēja samierinošā tonī:

— Gan jau noskaidrosies.

Tanī pat laikā Lambertu aizturēja mazs, dzeltensejīgs students un noprasīja īsi un izaicinoši:

— Cik ilgi mēs tā ākstīsimies? Vajaga sākt nopietni.

Lamberts izklaidīgi paskatījās dzeltensejīgajam studentam pār galvu.

— Ja jums nepatīk, nenākat.

— Un nenākšu ar'!

Pēdējos vārdus Lamberts nelikās dzirdam. Viņš piegāja kādam strādniekam un klusi pasauca to sāņus.

— Nu, ko? Jūs apskatījāt?

— Jā.

— Tā tad viss kā vajaga?

— Viss kā vajaga.

Strādnieks izskatījās ļoti drūms. Viņš atbildēja uz Lamberta jautājumiem aprauti un tūlīt atgriezās atpakaļ pie saviem biedriem, kuri stāvēja savrup. Bet Lamberts jutās apmierināts. Viņš zināja, ka šis drūmais, neuzticīgais strādnieks, no kuŗa citiem bija bail, klausīja vienīgi viņam un bija neatsverams palīgs tanī skaisti-bīstamajā lietā, kuŗu tie, neliels pulciņš, organizēja neatkarīgi no dīvainās sapulces, bet zem viņas maskas...

Lūk, tur tas bārdainais cilvēks, kuŗš sēdēja uz galda stūra un tīstīja resnu papirosu, neko no skaisti-bīstamās lietas nezināja. Tas bija kāds Oblaševskis,

pēc dzimuma polis vai leitīs — laikam gan pārpoļots un vēlāk pārkrievots leitīs. Viņa izskats, viņa pārliecinošā balss un ģvardijas virsnieka pagātne imponēja visiem, kas ar to satikās. Patiesībā viņš arī bija sapulces dvēsele.

— Neiet kā vajaga? — Lamberts viņam izsmiejoši uzprasīja.

— Gan ies, — Oblaševskis atbildēja, nenojauzdam, ka Korvete zobojas.

Vēl labu laiku istabā valdīja savāds uztraukums. Bet kad sarunas pieņēma pārāk trokšņainu veidu, atvērās durvis un tais parādījās sprogainā galva.

— Klusāk, biedri.

Troksnis tūlīt aprima.

— Paklausāties, — Oblaševskis ierunājās savā dārdošajā balsī un nolaidās no galda, — kā es redzu, daži no jums te pirmo reizi un droši vien nezin, kas jādara. Tāpēc man jāatgādina, ka mēs visā drīzumā atklāsim partizāņu karu.

Klātesošie uzreiz palika uzmanīgi un paceltām galvām sāka raudzīties Oblaševskā. Pēdējais nometta papirosu, savilka ciešāki ādas siksnu, ar kuŗu bija sajosts viņa melnais zatina kreklis, un, labsirdīgi smaidīdams, turpināja:

— Viss atkarājas no labas gribas un labiem instruktoriem. Atminaties Maskavas sacelšanos...

— Tur nekas neiznāca, — ierunājās dzeltensējgais students, stāvēdams citiem aiz muguras.

— Kā neiznāca! — Oblaševskis mierīgi noteica, meklēdams acīm pārdrošo oponentu. — Gluži otrādi. Maskavas sacelšanās taisni pierādīja, ka partizāņu karš nav nekas fantastisks. Mēs pat nebijām gaidī-

.....

juši tādus panākumus. Es zinu gadījumu, kur četri partizāņi noturēja barikadī pret veselu bateriju un atdeva pozīcijas tikai tāpēc, ka sacelšanās vadība atradās partikularu cilvēku rokās. Bet pēdējie, zīniet, nevarēja panest lielgabalu troksni.

Oblaševskis iesmējās, pastrīpodams partikularos cilvēkus.

— Jā, nevarēja panest lielgabalu troksni. Nu, bet tagad, — viņš pēkšņi nobeidza, — ķersimies bez kavēšanās pie darba: mums vēl šovakar jāizņem trajektorija.

Klausītāji zem drīzumā sagaidāmā partizāņu kara iespaيدا vairst nepretojās un sagula par jaunu uz galdiem. Ari dzeltensejīgais students bija apmierināties un sāka knakšķināt ar revolveru.

Oblaševskis paņēma papīra loksni, piestiprināja to pie sienas un uzzīmēja uz tās vairākas līnijas. Lamberts un Ēķis šad tad viņam palīdzēja, rādīdami kā jāapietas ar ieročiem. Bet kamēr Ēķis rīkojās visā nopietnībā un it kā sacentās ar Oblaševsku zināšanās, — Lamberts bieži atslāba, pie kam iespaids palika tāds, ka viņš domātu pavisam ko citu.

Un tiešām, tik klusu, atsacīšanās pilnu mieru kā šovakar, viņš vēl nekad nebija izjutis.

Apmācība turpinājās visu vakaru. Savādais skats atgādināja kazarmes vai amatnieku skolas vakara kursus, lai gan patiesībā tā bija viena no tām konspiratīvajām sapulcēm, kuŗas 1907. gada ziemā bieži notika N instituta kopdzīves telpās un par kuŗām vēlāk daudz runāja.

Nāca jau pusnakts, kad mācība un pārrunas beidzās. Sapulces dalībnieki likās stipri noguruši. Viņi

noslēpa ieročus un, ejot projām, sadalījās, kā parasts, pa diviem vai trim. Oblaševskis aizgāja viens pats; to pašu darīja arī Lamberts un Ēķis.

III.

Lamberts dzīvoja Marijas laukumā, ar logiem uz katedrāli. Viņa istaba bija ļoti glīta un maksāja tikai divdesmit rubļu mēnesī. Bet tā varēja maksāt arī vairāk — viņš tik un tā būtu šo eleganto istabu ņēmis. Viņa dzīves vietu, protams, neviens nezināja. Dažreiz, slēpdams adresi, tas ar nolūku pārgulēja ciur. Bet adresi viņš slēpa ne tikai konspirācijas dēļ — tam vienkārši nepatika, ka redz viņa privāto dzīvi.

Sasniedzis pilsētas centru, viņš negāja tūlīt uz mājām, bet nokāpa vispirms «Parīzes» kafējnicā, kurā toreiz atradās Nevas prospektā un bija valā līdz diviem naktī. Te — šai starptautiskajā satikšanās vietā — neviens neprasīja, kas esi un ko vēlies. Lamberts apsēdās pie galdiņa. Viņam patika novērot nakts meitas, starp kurām tas dažas, pateicoties Ēķim, pazina. Tur, piemēram, bija kāda Klodija, melniem, vidū šķirtniem matiem, un nopietnu romiētes seju. Nakts meita, zīdu čabinādama, apsēdās Lambertam blakus un sāka stāstīt par saviem panākumiem vispārīzglītojošosursos.

— Pavasarī es domāju beigt, — viņa, sajūsmīnāta, kā bērns, atzinās.

— Un pēc tam?

— Pēc tam es iestāšos Leshafta augstākosursos. Man tur jau priekšā viena biedrene.

Nakts meita izlūdzās Lambertam papirosu un, redzējama, ka tas izklaidīgi smaida, noprasīja:

— Jūs neticat?

— Nē, es ticu, — Lamberts atbildēja.

— Paskataties, — melnā Klodija turpināja, izņem-dama no rokas somas piezīmju grāmatiņu.

Lamberts paskatījās: tur bija atzīmes latīņu va-lodā un matematikā. Klodija ievaicājās, rādīdama uz kādu formulu:

— Vai jūs nevarat paskaidrot, kā šo uzdevumu atrisina? Man rīt' eksamens.

Lamberts paskatījās vēlreiz, bet neko nesaprata.

— Nē, es nevaru, — viņš vienaldzīgi atteica.

— Žēl, — melnā Klodija nopūtās, — neviens man nevar līdzēt. Jeb vai jūs, kungī, tiešām esat tādi mulķi?

— Aizmirsies.

— Ak, kā nu var aizmirsties!

Lambertam bija neveikli, bet viņš tiešām ne-varēja uzdevumu atrisināt. O, melnā Klodija bija pārāka par saviem draugiem! Viņas stingrā piere, pār kuŗu šķirtnē gūlās gludi pieglausti mati, bija kā no dzelzs. Tur droši vien slēpās kolosals gribas spēks. Viņa bez šaubām uzvarēs. Bet tad? Nu, tad viņa būs pierādījusi, ko var. Viņa kļūs patstāvīga, viņa iegūs vispārēju cienību un sauksies par dokto-ru. Jautājums tikai, vai pēc apžilbinošās gribas spē-les viņa to vairs vēlēsies? Varbūt, pašā pēdējā brī-dī, kad viss būs sasniegts, kad viss būs iegūts, tā at-metīs uzvarai ar roku un atgriezīsies atpakaļ «Parī-zes» kafējnicā. Un tomēr — savu skaisto gribu viņa bez šaubām būs pierādījusi, — ko vēl vairāk!

Lamberta un Klodijas pazīšanās aprobežojās vieniņi ar sarunām. Kad tās bija izsmeltas, Klodija piecēlās un aizgāja pie cita galdiņa, bet Lamberts gaidīja, līdz nositīs divi. Divos viņš atvadījās no nakts meitām un devās uz mājām. Viņam bija pašam sava atslēga, tā kā nevienu nevajadzēja modināt. Uzkāpis augšā, viņš vispirms atvēra istabas logu un brīdi noraudzījās grenadierī, kurš savā siltajā aitādas kažokā, kā parasts, vienmērīgi soļoja ap pieminekli. Sniegs nakts klusumā skaļi čirkstēja zem viņa kājām; šad tad pār laukumu pārskrēja vieglais lichačs, nozuzdams katedrales kolonu ēnā. Pilsēta pamažām iegrimā miegā — arī viņai, nenogurstoši, vajadzēja atpūtas.

Pēkšņi atskanēja tāļa, biedinoša balss:
— Sargaties!

Vai tiešām kāds sauca, jeb tā bija tikai halucinācija? Lamberts ticēja halucinācijām un tāpēc neuztraucās. Viņš mierīgi aiztaisīja logu un nolaida priekškarus. Pirms gulētiešanas tas vēl uzmeta istabai glāstošu skatienu, — kā to dara sievietes spoguļa priekšā, aplūkodamas labi uzšūtu kostīmu vai balles uzvalku. Ja kāda priekšmeta stāvoklis nebija diezgan pareizs, viņš to pārlika un pārbīdīja, līdz radās vajadzīgā simetrija. Kalpone Maša bij iemācīta, negrozīt istabas iekārtu bez viņa ziņas. Jāgan, katrai lietai, katram sīkumam, neizņemot zīmuli un spalvu nazi, vajadzēja atrasties savā vietā, savā pieskaņotā stāvoklī! Tā bija Lamberta savādība, ko viņš uzskatīja par intīmu vājību un slēpa no citiem. Un cik labi, ka viss bij droši, ka neviens nezināja viņa adresi...

Apvilciet naktsveļu, viņš ielikās svaigi uzklātā gultā un nodzēsa uguni. Par miegu tas nekad nevarēja zēloties, turklāt šoreiz viņš jutās noguris un tāpēc ātri aizmigla. Bet pēc pārs stundām to uzmodināja klauvēšana pie durvīm.

— Kas tur? — viņš, pamodies uzprasīja.

Durvis pavēra dzīvokļa saimnieces dēls — slaidis, sešpadsmitgadējs licejists, kuŗam plecoss bija uzsmests zilš formas mētelis. Šo zilo, dzeltenpogaino mēteli Lamberts nevarēja ieredzēt: tas atgādina žandarmu.

— Jūs laikam meklē, — zēns uztraukts paskaidroja; — es teicu Mašai, lai nelaiž iekšā, bet viņi draud, ka uzlauzīs durvis ar varu.

Lamberts izlēca no gultas un sāka ģērbties. Viņš neprasiĶa, kas par meklētājiem — jautājums bija pārāk skaidrs.

— Ko lai atbild? — licejists turpināja.

Lamberts steidzīgi uzklāja gultu un pārlaida istabai pētošu skatienu: vai nav kur kas palicis? Bet istabā viss bija kārtībā.

— Sakat tik, ka neesmu mājās, — viņš noteica un, palaidis zēnu pa priekšu, izgāja koridorā. Koridors bija diegzan garš un, galvenais, likumains. No Lamberta istabas āra durvis nevarēja redzēt, tikai vienā galā kaut kas trokšņoja un sarunājās. Kur lai bēg? Pa labi bija durvis uz saimnieces — prokuro-ra atraitnes — dzīvojamām telpām, pa kreisi — mazgājamā istaba. Lamberts paspēra soli pa kreisi, bet tad atsitās uz otru pusi un iegāja saimnieces istabā. Licejists, aiziedams pa priekšu, neredzēja Lambertu paslēpjamiess.

Maša pa tam ielaida policistus. Tiem sekoja sētnieks, turēdams rokā cepuri. Pristava palīgs — jauns, patikama izskata cilvēks — steidzīgi devās pa likumoto koridoru uz Lamberta istabas pusi. Iecirkņa uzraugs un daži kārtībnieki sekoja viņam ar paceltiem revolveriem. Visi bija ļoti uztraukti un nedroši raudzījās apkārt. Pristava palīgs mierināja kalponi:

— Neuztraucaties, jaunkundze (kalpone patiesībā bija veca, darbā nodzīta sieviete). Mēs tikai pārmeklēsim jūsu īrnieka istabu. Varbūt, ka viņš atradiesies.

— Bet es jums saku, ka nav mājās, — licejists, iedams policistam blakus, apgalvoja. Viņa balss aiz uztraukuma skanēja ļoti augsti, bet šinēlis tikko turējās uz pleciem.

— Atvainojat, man tomēr jāpārliciecinās, — pristava palīgs laipni atbildēja uztrauktajam zēnam.

Policisti, apkārtskatīdamies, virzījās uz priekšu.

— Kur viņa istaba? — pristava palīgs norādīja kalponei.

— Šeit, — licejists izaicinoši norādīja uz Lamberta durvīm.

Policisti sagāja tur iekšā, kamēr Maša, licejists un sētnieks palika koridorā. Viņu starpā valdīja nopiedošs klusums. Pēkšņi ēdamistabas durvīs, kur bija nozudis Lamberts, parādījās dzīvokļa saimniece — tukla, prezentabla sieviete. Viņa bija nakts drēbēs un no savādā skata likās tik pārsteigta, ka pirmā acumirkli nevarēja izrunāt ne vārda.

— Piedodat, kundze, — sētnieks, cepuri spaidī-

dams, ierunājās. — Es izpildu tikai pristava kunga pavēli un neesmu vainīgs.

Viņa paskaidrojums saimniecei tomēr palika nesaprotams. Pēdējā, vēl vairāk pārsteigta, raudzījās uz dēlu un kalponi.

— Policija meklē Petrova kungu (tā Lamberts bija pierakstīts), — ieminējās Maša.

Saimniece pagriezās pret kalponi un ilgi raudzījās tai sejā, bet, kā likās, negribēja saprast lietas apstākļus. Viņa daudz bija dzirdējusi par kratišanu, viņa pārāk labi saprata, ka policija iet pa dzīvokļiem un meklē revolucionarus, bet neticēja, ka būtu pienākusi arī viņas kārtā. Tas bij tikpat, kā lasīt fantāstisku romanu, kuŗa beigu nodaļa norisinas tiešāmībā.

— Viņi meklē mūsu īrnieku, — dēls paskaidroja no savas puses.

Tanī brīdī policisti atgriezās no Lamberta istabas. Viņi izskatījās drusku apjukuši; pristava palīgs ar uzraugu klusi sarunājās.

— Nu, atradāt? — licejists pārdroši uzprasīja policistiem.

— Bet kas te notiek? — piepēži iesaucās saimniece.

Viņa bija pilnīgi satriekta un, atdabūjusi valodu, uzbruka vispirms kalponei:

— Maša, ko jūs uzdrošinājaties, kamēr es guļu?

Pristava palīgs ar savu parasto laipnību mēģināja uzbudināto dāmu apmierināt.

— Es ļoti izlūdzos piedošanu, — viņš paskaidroja; — mēs bijām ieradušies apskatīt jūsu īrnieka istabu, jo par viņu ienākušas nelabvēlīgas ziņas. Bet

jūs, kundze, neuztraucaties. Žēl tikai, ka Petrova kunga nav mājās. Sakāt, ar ko viņš nodarbojas? Vai jūs neatļausiet sastādīt protokolu? Par visām lietām, piedodat traucējumu un neuzbudinaties. Es zinu, šī lieta ir nepatīkama, bet tur neviens no klātesošiem nav vainīgs.

Policista laipnība un galantā uzvešanās saimnieci drusku apmierināja. Vairāk izlikdamās, nekā uzbudināta, viņa noteica:

— Ak, kāds kauns! Pie mums vēl nekad nav bijusi policija, bet kā es tagad rādīšos sabiedrībā? Ko teiks augstākās sferās? Varbūt, man atraus pensiju! Un tad šis Petrovs! Nu, Maša, atbildiet! Jūs pati man apgalvojāt, ka tas ir godīgs cilvēks. Es gaidu jūsu atbildi.

Maša nolaida acis.

— Piedodat, — viņa aizbildinājās.

— Pārskatīšanās viegli iespējama, — pristava palīgs iesmējās, — tikai žēl, ka mēs šo kungu nedabūjām rokā.

— Jā, ko tad viņš izdarījis? — saimniece ievai-cājās.

— To es jums nevaru pateikt, — policistis atbildēja, — mums tikai ienākušas ziņas.

— Ienākušas ziņas! Un tāpēc jūs traucējat godīgus cilvēkus nakts laikā? Neaizmirstat, ka te nav nekāds strādnieku rajons!

Starp policistu un saimnieci norisinājās gara saruna par miera traucēšanu, aizvainotu godu, apdraudētu pensiju un nepateicīgiem īrniekiem. Beidzot visi sagāja ēdamistabā, kur vajadzēja tikt sastādītam protokolam. Saimniece, viņas dēls, pristava palīgs,

iecirķņa uzraugs un vēl kāds savāds cilvēks zaļganās brillēs, izvirzīdamies no kārtībnieku vidus, apsēdās istabas vidū pie masīva ēdamgalda, bet pārējie palika durvīs. Iecirķņa uzraugs attaisīja portfeli izņēma papīri un nollecis galvu uz vienu pusi, sāka rakstīt ar ķīmisku zīmuli.

IV.

Lamberts pa tam stāvēja aiz bufetes, kaktā starp tējas galdiņu un nedzīvu palmu, kuŗas zari nepatīkami kņudināja seju. Ātrumā viņš nebija varējis nekur citur paslēpties, bet tagad, zināms, bija par vēlu: viņa slēptuve atgādināja murdu, slazdus, lamatas, visu, ko, tikai ne slēptuvi. Atlika vienīgi cerēt uz brīnumu, ka policija neieraudzīs. Par laimi, bufete bija diezgan plata, policisti sēdēja ar mugurām pret bēgli un tikai saimniece un viņas dēls varēja to ieraudzīt! Jā, tikai saimniece un licejists to varēja ieraudzīt! Bet vai tas nebija vienalga? Licejists, varbūt, nenodos, bet viņa māte? Un ja arī māte ne, tad policisti, spriežot pēc viņu sejām, nopratīs, kas par lietu. Lamberts dzirdēja visu, ko par viņu runāja. Bija pienācis brīdis, kad nekāda apkērība, nekāda aukstasinība vairs nelīdzēja. Atlika vienīgi palaisties uz likteni — banālo, daudz zoboto, neatzīto un nicināto likteni. Varbūt, ka tomēr neieraudzīs? Nevienam taču nebija ne mazāko aizdomu — citādi viņi tik mierīgi nesēdētu! Pat licejists, ja tas arī ko nojauta, nevarēja galvot, kur bēglis palicis. Un tā tad, atlika vienīgi palaisties uz likteni un izturēt līdz galam. Par visām lietām, nedrīkstēja elpot un kustēties. Bet Lamberts arī nekustējās un neelpoja. Patiesībā viņam bieži gadījās būt tamlīdzīgās situ-

cijās, tikai šoreiz procedūra vilkās pārāk gausi. Protokola rakstīšanai, šķiet, nebija gala. Tur tika iztēlota Lambēta āriene — kā to uzdeva saimniece; tur atzīmēja arī visas līdzpaņemtās vēstules un dokumentus — patiesībā nevainīgus papīrus. Kamēr uzraugs izjautāja saimnieci un rakstīja protokolu, pristava palīgs, it kā garlaikodamies, raudzījās priekšos un sienās. Reiz viņš pat atskatījās uz bufeti un aplūkoja to diezgan vērīgi, bet, acīmredzot, neievēroja cilvēku, kas stāvēja aiz tās.

Lamberts novērsa acis un mēģināja nedomāt par savu stāvokli. Viņš atcerējās gadījumu, kad tas bija bēdzis no Rīgas. Toreiz bija gaiša pavasara diena. Policijai ierodoties dzīvoklī, viņš paguva izlēkt pa otrā stāva logu un iekļuva V. fabrikas noliktavās, no kurienes, neviena netraucēts, izgāja kopā ar strādniekiem uz ielas un tūlīt izbrauca uz citurieni. Viņa bēgšanu visi apbrīvoja un no tā laika tas kļuva slavens. Lambertam arvien bija patīkami atminēties šo gadījumu. Visa dzīve tūlīt likās skaistāka. Sevišķi gaišā pavasara diena piedeva notikumam maigu noskaņu... Ak, kaut jel beigtos protokola rakstīšana! Kaut jel aizvāktos nelūgtie viesi! Gan tad viņš zinās kā izklūt no mājas — un prom uz ārzemēm. Bija jau sen laiks pavandīties pa Londonu vai Parīzi! Jāapskata slavenās galerijas, jāsatiekas ar veciem draugiem. Nezin, piemēram, kur Griša, ko viņš tagad dara? Un lielais Pēteris, ko tas pa ziemu ēd? Bet interesanti, kā policija nākusi uz pēdām? Viss likās klusi un godīgi? Kas būtu nodevis? Vai dzeltensējīgais studentīņš? Ak, nevajadzēja nemaz iet uz apmācību! Bērnišķīga iedomā! Pa kaktiem apmācīs

masas, lai izietu uz bruņotu sacelšanos! Viņš, Korvete, nebija nekāds teoretīķis, bet tik daudz saprata, ka ar tādām butaforijām neko nepanāks. Un vai vispār kaut ko panāks? Tikai tā, dzīve ar zināmu garnituru. Nu, ātrāk, ātrāk, rakstat, protokolējat ko vien gribat, bet nepadarāt cilvēku traku ar savu vilcināšanos! Šis briesmīgais gaidīšanas brīdis! Lamberta acis nevaldāmi tiecās atpakaļ pie galda. Viņam bija jāredz, kas tur notiek. Citā gadījumā viss tas varēja likties smieklīgi un garlaicīgi, bet tagad katra šo cilvēku kustība nozīmēja nāvi vai dzīvību. Nejaušs acu pametiens no viņu puses — un beigas. Ak, dzīvība, cik viņa mīļa, cik mīļa, cik mīļa! Lūk pārbaudījums dzīves vērtībai. Ir tomēr brīži, kad par dzīvību nevar smīnēt. Nu, ātrāk, ātrāk! Ar Ēķi bija norunāta grandioza lieta, bet tagad tā jālikvidē. Katrā ziņā jālikvidē. Citreiz — varbūt. Bet arī citreiz nē! Diezgan, diezgan, diezgan! Skats no griestiem, no tumšajiem piektā stāva logiem lēni slidēja lejup. Viss vēl tāpat. Licejists bija atspiedies ar elkoņiem uz galda malas un sekoja protokola rakstīšanas procesam. Saimniece tīstījās kalpones pasniegtā lakatā un līdz ar dēlu sekoja protokolam. Viņa aiz uztraukuma vai istabas vēsuma mazliet drebēja. Brillainais cilvēks kaut ko čukstēja pristava palīgam ausī. Pēdējais atmeta ar roku, kas nozīmēja: «Nestāstiet, es pats zinu».

Pēkšņi Lamberta acis sastapās ar zēna acīm. Tās bija skaistas, debesszilās, kā divi vijolišu ziediņi. Bet pa tam sākās dramatisks pēdējais cēliens. Nekas sevišķs nenotika — un tomēr! Licejists palika tanī pat pozā, kā bija sēdējis: elkoni uz galda malas un

zods iespiests delnās. Viņš pat nepakustējās, tikai acis tam kļuva platākas. «Tā, tā, neizrādat apjukumu», Lamberts gribēja sacīt, «paliekat tikpat mierīgi sēdam, kā līdz šim — un jūs būsiet varonis.» Bet zēns, acīmredzot, nesaprata, ko no viņa prasa. To pievilka Lamberta sastingusē seja, kurā asiņu nebija vairs ne tik daudz, cik uzņemt uz adatas gala. Cilvēks, kas stāvēja kaktā, atgādināja parādību, no kuras tas, bez šaubām, pats būtu nobijies, ja redzētu sevi spogulī. Ja redzētu sevi spogulī! Bet vai tad tas neredzēja? Spogulis bija apbrīnojami pareizs — zilās zēna acis! Kaut kur sevī Lamberts vēl dzīvoja un sajuta nepacietību, bet viņa āriene bija pilnīgi pārakmeņojusies.

Zēns nespēja novērst acis. Viņš, droši vien, citā gadījumā būtu sapratis, ka ar savu izturēšanos var nodot cilvēku, kuram tas jūta līdz. Bet negaidītais stāvoklis, negaidītā situācija izrādījās stiprāka par viņa gribu. Lamberts lūdzoši urbās viņā: «Neskatāties! neskatāties! Novēršat savas acis uz citu pusi! Domājat par citām lietām! Jūs esat krietns zēns, tas tiesa, bet, lūdzami, neskatāties uz mani!»

Tā runāja Lamberta drausmīgais skatiens, bet zēns to arvien vēl nesaprata, — viņš raudzījās nāves un šausmu attēlā.

Lamberts beidzot novērsa skatienu uz griestiem. Tas viņam maksāja ārkārtīgu gribas spēku, bet viņš cerēja, ka tā novērsis arī zēna uzmanību. Un tomēr, atskatījies pēc brīža uz licejistu, tas redzēja, ka viss ir velti.

«Nu, atjēdzaties taču!» viņš mēģināja no jauna pierunāt zēnu. «Jūs bijāt tik drošs un aukstasinīgs —

izturat tagad visu līdz galam. Saprotat taču! Ak, nevēga, nevēga, ko jūs darāt!»

Licejists joprojām raudzījās Lambertā. Kas viņam īsti bija noticis! Varēja jau apjukt, bet ne tik mulkīgi. Lamberts mazliet papurināja galvu: «Skataties projām! Skataties, skataties projām! Redzat, ko viņi tur dara! Laikam beidz rakstīt. Laikam jau beidz! Jums jāredz, kas tur uzrakstīts. Nu, atjēdzaties taču, vārdulēn!» Bet savādi — arī zēns nopurināja galvu. «Es nevaru,» tas it kā gribēja teikt.

Uzraugs nobeidza rakstīt un atlieca galvu.

«Pārmeklējot Ivana Ivanoviča Petrova istabu,» viņš lasīja, «tika atrasti zemāk uzskaitītie dokumenti, pie kam dzīvokļa saimniece, valstspadomniece Anna Jevlampjevna Kočarova, paskaidroja...»

— Ko es paskaidroju! — dzīvokļa saimniece iesaucās. — Neko es nepaskaidroju!

— Neuztraucaties, kundze, — pristava palīgs iesmējās, — tas tikai formas pēc.

— Es lūgtu parakstīties, — uzraugs, beidzis lasīt, noteica. — Te, — viņš parādīja saimniecei ar pirkstu, kur jāraksta.

Māte pagriezās pret dēlu:

— Vai man tas jādara?

Dēls neatbildēja: viņš raudzījās uz Lambertu. Pēdējā seja bija saviebusies nejaukā smīnā. «Nu, nu, idiot, pastāsti, ko tu redzi,» seja runāja.

— Vai tas man jādara? — māte atkātoja, nēmdama zīmuli.

— Jādara, kundze, — pristava palīgs paskaidroja.

Saimniece nedroši parakstījās un nolika zīmuli.

— Tā, nu viss ir cauri, — uzraugs atviegloti no-
teica un, ielicis protokolu portfeli, piecēlās.

Vēl dažas sekundes, vēl tikai dažas sekundes —
un viss nobeigsies labi. Bet saimniece piepēži atkrita
krēslā un aizlika rokas sejai priekšā. Dēls paska-
tijās uz viņu, atdabūja uzreiz valodu un sāka to mie-
rināt.

— Nekas, nekas, es vēlāk visu izskaidrošu. Nu,
lūdzu, neuztraucies!

— Bet tas taču ir mūsu īrnieks! — saimniece ie-
saucās, atņemdama rokas no acīm.

Viņas skats meklēja Lambertu. Izcēlās burzma.

Brīļainais uzlēca kājās un mēmi rādīja ar pirkstu
uz istabas kaktu. Pristava palīgs pacēla revolveru.

— Ā, jūs te! — viņš nomurmināja, pieiedams
Lambertam, kurš stāvēja aiz nedzīvās palmas.

— Ai, ai! — iesaucās Maša un sāka raudāt.

— Ko, žēl? — kāds no kārtībniekiem vēlāk, pēc
notikušā, uzprasīja.

— Zināms, ka žēl.

— Skaties tik!

Lambertu nopratināja diezgan pavirši, bet ne-
steidzās vest projām. Policisti nāca un gāja. Tikai
vēlāk noskaidrojās, ka bija izsaukta policijas kariete
un uz to gaidīja.

Dzīvokļa saimniecei palika nelabi. Pristava pa-
līgs — laipns, izpalīdzīgs un mierīgs kā aizvien —
uzsauca Mašai, lai ienes ūdeni. Licejists, apskāvis mā-

ti ap pleciem un baidīdamies paskatīties uz Lambertu, kurš stāvēja starp diviem kārtībniekiem, atkārtoja laiku pa laikam:

— Nekas, nekas, nevajaga uztraukties. Es vēlāk visu izskaidrošu.

Pa tam ienāca kārtībnieks un paziņoja, ka kariete klāt. Lambertam pasniedza mēteli un cepuri; briljainais cilvēks veikli saslēdza tam rokas.

— Nu, tagad uz priekšu, — pristava palīgs noteica un visi devās lejā. Šur tur uz trepēm pavērsās durvis, bet, gājienam tuvojoties, aizdarījās cieti. Lejā, pie parades durvīm, gaidīja melna, vecmodīga kariete un daži ormaņi. No patrepes iznāca šveicars ar sievu un ziņkārīgi noraudzījās divainajā procesijā.

— Kas tev te jālūr! — iecirkņa uzraugs uzsauca šveicaram; pēdējais atrāvās un nozuda atpakaļ savā patrepju dzīvoklī.

Šai acumirkli Lamberts ārkārtīgi reali apjauta stāvokļa nopietnību. Viņš redzēja visu, kas ap to notika; viņš ieelpoja svaigo ziemas gaisu, kas sitās pretī no sniegainā Marijas laukuma, un zināja, ka ieelpo to pēdējo reiz: pēc stundas pēc divi stundām vairs nebūs itnekā! Un piepēži, neizdomājis visu līdz galam, viņš pasitās sāpus. Izstiepis abas saslēgtās rokas uz priekšu, tas atgrūda šveicara istabiņas durvis, uzkliedza kaut ko cilvēkiem, kas gadījās priekšā, un devās tālāk. Pārs soļu atstatumā bija otras durvis. Viņš atgrūda tās tikpat viegli, kā iepriekšējās, un paklupa uz šaurām, neapgaismotām akmens

trepēm, kuŗas veda augšā — pa dzīvokļu ķēķiem. Te vairs citas izejas nebija un Lamberts par to ari nedomāja. Šveicara istabiņā apgāzās lampa, pakal-dzinēji tumsā drusku apjuka un tāpēc, varbūt, nesa-tvēra bēgli tūlīt, kamēr tas taustījās pa trepju salta-jiem pakāpieniem. Lamberts uzlēca kājās un sāka skriet augšā. Viņš klupa un krita, brīžiem rāpdamies ar roku palīdzību kā dzīvnieks. Aiz muguras atska-nēja saucieni, draudi, lamāšanās. Kāds uz labu laimi izšāva. Noskanēja plīstošie stikli; trepes sāka du-nēt zem pakal-dzinēju soļiem.

Pie Kačarovu ķēķa Lamberts uz mirkli apstājās. Nekad viņš nebūtu zinājis, ka te ir Kačarovi, bet šo-reiz, tumsā pazina pat ķēķa durvis un sāka raustīt tās.

— Maša, Maša, ielaižat!

Iekšpusē, koridorī, atskanēja steidzīgi soļi, — laikam Maša.

— Ielaižat, ielaižat! Vai jūs dzirdat, ielaižat! — Lamberts čukstēja, pieliecies pie atslēgas cauruma.

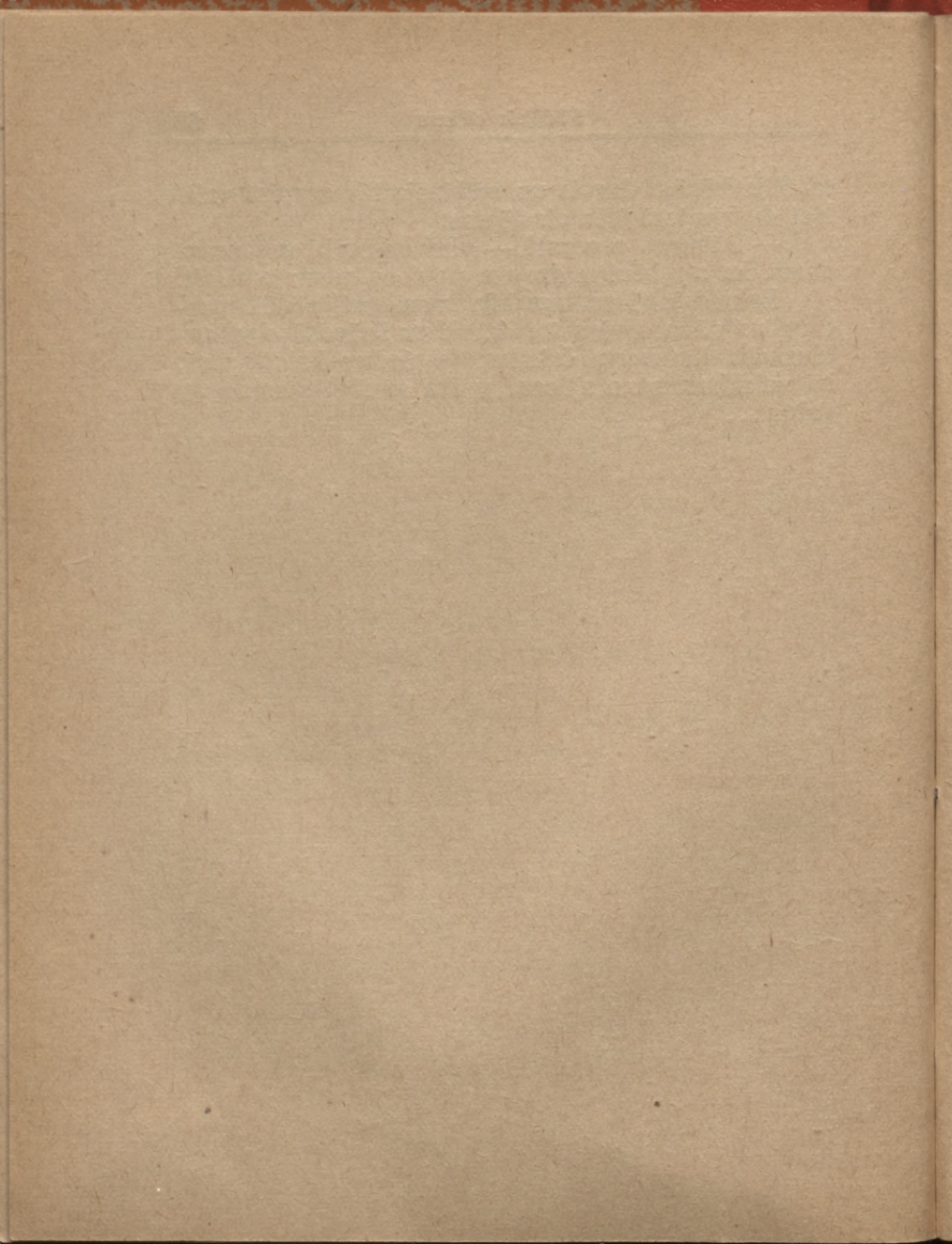
— Nu, ātrāk, Maša! Dieva dēļ, ātrāk!

— Tūlīt, — atsaucās kalpone, — tūlīt es atslē-gšu. Viņa bija jau pie durvīm un mēģināja atraut va-žiņu. Ar vienu roku tā slēdza durvis, ar otru kabi-nāja zemē važiņu. Viss tas aizturēja tikai ceturtdaļ-minutes, bet Lamberts nepacietīgi raustīja durvju rokturi. Beidzot, kad važiņa bija jau noņemta un durvis varēja atvērt, Lamberts atmeta gaidīšanai ar roku un devās tālāk — uz bēniņiem. Patiesībā bija jau ari par vēlu. Viņš uzskrēja pēdējo pustrepi, sa-

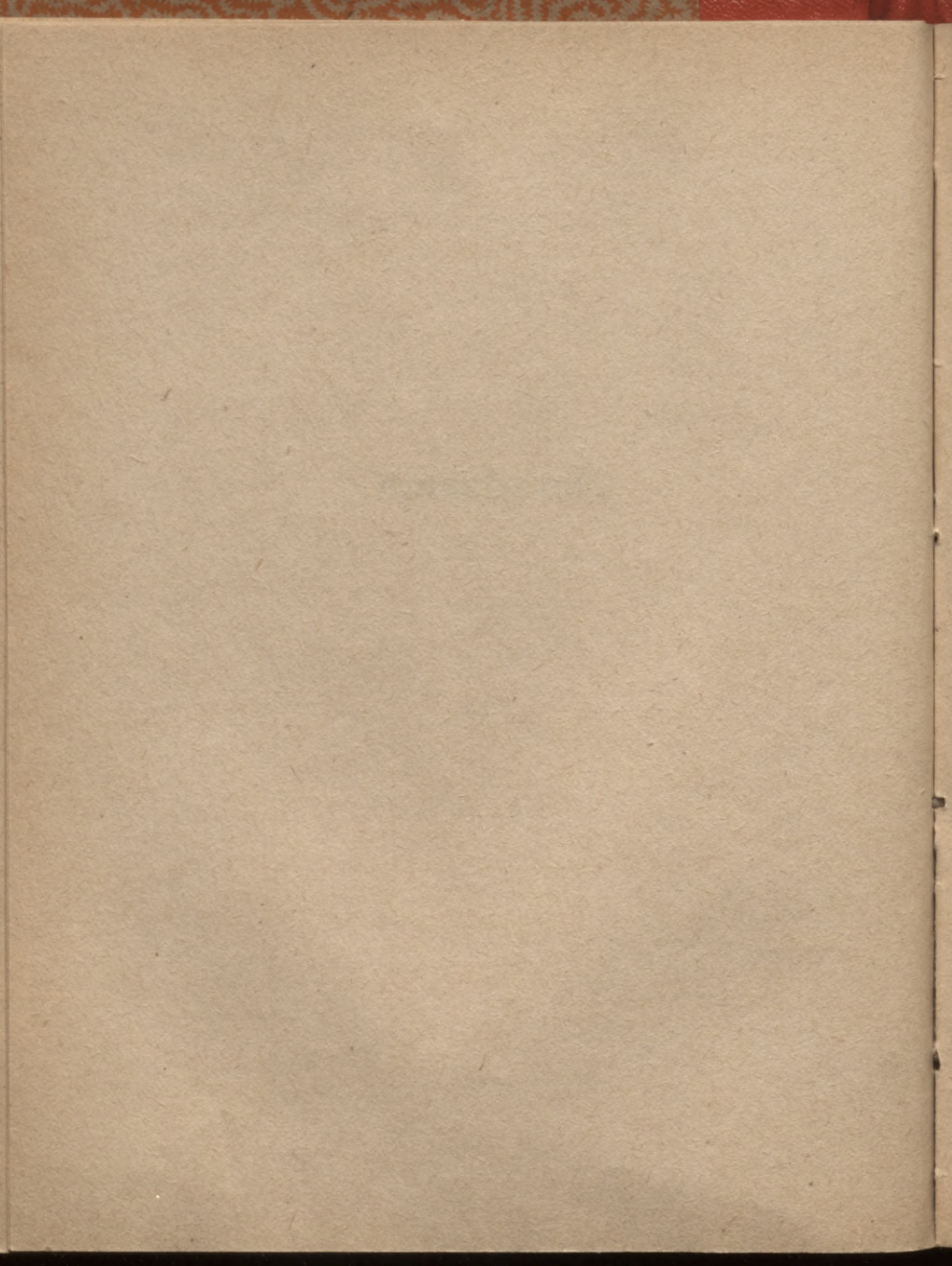
taustīja bēniņu durvis un mēģināja tās atgrūst vaļā. Bet durvis izrādījās aizslēgtas.

— Atverat, atverat! — viņš čukstēja, nesaprazdams, ka aiz bēniņu durvīm neviens nevar atbildēt.

Pakaļdzinēji pa tam bija sasnieguši pēdējo pus-trepi un nāca arvien tuvāk. Viņu šņācošā elpa apklusināja Lamberta čukstus. Iespiedies kaktā, viņš, kā vairīdamies no sitiena, aplika saslēgtās rokas ap galvu...

Neredzamā

— Anno 1905. —

Divi skolnieki — viens jaunāks, otrs vecāks, bet abi starp sešpadsmit un septiņpadsmit gadiem — soļoja lietainā ziemas dienā pa ielu. Vienu sauca Arnolds Osītis, otrs bija Fricis Tombergs. Iedami viņi smēķēja papirosus un runāja par to, ka tuvojas asiņaina izrēķināšanās stunda, kuŗu var un vajaga novērst.

— Citādāki es nemaz nevaru iedomāties stāvokļa konjukturu, — Tombergs noteica.

— Pareizi, — viņa biedrs tam piekrita, — vajaga darīt kaut ko pretī.

Nonākuši pie nama, kuŗā dzīvoja Osītis, abi apstājās.

— Šovakar septiņos atnāc pie mums, — Tombergs pēkšņi uzrunāja biedri.

Osītis palika uzmanīgāks.

— Vai kas būs?

— Neprasi, — Tombergs svarīgā balsī atbildēja, — gan vēlāk dabūsi zināt.

— Labi, es iešu, — Osītis apsolījās un paspieda biedrim roku.

No Tomberga izturēšanās viņš noprata, ka tiek gatavots kas svarīgs. Atvadijies, tas divos lēcienos uzskrēja pa trepēm un piezvanīja pie durvīm. Krustmāte, kā arvien, sagaidīja viņu ar pārmetumiem:

— Kad tu beigsi klejot? Pusdienas sen jau atdzisušas.

— Vai tad jūs nezināt, kādi tagad laiki? — Osītis atbildēja. — Darišanas!

Krustmāte nopūtās.

— Bet ja kas notiks, kad tik nepārmet man.

- Cik jums savāda loģika! — Osītis iesmējās.
 — Cilvēks taču pats atbild par saviem darbiem.
 — Bet ko teiks mana sirds, ja tevi apcietinās!
 — Ak, tas paliek par daudz sentimentāli! —
 Osītis asi atcirta.

Krustmāte vairs neko neteica un gāja uzlikt pusdienas. Osītis ātri, bez sevišķas ēstgribas, paēda un nepacietīgi gaidīja, kad varēs doties ceļā. Sēdēdams pie sava mazā rakstāmgalda, viņš domāja par notikumiem, kas norisinājās ap to, par Baldes jaunkundzi — savu divdesmitgadējo Dulcineju — un vēl daudz un dažādām lietām. Lampa klusi sīca, krustmāte kravājās otrā istabā ar traukiem, apkārt valdīja klusa un patīkama vientulība. Bet Osītim bija skumji šai vientulībā. Viņš sāka skaitīt sekundes un ik pa brīdim raudzījās pulkstenī. Beidzot pienāca noteiktā stunda, Osītis apvilka mēteli un klusi, nevienam neredzot, izzagās uz ielas.

Bija palicis gluži tumšs. Neapgaismotās ielās reti gadījās kāds gājējs. Arnolds Osītis uzsita sava pelēkā ģimnazista mēteļa apkakli un steidzīgi devās uz priekšu. Viņu pārņēma uztraukums. Brīžiem tas apstājās, it kā pārdomādams, vai labāk neiet atpakaļ. Bet zinķārība un dotais vārds izrādījās stiprāki. Pēdīgi viņš sasniedza namu, kurā dzīvoja Tombergs. Vēsturiskais nams atradās diezgan attālā pilsētas daļā. Iela tukša kā izslaucīta; slēgi noslēgti. Osītis atvēra vārtus un, pa tumsu taustīdamies, iegāja nama patrepē, kur dzīvoja viņa biedris. Atradis durvis, tas pieklauvēja. Durvis tūlīt atvērās un tais parādījās Fricis.

— Ko nu dauzies, nāc tikai iekšā! — biedrs skarbi noteica.

Viņi izgāja caur mazu ķēķi, kurā sēdēja Tomberga māte, un iekļuva ļaužu pilnā istabā. Tricis tūlīt atstāja Osīti un iemaisījās publikā. Osītis, drusku pārsteigts, raudzījās apkārt.

Pie griestiem karājās lampa, kādas varēja atrast lauku krogos; pie vienas no sienām stāvēja divas koka gultas ar galvgaliem kopā; gultām pretī — galds, uz kura mētājās maizes atliekas, tabaka un papirosu čaulītes; kaktā, virs neliela skapīša, bija piestiprināts grāmatu plauktiņš, — laikam Fricā īpašums.

Daži no klātesošiem stāvēja kājās, citi sēdēja gultās. Osītis vienu otru no viņiem pazina. Tur bija Tomberga brāļi — Mārtiņš un Jānis; tad vēl «Zibenfricis», Dakšu Pēteris un Jurka Klibais. Pārējie likās pilnīgi sveši.

Mārtiņš — Tomberga vecākais brālis — turēja rokā skaistu flinti; arī «Zibenfricim» un kādam no svešajiem bija flintes, bet pārējie likās apbruņoti ar revolveriem. To skaidri varēja redzēt pēc viņu izspiešajām bikšu kabatām.

Osīti neviens neievēroja, bet viņš par to neapvainojās.

— Kas tas tāds? — Mārtiņš Tombergs beidzot uzprasīja Fricim, pamezdam ar acīm uz Osīša pusi.

— Mans cilvēks, — Fricis atbildēja un tūlīt piegāja pie Osīša.

— Vai gribi nākt mums līdz?

— Gribu, — Osītis droši atbildēja.

— Nu, tad zini: bez jokiem!

Fricis izņēma no kabatas revolveru un iedeva skolas biedrim.

— Tas tavs? — Osītis noprasīja, godbijīgi saņemdam bīstamo priekšmetu rokā. Delna viņam patīkami knudēja, turot revolvera spalu.

— Ko nu prasi! — Fricis atrūca pieauguša cilvēka tonī. Viņš likās stipri nevalīgs un, pamācījis Osīti, lai bāž revolveru kabatā, atgāja pie lielajiem, ar kuriem tam laikam vēl bija daudz kas jānokārto. Beidzot viņi sāka posties uz iešanu. Mārtiņš Tombergs uzmeta flinti plecā un pagriezies, noteica:

— Uz priekšu, puikas!

Pēc dažiem acumirkļiem visi atradās uz ielas. Tumsa bija palikusi tik bieza, ka ne velna nevarēja saredzēt. Debess likās apmākusies un Jānis Tombergs apgalvoja, ka būšot sniegs. Kaut kur tālumā, aiz vairākiem ielu stūriem, griezīgi iesvilpās. Visi uzreiz aizturēja elpu un cieši satvēra ieročus.

— Ko tas nozīmē? — daži paklusi ievaicājās.

— Nevajaga uztraukties, — Mārtiņš Tombergs mierīgi noteica; — varbūt, kāds saules brālis.

Svilpieni neatkārtojās un arī citādi viss palika klusu. Apbruņotie ļaudis — viņu bija pavisam desmit — sastājās pa divi un sāka iet. Priekšgalā gāja Mārtiņš ar kādu no svešajiem, kamēr Fricis un Osītis turējās pēdējie.

— Uz kuriem mēs ejam? — Osītis uzprasīja biedrim.

— Kas tev par ziņkārību! — Fricis pamācoši atbildēja, — gan vēlāk redzēsi.

Soļi dobji dunēja, ejot pa klusajām ielām. Vienā otrā pagalmā, aiz vārtiem, ierējās suņi, bet tūlīt at-

kal aplkusa. Šķiet, nevienam nebija nekāda daļa par šo neparasto gājienu. Dakšu Pēteris ar «Zibenfrici» aizsmēķēja papirosus. Gaisā izskrēja vesela riekšava dzirksteļu — un tā visu laiku, kamēr papirosi izdega.

Osītis centās uzminēt gājienu virzienu, bet neko tomēr nesaprata. Ejot gar kādu apsūbējušu namu, kuŗš aiz vecuma bija nošķiebies uz vieniem sāniem, Dakšu Pēteris noteica.

— Te dzīvo Caurais.

— Ko, Caurais? — iesaucās Mārtiņš Tombergs.

Visi apstājās; Mārtiņš pielika rokas pie mutes:

— Eh, Caurais, nāc ārā!

Jurka Klibais piebalsoja:

— Nāc, brālīt, ar labu!

«Zibenfricis» piesita ar flintes resgali pie nama sienas.

— Ceļas augšā!

— Revolucionarās tautas vārdā, netaisi jokus!

Bet neviens neatbildēja.

— Zini, tas ir sniegs. — Fricis Tombergs paskaidroja Osītim noslēpumainā balsī.

— Nu, ko mēs tik daudz lūgsimies, — Mārtiņš Tombergs nospļāvās, — citreiz dabūsim rokā.

Pie tā ari palika. Daži vēl aizraidīja pa draudošam vārdam uz klusā nama pusi, un tad gājiens devās tālāk.

— Kā tev patīk? — Fricis pēc brīža uzprasīja Osītim.

— Ļoti.

— Man ari.

— Bet vai tālu jāiet?

— Taisnību sakot, es nezinu.

Viņi bija izgājuši uz šosejas. Tālumā iemirdzējās dzeltena uguntiņa.

— Kas tā par zīmi? — ievaicājās kāds no gājiena dalībniekiem.

— Prasa! — Mārtiņš Tombergs noteica, — «Baložu» krogs.

— Ko, vai tik tuvu?

Uguntiņa laiku pa laikam nodzisa, bet tūlīt atkal iemirdzējās. No sākuma neviens nevarēja saprast, ko tāda nodzišana un iedegšanās nozīmē, līdz beidzot kāds iedomājās, ka priekšā laikam koka vai krūma zars, kas, vēja šūpots, šad tad aizsedz logu.

— Jā, tā laikam būs, — piekrita Mārtiņš.

Gājēji turpināja soļus. Uguntiņa palika arvien gaišāka un mirdzēja kā bāka jūrmalā.

— Stop! — Mārtiņš beidzot iesaucās. — Lai labāk kāds no mums aiziet paskatīties, kas tur īsti notiek.

— Es paskriešos, — atsaucās Fricis.

— Es ari, — piedāvājās Osītis.

— Jūs? — Mārtiņš noprasīja. — Nu, labi, ejat, izpētāt un nākat mums tūlīt pretī.

Abi zēni aizsteidzās uz kroga pusi.

— Ko tu domā, vai neiznāks cīņa? — ievaicājās Osītis.

— Neko es nezinu, — Fricis dusmīgi atbildēja.

Gabaliņu nogājuši, viņi jau varēja izšķirt platu ēkas galu.

— Pareizi, «Baložu krogs». — Fricis noteica.

Viņi nogāja no šosejas un uzmanīgi tuvojās kro-

gam pa grāvmalu. Apkārt viss bija kā izmiris, tikai uguntiņa spīdēja pašā ēkas galā.

— Klusāk! — Fricis apspiestā balsī uzsauca Osīti, lai gan pēdējais nemaz nedomāja trokšņot un no uztraukuma pat neelpoja.

Viņi pielīda pie šķūņa, kurš atradās kroga aizmugurē, un pa zediņu starpu izlūkoja pagalmu. Izņemot tukšus darba ratus ar gaisā saceltām ilksīm, tur nekas sevišķs nekrita acīs. Zēni uz pirkstu galiem lida tālāk un beidzot atradās krogam otrā galā, pie stedeles.

— Dzirdi? — Fricis čukstoši noteica, saķerdams Osīti aiz piedurknes.

— Zirgi gremo, — Osītis tikpat uztraukti atbildēja.

Stedelē tiešām atradās zirgi — un, kā likās, diezgan lielā skaitā. Daži sprauslāja un kārpījās kājām, citi mierīgi ēda.

— Brīnums, kur viņu tik daudz! — Fricis prātoja.

— Būs kazaki, — Osītis noteica, juzdams, ka viņam sastingst locekļi.

— Vai arī baroni, — Fricis papildināja biedra vārdus.

Viņi stāvēja kādu laiku kā pienagloti un klausījās.

— Iesim labāk atpakaļ, — Osītis beidzot atguvās.

— Pag' — Fricis to atstūma nostāk, — vajaga izpētīt.

Viņš nolaidās pie stedeles durvju apakšas un diezgan ilgi vēroja. Uzcēlies, tas noteica:

— Ne velna nevar saskatīt, bet zirgu ir daudz.

— Iesim tik atpakaļ, — Osītis atkārtoja.

— Nē, nē, tā nevar, — Fricis pretojās. — Mūs citādi izlamās. Vai tu negribi ieiet pēc papirosiem?

— Man liekas, ka nav vērts.

— Nu, tad es iešu.

— Neej vis, — Osītis lūdzoši saķēra biedri aiz rokas.

— E, tu pavisam esi bāba! — Fricis nofeica, bet viņa balsi tomēr izskanēja šaubas. — Iesim, vismaz paskatīsimies pa logu, — tas, padomājis, piebilda.

Viņi uzmanīgi apgāja apkārt krogam. Uguntiņa vēl arvien spīdēja ēkas malā, bet logs bija tik augstu, ka pa to neko nevarēja saredzēt. Pēkšņi uz šosejas iesvilpās — un svilpiešs izklausījās tik drausmīgs, ka Osītim apstājās sirds.

— Mūsējie, — Fricis paskaidroja; — būs jāsa-ka, ka neko neizpētījām. Taisni kauns.

Viņi atmeta izlūkošanas darbus un devās ārā uz šoseju.

— Nu, kas? — Mārtiņš nepacietīgi uzprasīja.

Fricis izstāstīja.

— Ļoti daudz zirgu, — Osītis piebalsoja.

— Ak, nebij nemaz vērts jūs sūtīt, — Mārtiņš neapmierināts nosplāvās un devās viens pats uz krogu. «Zibenfricis» tam sekoja.

Pārējie pārgāja šosejai otrā pusē un nostājās eglītēs, kas tur auga. Viņi redzēja, ka Mārtiņš Tombergs un «Zibenfricis» tuvojās durvīm. Osītis aizvēra acis, lai neredzētu, kas tālāk notiks. Bet tad atskanēja skaļā, pavēlošā Mārtiņa balss:

— E, jūs tur, nākat iekšā!

Viņi devās pāri uz krogu.

— Nu, ko es teicu! — Fricis pārmeta Osītim, bet pēdējais, apzinādamies savu vainu, cieta klusu un nolaistām acīm sekoja biedrim.

Krogā bija silti. Pie griestiem karājās tāda pat lampa, kā Tombergu istabā. Uz mūriša sēdēja ceļa vīri ar pipēm zobos. Daži no viņiem bija apbruņoti medību bisēm un lielām, paštaisītām pistolēm, kas izskatījās ļoti savādi. Bet neviens par šo savādo ainu nebrīnījās. Visi, kā veci paziņas, sasveicinājās. Mārtiņš uzprasīja, vai nav redzēta melnā sotņa.

— Mēs jau arī viņu meklējam. — ceļa vīri atbildēja.

— Stāsta, ka esot apmetusies tepat kādā muižā. — sarunā iemaisījās Dakšu Pēteris.

— Stāsta gan.

— Nu, tad iesim tik tur.

— Vajaga papriekš izsūtīt izlūkus.

Piecēlās bārzdains zemnieks; viņam pievienojās Mārtiņš un vēl kāds no pilsētniekiem. Osītis, kurš bija apsēdies uz krāsns mūriša, redzēja, ka visi trīs iziet pa durvīm un ka no āra ievēlas pelēks garaiņu mākulis. Tad to pārņēma miegs. Viņš vēl dzirdēja, ka runā par Lielvārdes aplenkšanu, par baronu Reķi un tamlīdzīgām lietām, bet krāsns siltums bija tik patikams, circeņu dziesma tik salda, ka nekāda stāvokļa konjunktura nevarēja atturēt no snaudiena.

Osītis gulēja labu stundu un pamodās tikai pēc vairākkārtējas raustīšanas aiz rokas. Visi bija piecēlušies kājās un nemierīgi staigāja pa kroga telpām. Daži gāja ārā un tūlīt nāca atkal atpakaļ.

— Kur viņi palikuši? — kāds bažīgi ievaicājās.

— Vai tad tik ātri var aizskriet, — cits paskaj-

droja; — līdz turienei būs verstis piecas, ja ne vairāk.

Laudis žāvādamies grozījās pa krogu; daži izgāja ārā, pastāvēja tur un atgriezās atpakaļ ar sniega pārslām uz drēbēm.

— Kaut kas laikam notiks, — Fricis piegrūda Osītim.

Bet Osītis nevēlējās zināt, kas īsti notiks. Viņam vēl ļoti nāca miegs un bija pilnīgi vienaldzīgi, par ko runā.

— Nabaga zēns, — vecs lauku tēvainis līdzjūtīgi noteica, — būtu labāk palicis mājās!

Osītis atlaidās atpakaļ uz mūrīša un tūlīt aizmiga. Sapnī tas redzēja, ka šausmīga izskata cilvēks brūk virsū ar atvāstu nazi un pastāvīgi atkārtoti «mum, mum, mum»; tad atkal rādījās Baldes jaunkundze. Bet no gulēšanas nekā liels tomēr neiznāca. Ieradās Mārtiņš ar saviem pavadoniem, visi trīs nosniguši gluži balti.

— Vai es neteicu, ka uznāks sniegs, — Jānis Tombergs iesaucās.

Citi jautāja, kā izgājis.

— Ne velna, — Mārtiņš dusmīgi nokliedza, atslidams flinti pie sienas. — Sotņa laikam aizbēgusi atpakaļ uz Iecavu.

— Tā jau laikam būs, — piekrita zemnieki.

Ilgi sprieda, ko darīt, līdz beidzot nolēma, ka jāiet katram atpakaļ uz savām mājām.

— Bet to es jums piesaku, — Mārtiņš pamācīja zemniekus, — esiet uzmanīgi, un ja kaut ko dzird, tūlīt ziņojiet uz pilsētu. Gan mēs viņus dabūsim rokā.

Zemnieki apsoliņās ziņot un gāja uz stedeli pie saviem zirgiem. Rīta gaisma spiedās iekšā pa mazaļiem kroga logiem. Pilsētnieki paņēma ieročus un arī izgāja ārā. Šoseja bija nosnigusi pilnīgi balta.

Laucinieki viens pēc otra aizbrauca, vēcinādami pilsētniekiem ar cepurēm. Pilsētnieki darīja to pašu un vēlēja labu ceļa vēju. Neskatoties uz veltīgo gājieni, visi jutās apmierināti un ļautri. Atpakaļceļā daži sāka svaidīties ar sniegu, citi šāva vārnu perēkļos, kas atradās ceļmalas priedēs. Mārtiņš pastāvīgi apsauca vieglprātīgākos:

— Bez muļķībām!

Netāl no pilsētas pagadījās kāds cits miliču pulciņš, kurš arī bija meklējis melno sotņu. Ļaudis par gabalu sasaucās:

— Nekā?

— Nekā!

Melnā sotņa nedevās rokā, bet nāca kā migla, kā neredzams mākonis, tīstīdama zemi kvēlošu asiņu garaiņos.

Tā bija pēdējā reize, kad Osītis redzēja dūšīgo Mārtiņu. Dažas dienas vēlāk Tombergs-vecākais krita sadursmē ar draguņiem pie N. stacijas. Drīz pēc tam nozuda arī Jānis Tombergs, «Zibenfricis», Dakšu Pēteris un citi pazīstami. Palika vienīgi Fricis ar savu māti.

Osītis pārs reizes aizgāja pie tiem, bet nātrepju dzīvoklī tagad valdīja klusums un vientulība.

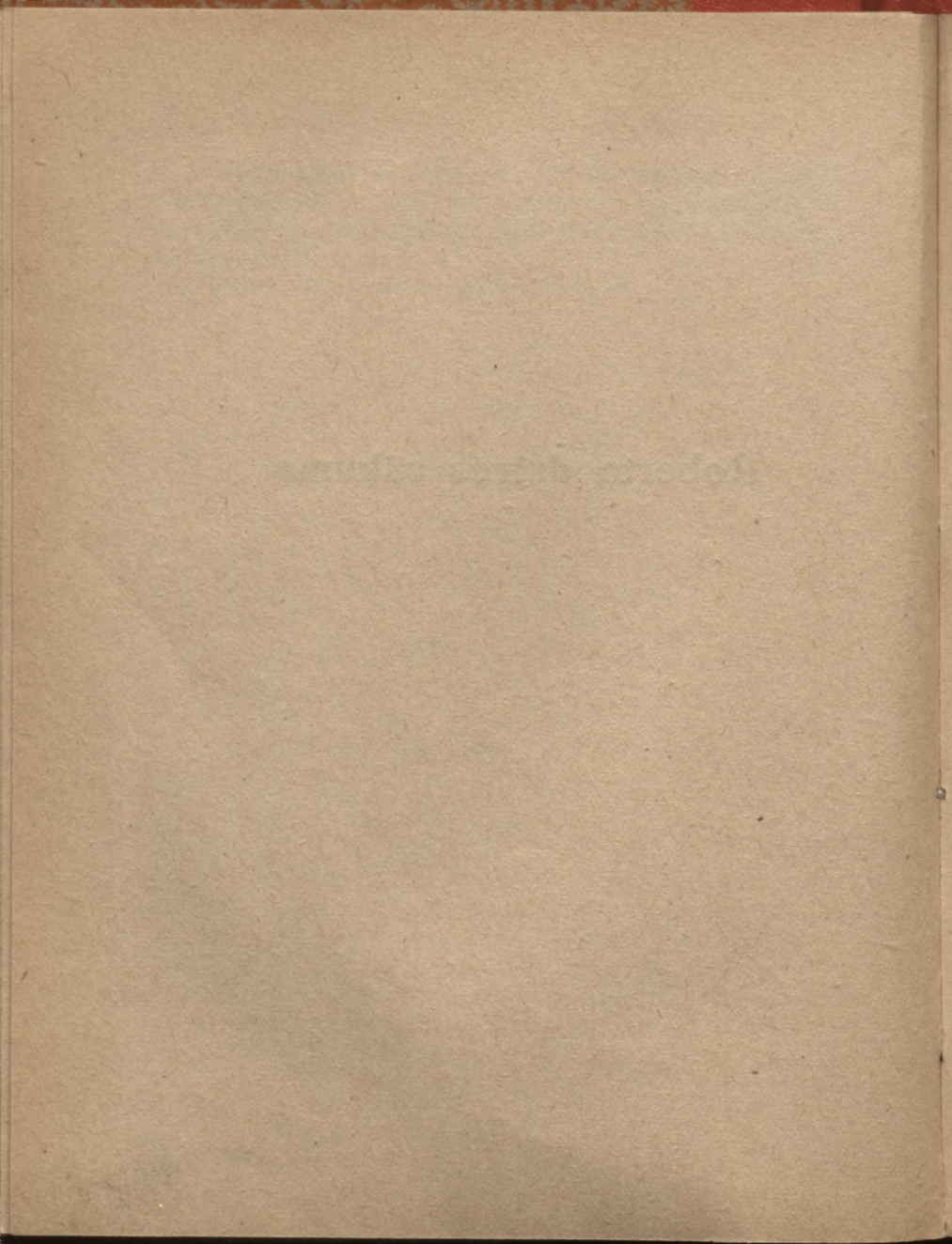
— Vai tu vairs nenāksi uz skolu? — Osītis ievaicājās, sēdēdams biedra gultā.

— Nē, draugs, tagad nav vairs iespējams, — Fricis atbildēja dobajā balsī.

Viņiem pietrūka valodas. Un par ko gan varēja runāt, kad ķēķī, aiz durvīm, klusi raudāja vecā Tombergu māte, kad patrepju dzīvoklī valdīja klusums un vientulība.

Melnā, neredzamā bija uzvarējusi.

Roberta dzīves sākums

I.

Māte.

Toreiz mēs ar māti dzīvojām Tilta galā. Mums pāri pretī, tanī pat pagalmā, bet citā ēkā, dzīvoja veļas mazgātājas, par kuŗām stāstīja, ka tās pieņem vīriešus. Man šīs veļas mazgātājas patika un slepeni es viņas aplūkoju. Tās bez izņēmuma bija glītas sievietes un nemaz neizskatījās pēc veļas mazgātājām. Viņas pastāvīgi smējās un dziedāja, nevienu neaiztika un nekad nerunāja bezkaunīgi. Tikai vienu vienīgu reizi kāda no mazgātājām, skaista, divdesmitgadēja jaunkundze, iedama pār pagalmu, kur es stāvēju, uzrunāja mani:

— Nu, kas ir puika...

Pie tam viņa izteica tik briesmīgu vārdu, ka es paliku kā uz mutes sists. Patiesībā man nekas nebija nezināms, es pārvaldīju neizrunājamo vārdu leksikonu tik pat pilnīgi, kā ikviens ielas puika manos gados; — pārsteidzoši bija vienīgi tas, ka sieviete — daiļuma un nevainības ideāls — zināja visas tās pašas cūcības, kuŗas es, vīrietis.

Šis gadījums man, protams, dziļi iespaidās atmiņā, bet, lai neizrādītu, ka esmu pārsteigts, turpmāk noraudzījos uz minēto veļas mazgātāju ļoti augstprātīgi, gandrīz nicinoši. Viņa — tīši vai netīši — darīja to pašu un nelikās par mani vairs zinot.

Pagalmā neviena cita bērna nebija un, ja es gribēju rotaļāties, vajadzēja iet uz ielu, vai pie pazīstamiem. To es arī darīju un bieži vien atgriezos mājās galīgi noguris.

Par spīti nabadzībai, kāda pie mums valdīja, mēs ar māti dzīvojam diezgan omulīgi, vismaz man tā likās. Mātes šujmašina atradās pie loga, kurš izgāja uz ielu, un tūlīt blakus logam bija viņas gulta. Pie dibena sienas atradās milzīga veclaiku krāsns, kas šķīra istabu divās daļās. Aiz krāsns bija otrs logs un mana gulta.

Par visām lietām māte mīlēja tīrību un tāpēc pie mums vienmēr bija ļoti spodri un gaiši. Abi logi bija aizklāti baltiem priekšskariem, uz visiem galdiem un skapišiem balti galdauti, tā kā nemaz nevarēja zināt, cik veci krāmi zem tiem.

Man tīrība ļoti patika, tikai pats es, laikam, ne visai rūpējos par viņas uzturēšanu, jo māte bieži rājās. Citādi mēs tomēr dzīvojam saticīgi un, kā liekas, mīlējām viens otru. Tiesa, atklāti es savu mīlestību nekad neapliecināju, bet slepenībā taisījos to kādreiz izdarīt.

Mana māte toreiz vēl bija diezgan jauna un, kā viņa pati izteicās, — arī skaista. Tā bija gaļa, tumšiem matiem un tādām pat acīm. Bieži viņa stāvēja pie spoguļa un nodarbojās ar matiem, kuri, kad tos izlaida, sniedzās gandrīz līdz papēžiem. Mēs abi priecājāmies par šiem matiem un bijām lepmi uz tiem.

Pa lielākai daļai māte sēdēja pie loga un šuva. Pa kuŗu laiku viņa apkopa istabu, es nezinu; tāpat arī ēdienu tā pagatavoja ļoti ātri, man gandrīz nemanot. Bet šo apstākli varēja izskaidrot vienīgi ar to, ka es pa dienu reti kad biju mājās un staigāju vai nu gar Daugavmalu, jeb arī skraidīju ar puikām pa Akmeņielu.

Daugavmalā mani visvairāk pievilka kuģi, es tos sagaidīju pienākam un pavadīju atejam. Starp kuģiem man, zināms, bija sevišķi mīluļi, kuŗiem es piešķīru visādas priekšrocības. Pateicoties kuģiem, es starp citu, iedraudzējos ar kādu tirgus sargu, kuŗš par mani bija vismaz trīsreiz vecāks. Bet, neskatoties uz to, mēs diezgan labi sapratāmies; mūs abus sauca par Robertiem, abi mēs milējām kuģus un daudz par tiem runājām. Kādam angļu tvaikonim uz skursteņa bija sarkana roka — un, lūk, mans draugs apgalvoja, ka šo tvaikoni viņa īpašnieks dabūjis tāpēc, ka licis sev nocirst roku. Tāds izskaidrojums izklausījās ļoti dabīgs un es tam pilnīgi noticēju. Pat vēl vairāk, mēs norunājām, ka labprāt atdotu arī savas rokas, ja mums piedāvātu tik mīlzīgu tvaikoni. Tā mēs pavadījām laiku Daugavmalā, sprieždami par kuģiem, vērtēdami viņu skaistumu un garā ceļodami pa ārzemēm. Saule spīdēja un tirgus laukumā — kā parasti pēcpusdienās — valdīja klusums. Tikai uz kuģiem dārdēja vinčas un lamājās strādnieki. Šad tad mums pievienojās citi tirgus sargi — tad mēs staigājām apkārt pa tukšo tirgu kā īsti komisari. Bet ja gadījās lietus, visi salidām Roberta būdā un vārijām tēju. Laiks tādā kārtā pagāja gluži nemanot, es nemaz neatskārtu, ka pienāca vakars un bija jāiet uz mājām. Mājās, zināms, gaidīja rājiens par apkārtklejošanu, kam ar laiku pievienojās kodīgas piezīmes, ka es saejoties ar vienkāršiem tirgus vaktņiekiem. Izrādījās, ka mātei bija pazīstama kāda tirdziniece, pie kuŗas mēs vēlāk pārgājām dzīvot — un šī tad nu reiz bija mani apsūdzējusi. Es nevarēju saprast, kāds kauns — satikties ar tik go-

dīgu un pieklājīgu cilvēku, kā Roberts, bet tomēr nolēmu pamazām no viņa atsvešināties.

Pa tam tuvojās rudens, sāka biežāki līt un man gribot negribot vajadzēja palikt mājās. Tādās reizēs es sēdēju savā galā, aiz krāsns, un taisīju papīra kuģus. Šis darbs man patika, es daudzreiz pat nemanīju, kā paiet diena un pienāk vakars.

Kādā pēcpusdienā, kad lietus tikko bija beidzies un es vēl kavējos pie nepabeigta dubultskrūvju tvaikoņa, māte man uzprasīja, vai es nekur neiziešot.

— Nav laika, — es atbildēju.

— Nu, aizej, aizej... pie Roberta, — māte smieklamās noteica.

— Tiši sūta pie Roberta! — es nodomāju, nevarēdams saprast, kas mātei noticis. Viņas jautrā smiešanās man izlikās savāda, bet kamdēļ — to nevarēju pateikt. Taču paklausīju un aizgāju.

Vakarā, atgriezies mājās, atradu māti, kā parasts šūjam. Viņa saņēma mani gluži mierīgi un galvenais, nerāja. Tas man, zināms, patika, bet izlikās tomēr aizdomīgi.

Otrā dienā bija svētdiena. Māte jau no agra rīta sāka posties un teica, ka iešot uz baznīcu. Es gribēju iet līdz, bet viņa atbildēja, ka man neesot svētdienas drēbju un tāpēc lai paliekot vien sargāt mājas. Tāds iebildums izklausījās diezgan pamatots, es padevos un pat apsolījos, ka sargāšu mājas, cik tik manos spēkos būs.

Nolikusi ēdienu — ja gadījumā man iegribētos ēst, — māte aizgāja un es paliku viens. Kēros pie

nepabeigtā tyaikoņa un tā aizrāvos no darba, ka nostrādāju līdz pat vēlai pēcpusdienai. Tikai kad sametās krēsla, iedomājos, ka mātei vajaga jau sen būt mājās. Palika garlaicīgi un skumji. Kaut kur pagrīdē iegrabinājās peles, istabas kakti pieņēma šaubīgu izskatu. Atmetis darbu, piegāju pie loga. Tumšā, netīrā un šaurā iela, kā svētdienā, likās pavisam tukša, un tur nekā nebija ko redzēt. Bet lai nebūtu jāskatās melnajos istabas kaktos, kuŗi palika arvien noslēpumaināki, arvien spokaināki, es piespiedu seju pie loga rūts un nostāvēju šini pozā visu vakaru. Man palika ļoti bēdīgi. «Kamdēļ māte tik necilvēcīgi rīkojas!» es domāju un, atspiedis pieri pret vidū salipināto loga stiklu, sāku raudāt. Ak, šie drūmie vientulības brīži! Ko visu es neizdomāju, ko visu es klusumā neizcietu! Jāgaida bija ilgi, man likās — līdz pusnaktij. Beidzot nograbēja durvis un ienāca māte. Viņa acīmredzot, bija steigusies, bet citādi izskatījās diezgan jautra un nedomāja nemaz atvainoties par savu nokavēšanos. Tikai ieraudzījusi, ka esmu raudājis, viņa drusku satrūkās un pasniedza man papīrā savīstītu šokolades gabaliņu.

— Ak tu muļķīti! — viņa iesaucās, redzēdama, ka es aplūkoju šokoladi mazliet aizdomīgi. — Ēd taču, tas no tantes!

— No tantes? — es neticīgi novilku.

Māte iesmējās un gluži negaidot apgrieza mani vairākreiz apkārt.

— Ak, stājies! — es pavisam nelaipni iesaucos; — man tāda trakošana nemaz nepatīk.

— Vai tu redzi, kas par veci! — māte izlikās apvainota un, atlaidusi mani vajā, sāka izģērbties.

«Varbūt, ka viņa patiesi apvainojās,» es nodomāju, pie kam mani pārņēma līdzjūtība.

— Patrakosim citreiz, — es izlīdzinoši noteicu, grauzdams šokoladi.

Māte neatbildēja. Viņa, izģērbdamās, bija apsēdusies uz krēsla un, aizlikusi rokas aiz pakauša, domīgi raudzījās lampa liesmā. Acis tai izskatījās ne-parasti platas un spožas; varēja redzēt, ka viņa manus vārdus nemaz nedzirdēja.

Es apēdu šokoladi un gribēju parādīt mātei savu pusgatavo tvaikoni, uz kuŗa vēl trūka matrožu un takeļažas. Starp citu, man vajadzēja mazliet diegu.

Māte aplūkoja kuģi izklaidīgi, bet tomēr noteica, ka tas ir skaists.

— Tādā gadījumā tu man varētu aizlienēt diegu.

— Paņem, kādu tev vajaga.

Es piegāju pie atvilktnes.

— Vai drīkstu šo pelēko zīdu?

— Ņem vien, — māte labvēlīgi noteica.

Es paņēmu veselu skrituli un noglabāju kuģa iekšienē. Pēc tam mēs gājām gulēt. Māte, kā aizvien, noguldīja mani pirmo un, nezin kāpēc, noskūpstīja. To viņa vēl nekad nebija darījusi.

Naktī mēs abi nevarējām aizmigt. Māte ilgi grozījās pa savu gultu, kamēr es, gulēdams citādi mierīgi, pārdomāju šo to no savas dzīves. Brīžiem man ienāca prātā mātes izturēšanās. Kas viņai noticis? — vairākkārt uzstādīju jautājumu un, pēdīgi, noguris no veltīgās galvas laužšanas, aizmigu.

Dažas dienas pagāja bez sevišķiem starpgadījumiem, izņemot to, ka māte nelikās par mani vairs tikpat kā nemaz zinot. Es varēju nākt un iet, man neviens nepārmeta; es varēju pat atgriezties no Daugavmalas gluži salījis, — māte to itkā neredzēja, Savā ziņā tāda brīvība bij patikama, tikai reiz, vakarā, māte mani palūdza palikt mājās, kamēr viņa iziešot. Gribēju tikt līdz, bet māte ne par ko neņēma un apsoliņa atnest šokolādi. Es paliku, pie kam atkārtojās gandrīz tas pats, kas svētdienā: māte pārņāca ļoti vēlu, izskatījās ļautra, un, gulēt ejot, novēlēja man labu nakti.

Mātes izturēšanās palika arvien savādāka. Viņa bieži dziedāja un smējās, vai arī nodarbojās ap saviem matiem; ar katru dienu tā palika vieglprātīgāka un, šķiet, arī jaunāka. Šīs pārmaiņas es, protams, neievēroju tūlīt, bet zināmu iespaidu tās uz mani atstāja. Te kādu rītu man iesitās degunā stipra smarža: izrādījās, ka māte bij salaistījusies ar smaržu zālēm. Tas mani sevišķi uztrauca. Es nojautu kaut ko ļaunu, naidīgu, pat riebīgu. Es nevarēju vienaldzīgi panest smaržu zāles, tās man atgādināja ielas meitas. Un nu arī māte sāk smaržoties!

Pagāja vēl dažas dienas. Māte pret vakaru lika man aiziet pie tantes. Kamdēļ, to es skaidri vairs neatminos — zinu tikai, ka tante savādi noprasīja: «Nu, kā pie jums iet? Vai mamma tev neko nav stāstījusi?» Es atbildēju, ka nē un, paviesojies, gribēju iet atpakaļ uz mājām. Bet bija jau par vēlu. Tante uzaicināja, lai paliek pie viņiem — un es beidzot arī paliku. Man sevišķi iepatika spēlēties ar Mariju — viņas meiteni, kas bija ar mani vienā ve-

cumā. Bez tam vēl pie tantes dzīvoja daudz pieaugušu meitu, kuŗas mani visādi uzjautrināja. Kādaī no tām nokrita matadata; viņa iesaucās:

«Atkal viens kavalieris pagalam!»

Tā pagāja vakars un tikai naktī, pamodies, izjutu dziļu žēlumu, ka esmu atstājis māti vienu pašu un ka viņai tagad, varbūt, ļoti bail. Otrā rītā ar mazu gaismiņu devos atpakaļ uz Pārdaugavu. Māte bija jau uzcēlusies un pat uzvārījusi kafiju, kuŗu mēs dzērām tikai svētdienās. Viņa nemaz neizskatījās tik bēdīga, kā es biju iedomājies, un apprasījās, vai es labi esmu gulējis.

— Un kā tu? — es noprasīju savkārt.

— Domāju par savu dēlu.

— Un es atkal par tevi.

Māte noliecās un noskūpstīja mani uz pieres; mēs pārrunājām par tanti.

— Pie viņas iet diezgan jautri, — es noteicu.

— Tad tikai ej vien ciemos, — māte atbildēja, sēzdamās pie darba.

Ari es izņēmu savu kuģi un gribēju pārmainīt viņa ekipažu, kuŗš, man projām esot, bija sadumpojies. Te nejauši pametu acis uz logu un ieraudzīju kādā puķu podā papirosa galu. «Kā tas te gadījies?» gribēju iesaukties, bet vēl laikā savaldījos un, piegājis pie loga, paņēmu papirosa galu rokā. Tas bija izsmēķēts līdz pat iemutei; «pirmā zorte», es nodomāju, vērodams zeltīto uzrakstu iemutes galā. Tā es stāvēju kādu brīdi ar izsmēķēto papirosu rokā. Kā viņš te gadījies? Jā, kā viņš te gadījies? Un piepēži man palika karsts. Es tagad sapratu! Visu,

visu es sapratu! Pie mātes bijis kāds vīrietis! Viņš ir smēķējis un nolīcis iemuti uz puķu poda. Tur nebija vairs ko šaubīties. Mēmi raudzīdamies uz papīrosa gala, es jutu, ka sirds sāk klauvēt kā ar videri.

Māte apstājās šūt.

— Ko tu tur dari! — viņa iejautājās, izdzirdusi, varbūt manus sirds pukstienus.

Papīrosa gals man izkrita no rokām. Ātri es uzminu tam ar kāju virsū un atbildēju pēc iespējas vienaldzīgi:

— Neko.

Bet sirds man vēl ilgi klauvēja; es nedrīkstēju atskatīties uz māti un, lai nevērstu aizdomas, paskaidroju:

— Nekas, nekas, tikai matroži sadumpojušies.

Visas manas domas tagad saistījās pie šausmīgā atklājuma: sirds sažņaudzās aiz savāda žēluma, kā kad būtu noticis kas ļoti bēdīgs. Mana māte! Vai tas var būt, ka māte...

Es stāvēju un raudzījos pa logu. Acis apmiglājās. Man likās, ka mātes vairs nav, ka es tagad esmu viens vienīgs pasaulē.

Māte neko vairs neprasīja un sāka šūt. Kas viņai — viņai jau tagad bija citas intereses, citas domas! Ievīlciens kaktā, es to novēroju. Viņa, kā aizvien, bija noliekusies pār šuvekli un, strādādama, izskatījās ļoti nopietna. Viņa, acīmredzot, neko nenojauta. Ak, tā! ... mani pārņēma dusmas, naidis, sašutums. Uz acīmirkli es vairs nepazīnu savu māti. Tā man bija

sveša, nekrietna, dziļi grimusi sievietē. Es gribēju paņemt papirosa galu un nosviest to viņai priekšā. «Lūdzu, te ir tavu vīriešu papirosi!» es gribēju teikt un tad lepni iziet pa durvīm. Bet... ja nu tās ir tikai iedomas? Varbūt, ka noticis tikai pārpratoms? Es sāku šaubīties, man radās dažādi iebildumi. Kādi, to vairs neatceros: manas šaubas, laikam, bija citādākas, nekā pieaugušam cilvēkam. Tomēr, zināmi iebildumi radās un ar tiem šai svarīgajā gadījumā vajadzēja rēķināties. Bez tam es gribēju sevi pamocīt. Man patika atkārtot visas tās uztraucošās jūtas, kurās es tagad pēc kārtas pārdzīvoju. Par visām lietām, bez papirosa gala vajadzēja iegūt vēl arī kādus citus pierādījumus. Pilns naida, neticības, uztraukuma, es nolēmu dažas dienas nogaidīt un izjutu pat zināmu prieku, ka man dota iespēja, izmeklēt tik milzīgu noslēpumu.

Nolicis papirosa galu atpakaļ uz puķu poda, vispirms gribēju novērot, vai māte to ieraudzīs — un, ja ieraudzīs, ko tad darīs. Diena pagāja, sekojot katram mātes solim, katrai viņas kustībai. Sarunāties mēs sarunājāmies maz, es neuzdrošinājos paskatīties mātei acīs un biju pret to ļoti vēss. Papirosa galu neviens neaiztika un tā es, velti izvaktējies, vakarā nogāju gulēt. Naktī man rādījās sapnī velas mazgātājas; es redzēju arī tanti un viņas jaunkundzes, bet māti nē; kad no rīta piecēlos, papirosa uz loga vairs nebija.

«Aha!» es nodomāju, «viņa to paņēmusi.»

Māte steidzīgi šuva; es apgērbos un izgāju lau-

kā. Pēc pusdienas māte mani iesauca iekšā un iedeva kādu sainīti, lai aiznesu tantei. Es atbildēju:

— Man negribas iet.

— Aiznes, aiznes, — māte uzstāja, bet, salīdzinot ar citām reizēm, diezgan lēnprātīgi; — es tev iedošu naudu konfektēm, — viņa piebilda.

Es tomēr atteicos iet.

— Man kauns tur tik bieži rādīties. Ļaudis var nodomāt nezīn ko.

— Ko tad? — māte ieinteresējās.

— Ak, tu jau pati zini! — es divdomīgi izmetu.

Māte uzreiz apklusā. Viņa pagriezās muguru un sāka drudzāini šūt; bet pēc brīža tā iesāka no jauna:

— Robi, esi tik labs un aiznes.

— Ne prātā nenāk, — es atbildēju.

Tā mēs ķīdojāmies visu pēcpusdienu. Māte sāka arvien vairāk uzbudināties. Viņa desmitām reižu ķēra šuvekli un svieda to atkal nost. Es stāvēju istabas vidū un, raudzīdamies caur pieri, novēroju viņas izturēšanos. Māte skatījās pulkstenī, koda lūpas un, vispār, izrādīja lielu uztraukumu. Šinī acumirkli tā man izlikās ārkārtīgi nožēlojama. Es viņu ienīdu un nicināju daudz vairāk, nekā manus vislielākos ienaidniekus. Man savādi patika redzēt viņas uztraukumu un bezspēcību. «Tu domā: es nezīnu,» man stāvēja uz mēles; «nē, es zīnu visu!»

Bet tas vilkāms ne visai ilgi. Māte sāka ģērbties un, laikam, gribēja iet manā vietā. Tāds iznākums man nepatika; sabruka arī pārlicība: — varbūt, ka tiešām kas steidzams jāaiznes? Paņēmis sainīti, es

ātri izsteidzos pa durvīm un nolēmu nekad vairs nenākt atpakaļ.

Tante, kā vienmēr, sagaidīja mani laipni, bet tas, ko viņa vēlāk izteica, lika man nosarkt līdz ausu galiem.

— Tev laikam drīz būs jauns tēvs.

Jaunkundzes sāka smieties un novēlēja laimes; Marija noprasīja, kāds izskatās mans jaunais tēvs. Aiz kauna un sašutuma es tikko valdīju asaras.

— Tas nekad nenotiks! — es neviļus iesaucos.

— Kamdēļ? Vai tad tu negribi, ka tev būs jauns tēvs? — tante sāka zoboties.

Es vairs nenocietos un, skaļi raudādams, paslēpos kaktā. Mani gan mēģināja apmierināt, bet bez panākumiem. Asaras žņaudza man kaklu. «Kamdēļ cilvēki ir tik ļauni!» es nodomāju, vairīdamies no tantes glāstiem.

— Muļķa zēns, nemaz neprot jokus! — tante beidzot sašuta un atstāja mani vienu.

Vienatā man tomēr netika vairs raudāt, es izzagos uz ielu un ilgi klejoju pa lekšrīgu.

Pilsēta likās jautra; lielo veikalu logos mirdzēja visādas skaistas lietas, bet mani tās šoreiz nevilināja. It kā meklēdams manam gara stāvoklim piemērotu apkārtni, es turējos pēc iespējas tumšākās ielās un vairāk reiz izgāju caur drūmo, noslēpumaino Jāņa sētu. Bet pa tam palika arvien tumšāks: vajadzēja sākt domāt par nakts mājām, Jā, bet kur lai iet? taču ne pie tantes — un es, zobus sakozdams, atgriezos atpakaļ uz Pārdaugavu. Māte mani sagaidīja diezgan jautri; viņa noprasīja:

— Nu, kā tev izgāja?

Es neatbildēju un aizlīdu aiz krāsns pie savas gultas. Istabā nekas nebija pārmainījies, bet man likās, ka ož pēc papirosa dūmiem.

— Te ir kāds bijis! — es, pašam negaidot, iesaucos.

Māte sarāvās un palika uzreiz klusu; man pat likās, ka viņa apstājās elpot. Uz brīdi istabā iestājās tik dziļš klusums, ka varēja dzirdēt veļas mazgātāju dziedāšanu mums pāri pretī, — vienīgi tējaš kanna uz plīts vienaldzīgi sīca, pie kam, klusumam valdot, viņas sikšana izklausījās neparasti stipra.

Pēc brīža māte nedroši ierunājās:

— Nāc ēst vakariņas.

Es tīši vilcinājos ar atbildi un pēdīgi noteicu:

— Šovakar neēdīšu.

Māte neuzstājās un pat neizrādīja dusmas, ka atsakos ēst; viņa laikam taisījās iet gulēt un sāka izģērbties. Stāvēdams aiz krāsns, es to neredzēju, bet dzirdēju viņas drēbju čaukstēšanu. Te rokrita kāda maņadata un skanēdama atlēca uz manu pusi. Es gaidīju, kad māte tiks uzņemt, bet viņa cieta klusu. «Atkal viens kavalieris pagalam!» man ienāca prātā un tūlīt palika jautrāki.

Naktī mēs negulējām ne viens, ne otrs. Māte elpoja tik klusi, kā pele, bet toties es vairākkārt nopūtos un visu laiku cīnījos ar asarām.

Ap pusnakti māte piecēlās un pienāca pie manas gultas. Laternas gaismā, kas iespidēja no ielas, es ieraudzīju viņas uztraukto seju un tumšos, līdz zemei izirušos matus. Viņa noliecās pār mani, it kā gribēdama skūpstīt, bet laikam neuzdrošinājās un tikai apsprauda segu.

— Neaiztieci mani! — es piepēži iesaucos, atgrūzdams mātes rokas. — Es ziru visu un tu vairs neesi mana māte!

Māte atkāpās un pacēla rokas pret krūtīm.

— Ko tu zini? — viņa ieplestām acīm noprasīja.

— Neizliecies! — man izspruka pār lūpām. —

Par to tagad runā visa pasaule.

Māte neprasīja, ko runā; viņa it kā gaidīja, lai es turpinu.

— Man būšot jauns tēvs! — es rūgti iesmējos un, nevarēdams vairs ilgāki valdīties, sāku pilnā balsī raudāt.

Māte ne reiz nemēģināja mani apmierināt. Viņa stāvēja klusu un gaidīja, kamēr man pāries asaras. Kad es apstājos, tā noteica:

— Nu, kas par to! Mums ies daudz vieglāki!

— Ak, tā? Mums ies daudz vieglāki? Nerunā mulķības! — es ārkārtīgā sašutumā iesaucos. — Sa-proti, nerunā! Tu tagad esi ielas meita, vairāk nekas!

Māte gluži negaidot notupās pie zemes un, it kā nesaprazdama, sāka raudzīties manī. Viņas acis izplētās arvien platākas, viņas sažņautie pirksti trausli krakšķēja. Man palika no tās bail.

«Kaut jel nāktu kāds cilvēks!» es iedomājos.

Tā mēs raudzījāties viens uz otru diezgan ilgi. Pēdīgi māte uzcēlās, un matiem plivinoties, aizskrēja atpakaļ uz savu kaktu. Iestājās nospiedošs klusums, bet pēc dažiem mirkliem klusumu pārtrauca dobji vaidi. Tā bija māte. Viņa sāka vaidēt arvien stiprāki un velti klusināja skaņas spilvenā. Man likās, ka brīžiem tā plēsa ar nagiem spilvendrēbi.

Neskatoties uz visu manu sašutumu, es drīz vien sāku izjust dziļu žēlumu. Brīdi nogaidījis, izlēcu no gultas un piesteidzos pie mātes. Viņa gulēja uz acīm, iespiedusi seju spilvenā. Es pieskāros tai pie pleca un klusi ierunājos:

— Nu kamdēļ tā!

Māte negrūda mani nost, bet nebeidza arī vaidēt. Pēdīgi viņai izlauzās ārkārtīgi skaļš kliedziens, pēc kam tā aplkusa.

Es stāvēju un domāju. Man palika mātes arvien vairāk žēl. Pamazām es sāku runāt un apgalvoju, ka labāki būtu, ja viss paliktu pa vecam.

— Es to nekad nepielaidīšu! — man brīžiem izspruka stiprāki izsaučieni, bet citādi es centos būt pēc iespējas laipns un virzijos mātei klāt. Viņa mani negrūda nost un, laikam, slepeni klausījās, ko es runāju. Es apsolījos, ka turpmāk būšu pavisam labs, ja tikai šoreiz mani paklausīs.

— Tu taču esi tik mīļa! — es, pašam nezinot, izteicu un sāku māti skūpstīt.

Viņa sakustējās, lēni pievilka mani sev pie krūtīm un apskāva. Klusuciedzama tā noskūpstīja mani uz pieres un ilgi turēja savās rokās. Man palika pavisam viegli — un pēdīgi, mātes ieaijāts, es aizmiglu.

Turpmāk mēs par notikušo nekad vairs nerunājām un vīrieši pie mums arī nekad vairs nenāca. Tikai māte ar katru dienu palika klusāka un gandrīz nekur vairs neizgāja.

II.

Skola.

Jūs sakāt, nabadzība! Nu, tad zināt, ka mēs ar māti bieži gājām gulēt neēduši. Bet tas man neliedza domāt par augstām nākotnes lietām un pie gadījuma aizmirst arī dzīves īstenību. Dzīves īstenību? Patiesībā tie ir tukši vārdi — es esmu dzinies taisni pēc dzīves īstenības un saku, ka tā ir katra cilvēka vienīgais mērķis. Nelga, kurš apgalvo pretējo!

Apstākļu spiesti, mēs pārcēlāmies uz mātes dzimteni, bet sešpadsmit gadu vecumā es atgriezos atpakaļ Rīgā, lai iestātos mākslas skolā. Tas, protams, bija notikums. Vai laudim nav jāsmejas par vecās Iesalnieces un viņas dēla iedomu? Vai mīesta vīsnabadzīgākā sieva drīkstēja pielaist tādu vieglprātību? Jā, tiešām, mans brauciens bija vieglprātība visaugstākā pakāpē, jo vairāk tāpēc, ka es nekā nezināju par savām spējām. Bet, ticat, vai nē, visi apgalvoja, ka man ir dāvanas, un ieteica, lai braucot vien mācīties. Galu galā arī es sāku ticēt provinces labvēļu apgalvojumiem un iestāstīju mātei, ka tā visdrīzāk tikšu uz kājām. Nabaga māte noticēja. Viņa sāka raudzīties uz pasauli dēla acīm un pat iedeva man līdz desmit rubļu naudas, kurā tā ieņēma par savām divi kazām. Bez tam no «vecās grezles», kurā skaitījās par mātes draudzeni un diezgan uzkrītoši protežēja viņas dēlu, es aizņēmos vēl četrdesmit rubļu, kas kopā ar paša naudu iztaisīja tuvu pie sešdesmit. Tā nu es aizbraucu, pilns nenoteiktu jūtu un vieglu domu. Tikai mātes kazu nauda man

uzgūla kā akmens uz sirds, un es svēti noņēmos viņai atlidzināt parādu. Bet ka arī «grezelei» būtu jāatdod, tas man nekad neienāca prātā. Tā vai citādi, parāds netika atdots ne vienai, nedz otrai.

Rīga, kurū es tik sen nebiju redzējis, apskurbināja mani.

O, tagad es saprotu! Dzīve meklējama vienīgi pilsētā — un jo lielāka ir pilsēta, jo labāki. Visi lauki, visi miestu ir tikai piedevas, tikai ēna.

Mākslas skola atradās lielā namā. Uztraukts, pilsētas lieliskuma pārņemts, es uzkāpu pa deķiem izliktām trepēm un piezvanīju pie durvīm. Mani ilgi negribēja laist iekšā, līdz beidzot iznāca klībs vecis novalkāta zaldāta mundierā un izlamājās:

— Ko jūs plēšat zvanu? Vai neredziet, ka durvis vaļā!

Veča laipnība mani drusku nobiedēja, bet es neko neizrādīju un droši prasīju, vai te ir skolas kanceleja. Vecis parādīja ar roku uz stikla durvīm koridora galā. Devos turp un bez liekas ceremonēšanās iedrāzos greznā istabā. Izdēdējis jauneklis sēdēja pie galda un kaut ko rakstīja. Ieraudzījis mani, viņš pacēla galvu, ilgi skatījās manās krūtīs un noteica pamācošā balsī, kas ne visai pieskanēja viņa gadiem un izskatam:

— Vai jūs nezināt, ka bez pieklauvēšanas nedrīkst nākt iekšā? Ko jums vajaga?

Es galīgi apmulsu: viens lamājas par to, ka zvana, otrs pārmet, ka neklauvē. Kuram taisnība? Bet nebija laika domāt. Pasniedzu jauneklīm lūgumrakstu un gaidīju, kas notiks tālāk. Jauneklis paņēma

lūgumrakstu, pieri raukdams izlasīja to un nolika uz lielas papīru kaudzes. Tad tas skarbi noteica:

— Pagaidāt koridorā, kamēr iznāks direktors.

Atpakaļ kāpdamies es atstāju kanceļu. Koridorā nebij neviena cilvēka, bet aiz vairākām durvīm, kuŗas gāja koridoram gar vienu pusi, es dzirdēju jau-tras balsis un smiekļus. Pēc dažām minutēm atvē-rās kanceļas durvis, un izdilušais jauneklis aicināja mani iekšā. Šoreiz kanceļā bija vēl kāds cilvēks — sirms, cienījama izskata kungs. Viņš uzrunāja mani tikpat skarbi, kā bālais jauneklis, bet tomēr lūdza apsēsties un uzprasīja, vai es esmu Roberts Iesal-nieks:

— Roberts Kates dēls Iesalnieks.

Protams, tas es biju.

— Jums jāiemaksā divdesmit pieci rubļi mācī-bas naudas par pirmo pusgadu, — sirmais kungs r.c-teica.

— Labi, — es atbildēju un izņēmu otru lūgum-rakstu, kuŗā bija teikts, ka esmu mazturīgs un lūdzu daļu no mācības naudas atlaist. Tā mani bija mācī-juši labvēļi.

Kungs izlasīja lūgumrakstu, nokrekstēja, paka-sīja sev zem gaŗās pravieša bārdas un īsi paskai-droja:

— Piecpadsmit rubļu.

Es gan biju cerējis, ka samazinās uz pusi, bet neuzdrošinājos kaulēties un noskaitīju piecpadsmit mizu no sava kapitāla.

Saņēmis naudu, vecais kungs piecēlās, uzlika man roku uz pleca un silti noteica:

— Nu, cerēsim, ka jūs mācīsaties labi un no jums iznāks patiešs mākslinieks.

Tad viņš pagriezās pret jaunekli un uzdeva tam, lai ieved mani klasē.

«Mākslinieks! Tā tad tiešām mākslinieks?» es sevī gavilēju.

— Vai jūs esat kaut kur mācījušies? — jauneklis, vezdams mani pa koridoru, uzprasīja.

Es pabrīnējos, kāpēc par to nevaicāja vecais kungs, bet prasa vienkāršs rakstvedis.

— Tā, pa druskai, — atbildēju nenoteikti.

Mēs iegājām ļoti gaišā istabā, kurā bija pilna pusaudžu un jaunu cilvēku. Viņi runāja, smējās, pat grūstījās, un manu ierašanos, acīmredzot, neievēroja. Starp jaunajiem cilvēkiem es pamanīju arī dažas jaunkundzes, kurās man izlikās ļoti interesantas.

— Erdmana kungs, — bālais jauneklis uzrunāja kādu no jaunajiem cilvēkiem, — pamācāt, kas viņam jādara.

Tas zīmējās uz mani. Erdmanis mums pienāca klāt un brīdi aplūkoja savu nākošo apakšnieku.

— Jauns mākslinieks?

— Jā, jā, atkal jauns mākslinieks, — izdilušais jauneklis izsmejoši noteica, un tūlīt aizgāja.

Es paliku starp svešiem cilvēkiem. Erdmanis mani pavirši iepazīstināja ar kādu zēnu, kurš bija manos gados.

— Nu, mācāties tagad kopā, — viņš piebilda un, daudz neceremonēdams, atstāja mūs divus.

Zēnu sauca par Bērziņu. Viņš uzprasīja, vai man ir zīmēšanas piederumi, un kad es atbildēju, ka nav,

lika iegādāties krītu, ogles, Vatmaņa papīri, «kļačku» un fiksativu.

— Rit aiziesim pie Holendera un nopirksim, — viņš piedāvājās.

Mācīties neviens vēl nemācījās, pie tam es nemaz nezināju, kā tas būs. Bērziņš, līdzīgi Erdmanim un bāļajam jauneklīm, atstāja mani likteņa ziņā. Nezinādams, ko īsti lai dara, sāku aplūkot gleznas un zīmējumus, kas kaŗājās gar visām četrām istabas sienām. Tie, cik nojautu, bija labāko skolēnu darbi un pārsteidza mani ar savu gatavību. Jo ilgāki es aplūkoju brīnišķīgi nostrādātos zīmējumus un krāsainos dabas skatus, jo vairāk sāku šaubīties par savām spējām. Man nebija ne mazāko cerību, sasniegt tādu veiklību.

No gleznu un zīmējumu aplūkošanas pārgāju uz saviem nākošajiem skolas biedriem. Sastājušies pulciņos, viņi strīdējās par dažādiem mākslas jautājumiem. Viņu sarunas man tomēr nepatika. Daudz lielāku uzmanību es izrādīju jaunkundzēm. Tās man likās kā muzas, kas nolaidušās starp cilvēkiem. Es tikai nesapratu, kā viņas var strādāt kopā ar vīriešiem, un, galvenais, kāpēc neviens tās neaiztiek, nezobo, neķircina? Sevišķi kāda pelēkmataina jaunkundze pievilka manu uzmanību. Nostājusies pie loga, viņa sarunājās ar brillainu kavalieri. Es nogrimu jaunkundzes aplūkošanā, un nemaz neievēroju, ka mana izturēšanās paliek uzkrītoša. Jaunkundze sāka nemierīgi raudzīties apkārt, līdz beidzot mūsu acis sastapās. Es apjuku un nolaidu rokas gar sāniem, bet jaunkundze pasmaidīja. Sirds man

iedrebējās. Lai izčib māksla, es domāju, bet te, šinī skolā, slēpjas dzīve, pēc kuŗas es ilgojos! Un galu galā, vai tad es nevaru sasniegt arī nesasniedzamo un kļūt par vīndzelmani? Kungi, viss atkarājas no labas gribas!

Jaunkundzei bija absolūti pelēki mati, ar kuŗu pīnēm viņa rotaļājās. Es atgāju nostāk, bet slepeni vēl arvien aplūkoju to.

Pēc brīža ienāca sirmais kungs, kuŗš, kā izrādījās, bija skolas direktors. Viņš paklanījās vispirms pret visiem klātesošiem un tad apsveicinājās ar vecākiem skolēniem sevišķi.

— Vai zināt, kungi, — tas noteica, runādams mazliet caur degunu, — man izdevies saistīt pie skolas mūsu labāko mākslinieku R. Ko jūs uz to teiksiet?

— Bravo, bravo! — iesaucās Erdmanis un vēl citi.

— Šais dienās viņš ieradīsies uz stundām, — direktors turpināja, — bet līdz tam iztiekat tāpat. Ak, jā, Erdmaņa kungs, ierīkojat sagatavošanas klasi, jūs jau zināt, kas tur darāms. Tā, strādāsim nu vien ar Dieva palīgu.

Direktora runa bija ļoti vienkārša un īsa. Patērējis vēl drusku ar jaunkundzēm, viņš stingriem soļiem atstāja istabu, un pēc viņa aiziešanas viss palika, kā bijis. Neviens nedomāja mācīties, tikai Erdmanis sasauca mūs, iesācējus, kopā, un ievēda citā, pilnīgi tukšā istabā. Izņemot dažas netīras ģipsa figuras un zāļu krēslus, te nekā vairāk nebija.

— Bērziņ, ierādi viņiem, kas darāms, — Erd-

manis vieglu roku uzdeva manam jaunajam klases biedrīn un izgāja ārā.

Tā iesākās mana mākslinieka dzīve, kaut gan pirmā, otrā, trešā un pat ceturtā dienā viss aprobežojās tikai ar sarunām.

Mana mākslinieka dzīve? Ne vienreiz vien es jautāju sev, cik ilgi tā vilksies? Tiesa, par zīmējumiem, kurus es šad tad uzmetu blakus parastajam skolas darbam, labvēļi izteicās, ka tie esot labi un ka no manis, varbūt, iznākšot karikatūrists. Bet vai tad es gribēju palikt par karikatūristu!

Skolas direktors bija liberāls cilvēks, kurš rītos ienāca klasē, pagrozījās, pastāstīja šo to no gleznotāju dzīves un atkal izgāja. Mūsu klasi vadīja Erdmanis — kā jau teikts, viens no vecākiem audzēkņiem. Bet viņš par savu uzdevumu daudz nepriecājās: neesot viņa pienākums.

Kas zīmējās uz manu privāto dzīvi, tad es nopēmu mazu pusloga istabiņu par divi rubļiem mēnesī un sāku dzīvot. Ēst es ēdu cik vien iespējams skopi un arī citādi netērējos. Manu atturību varēja nosaukt pat par priekšzīmīgu, tikai viņai nebij nekāda mērķa. Mērķa? Vai tikai ne mērķaķības? Nu, bet viena alga. Iedraudzējos ar tuvākajiem skolas biedriem, sevišķi ar Bērziņu. Pēdējais bija diezgan aprobežots, ķildīgs un iedomīgs jauneklis, kurš man sirds dziļumos ļoti nepatika. Bet kaut kas mūs vienoja — varbūt tas, ka mēs abi bijām vienādi. Tā vai citādi, Bērziņš uzmetās man par draugu, izpalīdzēja šur tur un, kā likās, darija visu to bez ļaunprātīga nolūka.

Kādā pēcpusdienā viņš iesauca mani noliktavā — mazā kabūzītī, kur glabājās dažas nevajadzīgas ģipsa figuras, skeleti, māla podi u. c. zīmēšanas butaforijas. Tur sēdēja vesela kompanija — pa lielākam daļai vecāko klasu audzēkņi. Viņu priekšā uz kastes bija nolikta degvīna pudele un uzkožamie. Mani uzaicināja dzert. Es mēģināju atteikties, bet atteikšanās iznāca nepārliecinoša; katrs redzēja, ka es labprāt gribu izmēģināt dzeršanu.

— Kas nedzer, nav nekāds mākslinieks, — Erdmanis, sēdēdams uz Herkulesa krūšu tēla, apgalvoja.

Man pielēja veselu tējas glāzi un lika, lai dzeru cauri bez apdomāšanās. Nu, kungī, es nodomāju, ar tējas glāzi nenobaidīsiet: esmu redzējis, ka meža strādnieki izdzer vēl vairāk. Pieliku glāzi pie mutē, aizturēju elpu un izvilku tukšu.

— Vareni, vareni! — visi sauca.

Dzīves īstenība drusku aizmiglojās, bet nekas! Pa to starpu Bērziņš ieaicināja noliktavā jaunkundzes, starp citu arī pelēkmataino, kuņas vārds bija Marija Gramkau. Erdmanis piedāvāja jaunkundzēm degvīnu un viņas neatteicās. O, viņas dzēra tik mierīgi, kā kad tām būtu pasniegta glāze ūdens!

Noliktavā nosēdējām visu pēcpusdienu, bez kā mūs būtu kāds traucējis. Mazais Dūķītis, kurš bija vienu klasi man priekšā, atvēra logu, apsēdās uz palodzes un izkāra kājas ārā. Bet skola, blakus minot, atradās piektā stāvā.

— Nemulkojies! — Erdmanis, kā vecākais, uzsauca pārdrošniekam.

Dūķītis ievilkās atpakaļ, bet es ieņēmu viņa vietu. Nolaidies līdz sienas izcīlnim, paliku karājoties

starp debesi un zemi. Augšā, noliktavā, atskanēja ļaigu pilni saucieni, par ko man slepenībā nāca smieklī. Bērziņš mēģināja saķert mani aiz rokām un ievilkt iekšā, bet es tam dusmīgi uzsaucu, lai neaiztiek. Turēdamies pie palodzes, izaicinoši šūpojot un domāju: kā būtu, ja pāršūpotos uz nākošo logu? Droši vien, es šo planu būtu mēģinājis izvest, bet logā parādījās pelēkmatainā. Viņa izskatījās stipri uztraukta.

— Mīlo Robīt, kāpjat tūlīt iekšā!

— Bet ja es nekāpu?

— Būšu ļoti dusmīga.

Tas izklausījās vairāk kā patikami. Es vēl drusciņ pagražojos un beidzot, atspēries pret izcilni, uzlēcu atpakaļ uz palodzes. Taču biju laikam pasteidzies par ātru: pelēkmatainā nelikās par mani vairs zinot.

No skolas mēs gājām uz kādu vokāli-muzikālu vakaru. Pēc programmas sākās dejas. Mēs sasēdāmies gar sienām un skatījāmies, kā pasaule dejo. Nēcietās arī daži no mums. Bērziņš aizgāja ar kādu svešu skolnieci, Erdmanis paņēma pelēkmataino un citi darija to pašu. Tikai es sēdēju kā mūris.

— Kāpēc jūs nedejojat? — man uzprasīja Tonija Šmit, viena no mūsu biedrenēm.

— Nprotu, — atbildēju ar nolūku nelaipni.

— Es jūs pamācīšu, — Tonija piedāvājās.

— Nu, ja jūs mani pamācat! ...

Es piecēlos un sāku dejot ar Toniju Šmit.

— Jūs protat ļoti labi, — mana dāma apgalvoja.

Pēc dejas satiku pelēkmataino. Viņa izskatījās augstprātīga.

— Ko tas nozīmē? — es uzprasīju.

— Ejat, ejat, — pelēkmatainā vēsi atbildēja.

Ak, kā man ielīgsmojās sirds! Aizskārta, greizsirdīga, — tik labus panākumus es nemaz nebiju gaidījis!

— Jaunkundze!

— Es ar jums nerunāju.

— Nu, tad es lēkšu ārā pa logu.

— Lecat, kas man daļas!

— Jūs sakāt nopietni?

— Protams, ka nopietni.

— Tādā gadījumā: sveiki!

Es devos uz izeju, pats labi nezinādams, ko iesāksu. Bet lejā, uz trepēm, mani panāca pelēkmatainā un aizturēja aiz rokas.

— Neizliekaties, jūs mani varat uzbudināt.

Mēs gājām atkal augšā un pie zāles ieejas saderējām mieru.

— Es esmu ļoti nervoza, — pelēkmatainā paskaidroja.

Un tas bija tiesa. Viņas caurspīdīgā seja mainījās pie katra vārdiņa, balss tai brīžiem skanēja asi un pavēloši, brīžiem atkal maigi, dziedoši, sapņaini — kā no liela tāluma. Viņā vispār bija ļoti daudz sievišķības.

Mēs, «mākslinieki», sasēdāmies pie kopēja galda un sākām dzert. Mūsu nauda ātri kusa, bet par to neviens nebēdāja. Uz rīta pusi taisījāmies uz mājām. Es gribēju pavadīt pelēkmataino, bet viņa atbildēja, ka tai jau ir kavalieris.

— Ak tā, — es drūmi noteicu, — nu, tad jūs mani vairs neredzēsiet.

Bet šoreiz draudi nelīdzēja. Pelēkmatainā tikai pasmējās un aizgāja ar svešo cilvēku. Bērziņš, Dūķītis un Tonija Šmit aicināja mani līdz, bet es atteicos un aizgāju viens pats.

Iluzija, tikai iluzija! Pelēkmatainai es vairāk nekas nebiju, kā statisti lielākā spēlē. Žēl, ka agrāk to neievēroju!

Ielas vēl bij klusas, bet viņas varēja būt arī nezin cik trokšņainas — mani tas neinteresēja. Pateicoties rudenīgā rīta gaisam un vientulībai, asiņu straujā ritēšana pamazām atslāba. Ko es biju izdarījis? Atklāti sakot, man nebija vairs ne sarkana graša kabatā. Viss kapitāls izputēja. Ak, kāds rūgtums mani pārņēma! Aiz žēluma par nodzīvoto naudu es aizmirsu pat pelēkmataino un viņas spēli. Lai kā, bet es taču biju viens vienīgs svešā pilsētā!

Pārgāju mājās. Mana divrubļu istabiņa, kuŗa bija tikai piecas pēdas plata, izskatījās ļoti bēdīga. Pie sienām rēgojās daži zīmējumi — manu paša roku darbs. Neizprotamās dūsmās norāvu zīmējumus no sienām un aplēsu. Kas par iedomu — zīmēt! Kādu labumu šī blēņošana varēja atnest? Un ja arī nerunā par labumu — vai tad zīmēdams es varēju izteikt visu, ko jutu un domāju!

Dienu novalstījos pa gultu pilnā dzīves apnikumā. Bija žēl mātes: viņa, nabadzīte, pārdeva kazas, un, varbūt, ilgodamās pēc manis un kazām, katru dienu raudāja? Droši vien raudāja. Bet kā es viņai varēju līdzēt? Braukt atpakaļ uz miestu? Ko es tur iesāktu? Tas pats Dievs tur kā te. Katrā ziņā jārauga tikt ārā no grūtā stāvokļa. Tiesa, varēja jau me-

klēt darbu. Bet kādu? Nu, protams, par krāsotāja palīgu. Bet vai tad ziemā kādam vajadzīgi mālderis? Un bez tam — vai ar to es nebūtu beigts, pagalam?

Uz skolu neaizgāju un nogulēju visu dienu nedīs. Tuklā, labsirdīgā saimniece apvaicājās, vai nesmu slimis. «Esmu gan,» atbildēju, «bet lai liek mani mierā.»

Otrā dienā palika jau labāki. Nolēmu: gan kaut ko izdomāšu un devos uz skolu. Kas un kā? Nekas. Bet kā es esot uzdrošinājies izkāpt pa logu? Nu, ko tur tik daudz brīnīties, ja vajadzīgs, izkāpšu vēlreiz.

Ap pusdienas laiku, kad citi brokastoja, sajutu milzīgu ēstgribu.

— Bērziņ, ja tu vari, uznes maizi, esmu briesmīgi izsalcis.

— Vai pats nevari?

— Nav naudas.

— Hm. Nu, kā ar logu?

— Nesaprotu.

— Es došu naudu, bet izkāp vēlreiz ārā.

— Labs ir, tas man spička.

— Nu, tad še, nolaidies lejā pēc žulikiem.

Viens divi noskrēju lejā un sapirku ogainās miežu bulciņas, kuras sauca par «žulikiem».

— Kur tad ir? — Bērziņš uzprasīja, kad atgriezoz klasē.

Noplātīju rokas: bulciņas atpakaļceļā bij jau apēstas.

— Vai zini, tu esi gatavā haizivs!

Bērziņš īgni rauca pieri. Beidzot tas bija kaut ko izdomājis, izgāja ārā un pēc brīža aicināja mani uz

noliktavu. Tur jau gaidīja vairāki ziņkārīgi skatītāji. Citi vēl gribēja tikt iekšā.

— Nevar, nevar, — Bērziņš atraidīja, — seanss maksā piecas kapeikas no personas.

Bet nauda vēl vairāk pievilka skatītājus. Nāca pat jaunkundzes, no kuŗām Bērziņš, tāpat kā no pārējiem, prasīja ieejas maksu. Man šī veikalošanās ārkārtīgi nepatika.

— Ja tu par naudu, — es uzrunāju negaidīto antrepeneri, pasaukdams to sāņus, — tad nemaz nekāpšu.

— Un solījums? — Bērziņš atcirta. — Un «žuliki»? Vai tu domā pārtikt no ubaga dāvanām?

Ak, cik riebīgs man tagad izlikās šis cilvēks! Bet viņam droši vien bija taisnība. Es vismaz negribēju strīdēties, piegāju pie loga un izkāpu ārā. Visi sadrūzmējās apkārt. Jaunkundzes ģība un kļiedza, lai kāpju atpakaļ. Arī man pašam nebija diez' cik omulīgi — aizvakar, tad varēja, bet šodien, tukšā dūšā, reiba galva un tīrpa rokas. Paskatījies uz leju, sajutu tādu nespēku, ka tīši gribēju laisties vaļā. Tikai ar lielām mokām savaldījos un uzsaucu skatītājiem:

— Velkat mani iekšā, es pats vairs nevaru.

Bija arī pēdējais brīdis: pirksti tikko turējās aiz palodzes malas un, pateicoties vienīgi biedru palīdzībai, es izglābos no nāves.

— Bravo, vareni! — skatītāji sauca.

— Kuŗš var izdarīt to pašu, — Bērziņš uzaicināja, — lai pamēģina.

Bet neviens negribēja mēģināt.

Man bija kauns. Visvairāk es uztraucos, ka Bēr-

ziņš ņēma naudu. Ko par mani tagad domās? Bet, no otras puses, ja jau nauda ņemta, tad arī man no tās kaut kas nākas. Tik un tā uzskatīs par līdzvainīgu. Palicis ar Bērziņu vienatā, es tad arī uzstāju, lai dod man vismaz pusi.

— Lika pagaidīt! — Bērziņš atbildēja. — Pats viņš izsmēja un nu prasa.

— Tā tad tu nedosi? — es iesaucos.

— Zināms, ka nē. Samaksā vispirms par «žulikiem».

— Bet tu taču ar manām rokām nopelnīji veselu rubli!

— Daudz ko! Bez manis tu nebūtu dabūjis ne sarkanu grasi.

— Tā tad tu patiesi nedosi? — es atkārtāju čukstošā balsī.

Bērziņš padomāja.

— Skrej ratā! — viņš noteica un pasvieda man desmit kapeikas, kuŗas noripoja zemē.

— Desmit kapeikas! — es nicīgi iesmējos, — tās tu vari paturēt pats. Bet neaizmirsti, ka šo gadījumu es nekad, ne mūžam neaizmirsīšu!

Es runāju pilnīgi neapzinīgi un nepiedomāju pie vārdu satura. Bet taisni tamdēļ vārdi iznāca draudoši. Bērziņš izgrūda diezgan riebīgu lāstu, pagrozīja pirkstos otru desmitkapeiku gabalu, bet laikam nevarēja no tā atteikties un izgāja ārā.

Es aiz uztraukuma daudziju pirkstiem pa skeleta kauliem. Galvenais, nevarēju izdomāt daudz maz prātīgu atriebšanos. Bet vajadzēja, katrā ziņā vajadzēja! Nu, bet labi, nāks laiks, nāks padoms. Lai

neizmirst, ka es patiesībā esmu spējīgs uz visu. O, kas zin, kādas asinis riņķoja manās dzislās!

Bet nomestās desmit kapeikas? Tās, protams, nevajadzēja aiztikt. Bet man nebija ko ēst? Līdz nāvei pazemots, es noliecos pēc naudas un iebāzu to kabatā.

Desmit kapeikas, kuŗas es pacēlu, pazemoja mani paša acīs. Un kā gan nē! Apsēdies uz Herkulesa kuplās galvas, es ilgi domāju un izcilāju dažādus atribūcijas planus. Idejas mājās virsū leģioniem. Viņas centās mani pārliecināt manā atribūcijas kārē. Tās kairināja mani ar savu neizdibināmo spēku. Viņas nāca viena pēc otras un teica: «Te es esmu. Tev atliek tikai iemiesot mani un es darīšu visu, ko tu vēlies. Redzi, kāds tev spēks. Tu esi mūsu kungs, tu esi mūsu neaprobežotais pavēlnieks, tev pieder daudz lielāka vara, nekā visiem šiem glezniecības mācekļiem, kuŗi sēd tur pa klasēm un apmierinājas ar tādu niecīgu ideālu, kā veidojumi no krāsām un līnijām. Tu esi lielāks, tavs redzes apvārksnis daudz plašāks! Tu vari radīt ainu no liesmām — dzīvām, rijīgām, dejuošām liesmām. Tu esi daudz pārāks par saviem biedriem, ģenialāks par Rafaeli.» Man asinis sāka vilņot, klausoties šajos citiem nedzirdamajos vārdos. «Redzi,» manas idejas turpināja, «kamēr viņu acīs tu esi ordinārs pirmziemnieks, provinces jēra dvēsele, kuŗu var pazemināt un nicināt, tavās rokās atrodas vara — īsta, neapšaubāma vara. Tev atliek tikai gribēt.» — «Jā, bet gribēt jau var kuŗš katrs,» es atbildēju. — «Ne gluži kuŗš katrs,» idejas apgalvoja. «Gribēt var tikai tas, kuŗam netrūkst ideju...» Tas mani pārliecināja.

Bet iedams pēc pusdienas uz mājām, es pieredzēju šādu skatu. Apstādījumos rotaļājās vairāki zēni ar lielu gumijas bumbu, kamēr kāds mazs puisītis stāvēja savrup un, raudzīdamies uz lielajiem, raudāja.

— Kas tev noticis? — es uzprasīju raudošajam.

— Viņi man atņēma bumbu, — puisītis atbildēja.

— Vai tad tā bij tava?

— Zināms, ka mana.

Es apstājos un sāku novērot. Pārliecinājies, ka bumba tiešām pieder mazajam, es uzsaucu zēniem, lai viņi atdod to īpašniekam. Bumbas piesavinātāji sāka apspriesties, ko darīt, bet varēja redzēt, ka ar labu viņi negrib no bumbas šķirties. Es tomēr neatlaidos un gāju tiem virsū. Tad viens no zēniem pakāra bumbu un pārsvieda pār kaimiņu nama sētu: ej nu meklē! Mani sagraba dusmas. Notvēris sviedēju, es sāku to purināt un noprasīju, kāpēc viņš tā darījis, bet atbildes vietā vainīgais man iekoda pirkstā un aizbēga.

Ak, kāpēc viņš koda man pirkstā?

Ārēji pret Bērziņu es nekādu naidu neizrādīju, tikai izvairījos ar to ielaisties tuvākās darīšanās. Taisni apbrīnojami, kā mēs pratām izlikties! Bet jo laipnāki mēs bijām citu klātbūtnē, jo naidīgāki mūsu skati krustojās, kad palikām divatā.

Reiz Bērziņš nenocietās un uzprasīja:

— Ko tas nozīmē?

— Tas nozīmē to, ka es nemīlu palikt parādā,— bija mana atbilde.

Bērziņš vairs neko neteica un noliecās pār darbu.

Skolas dzīve ritēja mierīgi uz priekšu. Mēs zīmējām kā nu kuŗais: cits ar panākumiem, cits bez tiem. «Vecā kaza» atsūtīja man dažus rubļus, ar kuŗiem bija jāiztiek cik vien iespējams ilgi — un es tad ari skopojos. Ar zīmēšanu sāka iet labāki, es pat izpelnījos direktora atzinību. Bet niecīgie panākumi skumdināja: kas tas bija manu patmīlību! Turklāt es tagad skaidri zināju, ka īsts mākslinieks no manis nekad neiznāks. Bet vai kāds saprot, ko tas nozīmē? Tas ir tikpat, kā zināt nāves spriedumu. Nekas, nekas no tava talanta nebūs — tavi labvēļi ir vilušies, viņu cerības piekrāptas! Tā es domāju, sēdēdams pie zīmēšanas galda; tā es prātoju, rītos celdamies un vakarā gulēt iedams.

Pats nepatīkamākais pie tam vēl bija tas, ka mans ienaids, par spīti viņa veikalnieciskai dabai, zīmēja labi. Viņa darbi palika arvien interesantāki, to slavēja un apbrīvoja bez izņēmuma visi. Sevišķi grūti man bija redzēt, ka ari pelēkmatainā apbrīvoja viņa zīmējumus.

Tā pienāca pavasars. Skola sāka gatavoties uz gadskārtējo izstādi. Ka Bērziņš būs viens no pirmajiem mūsu klasē, par to neviens nešaubījās.

Bija mums skolā Milosas Veneras statuja, kuŗu vajadzēja nozīmēt kā paraugdarbu. Visa māksla pastāvēja labā gaismas un ēnu pārejā. Šī noteikuma robežās nu atlika izteikt katram viņa spējas, viņa talantu un — dvēseles nemieru. Nekāda fantāzija, nekāda patstāvība te nelīdzēja.

Bērziņš pats pirmais ķērās pie darba un zīmēja ar lielu neatlaidību. Noasinājis Hardtmutha melno krītu Nr. 3, viņš švīkoja ēnas ar tādu fanatisku pacietību, ka tiešām bija ko pabrīnēties. Tagad es sāku saprast, kāpēc tik sekli cilvēki, kā Bērziņš, var būt labi zīmētāji. Bet es?

Direktors mani ieaicināja pie sevis un, izrunājies par šo un to, beidzot izšāva, ka man ar mākslu neesot vērts nodarboties. To viņš sakot kā draugs un domājot, ka es viņa spriedumam piekritīšot.

— Redzēsīm, — es atbildēju diezgan bezkaunīgā tonī, kāds bija parasts mūsu skolā.

— Kā jums tīk, — vecais kungs noteica ļoti korekti, — ar varu es jums savu pārliecību neuzspiežu.

Izgājis no direktora, es iegriezos noliktavā, lai nebūtu tūlīn jāstāsta biedriem, kas noticis. Noliktavā par laimi nebija neviena cilvēka, tikai vecās ģipša figuras un ģindenis rēgojās kaktā. Nostājies pie loga, es raudzījies lejā un, jāatzīst, uz mirkli iedomājos pašnāvību. Kā būtu, ja mestos uz galvas no piektā stāva? Kā būtu! Te ienāca Bērziņš. Ko viņš gribēja? Taisni tagad, kad es to vismazāk vēlējos satikt? Ak, jā — smēķēt. Bērziņš izņēma papirosus un apsēdās man blakus uz loga.

— Še, — viņš piedāvāja.

— Smēķē pats, — es atbildēju, novērdzamiessāpus.

— Ko nu plēgurojies, — Bērziņš noteica savā parastajā tonī, kādu tas lietoja pret tiem, kas bija par viņu jaunāki.

Man palika neveikli un, galvenais, es nezināju kā Bērziņam atbildēt, lai viņš justos apvainots.

— Nebāžaties virsū! — es iesaucos, pagrūzdams to ar elkoni.

Bet tad notika tas, ko es patiesi nebiju gaidījis un kas man liekas neizprotams vēl šodien... Kā tas varēja notikt? Es biju uzgūlies ar krūtīm uz palodas un raudzījos pagalmā, kamēr Bērziņš sēdēja ieblakus, turēdamies rokām aiz polodzes malas. Pati palodze nebija nekāda šaurā, — vismaz pēdu plata — un sēdēt uz tās nenozīmēja neko bīstamu. Bērziņš pēkšņi salīgojās, it kā gribēdams lekt zemē uz grīdas, bet tad zibeņa ātrumā atsvedās ar muguru atpakaļ un noslīdēja lejā, pagalmā... Vai tas notika mana niecīgā grūdienu dēļ? Es ne par ko nevaru iedomāties, ka mana roka būtu izdarījusi tik fantastiski spēju sitienu. Ja tas ir tā, tad tanī acumirkli manā elkonī droši vien bija sakoncentrēts pārda-bisks spēks. Tiesa, es nebiju nekāds glēvulis un varēju pacelt ar vienu roku 105 mārciņas smagu svāra bumbu. Bet tomēr! Šinī gadījumā pats dīvainākais bija vēl tas, ka, lai nogrūztu cilvēku no loga, triecienam vajadzēja nākt sāniski. Nu, bet sāniski grūzt ar elkoni, un pie tam tā, lai cilvēks krīt uzreiz atpakaļ — tas ir pilnīgi neiespējams!

Tā vai citādi — es tikai redzēju, ka Bērziņš pārveļas pār palodzi un, rokas izplētis, krīt zemē. Viņš gan mēģināja satvert loga šķērslī, bet rokas nesnie-dzās tik augsti.

Tīcat vai nē, es nevarēju pakustināt ne pirkstu, lai satvertu to pēdējā brīdī un ievilkto atpakaļ. Bet

ko tik daudz izskaidrot — tie, kas nav tādas lietas piedzīvojuši, tik un tā man neticēs.

Atguvis kustēšanās spējas, es devos ārā no noliktavas un aizdrāzos pa koridoru uz mūsu klasi. Nākošā acumirkli visa skola jau zināja, kas noticis. Atskanēja kliezieni un saucieni. Visi skrēja un cirta durvis ar tādu sparū, ka logu stikli drebēja. Jā, neskatoties uz uztraukumu, es ļoti labi novēroju, ka logi no trieciena dreb. Es dzirdēju arī, ka pagalmā atskan balsis. Bet man netik visu aprakstīt. Teikšu tikai, ka pa lielā uztraukuma brīdi Marija Gramkan satvēra mani aiz rokas un, raudzīdamās acīs iesaucās:

— Ko jūs izdarijāt!

— Jā, ko tad? — es likos izbrīnējies.

Tas man iznāca ļoti dabīgi, es pats vēlāk nesa-pratu, kā tik mierīgi varēju atbildēt. Bet pelēkmatinā manī vairs neklausījās. Viņa aizsteidzās pa koridoru uz noliktavu.

Nu, bet Bērziņš? Viņu aizveda uz glābšanas māju, kur tas, nenācis pie sarmaņas, nomira. To es dabūju zināt no klibā durvju sarga.

Mani vairākkārt nopratināja: vispirms direktora kabinetā, vēlāk — tiesas izmeklētāja kanceļijā. Bet šo pārbaudījumu es panesu samērā viegli, kas izskaidrojams, varbūt, ar to, ka pret tiesu un policiju man nekad nav bijusi cienība. Pat vēl vairāk: labāk draugam es būtu atzinies, bet tiesai — nekad! Auksti un mierīgi es izstāstīju, kā Bērziņš izkritis. Pēc manām domām — viņš bija pārāk vieglprātīgi žonglējis.

— Bet sakāt, vai starp jums nebija kāds naids?
— tiesas izmeklētājs uzprasīja, cieši raudzīdamies man acīs.

— Nē, — es atbildēju, — man liekas, ka nekāds naids starp mums nebija.

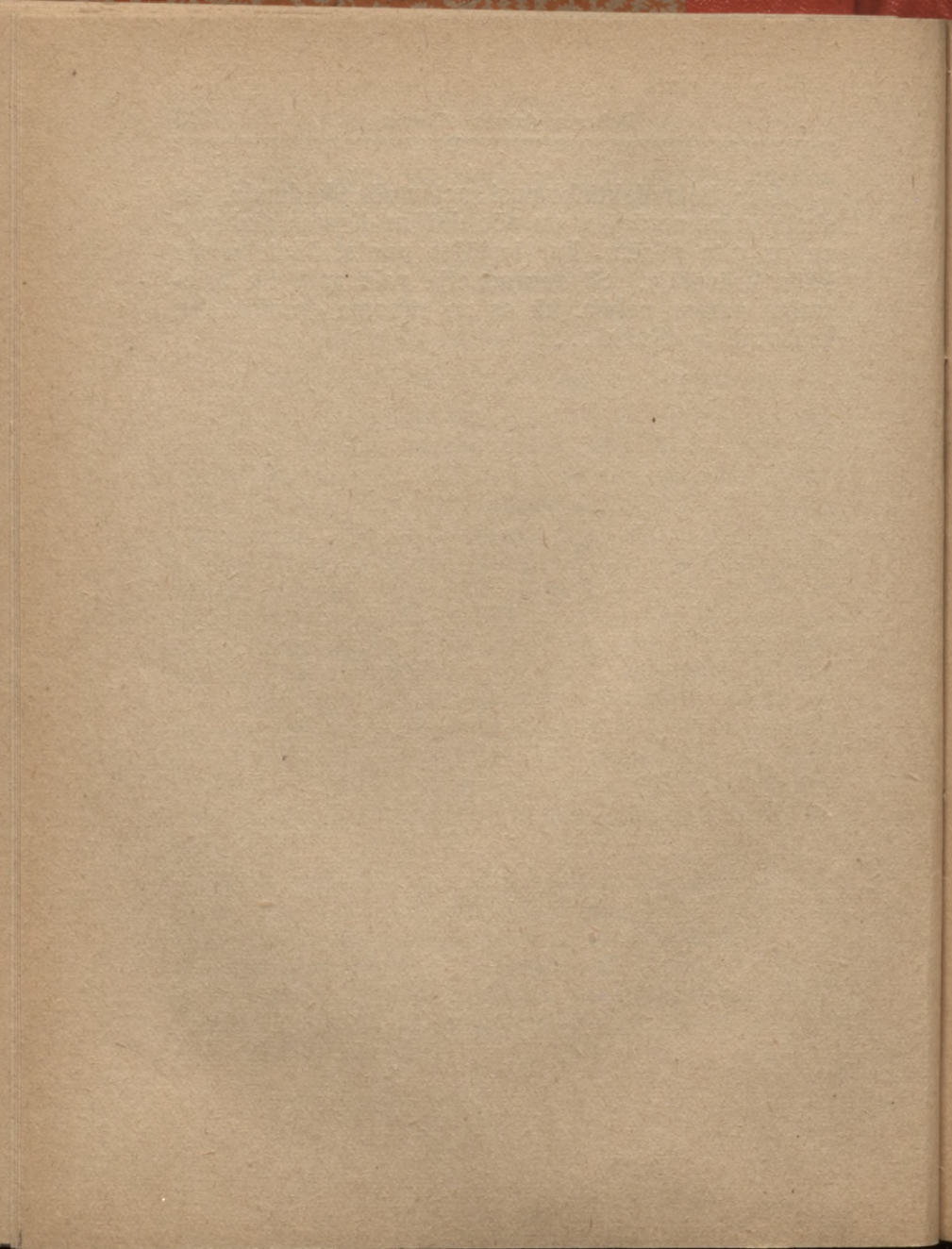
— Pārdomājat: varbūt, ka tomēr?

— Nē, — es iesmējos, — tur nav ko pārdomāt.

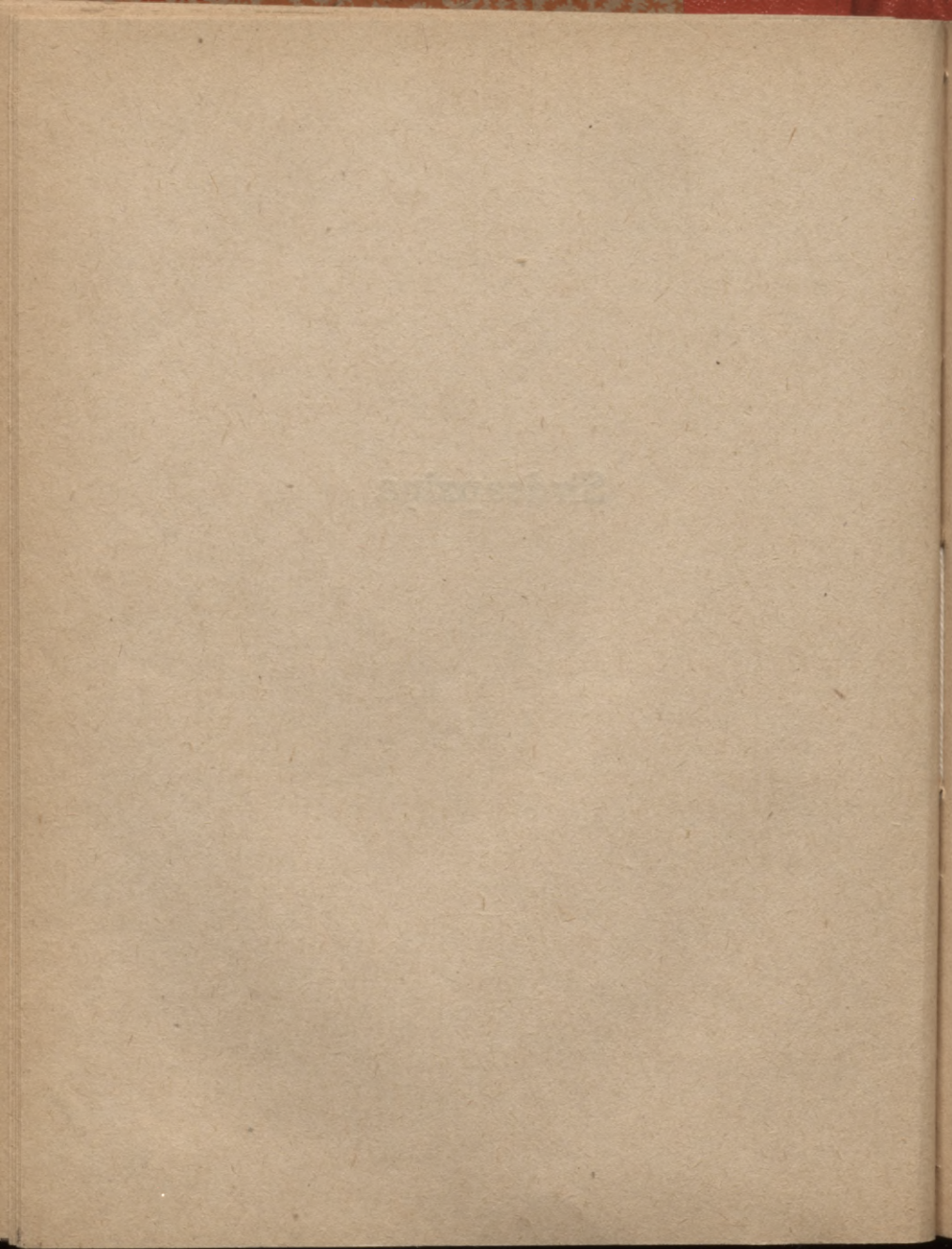
Ar to nopratināšana beidzās un es varēju iet. Skolā es ierados kārtīgi katru rītu, lai netiktu uzskatīts par vainīgu. Zināms, man tas maksāja daudz gribas spēka, bet pārbaudījumu vajadzēja izturēt līdz galam. No otras puses, mani sāka mocīt ziņkārība, kā skolā skatās uz notikumu. Vai mani skatīta par vainīgu, vai nē? Tas bija pats grūtākais. Es pētīju katru seju, bet ko no tām varēju saprast! Ari pelēkmatainā, kuŗa pirmā acumirkli pārsteidza mani ar savu izsaucienu, turpmāk neizrādīja ne mazāko aizdomu. Bet pienāca Bērziņa bērņu diena — un viss izšķīrās. Skolēni sameta naudu vainagam, es gaidīju, ka griezīsies arī pie manis, bet — mani aizmirsa. Tagad, protams, nebija vairs ko šaubīties: es biju noziedznieks, es biju vainīgs pie Bērziņa nāves.

Mans stāsts ir galā. Patiesībā tas jau nav nekāds stāsts, bet tikai gadījums manā jaunībā. Interesanti tomēr zināt, kā kuŗš skatās uz šo gadījumu? Vai es esmu noziedznieks? Slepēni, pie sevis, es domāju, ka esmu, lai gan, protams, ne mūžam negribēju Bērziņu nogalināt. Bet vai tiešām arī citi tā domā? Kas man to pateiks?

Par lietas faktisko pusi sacīšu vēl tik daudz, ka skolā vairs nerādījos un pēc dažām dienām aizbraucu uz citu pilsētu, kur iestājos par strādnieku pie kāda krāsotāja. Šī degradācija galu galā tik briesmīga nemaz nebija, kā es no sākuma domāju. Ari krāsotāji ir cilvēki...

Sirdsapziņa

I.

Pārrunāja nesen atpakaļ notikušu slepkavību, kuŗu, acīmredzot, bija izdarījis inteligents cilvēks. Sarunas pamazām pārgāja uz to, ko tagad domā nezināmais noziedznieks: vai viņu, piemēram, nemoca sirdsapziņa?

— Es domāju, ka nē, — noteica mākslinieks Vilde, sakniebdams savas violētās hašišista lūpas, kas piedeva viņa vārdiem kategoriskas neapšaubamības nozīmi.

— Es arī domāju, ka nē, — māksliniekam piekrita advokats N, — sirdsapziņa ir vairs tikai jēdziens bez satūra.

— Jūs, kungi, spriežat pārāk teoretiski, — atbildēja nama tēvs, izmeklēšanas tiesnesis Gorevs, tukls, gaišbārdains krievs, kuŗam draugu vieglprātīgā attieksme pret sadzīves parādībām jau sen bija apnikusi. — Sirdsapziņa tomēr pastāv, — viņš turpināja, — kaut arī mēs no tās kaunamies. Tiesa, viņa laikam nav vairs tik spēcīga, kā agrāk, humanisma gadu simtenī; modernā dzīve to saruinējusi; jaunākās atziņas manāmi tiecas uz amoralisma pusi jeb, vismaz, attaisno mūsu noziegumus kaut kādu sabiedrisku apstākļu vārdā. Viss tas, diemžēl, ir tiesa, bet es tomēr ticu, ka zināmos gadījumos sirdsapziņas pārmetumus nevar noliegt. Iedomājaties citādi normālu cilvēku, kuŗš, kā pārrunājamā gadījumā, aiz mums neizprotama iemesla, bet, acīmredzot, pats uz savu galvu izdara slepkavību. Vai tad viņš šo notikumu jeb kad varēs aizmirst? Vai noziegums negulēs uz viņa sirdsapziņas kā neizpēr-

kams lāsts? Bet ja arī nerunā tik patetiski, ja lāstu un sirdsapziņu atlaiž nost, tad tomēr paliek kaut kas nepatīkams, kaut kas neizpērkams.

— Patiesībā viss atkarājas no estētiskām jūtām, — Vilde iebilda: — mēs nevaram izdarīt slepkavību tikai tāpēc, ka tas ir riebi.

— Protams, — advokāts piekrita māksliniekam, — un nevis baidīdamies no kategoriskiem imperatīviem. Ņemsim piemēram, revolucionārus. Vai jūs kādreiz esat dzirdējuši, ka viņus mocītu sirdsapziņa?

— Ar revolucionāriem daudzējādā ziņā ir citādi, — nama tēvs atbildēja. — Viņu noziegumus tieši vai netieši attaisno tradīcijas, un kamēr revolucionāri, līdzīgi karavīriem, atbalstīsies uz sabiedrības spriedumu, viņu sirdsapziņa aizvien būs pasargāta no tiem šausmu pilnajiem pārmētumiem, kas moca, kad izdarīts kaut kas pret visūpvarētajām tradīcijām. Bet vajaga tikai revolucionāriem kaut reiz apšaubīt savus sabiedriskos ideālus, lai tūlīt viņos pamostos šausmas par kādreizējiem varoņdarbiem. Es esmu lasījis dažu notiesāto atzīšanās vēstules — un tās ir vairāk kā traģiskas.

— Bet no otras puses, cik nav tādu, kas ļoti labi apzinās savu noziegumu un tomēr dzīvo tikpat mierīgi, kā jūs vai es, — advokāts pretojās. — Jūs atsaucaties uz vēstulēm, — arī man kāds skolas biedrs bieži rakstīja no Austrālijas, kur tas, kā vēlāk dabūju zināt, bija aizbēdzis pēc izdarītas slepkavības. Viņš pat nekaunējās mani aicināt pie sevis viesos un, vispār, no viņa vēstulēm es pie labākās gribas nevarēju izlasīt, ka šo slepkavu mocītu sirdsapziņa.

— Bet viņš taču savās vēstulēs nekad nepie-
minēja pagātņi, vai nē? — nama tēvs nepacietīgi ie-
smējās. — Kā tad mēs varam spriest par viņa sirds-
apziņu! Gluži otrādi...

— Jeb ņemsim citu piemēru, — advokats ie-
kaisdams gribēja turpināt.

— Kungi, tā jūs nekad nebeigsiet! — klausītāji
piepēži viņus pārtrauca. — Pulkstenis ir deviņi,
iesim uz klubu.

Visi piecēlās.

— Ko jūs sakāt par to? — Vilde uzrunāja ties-
lietu studentu Aconu, kurš visu laiku bija sēdējis
kaktā un klusuciedzams klausījies sarunās.

— Tas ir diezgan interesants problems, —
Acons ar sevišķu uzsvaru atbildēja, bet tūlīt, kā no-
bijies no saviem vārdiem, apklusa un nerunāja vairs
līdz pat kluba durvīm.

— Katrā ziņā vērts, ka to izmēģina, — māksli-
nieks smiedamies noteica.

Viesi apvilka kažokus un izgāja uz ielas, kur
tos pārņēma svaigais ziemas saltums. Līdz ar to
aizmirsās visas abstraktās sarunas.

II.

Pēterpils universitātes students, Arnolds Acons
dzīvoja ar māti kādā attālākā pilsētas nomalē. Mā-
te, apgabalietieša ierēdņa atraitne, saņēma nelielu
pensiju, bet ar to, zināms, nepietika, lai varētu Pē-
terpilī dzīvot. Tāpēc Arnolds pasniedza stundas, tul-
koja vācu brošūras un pie reizes rakstīja tiesu kro-

nikas vietējās bulvarlapās. Dzīve viņam likās diezgan netaisna. Kamēr citi baudīja to pašu netaisno dzīvi visā viņas pilnībā, Aconam bija jāskraida pa stundām, redakcijām un tiesām, jāsēd un jāklausās galīgi neinteresantās lekcijās, lai varētu daudz maz sekot kursam, un jāmocās caurām naktīm pie dažkārt atbaidošām politiskām brošurām. No paziņām un biedriem, no avīžu kronikām, romaniem un nostāstiem viņš zināja, ka pastāv arī vēl kāda cita pasaule — bomonds, kafešantani, sketingi, pašslep-kavu un opijistu klubi (toreiz tādi bija modē), slēgti futuristu vakari, romantiskas sapulces, romantiska mīlestība u. t. t. — dzīve, kas tam nebija pieietama un tāpēc likās noslēpumaina, bet noslēpumainības dēļ skaista un vilinoša.

Drusku tuvāki šai dzīvei Acons piekļuva, iepazīdamies ar mākslinieku Vildi, kuŗa vārds tam likās slavens. Vilde bija līdzstrādnieks kādā bulvarlapā, kur Arnolds iespieda savas kronikas. Viņi sarunājās par tieslietām, mākslu, politiku un citiem vispārējiem jautājumiem, kuŗi viņus interesēja apmēram vienādi un no vienāda redzes viedokļa. Pārs reizes Vilde aizveda Aconu uz nelielu bohemas krodziņu, kuŗu tas sauca par klubu, un iepazīstināja ar saviem paziņām, to starpā izmeklēšanas tiesnesi Gorevu. Pēdējais ar īstu krieva izpalīdzību izgādāja Aconam dažas stundas un apsoliĶa vēlāk sekretara vietu savā kancleĶā. Acons juta, ka ar šo iepazīšanos sperts ievērojams solis uz priekšu un sāka sapņot par iekļūšanu augstākā sabiedrībā, pēc kuŗas tas ilgojās. Taču, pateicoties šaurajiem naudas apstākļiem un iedzimtai kautrībai, viņš tālāk par mazo

bohemas krodziņu un Goreva viesistabu vēl nebija ticis.

Tā pagāja vairāk mēnešu. Acons skraidīja pa stundām, rakstīja kronikas un krāja naudu ziemas mētelim. Te kādu dienu pie viņa ieradās Vilde. Tas bija uzbudināts, gribēja acīmredzot kaut ko stāstīt, bet laikam neuzdrošinājās. Aconu Vildes uzbudinājums neizprotamā kārtā ieinteresēja, viņš sāka to iztaujāt un dabūja beidzot zināt, ka Vildem vienkārši trūkstot naudas. Tā tad viņiem abiem bija kopējs liktenis, citiem vārdiem — kopējas intereses. Šis apstāklis tos satuvināja. Viņi aizgāja uz klubu, Acons pasūtīja vīnu un Vilde izstāstīja savu dzīves stāstu. Vildes stāsts bija ļoti raibs, gandrīz neticams. Izrādījās, ka mākslinieks bija daudz ceļojis, labi pazina Pēterpili un — ja varēja ticēt — atradās intimās attiecībās ar augsti stāvošām dāmām. Bet ja arī atmeta vienu otru pārspilējumu, vienu otru pilnīgi nevajadzīgu sīkumu, tad tomēr viņa dzīve bija pievilcīga diezgan, lai jaunais vientulis sajūsmīnātos par to līdz tai estētiskai labsajūtai, kāda pārņem, klausoties labu muziku. Tiesa, būdams sevī diezgan kritisks, Acons ļoti labi redzēja, ka Vilde melo, ka patiesībā zem plašās dzīves slēpās diezgan daudz ikdienības, naudas klizmu un mazisku aprēķinu, bet viss tas padarīja viņa stāstu vēl ticamāku, vēl pārlicinošāku.

Stāstīdams, Vilde laiku pa laikam pameta izklaidīgu skatu uz bufetnieku, kurš kā ķīniešu dievs sēdēja augstā krēslā aiz letes un, lūpas čāpstinādams, ēda treknu kāpostu zupu. Acons, līdzīgi Vildem, sāka novērot savādo bufetnieku. Brinums,

kāpēc viņš agrāk nebija to pamanījis? Šis cilvēks savā ziņā bija unikums! Viņa izskats neviļus izsauca riebuma jūtas; likās pat, ka tas ar savu bālgani-miegaino seju un taukos iegrimušajām acīm nemaz nebūtu cilvēks. Un tad šī vienmuļīgā, gandrīz mechaniskā lūpu čāpstināšana! Kad viņš beigs gremot?

Pēkšņi mākslinieks saspieda Acona roku un cieši ieskatījās tam acīs:

— Jūs atceraties neseno sarunu pie Goreva?

— Kādu?

— Par sirdsapziņu.

— Jā, atceros un, taisnību sakot, bieži pārdomāju, — Acons atzinās.

— Un kā jums šķiet?

— Nu, tā.

— Ari es par to dažreiz domāju, — mākslinieks, redzami uzbudināts, noteica un atlaida Acona roku. — Es, protams, neticu aizspriedumiem un vēl mazāk Raskolņikovam, kurš manās acīs ir tikai literatura; bet, redzat, mani tomēr interesē, kamdēļ šis tīri immanentais priekšmets vēl nav zinātniski pārbaudīts? Toreizējās sarunas pierādīja, ka ar disputiem vien patiesību nevar atrast.

— Ari man tā liekas, — Acons piezīmēja, kaut ko nojauzdams.

Vilde aplusa un pētoši viņu aplūkoja. Acons zem Vildes skatienu negribot nosarka:

— Ko jūs tā skatāties?

— Vai tiešām? — mākslinieks apvaldīti iesmējās. — Es domāju to pašu, ko jūs! Zinātniski, sevišķi psiholoģiski problemi mani arvien ir nodarbinājuši.

Viņi abi zibens ātrumā paskatījās uz bufetnieku un tūlīt atkal novērsās. Acons strauji pieliecās Vildem klāt:

— Kamdēļ tāda ceremonēšanās? Sakiet visu skaidri!

Tas bija izšķirošs brīdis, kurā norisinājās savāda domu pārmaiņa. Vilde piemiedza acis, ilgi noskatījās Aconā un beidzot pasmaidīja:

— Man liekas, mēs saprotamies.

— Varbūt, — Acons uztraukti atbildēja, — bet es nevaru ciest šo novērošanu.

Iestājās klusums. Acons neizturēja Vildes skatienu un novērsās sāpus. Viņam likās, ka mākslinieks izlasa katru visslepenāko domu viņa sejā, tas gribēja aizklāt seju rokām, saspīest, sabojāt to, lai tikai apslēptu sevi. Vajadzēja melot, vajadzēja liegties, vajadzēja pārvērst šausmīgo sarunu par joku! Bet kā?

— Tā tad... mēs saprotamies? — Vilde pārtrauca klusumu.

Tanī pat brīdī ienāca Gorevs, advokats un vēl daži Vildes paziņas.

— Ā, jūs jau te sēdat! — Gorevs iesaucās, spiezdams Aconam un Vildem roku.

Mākslinieks pieņēma ordināru izskatu un uzsāka vispārējas sarunas.

III.

Bija vakars. Vilde un Acons ilgi staigāja pa Nevas prospektu. Pilsēta ugunoja un mirdzēja. Cilvēku milzums plūda pa trotuariem; dobji zvanīja

jaunais, nesen kā ievilktais tramvajs; viena pēc otras pabrauca garām galma ekipažas ar sarkani ģērbtiem sulaiņiem priekšā. Juvelieru vitrinās de-joja uz niķeļa tītavām apžilbinošie kepta briljanti.

Vilde un Acons klusuciedzami izstaigāja prospektu no viena gala līdz otram, beidzot nogriezās pa kādu no šķērsielām un iekāpa tramvajā, kas ve-da uz jūrmalas vakzāli.

Pa ceļam Vilde uzprasīja:

— Jums taču naudas vēl drusku ir?

Acons parādīja visu, kas tam bija klāt.

— Šoreiz pietiks, — Vilde noteica.

Pēc pusstundas viņi atradās veca divstāvu koka nama pagalmā. Te rēgojās ormaņu rati ar gaisā saslietām ilksīm. Bija netīrs, dubļains un tumšs; staigāja cilvēki ar vējlukturiem un spaiņiem; oda pēc zirgu mēsliem.

— Vai jūs tādā kloakā esat bijuši? — Vilde iesmējās. — Dienā te ir vietējo ormaņu tējnica, bet pēc pusnakts Pēterpils bomonda sapulcēšanās stūrītis. Te jūs varat daudz ko mācīties, bet ja gribat — arī baudīt.

Acons šo to bija dzirdējis par šīm savādajām tējnicām, kuŗas apmeklēja ekscentriskā galvas pilsētas sabiedrība, un sekoja pavadonim ar tādu godbijību, it kā būtu iegājis baznīcā vai citā kādā svi-nīgā vietā.

Viņi droši devās uz veco koka namu, kuŗš at-radās pagalma dibenā, un iekļuva lielā, ne visai tīrā istabā. Pie galdiņiem sēdēja daži ormaņi un dzēra pēc krievu parašas no apakštasēm tēju. Sulainis

baltā priekšautā flegmatiski staigāja no viena galdiņa pie otra un iznēsāja vāroša ūdens kannas.

Vilde un Acons gāja tālāk. Viņi uzkāpa pa izmītām koka trepēm otrā stāvā. Te bija mazāka istaba un kaut kas līdzīgs bufetei. Aiz bufetes stāvēja liela auguma cilvēks ar gariem, neapgrieztiem matiem un tādu pat bārdu. Seja šim cilvēkam likās neparasti bāla; atgāzis krūtis, viņš sarunājās ar dažām čiganiski ģērbtām sievietēm, kas bija uzmetušās uz bufetes.

Vilde veda Aconu uz priekšu. Nākošā istaba bija tikpat liela, kā pirmā, apakšējā, tikai drusku tīrāka. Pie griestiem karājās petrolejas lampa, kaktā stāvēja klavieres.

Vilde un Acons apsēdās pie galdiņa un pasūtīja groku.

— Vēl ir drusku par agru, — Vilde paskaidroja biedrim, — bet pēc dažām stundām šī nevainīgā ceturtais šķiras tējnīca pārvērtīsies par vienu no ievērojamākiem Pēterpils restorāniem.

— Dīvaini, — Acons brīnījās, skatīdamies apkārt, — kas bomondam var te patikt? Es tiešām nesaprotu.

— Kurš tad saprot! Tikai tā — iedoma, ka tas ir oriģineli, — Vilde atbildēja. — Nu, bet tādi jautājumi mums šoreiz nav no svāra, — viņš pārmaiņīnāja lieko sarunu, pie kam balss tam palika dobjsāka. — Te, — viņš rādīja uz šaurām durvīm koridorā, — dzīvo pats saimnieks. Ap pulksten septiņiem vai astoņiem rītā tas iet gulēt. Viņš ir viens; dažreiz es palieku biljardistabā uz galda, izliekos piedzēries un redzu, kā viņš ieslēdzas.

— Nu, labi, bet kā tad... kā tad tas būs iespējams?

— Katrā sarežģītā lietā ir Gordija mezgls, kurū jāpārcērt.

Aconam palika auksti. Viņš nevarēja vairs klausīties un aizspieda ausis, bet viņam likās, ka Vilde teiktu:

— Tāds eksperiments var atmaksāties vismaz ar desmit — divdesmit tūkstošiem. Vismaz ar desmit — divdesmit tūkstošiem. Padomājat, pārbaudāt apstākļus un, galvenais, novērtējat sevi.

Acons skarbi iesmējās.

— Kamdēļ jūs man to sakāt?

— Tamdēļ, ka man viss jau izdomāts, — Vilde gandrīz pilnā balsī iekliedzās un tūlīt klusāki piebilda: — bet es viens nevaru. Man vienam nav tik daudz spēka; jums man jāpalīdz.

Acons zināja, ka neatteiksies: arī viņš jau bija visu izdomājis.

— Kad? — tas ievaicājās.

— Redzēsīm, — Vilde izvairīdamies atbildēja.

Sulainis ienesa groku. Acons sāka dzert, mēģinādams sasildīties. Viņš gaidīja, kad Vilde vēl ko teiks, bet pēdējais par savādo jautājumu vairs nerunāja. Pasēdējuši kādu stundu, tie aizgāja atpakaļ uz pilsētu un līdz rītam nostaigāja pa prospektiem.

IV.

Aconam nekas vairs nepatika. Viņš negāja uz lekcijām un neskraidīja arī pa stundām. Vakaros tas

nekad nebija mājās, kamdēļ ar māti bieži iznāca rupja izskaidrošanās.

— Iesim taču reiz! — viņš uzrunāja Vildi, satīkdams to bohēmas krodziņā.

— Pagaidi, — Vilde nervozi atbildēja.

Bet kādu vakaru mākslinieks ieradās ar naudu un vijoļu kasti. Viņi apstaigāja restoranus, kinematografus un sketingus, ēda vakariņas «Kvisisanā», apmeklēja «Tautas namu», «Luna parku» un «Parīzes kafejnīcu». Tā pagāja nakts. Pret rītu viņi paņēma ormani un aizbrauca uz jūrmalas vakzāli.

Tējnica bija apņemta. Apakšā sēdēja daži ormani un snauda, bet augšā šad tad ieskanējās muzika.

Vilde izveda Aconu caur bufeti un apsēdās biljarda istabā. Vijoļu kasti tas palika zem krēsla. Viņam piesēdās daži iereibuši jaunekļi un jautāja, kur tas pēdējā laikā palicis. Vilde izlikās piedzēris un pasūtīja konjaku. Sākās dzeršana.

Acons darīja Vildem pakal un arī izlikās piedzēries. Bet pie tam viņš ziņkārīgi novēroja publiku un tā viņam šķita daudz niecīgāka, nekā Vilde bija stāstījis. Caur durvīm viņš redzēja kas notiek zālē. Zāles kaktā sēdēja parastie krogus muzikanti un kāda sieviete dziedāja čiganu romances. Jauni cilvēki frakās un bez frakām applaudēja dziedātājam; daži gribēja dziedāt līdz, bet citi aizturēja.

«Tad tādas ir tās bomonda ekstravagances!» Acons nodomāja. Viņam ļoti gribējās parādīt šiem ākstiņiem, ko tas var un prot.

Bet pēkšņi atvērās āra durvis un ienāca daži vecāki kungi. Bārdainais saimnieks un apkalpotāji

izsteidzās no bufetes tiem pretī un, zemi klanīdamies, lūdza dziļāki. Ienākušie trokšņodami apsēdās pie liela klāta galda, un tūlīt ap tiem salasījās sievietes spilgti krāsainos čiganu kostimos. Muzikanti nopelēja tušu. Sievietes sāka kliegt un dauzīja ar papēžiem; kāda no sievietēm uzlēca uz galda un iztaisīja dažus apašu dejas soļus. Vairākas rokas sakāra to aiz kājām; sieviete drīz nolēca zemē.

Aconam šis skats atgādināja kaut ko līdzīgu operetei «Nevas farsā» vai «Bufā».

— Kas tie tādi ir? — viņš uzprasīja Vildem.

— Grafs S. ar biedriem, — Vilde zemi piedzēruma maskas atbildēja. — Viņš te jūtas visomulīgāki.

Aconam grūti bija aprast ar tādu teatralu māžošanos. Viņš bija sagaidījis daudz interesantākas lietas. Bet, acīmredzot, tāds jau bija izdaudzzinātais Pēterpils bomonds!

Ienākušie pa tam sāka arvien vairāk trokšņot. Aconam pat likās, ka viņi ar savu mežonīgo uzvešanos tieši centās darīt pakal vienkāršo krogu publikai, kuŗa ālējās tikai tāpēc, ka citādi nemācēja.

Troksnis sasniedza savu augstāko pakāpi, kad S. norāva no griestiem lampu, kas nokrita uz galda un saplisa. Uz brīdi iestājās puskrēsla, sievietes sāka kliegt un bēga no galda nost. Piesteidzās apkalpotājs un gribēja sastīstot lampu novākt, bet apkārt sēdošie džentlmeņi neļāva un lēja uz lampas atliekām vīnu.

Aconam šis skats vēl mazāk patika. Viņu sevišķi aizskāra sieviešu uztraukums, kuŗš bez šaubām bija neīsts. Neviens patiesībā nejutās ne pār-

steigts, ne sajūsmināts, tikai izlikās. Kā tad viņi, šie ekscentriķi, to neredzēja!

Sasisto lampu ar lielām pūlēm beidzot novāca un viņas vietā ienesa sveces. S. piecēlās un turēja runu. Tas bija vēl gluži jauns cilvēks, bez ūsām un bārdas. Neviens neklausījās viņa izsaukienos — varēja redzēt, ka grafu cieta vienīgi naudas dēļ. Sievietes aiz muguras karikēja viņa žestus, kas sacēla pie grafa biedriem smieklus. Jaunais, pilnasiņīgais lauku aristokrāts nobeidza runu un sāka dziedāt marseljezu. Balss tam izrādījās laba un arī dziedāt viņš prata.

Pamazām atsevišķās apmeklētāju grupas saplūda vienā veselā. Muzikanti sāka spēlēt līdz. Visi piecēlās kājās.

Vēlāk uzveda dažus samieģojušos ormaņus, deva tiem dzert un apsēdināja tos starp frakotiem kungiem. Daži noģērba ormaņiem zilos mēteļus un apvilka sev. Muzikanti spēlēja «Oirā».

Aconam piesēdās džentlemens ar satūkušu degunu un zvaigzni zem frakas.

— Kas par svaigu jaunekli, — džentlemens saldi noteica, glauzdamies Aconam klāt.

Acons nosarka un atgāja no džentlemeņa nost.

Vilde mierīgi sarunājās ar kādu no grafa biedriem; saimnieks stāvēja pie bufetes un, pašapmierināti smaidīdams, glaudīja bārdu.

*

Ausa rīts; viesi sāka izklist; saimnieks noslēdza bufeti un aizgāja gulēt.

— Kā tad tas notiks? — Acons uzprasīja Vildem. Viņš, kā citkārt, sajuta aukstumu un mazliet drebēja.

— Pagaidi, — Vilde lakoniski atbildēja.

— Bet tas taču ir neprāts! Kā tad mēs varam!

— Gan es zināšu, — Vilde noteica un piegrūda Aconam, lai nerunā: daži viesi vēl sēdēja blakus istabā.

Kad viesi no blakus istabas aizgāja, Acons noteica:

— Es šodien nevaru.

— Nu, tad tu to pieminēsi! — Vilde atbildēja un uzmeta Aconam dīvainu skatienu, kurš uzreiz atņēma pēdējam pretošanās spēju. Tas bija viens no tiem mēmajiem skatienu, ar kādiem vislabāk panāk iespaidu. Šie skatieni ir tik hipnotizējoši, ka uzskatītais cilvēks zaudē katru aktivitāti un sastingdams, padodas liktenim. Vilde mācēja tā skatīties.

Pa tam pēdējie viesi taisījās iziet. Vilde paņēma vijolkasti, atvadījās no atpakaļpalikušajiem un izgāja ar Aconu koridorā. Koridors bija neapgaismots. Vilde sataustīja kādas šauras durvītiņas, iestūma pa tām Aconu un pats ielīda viņam pakal. Izrādījās, ka tie bija iegājuši pudeļu noliekamās telpās. Vilde apsēdās uz viena no plauktiem; Acons sekoja viņa priekšzīmei.

— Ja mūs te pārsteidz, izliksimies, ka esam piedzēruši un guļam, — Vilde pamācīja Aconu; — bet ja nē, tad viss izdosies labi.

— Un kā mēs tiksim pēc tam projām? — Acons, zobiem klabot, ievaicājās.

— Gan es zināšu, — Vilde nepacietīgi noteica, bet pēc brīža piebilda: — tepat ir otras trepes un

tās iziet taisni uz vārtiem. Nebīsties neko, es visu esmu apskatījis un sagatavojis. Galvenais — pārvarēt estētiskās jūtas.

— Bet ja mūs ierauga?

— Kur?

— Pie vārtiem.

— Neieraudzīs.

— Bet ja nu tomēr?

— Kas par to! Mūs taču neviens neaiztik.

— Bet vēlāk?

— Kurš tad varēs apgalvoņ, ka mēs pēdējie aizgājām?

Vēl daži palika sēdot. No pudeļu telpām varēja dzirdēt, ka pēdējie viesi atstāja tējnicu un kāpa pa trepēm zemē. Kāds teica:

— Vilde laikam jau aizgājis?

— Jā, būs kāda pusstunda.

Pēc tam laikam aizgāja arī apkalpotāji: viņi aizslēdza durvis un nokāpa apakšstāvā.

— Ieslēdza! — Acons izdvesa.

— Lai; otras durvis ir vaļā, — Vilde atbildēja.

Namā viss palika klusu. Vilde un Acons sēdēja brīdi, raudzīdamies viens otra sejā. Vildes seja Aconam izlikās pārspilēti mierīga un līdz ar to skaista, kā apskaidrota.

— Tagad viss guļ, — Vilde pēc laiciņa noteica.
— Var iet. Pārmainīsim vispirms cepures. Tā.

Acons nesaprata, ko nozīmē cepures mainīšana, bet, redzēdams, ka Vildi ātri var sakaitināt, neuzdrošinājās jautāt. Vilde pa tam izņēma no viņkastes nelielu cirvi un spieda viņam rokā.

Acons atsitās atpakaļ, mēmi noraudzīdamies zilganajā tērauda priekšmetā.

— Ko tas? ... — viņš ieminējās, nenovērdams acis no cirvja.

— Ņem! — Vilde stingri noteica.

Acons sāka saprast.

— Nē, šoreiz es neiešu! — viņš iesaucās sažņaugtā balsī, pie kam roka ar paņemto cirvi nespēcīgi nokarājās tam zemē.

— Muļķības! — Vilde iesmējās silti, kā mīļodams, un bidīja to ārā, koridorā. — Viss ir nokārtots, atliek tikai pārcirst Gordija mezglu.

— Bet kā ... bet kā mēs tiksim iekšā?

— Pavisam vienkārši: es pieklauvēšu.

Uz pirkstu galiem viņi aizgāja līdz saimnieka istabas durvīm un drusku pastāvēja. Vilde pēkšņi pacēla roku, paturēja to mazliet gaisā un tad spēcīgi pieklauvēja. Klauvējiens nepatīkami atbalsojās koridorā, bet, acimredzot, neviens to nedzirdēja. Vilde atkāpās nost.

— Klauvē tagad tu! — viņš pavēloši iečukstēja Aconam ausī.

Acons ātri, bez apdomāšanās, piesita un, aizturēdams elpu, sāka klausīties. Iekšpusē nokrakšķēja koka gulta un kāds iegainā balsi uzprasīja:

— Kas tur daudzās?

— Stjopka! — Vilde pasteidzās atbildēt.

— Velns, ko tev vajaga? — balss iekšpusē skarbi ierūcās.

— Policija.

— Kas par policiju? Ko tu murgo! Policija ... Ej labāk gulēt, žūpa ...

— Policija, Sidor Sidorič, nudien, policija.

Cilvēks iekšpusē drusku padomāja, laikam šaubidamies, vai tikai Stjopka (alus puisis) nemelo, bet tad piegāja pie durvīm, atslēdza tās un lēni, kā vilcinādamies, vēra vaļā. Ieraudzījis Aconu un Vildi, viņš — it kā nolasiņis visu patiesību no viņu sejām — gribēja aizraut durvis atkal ciet, bet tanī pat acumirkli dabūja smagu, žļaukstošu sitienu pa galvu...

V.

Tas notika 190*. gada pavasarī. Pēterpils ir par lielu, lai katrs sākums viņu uztrauktu, tomēr slepkavību ormaņu tējnicā bieži pārrunāja ne tik vien starp ormaņiem, bet arī sferās un sevišķi pie izmeklēšanas tiesneša Goreva. Nama tēvs un advokats N bija un palika nesamierināmi pretinieki, kaut gan advokatu vairs nepabalstīja mākslinieks Vilde, kuŗš tikai vienu vienīgu reizi parādījās tiesneša viesistabā un pēc tam nozuda. Netika manīts arī students Acons, kas uz mirkli izsauca Gorevā zināmas aizdomas.

Abus pretiniekus bez sirdsapziņas problēma nodarbināja jautājums, vai slepkavu izdosies atrast, vai nē. Gorevs domāja, ka jā, advokāts, ka nē. Lietā brīžiem svērās uz advokāta, brīžiem uz Goreva pusi. Bet pa tam tiklab vienā, kā otra dzīvē notika pārmaiņas, kas tos uz ilgāku laiku izšķīra. Advokāts caur kādu laimīgu cukura ķēniņa prāvu iekļuva «slavenajos» un sāka izvairīties no agrākās bohe-mas. Gorevu turpretī pārcēla uz Maskavu, viņš da-

būja paaugstinājumu un bieži brauca revidēt attālāko guberņu tiesu iestādes.

Pēc vairākiem gadiem bijušais izmeklēšanas tiesnesis nejauši satika Maskavā uz ielaš Aconu. Acons bija stipri pārvērties un izskatījās solidāks. Gorevu viņš, acīmredzot, nepazīna, vai arī izlikās nepazīstam, un gribēja iet garām.

— Ja nemaldos, Acona kungs? — Gorevs iesaucās, aizturēdams uzrunāto aiz rokas.

Ačons strauji apstājās un kā no augšas paskatījās vaicātājā.

— Jūs mani nepazīstat? — Gorevs jautāja.

— Drusku, — Acons negribot atbildēja.

— Esmu Gorevs. Jūs šad un tad pie manis atnācāt, — bijušais izmeklēšanas tiesnesis, iesilis no pagātnes atmiņām, sāka tērzēt.

— Ļoti var būt, — Acons noteica, raudzīdamies sev uz kājām.

— Mēs savā laikā par jums bieži pārrunājām, — Gorevs turpināja. — Jūs toreiz nozudāt kā ūdenī. Tas, mīlais draugs, nebija skaisti.

— Tā iznāca, — Acons vēsi pasmaidīja.

— Nu, protams, dzīvē dažādi iznāk, — Gorevs piekrita. — Vai neieiesim drusku uzkost?

— Man nav laika, — Acons gribēja izvairīties, bet Gorevs to paņēma zem rokas un ieveda restoranā.

— Kā jums tagad iet? — viņš apvaicājās, sēžoties pie galda.

— Pateicos, nevaru sūdzēties, — Acons noteica.

— Ziniet, mēs nezin ko par jums nodomājām,—
Gorevs smiedamies sāka stāstīt.

— Ko tad? — Acons dobji ievaicājās un nolai-
da acis.

— Pats savādākais bija tas, — Gorevs turpi-
nāja, — ka jūs nozudāt reizē ar mākslinieku Vildi
tūlīt pēc kāda tējniecnieka noslepkavošanas, pie kam
vainīgo ne par ko neizdevās atrast.

— Kādu tējniecnieku? — Acons izbrīnējās.

Gorevs izstāstīja notikumu un pēc tam turpi-
nāja:

— Vienu laiku mums bija aizdomas, — atvaino-
jat, ka atklāju sirdi — uz jums un Vildi, sevišķi gan
pēdējo. Viņš man aizvien izlikās šaubīgs. Bet, pro-
tams, pierādījumu nekādu nebija un arī tagad nav,
izņemot to, ka Vilde, cik zināms, tanī vakarā bijis
minētā tējniecā, un drīz pēc tam nozuda. Vai jūs par
viņu neko neesat dzirdējuši?

— Neko, — Acons paraustīja plecus. — Šo Vil-
di es ļoti maz pazinu.

— Jā, un lieta tādā kārtā bija jāizbeidz bez
panākumiem, — Gorevs nobeidza.

Viņi vēl parunāja šo to un šķīrās. Gorevs vairs
netika Aconu nekur manījis.

VI.

Pagāja vēl daži gadi. Gorevs ar laiku aizmirsā
ne tikai Aconu un Vildi, bet arī sirdsapziņas pro-
blemu. Te kādu dienu viņš izlasīja laikrakstos, ka
zvērīnāts advokāts Arnolds Acons notiesāts par div-
kāršu slepkavību mūža kačorgā. Šī ziņa Gorevu ār-

kārtīgi pārsteidza. Arnolds Acons? Pie tam vēl divkārša slepkavība? Viņš pieprasīja, kur atrodas notiesātais un, dabūjis atbildi, aizbrauca to apmeklēt.

Viņam izveda kalsneju cilvēku arestanta drēbēs. Tas patiesi bija Acons. Pēdējais izskatījās drusku nožēlojams, bet citādi izturējās brīvi, un droši sniedza Gorevam roku.

Pēc dažām vispārējām frazēm, Gorevs sāka to iztaujāt. Acons arī nedomāja neko slēpt. Acīmredzot, viņam gribējās izstāstīt visu, kas gulēja uz sirds.

Sabāzis rokas šīneļa piedurknēs, viņš, važām nepatīkami žvadzot, staigāja pa uzgaidāmo istabu, kurā cietuma priekšnieks to bija izsaucis, un stāstīja:

—...pārdzīvoju dažas šausmu pilnas dienas. Vajadzēja pielikt ārkārtīgu gribas spēku, lai neizdarītu muļķības.

Pēc zināmā akta mēs ar koleģi aizgājām jeb, labāki sakot, aizskrējām uz salām un Jelagina parkā izdalījām naudu. Jā, vispirms mēs dalījām naudu. Rīts bija miglains un silts, kaut gan man citādi klābēja zobi. Turpretī Vilde diezgan mierīgi skaitīja papirus, bet es tam uzmanīgi sekoju. Katram iznāca vairāk kā seši tūkstoši. Kad nauda bija izdalīta, mēs atmainījāmies cepurēm un aizgājām katrs uz savu pusi, pēc kam netikām vairs redzējušies.

Es gāju lēni atpakaļ uz pilsētu. Jutos tik necilvēcīgi noguris, ka knapi varēju pavilkt kājas. Šc

nogurumu es vēl tagad atminos. Tīri instinktīvi es nogriezios uz māju pusi un, pārgājis mājās, iekritu gultā. Gulēju tā labu laiku un murguju, ka Vilde aizmirsis tējnicā savu vijoļu kasti. Bet tā nebija; viņš kasti paņēma līdz. Pēc pusdienas mani modināja māte. Tā bija visnegēlīgākā uzmošanās, kādu vien var iedomāties. Nedrīkstēju mātei acīs skatīties un steidzos apģērbties, lai ātrāki tiktu sabiedrībā. Bet vispirms man bija jānoglabā nauda. Drusku padomājis, es to paslēpu zem nama trepēm, atstādams pie sevis pārdesmit rubļu. Pēc tam izgāju uz ielas un uzmeklēju mazāku ostas krodziņu, Vasilija salā, kur pasūtīju alu. Jau pēc pirmiem malkiem man palika labāki. Nosēdēju krodziņā vairāk stundu un pat uzsāku sarunas ar ostas strādniekiem, kas dzēra man iepretī. Kad bija apnīcis, gāju tālāk — un tā līdz vakaram. Vakarā, stipri noguris, atgriezios mājās. Māte bija raudājusi par manu apkārtstaigāšanu. Es viņu noglaudīju un apmierināju, ko nekad vēl nebiju darījis. Naktī, kā par brīnumu, gulēju labi. Otrā rītā devos uz universitāti. Ieejot auditorijā, mani pārņēma uztraukums, kad tik kāds nesāk runāt par vakardienas notikumu. Bet neviens vēl neko nezināja, — laikam nebija lasījuši. Jeb, varbūt, nekas tamlīdzīgs nebija noticis? Varbūt, es tikai murguju? No universitātes braucu pāri uz Rotām un ēdu pusdienas kādā trešās šķiras restoranā. Man ļoti gribējās satikt Vildi, kaut gan viņš man izlikās pretīgs un arī prāts ieteica izvairīties no tā.

— Atkal slepkavība! — pēkšņi noteica mans kaimiņš, kurš sēdēja pie blakus galdiņa, un nolika avīzi.

To dzirdot, es laikam nobālu, un dakšiņas man rokā sāka trīcēt. Ātri paēdu pusdienas, izgāju no restorana un nopirku uz stūra avīzi. Jā, tur bija šis notikums aprakstīts! Bet man bija tik grūti izlasīt sīkumus, ka saburzīju avīzi un nosviedu zemē. Stāsta, ka cilvēkam esot tieksme, pabūt vēlreiz nozieguma vietā. Man tādas nebija. Es nolēmu braukt no Pēterpils projām, cik vien iespējams ātri. Devos atpakaļ uz mājām un izstāstīju mātei, ka esmu dabūjis ienesīgu vietu kaut kur Dienvidkrievijā. Māte drusku paraudāja, bet manai aizbraukšanai nepretojās. Tūlīt sasēju līdzņemamās lietas un aizbraucu ar tā paša vakara vilcienu.

Dienvidkrievijā nodzīvoju pa dažādām pilsētām vairāk mēnešu. Neviens mani nemeklēja ne te, ne Pēterpilī. Tas mani iedrošināja. Rakstīju mātei, ka esmu dabūjis jaunu vietu Omskā un aicināju viņu pie sevis. Māte drīz vien ieradās un mēs aizbraucām. Omskā gāja labi. Iestājos universitatē, kuŗu tad arī nobeidzu un pēc mātes nāves apprecējos. No Omskas ar sievu atgriezāties atpakaļ Krievijā un apmetāties Maskavā. Te es gribēju sākt praktizēt kā advokata palīgs. Bet — atceraties — toreizējā satikšanās ar jums manu nodomu izjauca un es biju spiests braukt tālāk uz Kijevu. Kijeva izrādījās itkā laimīgāka par Maskavu. Nodzīvoju pilnīgā mierā vairāk gadu un sāku jau ieņemt stāvokli sabiedrībā. Viss likās aizmirsts un aprakts, tikai Vildes liktenis mazliet nervozēja. Es laikam būtu juties daudz mierīgāks un brīvāks, ja ne apziņa, ka kaut kur pasaulē dzīvo mana nozieguma līdzzinātājs. Es zināju, ka, ieraugot Vildi, man būtu tikpat, kā ieraudzīt no-

slepkavoto. Un kā es to biju paredzējis! Viņš ieradās. Tas bija noplisis un nožēlojams, bet izturējās pret mani kā līdztiesīgs cilvēks pret savu parādnieku.

Viņš droši ienāca manā kabinetā un smaidīdams, apvaicājās, kā iet. Es izlikos, ka nepazīstu, ka neesmu nekad to redzējis un arī nevēlos tagad redzēt. Vilde sāka smieties. «Iedod man kāduš pārs tūkstošus,» viņš teica, turēdams rokas bikšu kabatās... Varbūt, ja viņš būtu lūdzis... bet toreiz es jutu, ka asinis man šaltīm sakāpa galvā. «Ejat!» es tam atbildēju un ķēru pēc zvana aukliņas, lai liktu sulainim izsviest šo nekaunīgu ārā. «Tagad kaut kas notiks,» es nodomāju, bet nespēju savu sašutumu savaldīt. «Ko, tu nedosi?» Vilde savādi pārvērstām acīm pieliecās man klāt un izņēma rokas no kabatām. «Tu nedosi?» — Šinī acunirkli norībēja šāviens — es izšāvu uz Vildi. Pats par sevi saprotams, ka savu ārprātīgo soli tanī pat brīdī rūgti nožēloju un biju gatavs dot, nezina ko dot, lai tikai kļūdu varētu izlabot. Bet tas vairs nebija iespējams. Vilde gulēja savās asinīs pie zemes. Iesteidzās sulainis un tūlīt atkal nozuda. Saskrēja mājinieki, nezina kas atsauca policiju. Pats trakākais pie tam izrādījās tas, ka Vilde vēl bija dzīvs un, aizvests uz slimnicu, izstāstīja mūsu noslēpumu. Mani tūlīt aizveda uz Pēterpili, kamēr Vilde slimnicā nomira. Es centos visu noliegt, bet, kā redziet, bez panākumiem. Tam tā laikam bija jānotiek.

Acons nobeidza.

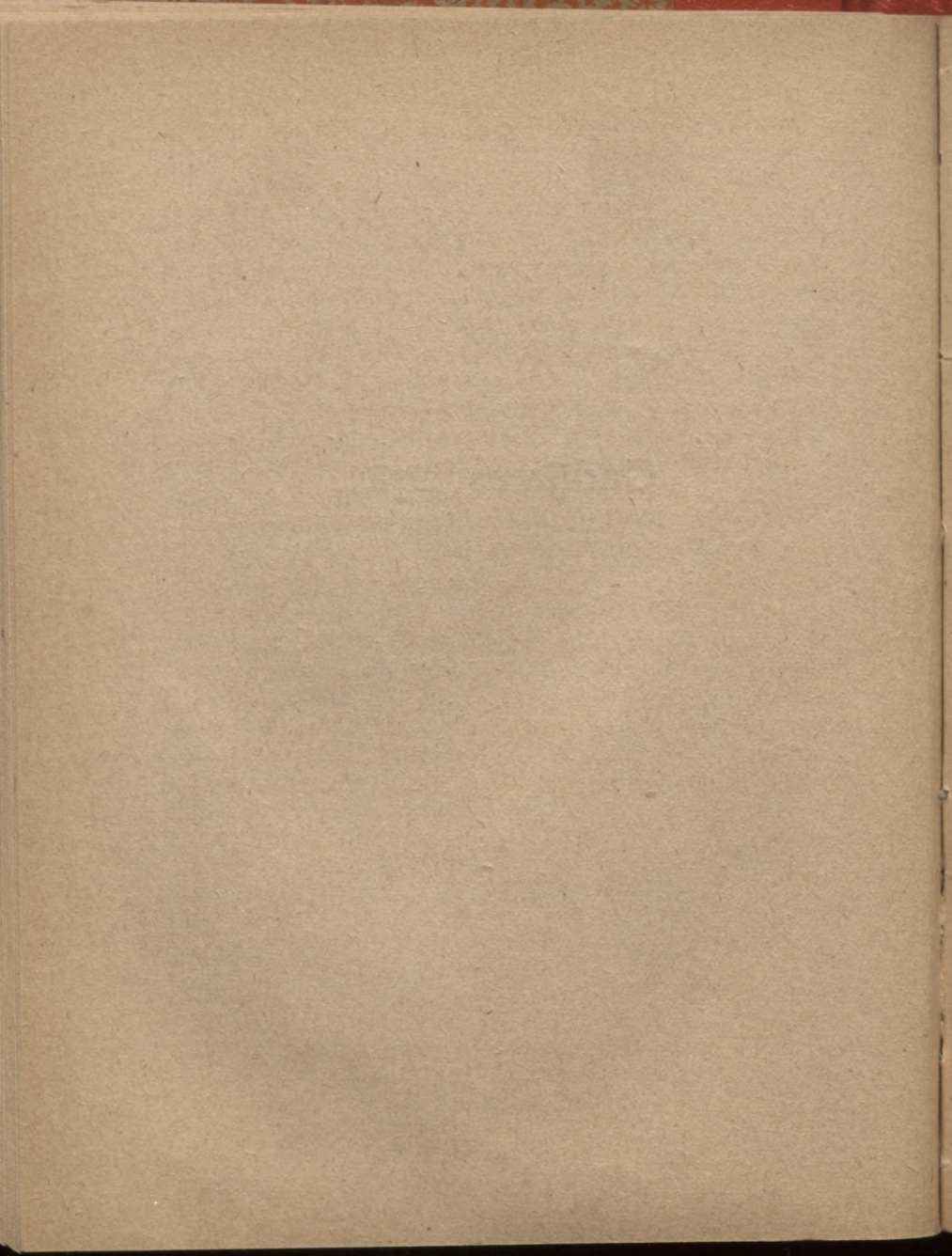
Ko tas nozīmēja? Gorevu nepatikami pārsteidza viņa neinteligentais, gandrīz frivolais tonis, kurā tikpat kā neko nevarēja saklausīt no dziļākiem dvēseles pārdzīvojumiem. Savādi! Vai Acons būtu izplēnējis cietumā, jeb šī sausā, šī ārišķīgā fakti atstāstīšana liecināja tikai par viņa dvēseles seklumu, par viņa nespēju iedziļināties nelaimes būtībā? Tā parasti izturējās recidivisti. Ari viņi pie gadījuma mīlēja runāt par savu likteni, mīlēja atzīties savos noziegumos un, acīmredzot, neslēpa neko no savas iekšējās pasaules, bet viņu atzišanās vienmēr iznāca sausa un protokoliska.

— Vai jūs atceraties mūsu kādreizējās sarunas par sirdsapziņu? — Gorevs pēc brīža ievaicājās. — Viņa jūs nekad nemoca?

— Sirdsapziņa? — Acons domīgi pārprasīja, soļodams pa asfaltēto satikšanās istabas grīdu. — Jā, tas ir diezgan interesants jautājums. Diemžēl, man grūti uz to atbildēt. Brīžiem viņa laikam moca, sevišķi rudenos un lietainā laikā. Tad es labprāt gribētu, lai tas, kas noticis, nebūtu noticis. Bet ja es tē nesēdētu, nebūtu arī nekādas sirdsapziņas: griba dzīvot, cienījamais kungs, ir lielāka, nekā visas sirdsapziņas moka.

Gorevam atlika maz vairs ko sacīt. Viņš apjautājās par Acona materiāliem apstākļiem, solījās parunāt ar cietuma priekšniecību, lai atvieglina režīmu un, nevisai apmierināts, aizbrauca atpakaļ uz savu pastāvīgo darba vietu.

Gadijums jūrā

Jūra bija augsta un brauciens, kuņš parasti prasīja nedaudz stundu, šoreiz vilkās vairāk kā dienu un nakti. Uz mazā, vecmodīgā «Jūras lāča» bez eķipaža un komandanta bija arī pasažieri.: daži virsnieki, kāds ierēdnis ar sievu, pārs vecāku dāmu un nepazīstams vīrietis lietus mēteli. No sākuma neērtais un bīstamais ceļojums visiem likās interesants: pasažieri pastaigājās pa mantām apkrauto klāju, stāstīja viens otram savus piedzīvojumus no agrākiem braucieniem un labsirdīgi smējās, kad vilņi, šķizdami pret «Jūras lāča» priekšgalu, apšlakstīja tos. Mīnas, kas norāvušās no enkuriem, apdraudēja kuģa ceļu, nevienu neuztrauca; tikai sarkanbārdainais kapteinis, acis nenolaizdams, pētīja jūru.

Uz vakara pusi vienmuļā jūras šalkoņa un gausā, valstīgā kuģa gaita tomēr sāka apnikt. Bez tam bija jādomā arī par guļu, bet ar pēdējo bija kā bija. Vecmodīgajam preču kuģim trūka speciālu pasažieru telpu, turklāt kapteiņa kajīti aizņēma kuģa komandants — lēns, satiecīgas dabas virsnieks, kuņš bez sava tiešā uzdevuma nodarbojās arī ar kontrabandas pāravadāšanu, kas tam deva mazu blakus ienākumu.

Dāmām pa nakti atsvabināja stūrmaņa kajīti, kamēr pats stūrmanis palika uz vakti kapteiņa vietā. Vīrieši, siltumu meklēdami, salasījās šaurā koridorā, kuņš gāja gar mašīntelpām un savienoja kajītes ar kambīzi. Koridorā vilka caurvējš un, galvenais, nebija kur sēdēt. Bet kam gan šais laiks varēja sūdzēties par neērtībām! Atspiedušies pret siltu mašīntelpu sienu, pasažieri sildīja muguras un žā-

vājās. Kaut kur zem kājām ritmiski raustījās skrūve, bet kad uznāca lielāks vilnis, skrūves darbība uz pārs mirkliem sajūka — un tad likās, ka kuģis apakšā būtu pārlūzis pušu. Bet nākošā acumirkli viss nokārtojās, skrūve atkal atguva ritmu un kuģis krakšķēdams iznira no vilņiem.

— Stāvam pie sienas kā notiesāti, — kāds no virsniekiem ieminējās.

Daži pasmējās.

— Kas tur ko smieties, — stingri noteica cits, vecāks virsnieks, kurš izskatījās pārāk drūms un noguris: — par tādām lietām nesmejas.

Neviens vairs nedomāja smieties, bet drūmais virsnieks piebilda ar pieaugošu īgnumu balsi:

— Jā, par tādām lietām nesmejas. Tie nav joki! Sarkanie divas reizes gribēja mani nošaut un no tā laika es vairs nevaru mierīgi noklausīties, kad runā par likšanu pie sienas.

Ar to, kā likās, bija izteikts viss. Drūmais virsnieks apklusā, piespiezdamies ciešāk pie siltā mašintelpas skārda. Kādu brīdi valdīja vispārējais klusums, tikai skrūve raustījās. Pēkšņi drūmais iesaucās:

— Nu, bet tad mēs likām arī sarkanos... zināt, pa desmit uzreiz. Pats savām rokām nošāvu astoņus gabalus.

Viņa zemā balss noskanēja draudoši un gaŗi, kā mistiska jūras zvēra rēciens nakts tumsā. Šai balsī bija tik daudz dusmu, sašutuma un sāpju, ka vārdu saturs pats par sevi izklausījās diezgan nevainīgs.

Visi jo projām cieta klusu, bet drūmais virs-

nieks, acīmredzot, iekaisa pats no savas balss un turpināja saraustītos teikumos, gribēdams iztēlot notikušo pēc iespējas pārliecinoši:

— Nelīdzēja nekādas lūgšanas, nekādi pātari. Zināt, tādi puikas... Daži krit ceļos un smilkst. Ak tā, nu jūs raudāsiet un lūgsaties! Bet kas viņnedēl slaktēja mūsējos? Aizmirsāt?... Nu, ko tur tik daudz, mēs nelauzījām velti galvas: taisni pauri iekšā un pēc tam vēl ar kāju: še tev brīvība, še tev internacionale, žīdu vergs!

— Vai zināt, pietiks! — gluži negaidot noteica cilvēks lietus mētelī, stāvēdams rindas otrā galā.

— Kas pietiks? — drūmais, kā iztraucēts, atsaucās. — Kas jūs tāds esat?

— Es saku, pietiks runāt par asinīm. Mēs diezgan esam visu to izbaudījuši, šis nežēlīgās šausmas. Es lūdzu.

— Jūs lūdzat, — drūmais novilkta. — Tad jūs esat tāds pat sarkanais, kā visi šie bendes. Velns un nelabais, es nebraukšu vienā kuģī ar sarkanajiem!

— Nu, nu, neuztraucies, Dronav, — iemaisījās sarunā trešais virsnieks. — Lai paliek sarkanie, mēs viņus diezgan pamatīgi apstrādājām.

— Bet kas viņš tāds ir? — drūmais neatlaidās. — Varbūt, sarkano spiegs? Es negribu ar tādiem braukt kopā. Lai viņš taisās zemē, citādi, Dievs sodi, man pašam būs jāizsviež tas ārā!

— Pietiks, pietiks, — virsnieki mēģināja apmierināt iekarsušo biedri. — Cilvēks, varbūt, drusku pārsteidzās, bet nedomāja neko ļaunu.

— Nē, es nevaru tā atstāt, man jāzin, kas viņš ir. Ko tik nedomā, mācīs mani runāt!

Dronavs svabinājās vaļā no biedriem, kuŗi to bija satvēruši aiz rokām. Viens no virsniekiem piegāja nepazīstamajam un uzaicināja to vismaz joka pēc iziet ārā.

— Bet es taču nevienu neaiztiek, — pēdējais atbildēja, raudzīdamies tumšajos koridora griestos. — Ja jūsu biedris neprot savaldīties, tad tiek paši ar viņu galā.

— Ko viņš saka? — atsaucās Dronavs.

— Nekas, nekas, — atbildēja virsnieks, kuŗš bija piegājis nepazīstamajam. — Cilvēks gatavs atvainoties un cauri.

— Gatavs atvainoties! — Dronavs ironiski novilka. — Es neatzīstu nekādu atvainošanos.

Iestājās par jaunu klusums, tikai mašīna visu laiku darbojās un apakšā, zem kājām, ritmiski raustījās skrūves ass. Kā pārpratums nav vēl noskaidrots, ka var notikt kaut kas briesmīgs, to visi saprata, bet neuzdrošinājās pārtraukt nospiedošo klusumu.

Par laimi, pa koridoru izgāja kuģa komandants.

— Kungi, ja vēlaties, nākat manā kajītē, — viņš uzaicināja virsniekus.

Virsnieki pateicās, apgalvodami, ka viņiem arī koridorā būs labi, uz ko lēnais, flegmatiskais komandants neko vairs neteica. Bet, sačukstējušies, virsnieki tomēr viens pakaļ otram iegāja kajītē un aizveda arī savu drūmo biedri līdz. Koridorā palika tikai ierēdnis ar nepazīstamo vīrieti lietus mēteli.

Ierēdnis pēc virsnieku aiziešanas atviegloti uzelpoja.

— Jūs tālu braucat? — viņš uzprasīja nepazīstamajam.

— Diezgan tālu, — pēdējais atbildēja neņotēkti, acīmredzot, nevēlēdamies runāt.

— Grūts ceļš, — ierēdnis noteica, drīzāk pie sevis, nekā uz svešo. — Nezin, kā mēs iztiksim? Vai tiešām būs jāpaliek visu nakti kājās?

Svešais paraustīja plecus, kas laikam nozīmēja, ka viņam tāds jautājums pilnīgi vienaldzīgs. Tas bija pusmūža cilvēks, sausu, pelēku seju. Viņš turēja rokā nelielu saimīti un pastāvīgi aptaustīja to. Spriežot pēc viņa mierīgās ārienes, likās, ka tas nepiegriež notikumam sevišķu vērību, bet, tuvāk ieskatoties, varēja redzēt, ka seja tam patiesībā nemierīgi raustās un acis pastāvīgi vēršas uz kapteiņa kajītes pusi.

— Kāds iedomīgs kungs! — ierēdnis pēc laiciņa ierunājās, zīmēdamies uz neiecietīgo virsnieku. — Lielas ar saviem asinsdarbiem un pie tam vēl pieķeras citiem. Jūs sacījāt gluži pareizi, ka diezgan esam visu to izbaudījuši. Zināms, ka esam izbaudījuši! Bet kad tik viņš jums nepiesienas no jauna! Tādi cilvēki ļoti bīstami.

Svešais neatbildēja, īgni saraukdams pieri. Kūģis brīžiem it kā aizturēja elpu, tad pēkšņi nogrima dziļā bezdībenī un sāka no visa spēka kārpīties pa tumsu uz priekšu, līdz beidzot ar lielām pūlēm izrāpās atkal līdzenumā. Stūrmaņa kajītē ievaidējās kāda no dāmām; ierēdnis, pie sienām turēdamies, nogāja līdz kajītes durvīm, pavēra tās un uzprasīja,

vai nevajaga ūdeni. Vāja sievietes balss atbildēja, ka nevajaga.

— Miera laikos mēs jau sen būtu mājās, — ierēdnis nopūtās, atgriezdamies atpakaļ agrākā vietā, — bet tagad, nezin kāpēc, tādu nieka gabalu nevar nobraukt bez trīskārtīgas nokavēšanās.

Pagāja apmēram stundas ceturksnis; no komandanta kajītes iznāca virsnieks, kurš bija uzstājis par nomierinātāju starp Dronavu un nepazīstamo; viņš uzaicināja pēdējo sekot tam kajītē.

— Ai, kas nu būs! — ierēdnis līdzietīgi iesaucās.

— Ko jums vajaga? — cilvēks mēteli noprasīja virsniekam.

— Komandants jūs aicina pie sevis, — virsnieks mazliet cietāki noteica.

Nepazīstamā braucēja sejā parādījās nicīgs smaids, kas tūlīt atkal nozuda; palicis sainīti padusē, viņš nesteidzīgi sekoja virsniekam uz kajīti. Kajītē ap mazu galdu sēdēja pārējie virsnieki un komandants. Neliela griestu lampa šūpojās uz visām pusēm, apgaismodama pēc kārtas te vienu, te otru seju. Kajītes kaktā uz sarkana samta sēdekļa gulēja kapteinis. Virsnieku acis pavērsās uz ievesto pasažieri. Brīdi viņi aplūkoja to.

Komandants kā negribēdams uzprasīja svešajam:

— Kā jūs sauc?

Pasažieris pateica vārdu.

— Parādat dokumentus, — komandants turpināja.

Pasažieris nolika zemē sainīti, atpogāja grabošo lietus mēteli un izņēma no krūšu kabatas puķekļa portfeli ar dokumentiem.

— Te būs, — viņš noteica.

Komandants brīdi grozīja pasi no vienas uz otru pusi un bez sevišķas zinātkāras lasīja viņas saturu; tad tas pasniedza dokumentu tālāk kādam no virsniekiem un, padomājis, uzprasīja:

— Kurp jūs braucat?

Pasažieris minēja attālāku vietu.

— Jums tur piederīgie?

— Jā, ģimene.

— Un nodarbošanās?

— Koku brāķeris.

— Bet kas tanī sainī? — ievaicājās Dronavs, kuņš sēdēja galda otrā galā.

— Tāpat; daži iepirkumi.

— Parādat.

— Vai vajadzīgs? — pasažieris pagriezās pret komandantu.

— Jā, labāki jau parādat.

Pasažieris nolaistām acīm atsēja sainīti, no kura izvēlās uz galda stūri krāsains bērnu grabulis. Bez tam tur vēl bija adīta sieviešu jaka, saldumi un vēl šādi tādi sīkumi — acimredzot, dāvanas mājiniekiem.

Dronavs satvēra grabuli un pētoši aplūkoja to.

— Kur jūs liksiet šo priekšmetu? — viņš ievaicājās, paceldams uz pasažieri pelēkas, izbalējušas acis.

Virsnieki sāka smieties, arī pasažieris un komandants pasmaidīja.

— Dronav, Dronav, — kāds no virsniekiem iesaucās, — vai tad tu nepazīsti? Apskaties labi! Ar tādu tu pats varbūt, kādreiz grabinājies?

Dronavs paskatījās nesaprašanā apkārt.

— Ko jūs smejaties! — viņš nomurmināja. — Es neesmu nekāds bērns, ka par mani var smieties. Grabulis! No ārienes vēl nevar zināt, kas tas īsti ir. Es lūdzu, nemācīt cilvēku, kurš pavadījis četri mēneši frontē! Tagad man ārsts izdeva atvaļinājumu un es, sabojāts cilvēks, braucu uz mājām atpūsties, bet viņi smejas.

Virsnieki pamazām apvaldīja smieklus.

— Nu, un tu, — Dronavs paskatījās uz pasažieri, — ko tu te stāvi? Nostājies kā leitis! Ko domā, kas par nevainīgu jēru! Viņam pietiks! Kas pietiks? Runāt par asinīm? Ak tu Miķelis! Gan mēs vēl parunāsim par asinīm, tik viegli tu vaļā netiksi!

Šoreiz neviens nedomāja slimo virsnieku apsaukt, bet kad viņš beidzot aplusa, kāds ierunājās:

— Kas ir, vai neuzgrūdīsim revaleri?

— Var, — atsaucās citi.

Virsnieki sāka gatavoties uz spēli un koku brāķeri it kā aizmīrsa.

— Vai es tagad varu iet? — pēdējais, drusku nogaidījis, ievaicājās.

— Ejat, — komandants gausi, bez mazākās interese pret apvainotā cilvēka personību, atbildēja.

Ari Dronavs, šķiet nelikās vairs par savu ienaidnieku zinot un uz biedru jautājumu, vai piedalīsies spēlē, atteica, ka jā.

Koku brāķeris salasīja izsvaidītos iepirkumus,

sasēja tos no jauna sānītī un izgāja atpakaļ koridorā.

— Nu, kas bija? — uzprasīja ierēdnis, pievirzīdamies viņam tuvāk. — Pratināja?

— Piesienas, vairāk nekā! — brāķeris atbildēja, atspiezdami pret silto skārda sienu.

— Ko tad saka? — ierēdnis taujāja tālāk, bet nesagaidīja šoreiz atbildi.

Kapteiņa kajītē šad tad atskanēja zīmīgi saucieni, kuŗi liecināja, ka tur sākusies spēle. Ierēdnis stāvēja, stāvēja, tad sāka staigāt pa koridoru, ieskatījās mašintelpā, pakāpās pa šaurajām dzelzs trepītēm, kuŗas veda uz komandas tiltu, atgriezās atpakaļ, paskatījās patrepē un mēģināja palīst zem tās.

— Tā taču nevar līdz rītam nostāvēt, — viņš nomurmināja pats pie sevis un beidzot kaut kur nolīda — laikam zem trepēm, kur, salīdzinot, bija lielāks aizvējš.

Brāķeris palika koridorā viens. Pievēris acis, viņš pa daļai snauda, pa daļai pārdomāja notikušo. Vējš brīžiem atkrita, bet tad atkal ar jaunu spēku sāka svīpt un gaudot. Mašīna strādāja, mierinoši dudīnādama savu darba dziesmu.

Pagāja stunda, varbūt, arī vairāk. Brāķeris redzēja pusmiegā, ka nejaukais virsnieks to apskauj draudzīgi čukstēdams ausī par izlīgšanu. Viņš redzēja arī, ka divi virsnieki iziet uz deķa un, pakavējušies tur dažas minutes, atgriežas atpakaļ. Brāķeris gribēja virsniekus apturēt un izstāstīt tiem, ka tas nav neko jaunu domājis, ka pats sabijis pusotra gada frontē un ka labprāt izlīgtu ar savu nejaušo ienaidnieku, bet virsnieki, runādami kaut ko par kar-

tīm, pagāja tik steidzīgi garām, ka nabaga cilvēks neuzdrošinājās tos apturēt. Viņš piespiedās ciešāk pie sienas un iesnaua par jaunu, redzēdams šoreiz, ka tas ir mājās, starp savējiem, bet bez sainīša. Jā, kur tad iepirkumi? Viņš tvēra pēc sainīša un, pamodies, ieraudzīja Dronavu. Pēdējais, neparasti liels un uzmācīgs, stāvēja tam priekšā.

— Tu vēl tepat? — Dronavs ierunājās, spiezdamiem brāķerim virsū.

— Kur tad lai paliek? — brāķeris, izbrīnējies, atbildēja. — Paklausāties, ko jūs gribat? — viņš iesaucās, redzēdams, ka Dronavs grasas to apskaut. — Paklausāties...

— Te tu nestāvēsi! — Dronavs noteica ļoti klusi, gandrīz čukstoši, it kā baidīdamies iztraucēt kuģa ļaudis.

Viņa biezlūpainā mute smaidīja, kaklā tam kaut kas gardzēja. Pēkšņi viņš satvēra brāķeri ap vidu un iznesa no koridora uz klāju. Viņu putas iesitās brāķerim sejā. Uz klāja nebija daudz gaišāks, kā koridorā, tikai ūdeņainais brezents, ar kuru bija pār-vilkta lūkas, spīdēja kā melns zīds.

— Paklausāties, — brāķeris atkārtoja, mēģinā-dams satvert Dronava rokas, — paklausāties, ko tas nezīmē?

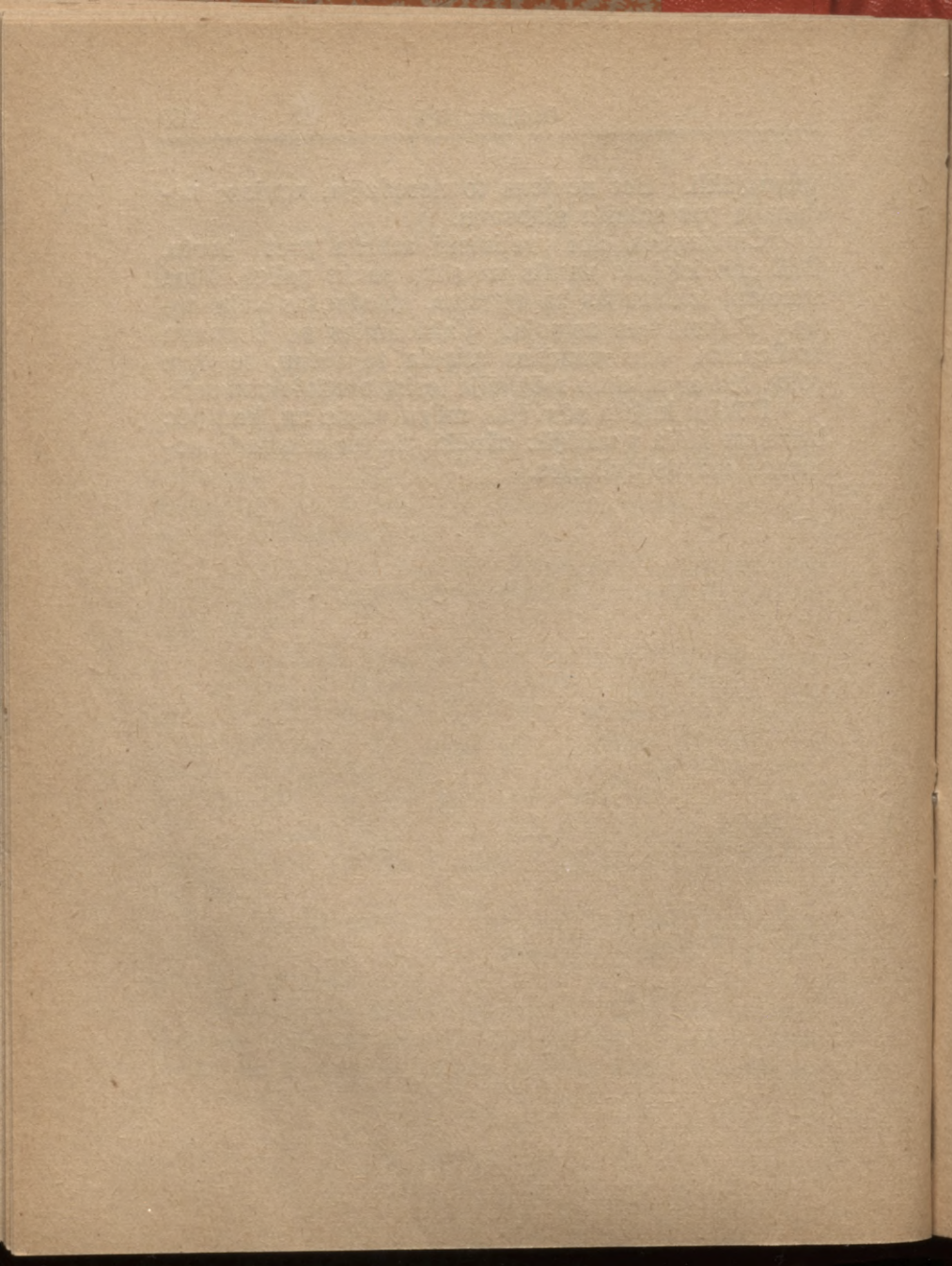
— Klusāk, klusāk, — Dronavs, smagi elpodams, atbildēja, — es tev tūlīt parādīšu ceļu! Saproti? Es tev parādīšu ceļu...

* Viņi cīnījās klāja malā, netāl no borta. Katrs lielāks vilnis tos apšļakstīja. Brāķerim izkrita sai-nītis un izvēlās pa borta apakšu jūrā, nozuzdams

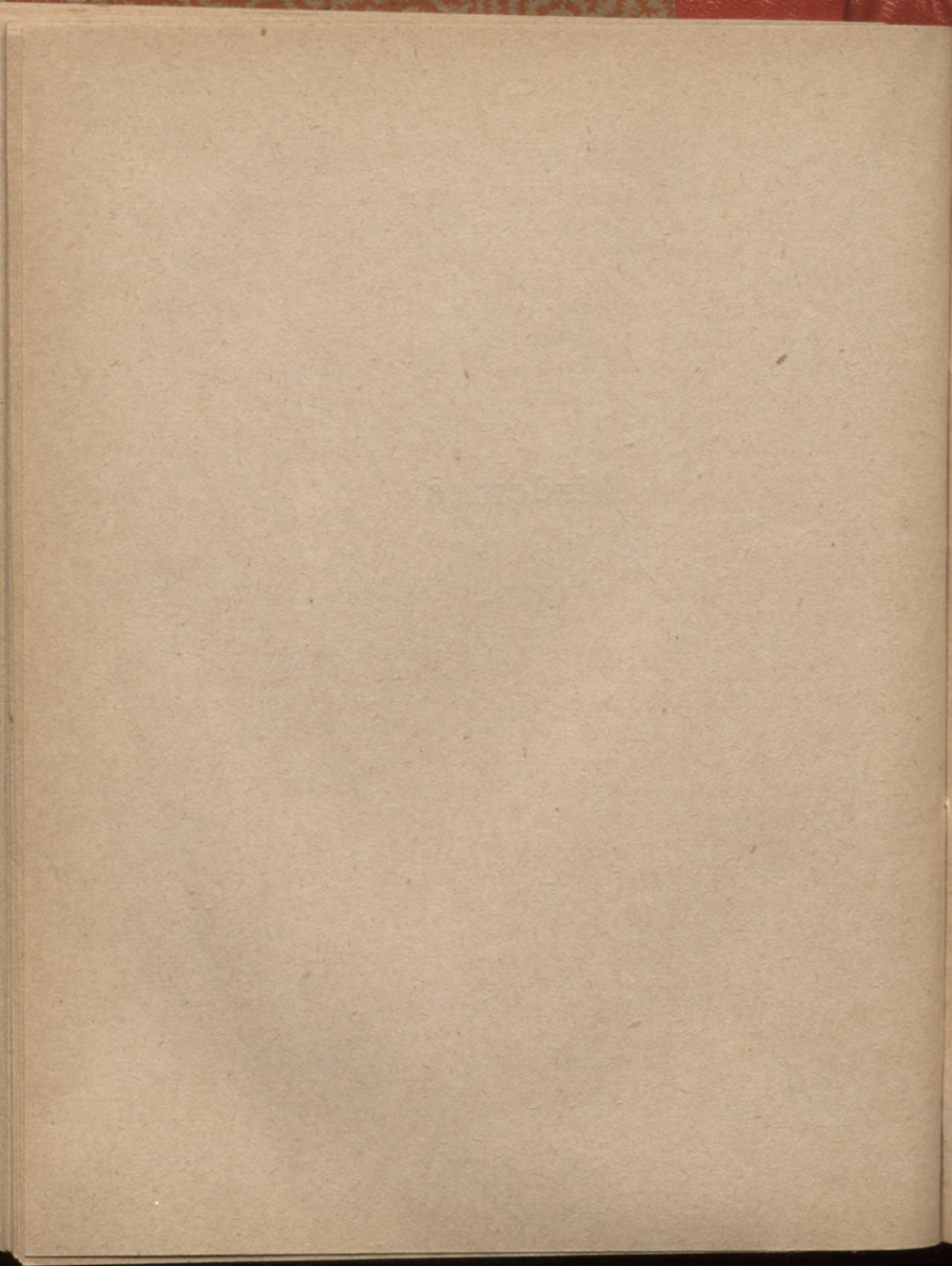
viļņu jūklī. Bet neviens to neredzēja, neviens nedomāja par sainīša glābšanu.

Cinīdamies, abi pretinieki atkrita pret bortu. Brāķeris ieķērās vantīs un sāka saukt palīgā. Viņa saucieni izklausījās kā augstas, spiedošas vēja notis. Pirksti tam asiņoja. Vairīdamies no Dronava kodieniem, viņš pamišus atlaida te vienu, te otru roku, bet ar atlaisto mēģināja iesist pretiniekam sejā.

Pēkšņi kuģim pārvēlās milzu vilnis un, kad pēc brīža uz klāja parādījās cilvēki, tie tur neatrada nevienas dzīvas dvēseles.

Aizdomas

Kēniņa ielā, pretī pilsētas valdei, atradās gūstekņu birojs, kur izdeva literas un varēja, ja vien patika, ierakstīties sarkanā armijā. Pieteicās diezgan daudz no Vācijas pārbraukušu gūstekņu, kas bija ar mieru iestāties minētā armijā. Starp tiem gadījās arī kāds gadus trīsdesmit vecs cilvēks ar parasto gūstekņa uzšuvi uz mēteļa piedurknes. Viņš izskatījās tik glēvs un nevarīgs, ka atgādināja slimnieku, kuŗš pavadījis gultā ilgāku laiku. Viņa ūdenspelēkās acis raudzījās pārāk kautri un vaicājoši, bet dzeltenā bārda, kas auga tikai žoda galā, likās drusku par gaŗu, un tāpēc atstāja smieklīgu iespaidu. Vispār, šī cilvēka izskats nebija kareivisks, taču sarkanā armijā viņu uzņēma bez vārda runas un tūlīt aizsūtīja uz N. kazarmēm. Kazarmju pagalmā jau atradās priekšā pulciņš jaunieņu kareivju, kuŗiem pievienoja arī savādo gūstekni. Neskatoties uz janvara salu, viņi nostāvēja pagalmā vairāk kā stundu, līdz ieradās rakstveži ar attiecīgiem papīriem. Rakstveži izskatījās tādi pat kā senāk, pirms revolūcijas, tikai bez uzplečiem. Viens no viņiem, laikam vecākais, izsauca jaunieņus pēc vārdiem un, kad tas bija cauri, nodalīja ar zīmuli palīdzību katrai rotai pa vienādam skaitam cilvēku. Bet daļot iekrita, ka savādais gūsteknis palika pāri. Rakstvedis pakasīja sev ar zīmuli aiz auss, sadalīja vēlreiz kareivjus pēc rotām, bet bez panākumiem. Tad viņš pagriezās pret pārpalikušo ar jautājumu:

— Vai jūs protat rakstīt uz mašīnas?

Gūsteknis nolaida rokas gar sāniem, izstiepa kaklu un atbildēja, cenzdamies runāt pēc iespējas jautri:

— Protu, rakstveža kungs.

Rakstvedis pasmējās:

— Tagad vairs nav kungu.

Gūstekņa acīs atspoguļojās bailes un pārsteigums.

— Piedodat, — viņš klusi atbildēja.

Kāds no rakstveža palīgiem pamācīja, ka jāsa-
ka «biedris».

— Nu labi, — vecākais turpināja, uzmezdams
gūsteknim labvēlīgu skatienu; — jums būs jānāk uz
kanceļu.

— Kā pavēlat, — gūsteknis atbildēja, atlaizdams
šoreiz tituli nost.

— Kā jūs sauc?

— Jānis Mirams.

Rakstvedis kaut ko ierakstīja papīra loksne,
kurā tas turēja rokā, un lika iziet gūsteknim no rin-
das. Kad jauno sarkanarmiešu pieņemšana bija pa-
beigta un viņus aizveda uz rotām, rakstvedis uzaici-
nāja gūstekni sev līdz. Viņi izgāja pa vārtiem un
devās šķērsām pāri ielai uz kādu lielāku privatna-
mu, kurš atradās aiz stūra. Te šinī namā bija ap-
meties N. štabs. Rakstvedis ieveda gūstekni kanc-
lejā, lika tam palikt pie durvīm un pats nozuda kaut
kur dziļāki. Kanceleja pārsteidza gūstekni ar savu
glītumu. Te jau patiesībā nebija nekāda kanceleja, bet
ārsta vai advokata dzīvoklis! Tiesa, iekārtas no-
skanojumu drusku traucēja ķēķa galds, kas bija no-
likts blakus smagajam ozola rakstāmgaldam; tāpat
ari savādi likās, ka uz dīvāna mētājās kareivju amu-
nicijas piederumi. Bet citādi kabinetā nekādas pār-
maiņas nebija notikušas. Starp citu, pie sienām ka-

rājās nepazīstamu, bet solidu pilsoņu ģimenes; kak-tā, starp divānu un logu, stāvēja inkrustēts grāmatu skapis, ar kuŗa saturu viņa jaunie īpašnieki vēl, jā-domā, nebija iepazīnušies. Pie galdiem sēdēja vairāki rakstveži. Viņi nepiegrieza gūstekņiem ne ma-zāko vērību un sarunājās par kādu izrikojumu, uz kuŗu daži no tiem vakarā taisījās iet. Pēc brīža at-vērās blakus istabas durvis un pa tām iznāca liela au-guma cilvēks ar adjutanta nozīmi pie krūtīm. Rakst-veži, viņu ieraudzīdami, apklusā un noliecās pār galdiem. Adjutantam sekoja vecākais rakstvedis; rādīdams uz gūstekni, viņš paskaidroja:

— Es domāju, ka var pieņemt.

Gūsteknis izslējās cik vien taisni tam bija iespē-jams un pacēla acis uz ienākušo cilvēku. Pēdējais uzmeta viņam īsu, paviršu skatienu, kas nozīmēja: «jā, var», un gribēja jau griezties atpakaļ istabā, no kuŗas tas bija iznācis. Bet kaut kas viņu pavedināja vēlreiz apskatīt gūstekni. Piemiegdams savas bezuz-aču acis, viņš brīdī vēroja un beidzot sāka smaidīt. Smails tam iznāca plašs un atklāts, kā parasti smai-da labsirdīgas dabas un liela auguma cilvēki.

— Jūs laikam esat Mirams? — viņš ierunājās, sniegdams gūsteknim roku.

Gūsteknis pēkšņi nobāla un pieņēma tāda cilvē-ka izskatu, kuŗš jūt, ka zeme sāk ligoties zem kājām.

— Esmu gan, — viņš dobji atbildēja.

— Nemaz nepazīnu, — adjutants turpināja, ap-lūkodams gūstekni. — Jūs esat izaudzinajuši varen gaŗu bārdu.

Gūsteknis pielika roku pie savas smieklīgās

bārdas un sāka tīstīt to ap pirkstiem. Roka viņam aiz uztraukuma drebēja.

— Gūstā uzauga, — viņš paskaņdroja.

Rakstveži pacēla galvas un sāka klausīties. Ari vecākais rakstvedis, stāvēdams adjutantam aiz muguras, izrādīja ziņkārību un slepeni, zem sevis, smīnēja.

— Ienākat pie manis, — adjutants beidzot uzaicināja paziņu, — parunāsim drusku par veciem laikiem.

To teikdams, viņš paņēma gūstekni aiz elkoņa un ieveda otrā istabā. Gūstekņa sejā atspoguļojās saķerta noziedznieka izmisums. Viņš ne labprāt sekoja adjutantam un pie katra soļa apstājās. Bet adjutants nelikās manām gūstekņa izturēšanos un draudzīgi bidīja to uz priekšu. Viņi iegāja daudz lielākā un arī greznākā istabā, nekā iepriekšējā. Viss liecināja, ka agrāk šī istaba bij saukusies par zāli vai tamlīdzīgi. Te, starp citu, atradās klavieres un nošu skapis. Kaktos stāvēja palmas, oleandri un citi istabas augi. Mazs dāmu rakstāmgalds atradās pie vienas no sienām, bet pašā istabas vidū bija nolikts karšu galds, uz kuŗa gulēja dažī papīri. Adjutants apsēdās pie mazā rakstāmgalda un apsēdināja gūstekni sev pretī.

— Kāda satikšanās! — viņš vairākkārt atkārtoja. — Nu, pastāstat, pastāstat, kā jums gājis? Cik ilgi pavadījāt gūstā?

— Četri gadi, — gūsteknis īsi un negribot atbildēja.

Adjutants nopūtās. Sejā tam atspoguļojās īsta, nevilto tā līdzjūtība. Tiesa, šī līdzjūtība nebija dziļa

— zem tās slēpās parastā vienaldzība un flegmatisms, uz kuŗu, kā zināms, dibinājās visas labsirdīgās dabas. Bet šoreiz līdzjūtība negribēja aprobežoties tikai ar nopūtu vien un labsirdīgais cilvēks sāka pie sevis domāt, kā palīdzēt nabaga gūsteknim.

— Vai esat satikuši kādu no agrākiem biedriem? — viņš laipni turpināja.

Gūsteknis nodūra acis un atbildēja, ka nav saticis nevienu cilvēku, ar kuŗu tas agrāk būtu bijis pazīstams.

— Nu, protams, tagad visi izklīduši, — adjutants noteica, iztulkodams viesu atbildi tādējādi, ka tas šinī acumirkli, varbūt, domā vairāk par savu likteni, nekā agrākiem pazīstamiem. — Daži no viņiem kalpo mūsu daļā, — tas piebilda; — nu, bet ko es apgrūtinu jūs ar tādām lietām! Jūs, varbūt, neesat vēl ēduši pusdienas?

— Nē, neesmu, — gūsteknis ātri atbildēja un sāka gļaudīt savus kaulainos ceļus.

— Labi, to mēs nokārtosim. — adjutants iesaucās un savilka pieri domādams, kā īsti nokārtot pusdienu lietu.

Par laimi, šinī brīdī ienāca vecākais rakstvedis un, atvainodamies, ka traucē, piegāja pie karšu galda, uz kuŗa gulēja viņa papīri.

— Vai vēl kas jāparaksta? — adjutants uzprasīja.

— Nē, šodien nekas vairs nav, — rakstvedis atbildēja un, sameklējis vajadzīgos papīrus, gribēja iet atkal ārā.

Adjutants sāka grozīties pa sēdekli un noklepojās; rakstvedis apstājās durvīs.

— Paklausāties, Āboltiņ, — adjutants draudzīgi uzrunāja to; — vai Kreilim nav palicis pāri kaut kas no pusdienām? Biedris nemaz nav ēdis.

Rakstvedis paskatījās uz gūstekni, kura acīs atspoguļojās pārāk atklāts izsalkums, un pakasija sev domīgi aiz auss.

— Es nezinu, — viņš noteica, — bet jāparunā.

Līdz ar šiem nejauši izteiktiem vārdiem viņā pamodās pret gūstekni tāda pat īsta un neviltota līdzjūtība, kā adjutantam. Bez tam tur bija klāt arī zināms pašlepnums, ka viņš, lūk, var sagādāt cilvēkam vislielāko baudu, kāda vien tagad, šais laikos, iespējama.

— Jā, jā, parunājat, — adjutants pameta rakstvedim ar galvu.

Āboltiņš izgāja ārā.

— Lieta tāda, ka pusdienu laiks jau pāri, — adjutants paskaidroja viesim, — citādi nemaz nevajadzētu ceremonēties.

— Jūs par daudz sevi apgrūtinat, — gūsteknis iesaucās, palikdams uzreiz drošāks; — bet jāatzīstas, ka ēst es ļoti gribu. Sevišķi kādu gabalu rūpjas maizes.

— Es saprotu, — adjutants piekrita, — maize tagad lielā modē.

— Jo savā ziņā tagad notiek visu vērtību pārvērtēšana, — gūsteknis turpināja, — un mēs tikai tagad sākam cienīt lietas un priekšmetus viņu īstā nozīmē.

— Jums pilnīga taisnība, — adjutants apstiprināja viesu vārdus mazliet padevīgā balsī.

Gūsteknis apstājās glaudīt ceļus un iekļāvās dziļāki mikstajā atzveltnes krēslā, uz kuŗa tas sēdēja.

— Te pie jums varen omulīgi, — viņš noteica, skatīdamies apkārt; — pat klavieres un puķes.

Adjutants pasmaidīja:

— Taisnību sakot, tikai viena nedēļa, kamēr mēs baudām šo omulību.

— Atvainojat, — gūsteknis pēkšņi pārmainīja sarunu un pieliecās adjutantam tuvāk, — atvainojat, ka uzdrošinos griezties pie jums ar jautājumu, kuŗš var izlikties drusku nepieklājīgs un droši vien tāds arī būs: es esmu aizmirsis jūsu vārdu.

— Manu vārdu? Nu, tamdēļ nav ko atvainoties, — adjutants iesmējās. — Es esmu Freimanis. Atminaties, kā mēs toreiz debatējām...

— Atminos, atminos, — gūsteknis iesaucās. — Ļoti labi atminos, tikai vārdu biju piemirsis.

Adjutants vērīgi paskatījās gūsteknim sejā. Ko šis nožēlojamais cilvēks acumirkļi domāja? Kas īsti slēpās viņa lielajā galvā, kuŗa, šķiet, tikko turējās uz pleciem? Jeb, varbūt, viņš, Freimanis, maldījās? Taisnību sakot, viņa pagātne ideoloģijas ziņā nebija visai tīra: kādreiz, jaunībā, tas stipri kritizēja mežonīgos Mirama uzskatus un atzina visur tikai pilsonisku mērenību. Toreiz, zināms, nebija ko būties no zaļā lielinieku aģitatora, bet tagad? Uzmanīgi meklēdams vārdus, viņš mēģināja paskaidrot:

— Es tomēr biju diezgan pavisšs jauneklis, bet ceru, ka jūs mani sapratīsiet.

Gūsteknis pasminēja, rādīdams savus bojātos zobus.

— Labāk nerunāsim, — viņš steidzīgi un it kā negribēdams atbildēja. — Es neko nevēlos zināt.

— Mani uzskati jau sen mainījušies, — adjutants turpināja, juzdams, ka seja tam sarkst; — jums to var apliecināt visi mūsu agrākie pazīstami.

— Protams, protams.

— Jeb, varbūt, jūs šaubaties?

— Šaubos? Nē, kamdēļ! — gūsteknis ar redzamu neiecietību noteica. — Es nebūt nešaubos. Tagad jau viss kas iespējams.

Viņš nolieca galvu un aizlika rokas sejai priekšā. Likās pat, ka tas sevī nodrebētu. Bet šī aina nevilcās ilgi. Nākošā acumirkli viņš pacēla acis un drudzaini sāka runāt:

— Jūs brīnāties par mani? Jums liekas, ka es esmu drusku nenormāls? Klausāties: es ienīstu visu šo ārprātīgo izrādi, kas norisinājas te ap mums. Kā, jūs teiksiet, šais apstākļos? Turklāt, bijušais demagogs un lielnieks! Cilvēks, kuŗa stunda situsi, kuŗam tiesības saņemt algu par nopelniem! Bez šaubām, tas ir neticami un tādu savādnieku nav daudz. Bet es nu tomēr esmu viens no tiem. Un vai jūs zināt, kad tas notika? Jau toreiz, kad mēs vēl nedomājām par kuŗu, kad es vēl biju demagogs, rajona priekšstāvis un tā tālāk. Pēkšņi, kādā svētdienas rītā, ejot uz konferenci, man bez jeb kāda ārējā iemesla ienāca prātā: «bet ja nu tas, kam es ticu, ir meli?» Jā, taisni tādā formulējumā: «bet ja nu tas, kam es ticu, ir meli?» Un no tā laika sākās. Es gan mēģināju savas slepenās šaubas aplusināt. Es

meklēju vainu dažādos ārējos apstākļos un personīgās antipatijās. Bet nekas tamlīdzīgs nebij atrodams. Doma mani uzausa pati no sevis, turklāt tik spilgti, ka es atminu ne tikai viņas formulējumu, bet pat stundu un vietu, kur viss tas notika. Bija pulkstenis astoņi no rīta; maija saule apspīdēja mežaino gravu, kur vajadzēja notikt sapulcei; kaut kur tālumā kūkoja dzeguze. Aiz pārsteiguma es apstājos un noņēmu cepuri; uz pieres man izspiedās sviedri. «Bet ja nu tas, kam es ticu, ir meli?» es atkārtāju, raudzīdamies savā priekšā. Pirmā acumirkli mani sagrāba kaut kas līdzīgs bailēm. Ko lai iesāk bez ticības? Ko likt viņas vietā? Bet jūs jau sapratisiet: kad cilvēkam tikai reiz pamostas šaubas par viņa ticību,— viss pagalam un nekāda piespiešanās vairs nelīdz. Neticamā ātrumā es pievedu sev visus pro un contra, bet velti. Uzvarēja šaubas. Kaut kur savā ticībā es biju uzgājis pretrunu — un ar to pietika. Man vairs nebija pamata zem kājām. Viss, par ko es līdz tam varēju likt galvu ķīlā, sabruka mazas, niecīgas, gandrīz neuztveramas pretrunas dēļ. Daudzi, varbūt, to nespēj saprast — tā viņu darīšana. Ak, ja jūs, varbūt, gribēsiet iebilst, ka tas jūsu nopelns, ka jūs mani pārliecinājat. Man liekas, nē. Es gan iedomājos jūs, bet tūlīt pārliecinājos, ka mūsu domu izmaiņa bija norisinājusies pavisam citādā virzienā un nezīmējās uz mūsu ticības lietām. Nu, bet tā, vai citādi, es tomēr paliku bez pamata. Kā man gāja visus šos gadus, grūti aprakstīt. Es vienkārši biju nelaimīgs cilvēks. Dzīvot bez ticības ļoti grūti, vismaz tādiem kā man. Bet galu galā es taču ieguvu jaunu ticību, tikai viņa ir pavisam savāda.

Mirams apstājās stāstīt un, it kā nobijies, pakatījās Freimanī.

Pēdējais, klausīdamies, bija atbalstījis galvu uz elkoņa un raudzījās pretējā istabas stūrī, kur stāvēja klavieres un nošu skapis. Laiku pa laiku viņš uzmeta gūsteknim īsu, pētošu skatienu, bet izvairījās ar to saskatīties. Brīžiem viņam likās, ka Mirams runā patiesību, un tad to pārņēma līdzjūtība, bet, no otras puses, viņš sāka arī šaubīties, vai tik zem negaidītās atklātības neslēpjās kaut kas bīstams. Par visām lietām, vajadzēja tomēr uzmanīties.

— Vai es driksstu vaicāt, — viņš beidzot ierunājās, — kur jūs bijāt ieslodzīti? Jeb varbūt strādājat kaut kur pie zemniekiem.

— Nē, es visu laiku nodzīvoju Fridrichsfeldes gūstekņu nometnē pie Vezeles, — Mirams atbildēja.

— Nu, un kāpēc jūs iestājāties sarkanā armijā? Cik zināms, mobilizācija vēl nav bijusi.

— Ak, ko par to runāt, — gūsteknis klusi no-teica. — Bads spieda.

Bez šaubām, tas yarēja būt taisnība. Bet tomēr...

— Nē, nē, — Freimanis nodomāja, — tādi jautājumi šinī gadījumā ir veltīgi. Būs jāparunā ar Abolīņu.

Klusībā, zem sevis, viņš sāka dusmoties uz rakstvedi, ka tas ievēdis Miramu taisni pie viņa.

Gūsteknis sāka grozīties pa krēslu.

— Jums liekas savādi, ka es tik negaidot atklāju savus uzskatus? — viņš ievaicājās.

— Jā, diezgan savādi, — Freimanis atzinās.

Mirams piepēži nokāra galvu un aizlika rokas sejai priekšā. Šīni acumirkli pa durvīm, kuŗas atradās gūsteknīm aiz muguras, ienāca pavecs cilvēks, kuŗam bija gluži kails galvas kauss un mugurā pelēks vadmalas formas uzvalks. Viņš vaicājoši paskatījās uz Miramu, bet tūlīt novērsa no tā savas izdzisušās acis. Freimanis piecēlās no krēsla un nostājās visā savā varenajā augumā ienākušā cilvēka priekšā.

— Vai Kauls nav vēl atnācis? — ienākušais cilvēks gausā balsī uzprasīja, pamezdam vēlreiz acis uz Miramu.

Tikai tagad Mirams pamanīja ienākušo un atņēma rokas no sejas. Viņš pēc adjutanta priekšzīmes piecēlās kājās un palika stāvam.

— Nē, vēl laikam nav, — Freimanis atbildēja, — bet es paprasīšu.

Viņš steidzīgi piegāja pie durvīm, kuŗas veda uz kancleju, un, pavēris tās, uzsauca rakstvežiem:

— Vai Kauls vēl nav redzēts?

— Nav, nav, — no kanclejas atbildēja vairākas balsis.

— Sēžaties, — pavecais cilvēks uzrunāja Miramu, mādams tam ar roku.

Mirams tomēr palika stāvam.

— Nav, — Freimanis paskaidroja, atgriezdamies no durvīm, — bet tikko būs, es tūlīt likšu ieiet.

Pavecais cilvēks izņēma no bikšu kabatās lielu sudraba pulksteni, paskatījās tanī un kaut ko zem sevis noteica; tad tas piegāja pie klavierēm, pacīlāja notis, bet tūlīt atlika tās atpakaļ un atgriezās istabas vidū.

— Nu, labi, — viņš, drusku padomājis, noteica, — kad atnāk, lūdzu neaizmirstat iesūtīt pie manis. Es vēl gaidīšu kādu pusstundu.

— Nekādā ziņā neaizmirsīšu, — Freimanis atbildēja, mazliet sasizdams kājas.

Pavecais cilvēks neko vairs neteica un iegāja atpakaļ pa tām pašām durvīm, pa kurām bija iznācis.

— Mūsu priekšnieks, — Freimanis paskaidroja Miramam, kad viņi palika vieni. — Cilvēks, ziniet, uzrāvies uz nelaimi un nu grib, lai pulka feldšeris izārstē. Bet laikam tik un tā bez slimnīcas neiztik.

Stāstīdams, viņš divdomīgi pasmējās, kā to dara, kad runā par kutelīgām lietām. Gūsteknis pasmējās līdz, bet tikai pieklājības dēļ. Seja tam pamazām piesarka, sevišķi ap degunu. Arvien vēl smaidīdams, tas neteica:

— Bet klausāties, kur mēs nonāksim, ja tā vēl ilgi turpināsies! Stāsta, ka starp kareivjiem katrs otrs sirgst ar veneriskām slimībām. Galu galā lieta paliek pārāk nopietna.

— Tiesa, bet ko lai dara! — adjutants ar diplomātisku laipnību atbildēja.

Mirams tomēr negribēja atlaisties. Viņš sāka arvien vairāk uzbudināties un daudzja ar pirkstu galiem pa galda malu.

— Ko lai dara? — tas iesaucās neparasti skaļi.

— Jūs sakāt, ko lai dara? Darīt var daudz, ja vien grib. Mūsu pienākums, visiem spēkiem cīnīties pret šo ļaunumu. Un nedomājat, ka tikai vārdiem, — pret lopiskumu ir arī citi līdzekļi. Vajaga reiz nopietni ķerties pie lietas.

Freimanis drusku apjuka, pārsteigts no Mirama kaislīgā izsauciena un savādi ieplestajām acīm. Tā parasti mēdza runāt lielinieku oratori. Cik savādi, vai tik galu galā aiz visas šīs draudzīgās sarunas neslēpjas kas ļauns, kas pārāk ļauns un bīstams! Bet tanī brīdī ienāca kāds no rakstvežiem un iedeva Freimanim parakstīt steidzamu papīri.

Mirams aplkusa. Nostājies adjutantam aiz muguras, viņš pacietīgi gaidīja, kad papīris būs izlasīts un parakstīts, lai varētu turpināt uzsākto sarunu. Bet tik viegli viņam vairs nelaimējās tikt pie vārda. Tikko rakstvedis bija atlaists un izgāja ārā, kad pa tām pašām durvīm iesteidzās gaidītais Kauls. Tas bija mazs, saus cilvēciņš un pēc izskata atgādināja kādu pazīstamu filmu mākslinieku: tādas pat teatras kustības, tāds pat uz augšu uzrauts deguns un māksloti-mulķīga sejas izteiksme. Rokās viņš turēja melnu šķirstiņu ar niķeļa apkalumiem uz visiem četriem stūriem.

— Nu, ko, vai gaida? — tas uzprasīja, pasniedzams adjutantam roku.

— Jā, vai ziniet, sen, — Freimanis atbildēja. — Labi, ka vēl laikā atnācāt, citādi būtu bijis jāsūta pakal.

— Drusku jau var pagaidīt, — feldšers ar uzvaru noteica un, kā izbrīnējies kucens, savilka pieri neskaitāmās krokās. Bet komiskā izteiksme ilgi neturējās. Zibens ātrumā krokas nozuda un feldšera seja pieņēma nopietnu, gandrīz pārāk nopietnu izskatu.

— Iekšā? — viņš uzprasīja, pamezdam acis uz priekšnieka kabineta durvīm.

Freimanis palocīja galvu.

— Ham, — Kauls noklepojās un, sataisījis vēl nopietnāku izskatu, piegāja uz pirkstu galiem pie durvim. Brīdi tas klausījās, tad pieklauvēja. No iekšpuses kaut ko dobajā balsī atbildēja. Feldšers drausmīgi atskatījās atpakaļ uz adjutantū un, saliecies, iegāja kabinetā.

Freimanis smiedamies atgāzās krēslā. Viņam ļoti patika feldšera komiskā izturēšanās un bez tam tas gribēja, lai arī vēl kāds cits novērtē šo skatu. Bet gūsteknis laikam nesaprata vai arī negribēja saprast komiskas lietas. Viņš izlikās, ka nebūtu neko redzējis un dzirdējis. Tas vēl arvien stāvēja Freimanim aiz muguras un, spriežot pēc viņa nemierīgās sejas izteiksmes, gribēja kaut ko sacīt.

— Jūs par mani droši vien zoboјaties, — viņš beidzot ierunājās, paceldams galvu.

— Nē, kamdēļ, — Freimanis atbildēja; — es smējos par mūsu feldšeri.

— Zoboјaties gan, — gūsteknis apgalvoja, neveikli raudzīdamies grīdā.

Viņa izturēšanās palika arvien savādāka. Tas it kā baidījās, it kā slēpās. Pagājies pa istabu, viņš nostājās Freimaņa priekšā un brīdi to pētoši aplūkoja. Seja viņam savilkās noslēpumainā smīnā, kas Freimanī ļoti nepatīkami aizskāra. Ko isti šis cilvēks gribēja? Kas galu galā slēpās viņam aiz ādas? Vai tiešām tas bija idiots jeb viņa nolūki sniedzās daudz tālāk? Freimanis nolēma būt pēc iespējas uzmanīgs un daudz nerunāt.

— Es zinu, — Mirams pēc brīža iesāka, — jums mana izturēšanās liekas pilnīgi nesaprotama. Jūs

domājat nezin ko — to es nolasu no jūsu acīm. Bet nekā tamlīdzīga nav un tāpēc man gribētos darīt jūs uzmanīgu tikai uz vienu apstākli. Redzat, karā es nācu pie pārliecības, ka tikai reliģija var glābt cilvēku no pazušanas. Visas mūsu apziņas galā ir apstrīdāmas, tā sakot, relatīvas, izņemot tikumību. Zem reliģijas es citu neko nesaprotu, kā tikumisku atziņu. Isteni ņemot, viņa ir tā, kas noteic tiklab mūsu garīgo dzīvi, kā materialās intereses. Cilvēks var būt nezin cik ļaunprātīgs, cik izvirtis un zemisks, viņš tomēr zinās pateikt, kas ļauns, kas labs. Viņš var izdarīt noziegumu, bet nekad nenoliegs, ka noziegums ir noziegums. Tāpēc tikumību es uzskatu kā augstāko patiesību, kuŗa sniedz pāri visiem dzīves un pasaules noslēpumiem. Viņa ir atslēga, kas ievēd lietu būtībā. Viņu var saukt arī par skaistumu, tāpēc ka tai nav nekādu materialu interešu un aizspriedumu.

Augstākā estetika — tā pati tikumība. Jūtas, kuŗas mūs pārņem, aplūkojot vai baudot labu mākslas darbu — dibinās vienīgi uz tikumību, uz laba un ļauna atzišanu. Ari mīlestība šai ziņā nav izņēmums. Visu to es esmu pats izdomājis Fridrichsfeldes nometnē. Jā, kā tas bija! Reiz es saslimu ar gripī. Mana dzīvība karājās mata galā. Par ārstēšanu neviens, zināms, nedomāja, — ja gribi, nosprāgsti kā suns. Bet tad starp sargiem gadījās kāds vācu kareivis, kuŗš iežēlojās par beztiesīgo gūstekni. Viņš sāka kopt mani kā brālis un nekaunējās pat no savu biedru zobgalībām. Bet tagad sakāt, kamdēļ viņš to darīja! Taču ne aiz pašlabuma! Nu, bet tas vēl nav nekas. Izārstējis mani,

šis cilvēks pats saslima ar gripi. Viņu aizveda uz slimnīcu, bet es nedabūju tam ne pateikties. Un tomēr es neatlaidos. Es gāju pie feldšera un lūdzu, lai man atļauj viņu kopt. Man, zināms, nekad to nebūtu atļāvuši, bet sarga biedri, kuŗi līdz šim zobojās par viņa žēlsirdību, tagad savukārt iežēlojās par mani un izgādāja, ka palieku par sava labdara kopēju. Visu laiku, kamēr vācietis bija slims, es palieku pie viņa, kopu to un uzmanīju. Nu, un vai zināt? Es nekad neaizmirsīšu to labsajūtu, kādu toreiz pārdzīvoju. Tikai pēc tam es sapratu, kas ir laime, kas ir dzīves prieks.

— Bet kas notika ar jūsu sargu?

— Mēs viņu izārstējām. Bet kāpēc jūs smeجاتies? Jūs neticat?

— Nē, kamdēļ, — Freimanis drusku smīnēja. — Es tikai domāju, ka tas nav nekāds piemērs jūsu savādajiem uzskatiem.

— Nuja, — Mirams, mazliet apjucis, atbildēja, — es nemāku pareizi izstāstīt. Bet varbūt, ka jūs sapratīsiet mani arī bez piemēriem. Es gribēju teikt, ka ir tādas neizprotamas jūtas, kas augstākas par visām atziņām. Atminaties tik, mēs jaunībā daudz strīdējāmies par to, kas ir dzīves un pasaules būtība, kas ir augstākais princips, kas — Dievs! Nu, un tagad es zinu — tā ir tikumība.

— Mīlais draugs, — Freimanis piepēži iesaucās, uzceldamies kājās. — Es jūs ļoti labi saprotu, bet vai jūs paši tam ticat?

Mirams izlikās pārsteigts.

— Vai es pats tam ticu? — viņš izbrīnējies atkātoja.

— Jā, es visu laiku domāju, vai jūs paši ticief saviem vārdiem.

Freimanis nostājās gūstekņa priekšā un aplūkoja to no galvas līdz kājām.

— Sakāt, ko viss tas nozīmē? — viņš iesaucās, juzdams, ka, aplūkojot šo cilvēku, viņu pārņem riebums. Viņam ļoti gribējās sagrābt Miramu aiz pleciem un izvest pa durvīm.

— Bet atvainojat, — Mirams nomurmināja, paskatīdamies bailu pilnām acīm Freimanī; — vai es jums esmu ko darījis ļaunu? Man likās, ka jūs vēl tas pats agrākais idealists.

— Ejat, ejat, — Freimanis atteica, vairīdamies no Mīrama lūdzošā skatiena.

Viņi abi juta, ka starp tiem notiek kaut kas neīsts, nedabīgs un nepatiess. Mirams pavēra muti, lai kaut ko sacītu, bet šinī brīdī ienāca no kanceļejas puses Āboltiņš un paskaidroja, ka viņam izdevies sadabūt šo to no pusdienu atliekām.

— Ak tā, — Freimanis atvieglots pagriezās pret rakstvedi, — tad tik aizvedat biedri uz ēdamistabu un pabarojat to.

Bet viņa balsi izskanēja tik neparasts uztraukums, ka Āboltiņš ziņkārīgi paskatījās uz abiem un it kā gribēja jautāt: «Kas tad te īsti notiek?»

Mirams pakustējās.

— Piedodat, — viņš noteica, kāpdamies uz durvju pusi.

Freimanis cieta klusu un, izvairīdamies paskatīties uz gūstekni, piegāja pie sava mazā rakstāmgalda.

*

Āboltiņš aizveda Miramu uz ēdamistabu, kas atradās dzīvokļa otrā galā.

Ēdamistaba bija tikpat liela un solida, kā iepriekšējās. Štaba pavārs Kreilis, laipni-smaidošs pundurītis, gaidīja jau ar kāpostiem un īstu neviltotu rudzu maizi.

Āboltiņš iepazīstināja Miramu ar laipno pundurīti, noteica, lai nu ēd cik uziet un tūlīt devās atpakaļ uz kanceļu.

Viņu, kā visus kara rakstvežus, mocīja ziņkāriba, kuŗu vēl sevišķi pavairoja adjutanta un gūstekņa attiecības.

— Kas tas bija par cilvēku? — viņš pēc brīža uzprasīja, redzēdams, ka Freimanis negrib stāstīt.

— Bet sakāt labāk, ko jūs esat izdarījuši? — Freimanis atbildēja, kravādamies pa papīriem.

— Ko tad?

— Kur jūs ņemāt šo gūstekni?

— Kazarmēs.

— Viņš pats piedāvājās?

— Nē, es meklēju mašīnrakstītāju.

— Bet vai jūs ziniet, ka politiskā nodaļa izsūta pa daļām aģentus?

Rakstvedis aizmūrēja elpu. Politiskā nodaļa izsūta pa daļām aģentus? Vai tas var būt? Ak jā, viņš bija kaut ko dzirdējis par lielinieku aģentiem un politisko nodaļu. Pareizi, pareizi! Neviļus tam izgāja tīrpa pa kauliem. Vēl, kas par neuzmanību! Kas par traku neuzmanību!

— Bet klausāties, — viņš tūlīt apķērās, — jūs taču esiet labi pazīstami?

— Ar gūstekni? Tas vēl neko nenozīmē, — Freimanis atbildēja, kārtodams papīrus; — mēs esam pazīstami taisni uz tādiem pamatiem, ka vajaga uzmanīties.

— Hm, — Āboltiņš domīgi novilka, — tādā gadījumā būs jāmēģina viņu aizdabūt atpakaļ uz rotu.

Un veselīgā rakstveža seja pieņēma savu parasto, mierīgi-nopietno izteiksmi, kas nozīmēja apmēram tik daudz, ka viņu nav sevišķi jānāca.

— Gan jau mēs nokārtosim, — viņš piemetināja.

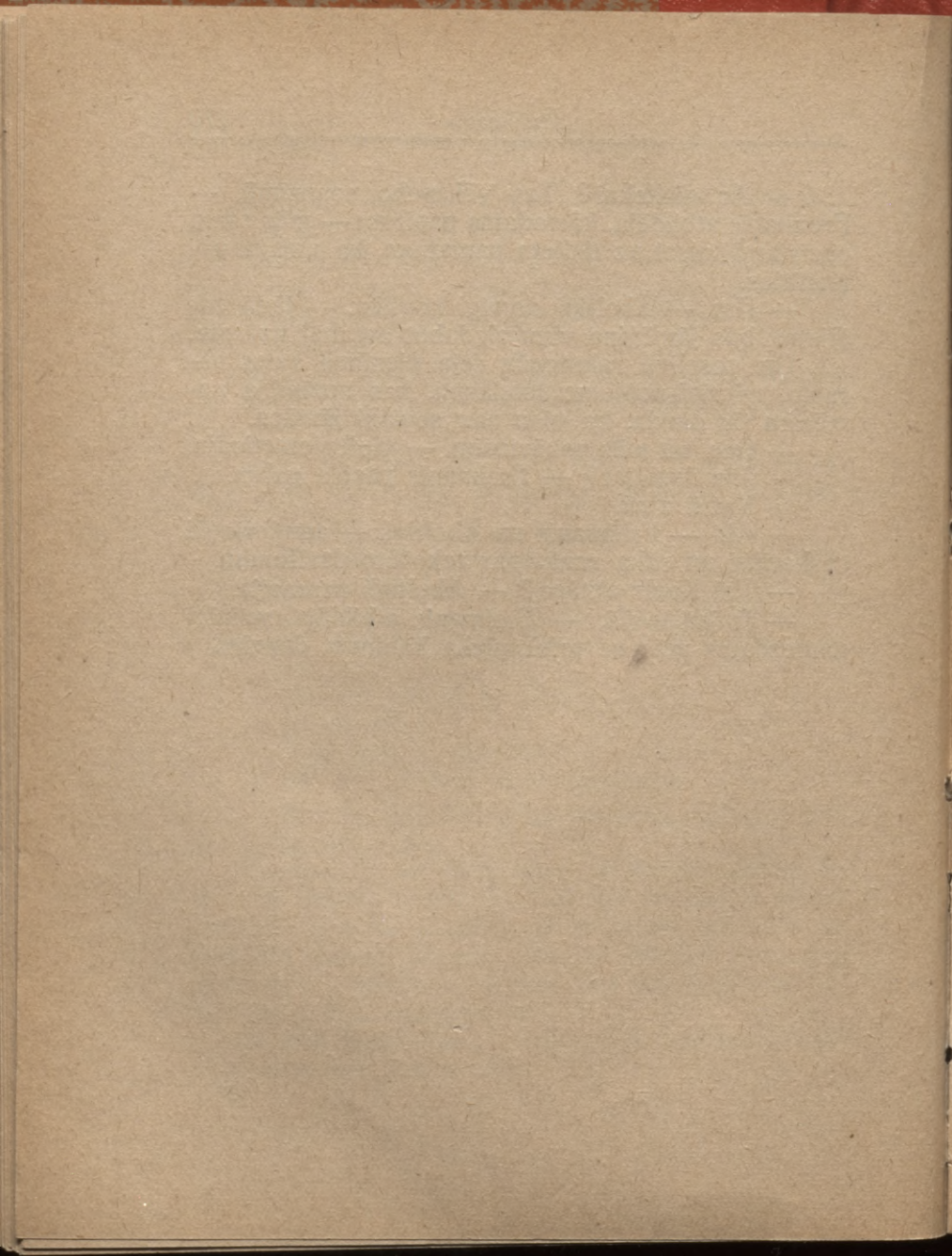
— Jūs domājat? — Freimanis pacēla galvu.

— Katrā ziņā.

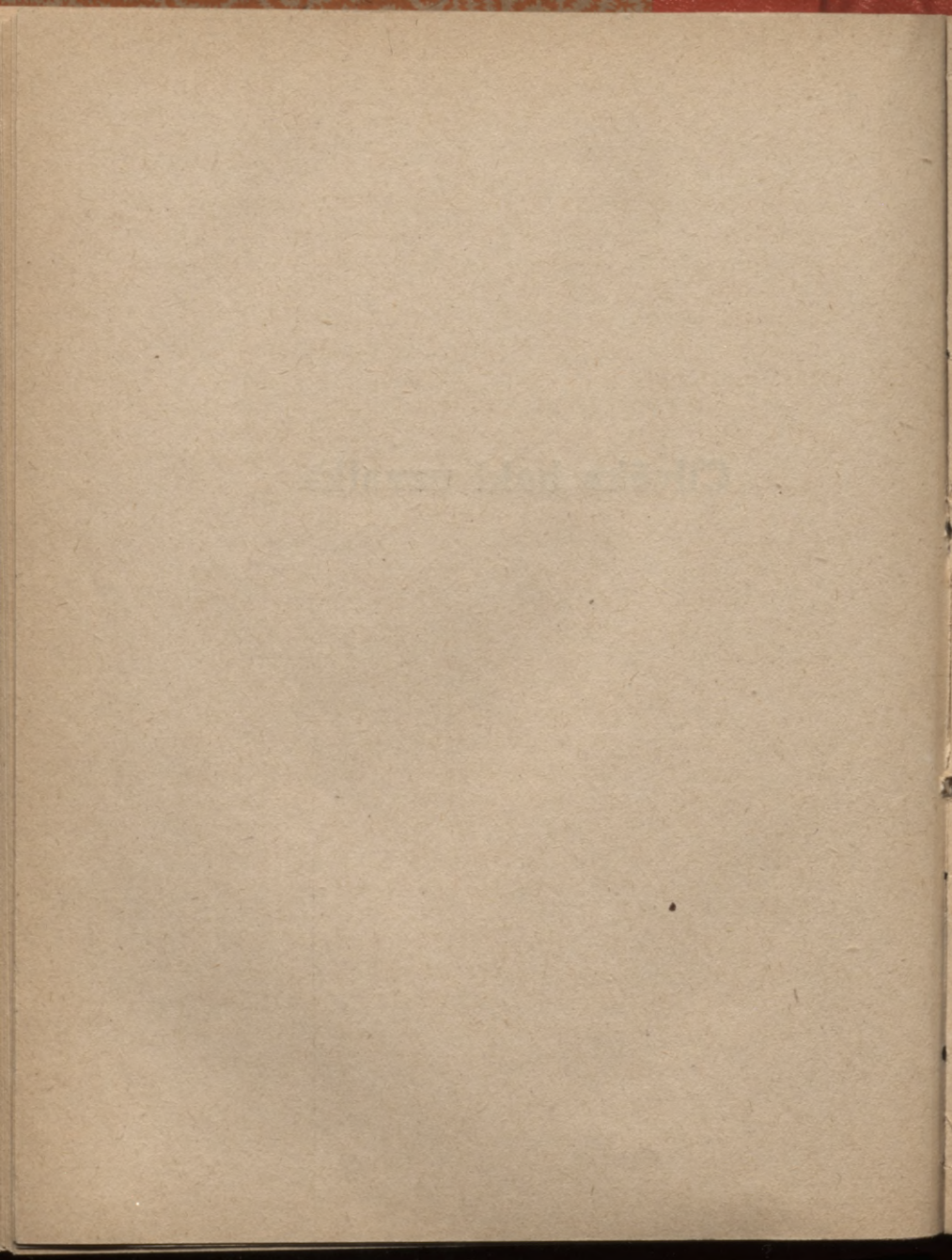
— Abi — Freimanis un Āboltiņš — apmierinoši saskatījās un sāka runāt par tekošām darīšanām.

— Vai Kauls atnāca? — Āboltiņš uzprasiņa.

— Ir jau iekšā, — Freimanis atbildēja, smīnīgi pamezdam acis uz priekšnieka kabineta durvīm.

Cilvēks haki uzvalkā

I.

Starp apmeklētājiem, kas gaidīja uz pieņemšanu, bija kāds cilvēks haki uzvalkā, tumšu, saulē nodegušu seju un ļoti gaišiem, gandrīz baltiem matiem. Kreisā ausī viņam karājās mazs sudraba riņķītis, par kuršiem saka, ka tie palīdz pret galvas sāpēm.

Apmeklētāji sēdēja šaurā, vāji apgaismotā koridorā, kurš oda pēc ķeķa un naftalina. Bez cilvēka haki uzvalkā te vēl atradās pārs vecāku sieviņu, sēru uzvalkā tēpusies dāma un kluss, iemīlējies pārrītis. Visi viņi likās drusku uztraukti. To sevišķi varēja sacīt par cilvēku haki uzvalkā, kurš sēdēja nomaļus no citiem un šad tad nemierīgi sakustējās uz sava sola.

Pēc brīža no kabineta iznāca mācītājs — kalnsnējs, gadus piecdesmit vecs kungs. Apmeklētāji piecēlās kājās un palika godbijīgi stāvam. Mācītājs strauji pamāja ar roku, kas laikam nozīmēja: «ak, lai nu paliek, ko jūs pastāvīgi ceļaties!» un izgāja uz trepēm. Apmeklētāji viens pēc otra apsēdās, ziņkārīgi raudzīdamies mācītājam pakal. Bet kā tūlīt noskaidrojās, tad mācītājs vienkārši bija gribējis atkābināt āra durvis, lai turpmākiem nācējiem nebūtu jāzvana. Atgriezdamies atpakaļ koridorā, viņš pamācoši, kā uz bērniem, noteica:

— Durvis nevajaga aiztaisīt, — es taču nevaru iet katru ielaist.

Apmeklētāji saskatījās, it kā jautādami, vai pamācība zīmējās uz viņiem, bet mācītājs to laikam neievēroja un, rokas berzēdams, piebilā zemākā balsī:

— Lūdzu, kuram kārtā?

Kārta bija pāritim. Mācītājs to ieveda kabinetā un aiztaisīja aiz sevis durvis.

Sieviņas, sasēdušās tuvāk, sāka noslēpumaini čukstēt. Cilvēks haki uzvalkā gribēja smēķēt un pastāvīgi ķēra kabatā, kur tam glabājās tabāka, bet katrreiz, ieķerdams kabatā, atcerējās, ka te, šinī vietā, droši vien, nedrīkst smēķēt, un izvilkta roku bez nekā ārā.

Šad tad aiz kabineta durvīm atskanēja mācītāja balss, — viņš laikam izjautāja ieaicināto pāriti. Sieviņas aplusa, gribēdamas labāk sadzirdēt, ko īsti iekšā runā. Bet tā kā mācītājs runāja ļoti ātri, tad viņas neko skaidru nevarēja saprast, un drīz vien apnika klausīties.

Pāritis iznāca pēc stundas ceturkšņa un tūlīt aizgāja. Nākošais pēc kārtas izrādījās cilvēks haki uzvalkā, bet viņš palaida sev priekšā sērojošo dāmu. Tā ilgi nepalika un pēc viņas iegāja viena no vecenēm. Cilvēks haki uzvalkā sāka arvien vairāk uztraukties. Viņš gandrīz katras divas sekundes tvēra kabatā pēc tabākas, bet tabākas vietā pastāvīgi izvilkta kabatas lakatiņu un izklaidīgi slaucīja ar to pieri. Brižiem viņš piecēlās, it kā gribēdamas iet projām. Pa to starpu visi apmeklētāji bija aizgājuši un cilvēks haki uzvalkā palika koridorā viens pats. Mācītājs, kā parasts, atvēra kabineta durvis un aicināja viņu iekšā. Tagad vairs nevarēja atteikties. Cilvēks haki uzvalkā gausi piecēlās un, baidīdamies ar elkoņiem aizskārt mācītāju, kurš raidīja to sev garām, iegāja gaišā, labi mēbelētā istabā, kur pie sienām karājās medību piederumi un krustiem salikti rapieri. Rapieri un bises atstāja uz cilvēku haki

uzvalkā mazliet pārsteidzošu iespaidu, bet viņš, it kā negribēdams mācītāju apvainot, centās tos neievērot.

Mācītājs aiztaisīja durvis un, piegājis pie rakstāmgalda, uz kuŗa gulēja lielas kantoŗa grāmatas, uzaicināja apmeklētāju apsēsties.

— Nu, ko jūs man pateiksat? — viņš drusku nervozi, bet citādi laipni un pakalpiģi uzprasīja.

Apmeklētājs nezināja, kur un kā lai novieto rokas. Vispirms viņš tās saņēma ap celi, bet tūlīt atrāva atpakaļ, laikam atrazdams, ka tā ir nepieklājīgi; beidzot viņš uzlika vienu roku uz galda malas, bet otru iebāza azotē. Tad tas pacēla acis uz mācītāju un noteica:

— Es ierados pie jums diezgan savādā lietā. Man grūti visu tūlīt izskaidrot, tāpēc iesākšu vispirms ar kādu jautājumu.

— Lūdzu, runājat vien, — mācītājs, neizrādīdams sevišķu ziņkārību, atbildēja.

— Mans vārds — Mārtiņš Panders, — cilvēks haki uzvalkā turpināja. — Es vēl līdz šim neesmu iesvētīts un, starp citu, gribētu parunāt arī par šo apstākli.

— Atļaujiet, — mācītājs viņu pēkšņi pārtrauca, — kā jūs sacījāt? Mārtiņš Panders?

— Jā; mani vecāki piederēja pie jūsu draudzes.

Mācītājs paņēma vienu no foliantiem, kuŗi gulēja viņa priekšā, un sāka to lapot. Lapodams, viņš pastāvīgi atkāŗtoja: «Mārtiņš Panders, Mārtiņš Panders.»

«Un ja nu es nemaz vairs neesmu grāmatās!» cilvēks haki uzvalkā sāka uztraukties.

Beidzot meklētā vieta tomēr bija atrasta.

— Adams un Anna Panderi; meita Jūle, meita Kristīne, un dēls Mārtiņš; bet visi viņi jau miruši.

— Pareizi, mani vecāki un māsas miruši, bet es, kā redzat, esmu dzīvs.

Mācītājs savilka pieri.

— Savādi, — viņš noteica, — pret jūsu vārdu tomēr atzīmēts, ka esat miruši — un jau sen atpakaļ. Es te neesmu sen, bet tā ierakstījis mans priekšgājējs. Kam lai tagad tic?

— Nē, tur būs pārpratums, — Panders droši atbildēja; — varbūt, tas izskaidrojams ar manu jūrnieka amatu.

— Ah, jūs esat jūrnieks! — mācītājs iesaucās. — Tad gan var būt, tad gan var būt, ka noticis pārpratums.

— Tikai pārpratums, — Panders apgalvoja, palikdams drošāks — piecpadsmit gadu atpakaļ es braucu uz kāda veca šonera, kurš nostrandēja pie Jaunzelandes krastiem, un no tā laika mani ilgi skatīja par mirušu.

— Hm, tādā gadījumā būs jāieraksta, ka Mārtiņš Panders vēl dzīvs un vesels, — mācītājs iesmējās, piemiegdam acis. — Kas jūs esat pēc dienesta pakāpes? Kapteinis?

— Biju stūrmanis, bet pēc tam pārgāju uz citu amatu.

Mācītājs bez liekas vilcināšanās pārstrīpoja sava priekšgājēja atzīmi un ierakstīja viņas vietā citu. Pēc tam tas, itkā gribēdams atpūsties no grūtā ierakstīšanas darba, izņēma no galda atvilktnes skārda kastīti ar papirosiem.

— Jūs smēķējat? — viņš noprasīja, sniegdamas apmeklētājam papirosus.

Cilvēks haki uzvalkā izbrīnējies paskatījās mācītāja sausajā sejā un nedrošiem pirkstiem paņēma vienu papirosu. «Savāds mācītājs,» viņš pie sevis nodomāja: «smēķē».

— Tabāka nav nekāda labā, — mācītājs it kā atvainodamies noteica.

— Pareizi, šejienes tabāka nav laba, — Panders piekrita, priecādamies, ka ir par ko runāt. — Varbūt, jūs pamēģināsiet manu? Es atvedu līdz drusku īstās eģiptiešu tabākas.

Mācītājs steidzīgi atlika kastīti atpakaļ atvilktnē un paņēma no cilvēka haki uzvalkā šķipsnu tabākas līdz ar ietinamo papīri.

— Vai mēģēsiet ietīt? — Panders uzprasīja.

— Māku, māku, — mācītājs ar lietpratēja pašapziņu atbildēja, — pa lielinieku laiku iemācījos.

Viņi abi aizsmēķēja.

— Diezgan stipra.

— Jā, salīdzinot ar vietējo, ir drusku stiprāka. Man liekas, viņi te laikam jauc klāt sienu.

— Viss var būt. Sienu un kļavu lapas... Nu, bet kā tad palika ar mūsu lietu!? Jūs sakāt, iesvētīt?

Pār šauro, nervozi vaibstīgo draudzes gana seju pārlidoja smaids. Varbūt, tas iedomājās četrdesmitgadējo jūrnieku iesvētāmo bērnu vidū; varbūt, viņu smīdināja Pandera lielais uztraukums.

— Es domāju, ka var, — viņš, palikdamas atkal nopietns, turpināja. — Tagad, šais laikos, notiek visādas ačgārnības. Tā, piemēram, ar precēšanos. Jūs nevarāt iedomāties, kas man dažreiz jāpiedzīvo! Tj-

cat vai nē, bet mūsu amats daudzējādā ziņā nav apskaužams. Jārokas tikpat kā pa mēslu kaudzi. Nupat pie manis bija kāds pāritis, grib, lai nedēļas laikā salaulā, bet vai es drīkstu? Zināms, šoreiz nebūtu ko baidīties, abi jauni, no acīm var redzēt, ka nemelo. Bet nesen atpakaļ, ziemā, iznāca nepatīkšanas ar kādu kareivi. Tāpat lūdzās, lai paātrina laulāšanu — esot jābrauc dienesta darīšanās un tā tālāk. Es noticēju, salaulāju, bet vēlāk izrādījās, ka šķelmim ir vēl kāda cita, pilnīgi likumīga sieva. Tiesa, dokumenti bija kārtībā, un man par viņu istenību nebūtu jāatbild, bet nepatīkšanas tomēr iznāca. Tāds, redzat, ir mūsu amats.

Mācītājs palika aizvien runīgāks, brīžiem lietojams izteicienus, kādus Panders nekad nebija sagaidījis no draudzes gana: pēdējais, acimredzot, gribēja piemēroties svešiniekam, kurš tam likās drusku savādāks, nekā viņa parastie apmeklētāji. Bet Panders no savas puses jutās vīlies, iedomādamies, ka mācītājā nav nekā pārdabiska, nekā mistiska, un ka tas, varbūt, nesaprātis viņa sarežģītās jūtas.

— Kas zīmējas uz iesvētišanu, — mācītājs pēkšņi atgriezās pie neizbeigtā jautājuma, — tad darīsim tā: jūs aizejat vienkārši uz baznīcu un pievienojaties dievgaldniekiem. Es tā esmu rīkojies ar jaun-kareivjiem, — nevar taču cilvēkam likt gaidīt uz iesvētāmo laiku, kad anstākļi spiež. Bez tam... būtu drusku smieklīgi.

Viņš neizteica, kas būtu smieklīgi, bet smieklīgais, droši vien, zīmējās uz Pandera solidajiem gadiem.

— Varbūt man vajadzēs kaut ko uzteikt no bībeles vai katķisma? — Panders ievaicājās, bet mācītājs strauji atmeta ar roku:

— Kas par niekiem! Neesat jau vairs bērns. Es jūs pierakstīšu — un cauri.

— Tā tad vienkārši jāaiziet svētdien uz baznīcu?

— Jā, aizejat; tur jūs jau redzēsiet priekšā, pa kreisi no altara, dievgaldniekus. Pievienojaties viņiem un gaidāt, kad tie ies pie altāra. Ar vārdu sakot, darāt to pašu, ko citi. Tādā kārtā jūs neviens pat neievēros. Bet es ierakstīju ruļļos, ka tad un tad jūs esat iesvētīti. Vienkārši, vai nē?

— Ļoti vienkārši.

— Nu, redzat. Nevar jau katreiz rīkoties pēc burta. Bet jūsu tabāka gan drusku par stipru.

Mācītājs paberzēja rokas un gaidīja, ka arī apmeklētājs izrādīs zināmu apmierinājumu par nokārtoto lietu. Bet, lūk, iestājās klusums — nepatīkams klusums, kurš neviens, ne otrs negribēja pārtraukt. Panderam pēkšņi ienāca prātā, ka mācītājs, varbūt, gaida uz atlīdzību. Tā, droši vien, bija neglīta un apvainojoša doma, bet ka mācītājs gaida, tas arī varēja būt! Jā, tas ļoti varēja būt! Jautājums nu tikai, kā lai maksā? Likst tieši uz galda? Un cik? Kur te mēraukla? Panderam nebija ne jausmas no tādām lietām. Maksāt tik, cik var? Tomēr, tomēr... Kas var galvot, ka ar to pietīktu? Bet, galvenais, kā to izdarīt? Kā iedot naudu?

Un Panders, aizmirsis pašu galveno, kamdēļ nācis, domāja vienīgi par atlīdzības jautājumu.

— Jums bija vēl kas sakāms? — mācītājs iemi-

nējās, raudzīdamies pulkstenī, kurš rādīja ceturksni uz vieniem, kad parasti pieņemšanas stundas sen bija cauri.

Panders pēkšņi uzlēca kājās un, novilcis ar delnu pār seju, iesaucās:

— Ļoti daudz, bet jums, varbūt, neiznāks tagad laika?

— Nekas, nekas, — mācītājs klusi iesmējās, novērdams acis no pulksteņa, — gan jau iztiksim.

— Nē, citreiz, — apmeklētājs turpināja. — Es ļoti atvainojos par traucējumu, es ļoti atvainojos. Patiesībā man nekas nopietns nebija sakāms, tikai tā — pastāstīt par sevi. Redzat, mani moca bailes no nāves. Jūs tikai nesmejaties! Es katru dienu domāju par šo jautājumu, man ļoti gribētos ticēt... paļauties reliģijai. Bez ticības grūti iztikēt. Bet kā lai iegūst ticību? Tas, ko es teicu par nāvi, nav gluži pareizi: es drīzāk būtos no tā savādā tukšuma, kurš man agrāk likās interesants, bet tagad šķiet tikpat atbaidošs, kā cilvēka iznīcība... Jūs, varbūt, saprotat mani?

Mācītājs, protams, saprata, ko cilvēks haki uzvalkā gribēja sacīt: tas nebija pirmais, kurš nāca pie viņa ar tamlīdzīgu jautājumu. Bet ko šini gadījumā varēja atbildēt? Ko varēja teikt apmierinošu nopietnam, piedzīvojušam vīram tik svarīgā lietā? Mācītājs jūta, ka viņam pietrūkst padoma. Agrāk bij citādāki, bet tagad pēc kara, šie nopietnie vīri haki uzvalkos prasīja ļoti daudz no baznīcas. Tiesa, viņi nāca ar noliektām galvām, bet viņu pazemība bija pārāk apzinīga, pārāk kritiska, visu pētoša un ap-

šauboša. Viņi gribēja padoties, bet tikai zem noteikumiem, kurus ne katrreiz varēja izpildīt. Tāpēc ar viņiem bija ļoti grūti, pat grūtāki, nekā ar divsieviekiem.

— Es saprotu, — mācītājs noteica, un sagatavodamies klausīties, pievēra acis.

Bet Panders, kā par brīnumu, nedomāja, vai arī negribēja vairs stāstīt.

— Es jums pateicos, — tas vairākkārt atvainojās, — es jums gaužam pateicos! Man liekas, ka būšu darījis pareizi, griezdamies pie jums. Jūs mani apmierinājāt. Jūs nevarat iedomāties, cik man uzreiz palika viegli... Nu, bet tagad es jūs neuzkavēšu vairs. Nē, nē, es jūs neuzkavēšu.

Viņa bezgalīgā atvainošanās likās drusku pārspīlēta, gandrīz smieklīga. Beidzot, ārkārtīgi uztraukdamies, tas izņēma no kabatas naudu, nomurmināja kaut ko par apstākļu nepazīšanu, palika naudu zem kāda no foliantiem un ačgarni sāka virzīties uz durvīm.

Mācītājs nemēģināja apmeklētāju aizturēt. Pavadījis to līdz izejai, viņš tikai izmeta savā humorstīgajā tonī:

— Neaizmirstat: svētdien, pusdesmitos, pa kreisi no altara.

Tad tas, kā vienmēr, pats personīgi aizslēdza durvis un atgriezās atpakaļ kabinetā, lai saskaitītu šīs dienas ienākumus, kuri izrādījās ne visai apmierinoši.

II.

— Kam man to vajadzēja! — Panders, kāpdams zemē pa trepēm, pats sev pārmeta.

Viņš citādi bija apmierināts ar savu gājienu pie mācītāja, kuŗš, kā likās, bija ļoti vienkāršs un liberals cilvēks, un kuŗa izturēšanās Panderam ļoti patika. Bet viņš dusmojās uz sevi tāpēc, ka tas bija runājis pavisam ko citu, nekā iepriekš domāja. Kamdēļ, piemēram, vajadzēja pieminēt nāvi, kuŗai taču nebija nekāda sakara ar viņa nācienu? Un kāpēc visa šī iesvētīšanas komedija? Tiesa, viņš nebija iesvētīts, bet kas par to? Vai tad tāda formalitate bija vajadzīga? Vai tad tikai to viņš meklēja? Labi vēl, ka mācītājs izveda viņu no neveiklā stāvokļa. Bet ja nu tas pats mācītājs būtu pieturējies pie burtā? Ja tas būtu pastāvējis uz iesvētīšanas ceremoniju un prasījis baušļus?

— Es laikam nebūtu izturējies, — Panders nodomāja, iziedams uz ielas.

Tas bija viens no tiem pēckaŗa cilvēkiem, kuŗi, zaudējuši kaŗā visu, kas tiem kādreiz piederēja un kas tiem bija tuvs, nespēja vairs uzsākt jaunu dzīvi un tāpēc vai nu padevās klaidonībai, vai arī piegriezās reliģijai. Reliģijai patiesībā piegriezās daudzi — daži atklāti, bet lielais vairums slepeni, tā sakot, sevi. Panders atradās vidū starp abiem novirzieniem. Viņš nevienam nestāstīja par savu jauno pārlicību, pat gadījumā, kad iznāca saruna, noliedza to, izlikdamies, ka neatzīst baznīcu un reliģiju cieš tikai kā vēsturisku aizspriedumu, bet pēc katras tādas noliegšanas dusmojās uz sevi un sauca sevi par nožē-

lojamu liekuli. Bet šī «nožēlojamā liekulība», šī kaunēšanās pašam no savas pārlicības bija vainīga pie tā, ka viņš vēl vairāk pieķērās reliģijai un, lai attaisnotos pēdējās priekšā, uzlika sev dažādus sodus, piemēram, neēda. Un, brīnums, sevis mocīšana sagādāja viņam zināmu apmierinājumu; tas ne tik vien apzinājās, ka ar to izpircis noziegumu, bet pat izjuta prieku. Tā tas turpinājās visu to laiku, kamēr viņš bija atgriezies dzimtenē. Beidzot, saņēmies drosmi, tas aizgāja pie savas agrākās draudzes mācītāja, kuram gribēja izstāstīt visu, kas uz sirds. Tiesa, no dvēseles stāsta nekas neiznāca, bet viņš tomēr priecājās, ka no domām pārgājis uz darbiem.

Pa tam, iedams pa likumaino veclaiku ielu, viņš satika kādu pazīstamu muitas ierēdni, lielu jokpēteri un zobgali, ar kuŗu bieži iznāca darīšanas. Ierēdnis aizrūēja viņu aiz rokas un, starp citu, uzprasīja, ko viņš īsti meklējis tanī ielā, vai tik nav bijis pie mācītāja?

— Te dzīvo mācītāji? — Panders izbrīnējies atbildēja, juzdams tomēr, ka ausu gali tam aiz kauna paliek karsti.

Bet tanī ielā tiešām dzīvoja mācītāji, un arī baznīca bija tuvumā.

— Neliedzaties! — jokpēteris iesmējās, redzēdams Pandera uztraukumu, — būs laikam tiesa.

— Nu, un tad? — Panders pēkšņi noprasīja stingrā, izaicinošā balsī, pārvarēdams patš sevi. — Vai tas kāds noslēpums? Jā, es biju.

Jokpēteris it kā nobijās un steidzīgi pārmainīja sarunu, teikdams, ka viņš tikai tāpat vien prasījis, bet Panderam palika uzreiz ļoti viegli, viņš izrunā-

jās ar plāpīgo ierēdni par dzīves dārdzību un beidzot pastāstīja, ka tiešām bijis pie mācītāja un ierakstījis draudzē, uz ko jokpēteris atbildēja, ka negribot nemaz ticēt, bet ka viss jau varot būt, jo paulesībā arī viņš eiot pie mācītāja.

— Ari jūs? — Panders iesaucās.

— Vai tad tas kāds brīnums? — jokpēteris atbildēja tikpat stingrā, izaicinošā balsī, kā brīdi pirms tam Panders.

— Bet pie kuŗa?

— Pie N.

N. bija Pandera draudzes mācītājs.

— Tādā gadījumā jums jāpasteidzas, — Panders, atguvies no pārsteiguma, aizrādīja: — pieņemšanas stundas jau beigušās.

Viņi cieši paspieda viens otram roku un aizgāja katrs uz savu pusi, bet Panders, soļodams pa ielu, vēl ilgi prātoja, vai tiešām ierēdnis runājis patiesību, jeb tikai dzinis jokus.

Svētdienas rītā viņš uzcēlās ļoti agri, nomazgājās, uzvilka svaigu veļu un pamatīgi iztīrīja savu haki uzvalku. Kad pakurlā saimniece, pie kuŗas tas dzīvoja, gribēja ienest tēju, viņš atteicās, bet tik draudzīgā balsī, ka neviens nevarēja apvainoties.

Rīts bija sevišķi patikams, gan mazliet vēss, bet citādi sauss un saulains. Panders ieradās baznīcā viens no pirmajiem un apsēdās norunātā vietā, netāl no altara. Aplūkojot baznīcas iekšieni, kuŗu tas nebija redzējis vismaz trīsdesmit gadu, laiks pagāja ātri un nemanot. Viņam ienāca prātā, ka tas kā mazs zēns te bija sēdējis ar māti. Viņš ļoti labi atcerējās kādus ziemsvētkus, toreiz viņam iedāvināja

bērnu kabatas pulksteni, un ar šo neīsto pulksteni viņš tad nu bija sēdējis baznīcā, ik piecas minutes nēmdams dāvēnu ārā un raudzīdamies, cik īsti rāda.

Pa to starpu salasījās publika un kaut kur augšā, virs ieejas, atskanēja ērģeles. Panderu patikami pārsteidza ērģeļu brīnišķīgā skaņa, jo vairāk tāpēc, ka ērģelnieks, pirms uzsākt koralī, ilgi improvizēja kaut ko saldi noslēpumainu, kas Panderam likās kā teicams jaunievedums. Pamazām to pārņēma savāda jūsma, kādu tas nebija nemaz sagaidījis. Viss pārvērtās, pieņemdams nešejienes skaistumu un burvīgumu. Krāsainajos gotisko logu stiklos iemirdzēja saule un visa baznīca palika gaišāka. Cilvēki nāca un gāja uz pirkstu galiem, vai arī sēdēja padevīgi noliektām galvām, bet dzidrā ērģeļu muzika lidoja pa augstu gaisā sniedošos spraišļu starpām — un likās, ka nevis ērģeles, bet velves un kolonas, un dziļās nišas un visa baznīcas ēka pati no sevis skanētu tūkstošu meldiju saskaņā. Šai brīdī Panderu pārņēma kaut kas līdzīgs reliģiozai ekstāzei, viņš jūta, ka asaras pamazām kāpj uz augšu un aizmieglo acis, lai pēdējās, varbūt, neredzētu zemes dzīvi, kurā likās ļoti tāla un neskaidra. Cik brīnišķīgs bija šis brīdis! Ja tā ir ticība, tad neko labāku cilvēkam nevajaga: viss tik gaišs, tik skaidrs, tik viegls un saprotams!

Te pēkšņi prelūde beidzās un ērģeles dārdoši pārgāja uz koralī, kurā tūlīt sāka vilkt līdzī publika. Dziedāšana Panderam tik labi vairs nepatika, bet traucējumu viņš tomēr nejuta, izņemot dažas vietas, kur dziedātāji palika pārāk gausi, tā kā ērģelniekam vajadzēja tos mudināt, palaižot stiprākus reģistrus.

Toties, ieklausoties, viena otra balsis skanēja diezgan spēcīgi, sevišķi kāds vecāks vīrs dziedāja ar lielu izteiksmi.

Pa tam arī koralis nobeidzās un baznīcā iestājās klusums. Bet tā kā mācītājs vēl nerādījās un klusumu neviens netraucēja, tad likās, ka apklusušo ērģeļu skaņas tikko dzirdami atskanotos baltajos griestu spraišļos, un ka no turienes birtu uz baznīcēnu galvām sīki sudraba putekļi.

Pa mazām sānu durvīnām iznāca baznīcas kalps (vai kaut kas tamlīdzīgs) un aizdedzināja uz sarkani dekorētā altāra dažas sveces. Publikā viens otrs nošņaucās vai noklepojās, pie kam šņaukšana un klepošana palika arvien biežāka. Panderam ienāca prātā pazīstamais ierēdnis. Viņš skatījās apkārt, vai neredzēs to — un tiešām, jokpēteris sēdēja starp dievgaldniekiem, mazliet iesāpus no Pandera. Tā tad tas bija tiesa! Cik savādi! Panders ne par ko nevarēja aprast ar domām, ka arī šis zobgalīgais un, kā viņam likās, pavieglais cilvēks, apmeklē baznīcu un iet pat pie dievgalda. Vai tad tiešām viņi visi bija tādi liekuļi: ārēji noliedzēji, bet sevī dievbijīgi?

Panders skatījās uz otru pusi, vai neieraudzīs starp baznīcēniem vēl kādu pazīstamu, bet nevienu tomēr nemanīja — tā tad viņi šoreiz bija tikai divi!

Pēc brīža sākās jauns koralis, un Panders, tāpat kā pirmoreiz, izjuta zem ērģeļu iespaida kaut ko līdzīgu ekstazei. Viņam likās, ka te, šinī sabiedrībā, tas patiesi jūtas laimīgs, ka visi cilvēki, kas sēd ap to, ir labi un sirdskaidri, un ka arī viņš tagad kļuvis daudz labāks, daudz skaidrāks un mierīgāks.

Arvien augstāk, arvien augstāk traucās ērģeļu skaņas, paceldamas līdzī ari Pandera vārīgo jūsmu. Viņš nemanīja, kā mācītājs bija iekļuvis baznīcā, viņš to ieraudzīja tikai tad, kad tas jau stāvēja altārī, pagriezis publikai muguru. Mugurā tam bija melns talars — un šīnī drūmajā uzvalkā tas izskatījās drausmīgs, noslēpumains. Panders no sākuma nevarēja saprast, ko īsti viņš dara savā nekustīgā pozā, bet tad iedomājās, ka tas laikam lūdz Dievu. Vismaz viņa noliektā galva to liecināja.

Nekustīgi nostāvējis līdz koraļa beigām, mācītājs lēni atgriezās pret publiku un nolaistām acīm gaidīja, kad ērģelniēks beigs spēlēt. Viņš tagad izskatījās svešāks, nepieejamāks, nekā dažas dienas atpakaļ, kabinetā. Viņa seja likās cieta un nepielūdzama, kā tiesnesim.

«Vai tiešām šis cilvēks nupat lūdz Dievu?» Panderam ienāca prātā nejaukas domas, no kuņģam tas ārkārtīgi nobijās un, lai nebūtu vairs tik ļauni jādama, novērsa acis uz citu pusi.

Ērģeles apklusā un līdz ar viņu pēdējām skaņām Panderā kautkas itkā satumsa, itkā aizvilkās ar melnu priekškaru. Paskatījies no jauna uz mācītāju, viņš redzēja, ka pēdējais vēl arvien stāv tikpat nekustīgi, kā iepriekš: ciets, sevī noslēdzies un nepielūdzams.

Klusi, kā ēnas, ap altari sāka lasīties cilvēki. Viņi nostājās lielā puslokā, atspiezdamiē ar ceļiem uz sarkano altāra pakāpi.

«Dievgaldnieki!» Panders nodomāja, redzēdams, ka arī pazīstamais ierēdnis noliektu galvu pieiet pie altāra. Drīz vien pusloks bija pilns, bet dievgaldnie-

ki vēl nāca klāt. Tie, kas nedabūja vairs atbalstīties uz pakāpi, palika priekšējiem aiz muguras un, laikam, gaidīja savu kārtu. Panders nezināja, ko iesākt. Viņš neuzdrošinājās steigties citiem priekšā, bet baidījās arī nokavēties. Paskatījies vaicājoši apkārt, tas ieraudzīja sev aiz muguras kādu vecīgu dievlūdžēju un uzprasīja tai, ko lai dara — vai drīkst tā bez aicināšanas iet pie altāra?

Vecītei Pandera jautājums laikam izlikās bērnišķīgs, viņa pat drusku pasmaidīja, ka šis nopietnais cilvēks nezina, kas jādara.

— Eja tik droši, — tā noteica un ar lielu prieku sāka mācīt, kā jārikojas.

Panders pabrīnējās par vecītes smaidu, par viņas valodību un svabado izturēšanos, kas tam baznīcā likās nepieklājīgi, bet tomēr ļoti patika. Mazko sapratis no padoma, viņš klusi pateicās un aizgāja pie altāra, kur tam iznāca nostāties citiem aiz muguras.

«Kas tagad notiks, kas tagad notiks!» viņš uztraukti domāja, neuzdrošinādamies pacelt acis.

Klusumam valdot, atskanēja mācītāja balss. Tā bija skaļa un spēcīga, nesalīdzināmi spēcīgāka, kā dažas dienas atpakaļ, bet līdz ar to pārāk vēsa, pārāk vienaldzīga pret jūtām, kurās daudzi no dievgaldniekiem, varbūt, pārdzīvoja. Panders nesaprata nevienu vārdu no tā, ko mācītājs sacīja. Viņš arī neskatījās, kas apkārt notika, un mēģināja sakoncentrēt visu uzmanību uz savu iekšējo pasauli, kurā tagad vajadzēja notikt lielām, skaistām pārvērtībām. Bet kā likās, nekādas pārvērtības nenotika. Drīzāk otrādi: viņš ar lielām izbailem manīja, ka

sirdī iezogas savāda vienaldzība, kaut kas tumšs un vēss.

«Tas laikam tāpēc, ka es iedomājos par mācītāju tik ļauni,» viņš pats sev pārmeta. «Tas ir cilvēka grēks, kas mani attur no šī svinīgā brīža saprasšanas.»

Bet, vai nu tas bija grēks, vai cits kas bīstamāks — tur neko nevarēja darīt. Mānticība par sevi, bet pārliecība, protams, atkal par sevi — un pie tam daudz svarīgāka. Nevar taču just tā un darīt citādi. Nevar pavēlēt sirdij, kad prāts runā pretī.

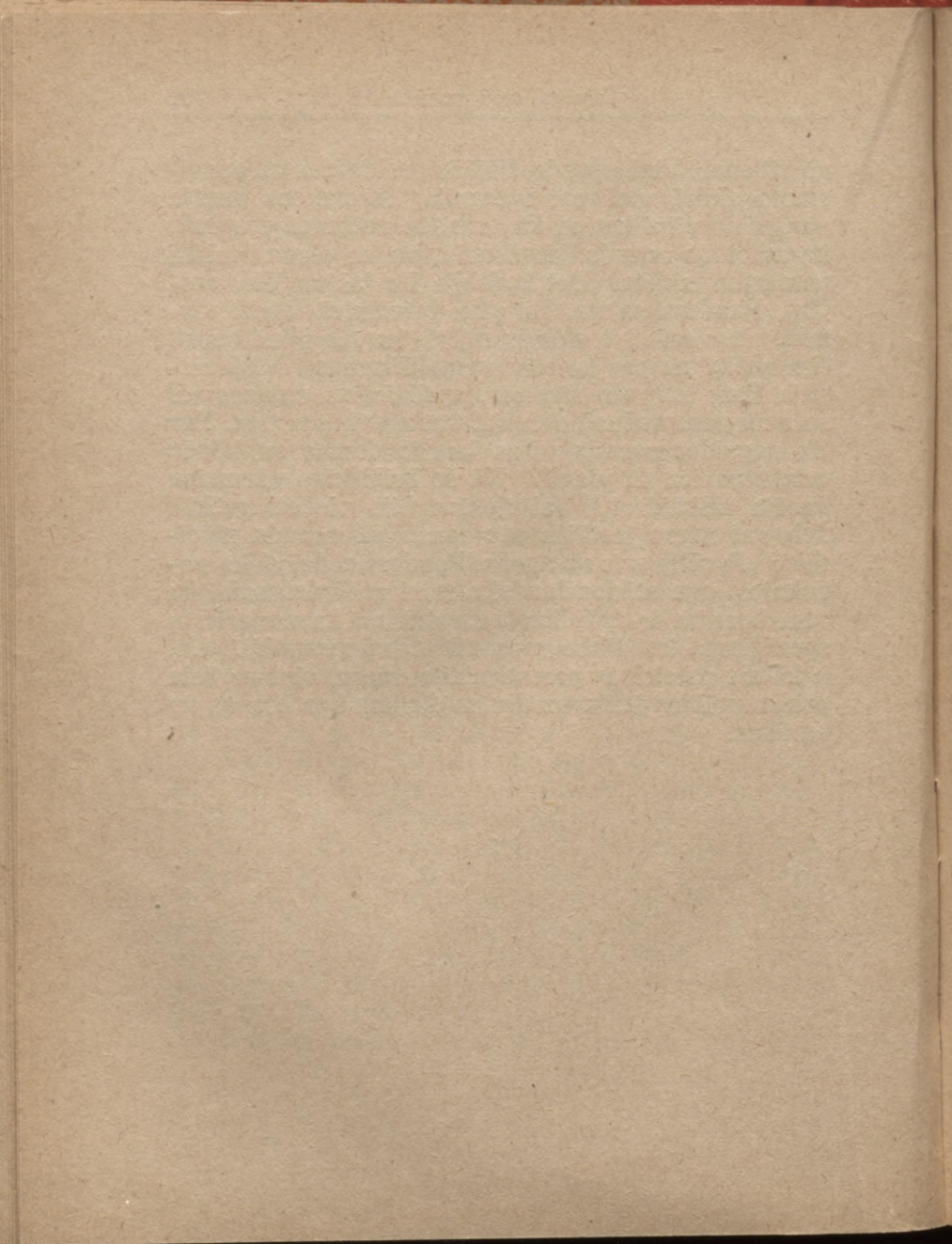
Bet kamēr Panders gaidīja uz jūsmu, kas izlīdzinātu viņa uztraukumu, altarī sākās pats svarīgākais brīdis. Mācītājs beidza runāt un apstaigāja dievgaldniekus, likdams tiem — diviem uzreiz — rokas uz galyu. Mācītājam sekoja diakons (vai kaut kas tāmlīdzīgs — Panders nezināja) un izdalīja oblates. Tad tie atgriezās pie sāktā gala un atkārtoja ceremoniju ar vīna kausu, pie kam diakons sniedza vīnu pārāk apdomīgi, itkā nenovēlēdams, itkā baidīdamies, ka neizdzer par daudz, aiz ko lielais vairums dievgaldnieku tikpat kā nedabūja kausa saturu nobaudīt. Panders visu to redzēja, kaut gan izvairījās skatīties, un ar lielām bailēm domāja, kas notiks, kad pienāks viņa kārtā.

Kad rinda bija apstaigāta, atskanēja ērģeles un draudze nodziedāja dažus vārdus. Mācītājs vēl kaut ko noteica un atgriezās dievgaldniekiem muguru, kas laikam nozīmēja, ka pirmās rindas dalībnieki ir atlaisti. Un tiešām, pirmā rinda klusi izklīda, palaizdama savā vietā nākošos. Panders pievirzījās pie altāra, atspiedās ar ceļiem uz pakāpes malu un nodūra

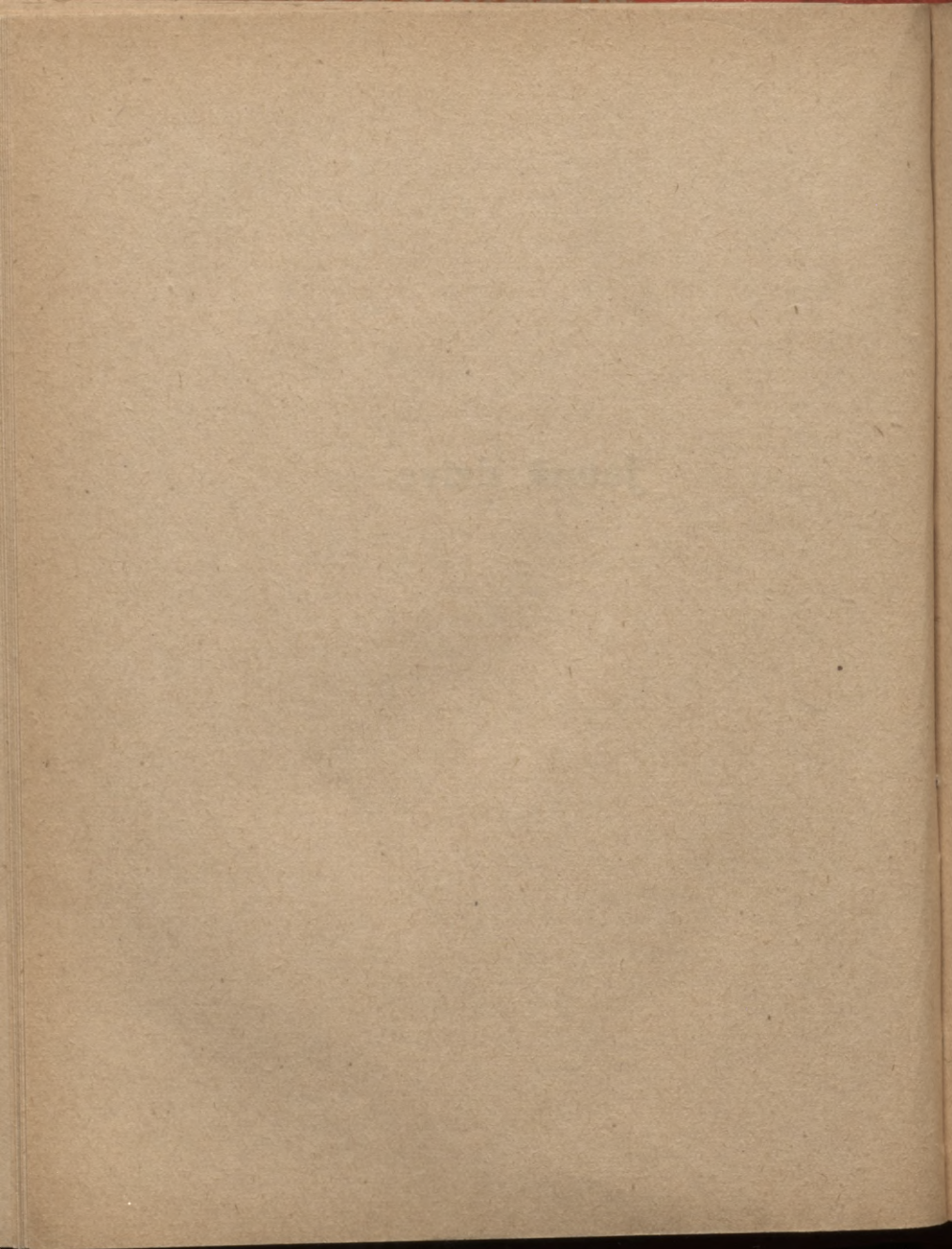
acis. Viņš centās cik vien iespējams nedomāt par blakus lietām, lai prāts padotos brīža nopietnībai, bet tomēr juta, ka nopietnība arvien vairāk izgaist, dodama vietu tai nepatīkamai apziņai, kuŗu, piemēram, izjūt, kad jāstāv rindā pie dzelzceļa biļešu kases. Bez tam Panderam iekrita būt vienā pāri ar aizplīvurotu, skaisti smaržojošu dāmu — laikam to pašu, ar kuŗu viņš bija sēdējis mācītāja dzīvokļa koridorā. Dāma centās atvirzīties no viņa nost, it kā tam būtu lipīga slimība — un šī augstprātība Panderu tā saniknoja, ka viņš pilnīgi aizmirsta brīža svarīgumu un gribēja uzcelties, lai pārietu citā vietā. Tak nāca jau mācītājs un, itkā mierinādams, uzlika dāmai un Panderam rokas uz galvu. Bet Panders neizjuta mieru. «Ko viņš domā šinī acumirkļī?» tam ienāca prātā, vērojot mācītāja kustības. «Vai to, ka viņa amats ir rakņāšanās pa mēslu kaudzi? Vai viņš tic savam lieļajam uzdevumam, jeb rikojas kā ierēdnis? Ak Dievs, ja es zinātu šo noslēpumu!» Bet mācītāja aturīgā pieskāŗšanās, viņa nodurtās, neko neizteicošās acis un vienmuļie vārdi, kuŗus tas atkāŗtoja jau divdesmito, trīsdesmito reizi, nedeļa nekādu atbildi. «Un ja nu viņš netic?» Panders domāja tāļāk, juzdams, ka pēdējā cerība to atstāj. «Ja viņš uzskata savu uzdevumu kā amatu, kā dzīves nastu, kuŗa gan nav tik grūta, kā citiem, bet tomēr ne bez rūgtuma, vai tad es driķstu ticēt? Vai tad mēs visi nedaram lielu grēku, rādīdami pasaulei, ka esam ticīgi un tomēr vairamies viens otram pieskāŗties, skaitām minutes, kad beigsies neveiklā ceremonija un sūdzamies par savu amatu?»

Panders ierāva galvu plecos, it kā baidīdamies

no sitiena. Viņš neuzdrošinājās paskatīties uz apšaismoto altari, viņš pat nemanīja, ka diakons pagāja garām ar vīna kausu, ka draudze nodziedāja korali, ka mācītājs nozuda ģērbistabā, un ka dievgaldnieki pamazām izklīda. Bet kad bija jāceļas un jāiet prājām, Panders sajuta, ka viņu brīnišķīgā kārtā pārņem kluss un atvieglojošs miers, ka tas ir neparasti tīrs un ka ne par ko nav vairs jāšaubas. Viņš aizgāja kaut kur aiz stabiem, apsēdās uz neaizņemta sola un nesaprašanā domāja, kas ar viņu notiek. Kur tik negaidot nozuda visas ļaunās domas un kāpēc uzreiz palika tik viegli? Kā šo brīnišķīgo pārmaiņu varēja izskaidrot? Vai tiešām bija piedoti grēki? Jeb vai miers iestājās pēc tam, kad nozuda mācītājs? Pacēlis acis uz augšu, Panders redzēja, ka gotiskajos logu stiklos daudzkrāsaini atmirdz saule, ka visa baznīca ir apžilbinoši spodra un ka no griestu spraišļiem birst tikko redzami sudraba putekli. Un, it kā aiz pateicības par negaidīto mieru, viņš ar lielu prieku nolēma iztikt uz divām dienām bez ēšanas un tabākas.

Jaunā dzīve

I.

Agrāk viss notika ja ne humanisma, tad vismaz progressa un civilizācijas vārdā, tagad turpretī valda dzīves atjaunošana. Skatāties, kur gribat — visur dzīves atjaunošana. Pret tādu apsveicamu parādību nebūtu ko iebilst, ja vien — ja vien dzīve neietu pati savus ceļus.

Tas pierādījās pie igauņu armijas kapteiņa Keiva, divdesmitpiecgadēja choleriskas dabas cilvēka. Arī viņš pēc četriem armijā pavadītiem gadiem gribēja atjaunot dzīvi, bet neizturēja.

Iekļuvis no ierindas dienesta štābā, Keivs nolēma, ka nu beidzot varēs mierīgi dzīvot, un tūlīt apprecējās. Bet izrādījās, ka viņš bija pārāk viegli noticējis uzsaukumam diskretā jautājumā, kuŗu izlaida patriotiski domājošo pilsoņu liga kā papildinājumu savai dzīves atjaunošanas programai. Uzsaukums, protams, bija vienkārša vārdu spēle, ne vairāk, bet — no otras puses, — kā lai atjauno dzīvi bez ģimenes? Keivs nevarēja tam nepiekrist un, pilns realas romantikas, devās cīņā. Viņš pārvērtās pats savās acīs un sāka raudzīties uz sevi kā uz cilvēku, kuŗš beidzot dara kaut ko sabiedrības labā. Viņa pašapziņa brīžiem uzlidoja tik augstu, ka tās neievēroja pat jaunās dzīves problematiskos pamatus. Un kā gan nē! Zināmos gadījumos dzīve var būt nezin cik rūgta, viņa tomēr liekas it kā salda. Bet zināmiem gadījumiem, tāpat kā visām parādībām, ir robeža un, kad štāba aprindās sāka runāt par jaunāko virsnieku demobilizāciju, Keivs palika nervozs. Viņa stāvoklis daudzējādā ziņā nebija apskaužams. Viņam trūka

piemērotu zināšanu un vajadzīgās uzņēmības, kas nepieciešama privātā dzīvē; turklāt viņš ar savu iau-no sievu — kādu baltu, lēnprātīgu provinces meite-ni — bija gluži vieni pasaulē. Pateicoties visnā-rējam dzīvokļu trūcumam, viņi apmetās visattālākā pilsētas daļā, pavisam mazā dzīvoklīti, kurš sastāvēja no vienas vienīgas istabas un tikko lietojama ķēķa. Mēbeļu tiem nebij gandrīz nekādu, tāpat arī trūka galda trauku un citu saimniecības piederumu. Šo nabadzību viņi tomēr uzskatīja tikai kā pagaidu stā-vokli, lai gan pagaidu stāvoklis vilkās pārāk ilgi.

Īsi pirms ziemsvētkiem, 1920. gadā, Keivs da-būja zināt, ka viņu atlaidīs pirmā janvarī. Svētki pagāja nospiestā gara stāvoklī, kaut gan negribējās ticēt, ka tiešām atlaidīs. Drošības pēc, kapteinis ap-staigāja dažādas iestādes un kanceļijas, piedāvādams savu mazvērtīgo darba spēku. Ak, šis nepielūdza-mās iestādēs! Vietām to atraidīja ļoti īsi, citur lū-dza pienākt pēc jaungada vai uz pavasara pusi. Zem-kopības resorā atbildēja: «Kanceļijas darbinieku mums, diemžēl, nevajaga, bet ja jūs būtu mērnieks— ar lielāko prieku. Mērniekus mēs meklējam tikpat kā ar uguni. Ticāt vai nē, — tikpat kā ar uguni.» Gluži to pašu paskaidroja izglītības ministrijā, uzsve-rot, ka provincē trūkst skolotāju un ka labus peda-gogus nākošā mācības gadā viņi labprāt pieņemtu. Valsts kontrole nevarēja pieņemt tāpēc, ka notika štatu samazināšana; finansu resorā būtu pieņēmuši, bet vajadzēja ieteikšanu no tādām personām, kurās Keivs nepazīna. Drusku lielākas cerības deva iekš-lietu ministrijas vecākais kanceļijas pārvaldnieks, bet droši neko nevarēja sacīt. Bankās, apdrošināša-

nas biedrībās un citos privatos uzņēmumos labprāt apsoliņa nodarbošanos, bet lūdza pienākt vēlāk. Tāds bija Keiva socialais stāvoklis uz pirmo janvari. Jaungada priekšvakarā viņš, kā parasts, aizgāja pulksten deviņos uz štabu, kaut gan šoreiz tam atlika saņemt tikai papīrus un algas pārpalikumu.

Priekšnieks vēl nebija ieradies, bet kancleja jau strādāja pilnā gaitā. Te, kā aizvien, valdīja patīkams siltums; katra darbinieka priekšā stāvēja tikko ienesta tējas glāze ar graudiņu cukura. Priekšnieka sievas māsa klabināja rakstammašīnu; dulkvedis Lepiks, kūpinādams savu parasto angļu cigareti, lasīja rīta avīzi.

Keivs pateica labrītu, bet viņam likās, ka darba biedri izvairās ar viņu sarunāties un taisni tamdēļ slēpj galvas papīros. Sarkanmatainais darbvedis, nevalīgi sniegdams roku, ļoti skaļi iesaucās:

— Ah, jūs jau klāt, kapteiņa kungs! Nu, labi, parakstāties, ka esat visu, kas pienākas, saņēmuši.

Visu, kas pienākas, saņēmis!

Keivs drusku sarāvās. Viņš līdz pēdējam brīdim bija slepeni cerējis, ka to, varbūt, atstās vietā. Bet nu vairs nebija ko šaubīties. Izklaidīgi tas noklausījās darbveža pamācībā, ka pēc jaungada jāaiziet pie kara aprinča priekšnieka, kurš izdos pārējos atvaļinājuma dokumentus.

— Labi, es aiziešu, — Keivs vienaldzīgi apsolījās.

— Nu, un tagad es novēlu jums laimes, — sarkanmatainais darbvedis pēkšņi noteica, svinīgi pieceldamies no krēsla; — jūs savā ziņā esat apskaužams cilvēks.

— Kā tā?

— Vēl prasat! — par atsvabināšanu no kara dienesta.

— Tiešām? — Keivs iesmējās; — bet ja jūs vēlaties, mēs varam apmainīties. Es esmu ar mieru.

— Jokupēteris, — darbvedis veikli atvairījās, — es gribētu redzēt, vai jūs tā runātu, ja tādas lietas tiešām būtu iespējamās.

Tamlīdzīgi viņi sacentās, kurš asprātīgāks. Bet tā kā apmaiņa nebija iespējama, tad Keivam atlika tikai padoties un pieņemt, ka viņš ir apskaužams.

Pēc sarunām ar darbvedi, Keivs gāja atvadīties no agrākajiem darba biedriem, kuri tam savukārt novēlēja lames par atsvabināšanu no dienesta.

— Tev vajadzētu kaut ko uznest, — pulkvedis Lepiks, acis piemiegdams, atgādināja.

Tiešām, pēc vecas tradīcijas vajadzēja kaut ko uznest un Keivs to labprāt būtu darījis. Bet — smejaties vai nē — algas pārpalikums izrādījās par niecīgu, lai no tā varētu izlikt uznešanai un atstāt citām vajadzībām. Galvenais, citām vajadzībām! Keivs pat izvairījās domāt par šīm vajadzībām un vienkārši palaidās uz brīnumu.

— Piedodat, — viņš atvainojās vecajam pulkvedim, kurš patiesībā nebija ļauns cilvēks; — man ļoti neērti, bet šoreiz es esmu spiests noziegties pret mūsu skaistajām tradīcijām.

Balsī viņam, jādomā, izskanēja pārāk liels uzbudinājums, tāpēc ka Lepiks tūlīt atplēta piemiegto aci un, rokām mētādamies, iesaucās:

— Nerunā, velns, muļķības! Vai tad es nesaprotu, — tie bija tikai joki!

— Nē, tiešām!...

— Joki, joki, vairāk nekas!

Viņi stipri pakratīja viens otram roku un apsolījās satīties labākos apstākļos. Keivs vēl reiz aplaida acis kanceļejai, kurā to bij tik mulķīgi pievilusi un, palocījies pret visiem darbiniekiem, atstāja armijas štabu. Tā pēc četrgadēja dienesta nobeidzās viņa militārā karjera.

II.

Mājās Keivu sagaidīja pārsteigums, par kuru viņi abi ar sievu visu laiku bija sprieduši un prātojuši, bet kurš tomēr uznāca drusku par ātru. Keivs bija apņēmis šinī gadījumā aizbēgt uz pilsētu, lai neredzētu — kā viņam likās — šausmīgo skatu. Bet nodoms izjuka vienkārši aiz tā iemesla, ka trūka naudas. Viss notika aukstā ziemas naktī, turklāt apstākļos, kādus var iedomāties tikai dzīves atjaunošanas laikmetā. Jā gan, viņiem nebija pat tik daudz malķas, kā uzdzīt istabas siltumu līdz 14 grādiem; zviedrietei Mingram kundzei vajadzēja strādāt pie sveces gaismas, kurā tikko izturēja līdz rīta ausmai. Tad vēl, gaidot jaungadu, kaimiņu dzīvoklī, kur dzīvoja krievu strādnieki, visu laiku spēlēja harmonikas un dziedāja «Stenku Razinu». Keivs gribēja ieiet un palūgt, lai netrokšņo, bet labi saprata, ka tas neko vairs nelīdzētu. Beidzot, ap pusnakti, pilsētā sāka šaudīties, laida raķetes un svilpa; kāds nelietis — kas cits, kā nelietis! — izšāva zem paša Keiva loģa un stipri nobiedēja slimnieci. Keivs vairs neizturēja un, paķēris revolveru, izskrēja uz ielas. Viņš bija

gatavs vainīgo nošaut un būtu to, varbūt, izdarījis, bet šāvējs viņiem abiem par laimi paguva nozust kādā šķērsielā. Ielas, pateicoties mēnesnīcai, kas plūda no paša debesu vidus, likās neparasti gaišas. Apkārtējie namiņi meta sniegā zilgas ēnas; pilsētā zvanīja. Keivs neviļus apstājās ielas vidū un pārsteigts klausījās. Viņam pagāja garām jautri laudis, zēni un meitenes; divas jaunkundzes, nākdamas no pilsētas centra, uzdrasija pēc vecas jaungada ierāšas, kā jauno cilvēku sauc.

Tas zīmējās uz Keivu.

— Es nezinu, — viņš atbildēja, slēpdams revolventu piedurknē.

— Muļķis! — jaunkundzes smiedamās noteica un aizgāja garām.

Nu, protams, muļķis. Muļķis, tikai muļķis! Neprātīgs dzīves atjaunotājs! . . . Atgriezies atpakaļ dzīvoklī, Keivs atrada, ka gaidītais jau piepildījies. Tā tad jau tiktāl! Drusku atvieglots, viņš atvilka elpu un mēģināja sakārtot uztrauktās domas. Ko tādos gadījumos izjūt? Kādas pārmaiņas notiek psihikā? Tur bija viss kas, tikai ne daudzinašais prieks un pašapziņa. Tad jau drīzāk varēja runāt par smeldzošu žēlumu. Žēl bija pašam sevis, žēl bija sievas, kurā cieta kā dzīvnieks. Nē, tas, kas notika plīvošās sveces gaismā, likās nedabīgi līdz nejēdzībai. Keivs uz pirkstu galiem izgāja ķēķi un sažņaudza dūres.

«Kāds izsmieklis, atjaunot dzīvi,» viņš domāja, soļodams pa ķēķi turp un atpakaļ; «kāds izsmieklis, ja nav ko samaksāt pat vecmātei!»

Pēc brīža Mingram kundze aicināja viņu istabā.

Smaidīdama ar savu bezzobaino muti, vecene pacēla Keivam pretī kaut ko veļā ietītu.

— Noskūpstat! ... Dēls ...

Keivs nedroši uzmeta paceltajam priekšmetam acis un tūlīt novērsās.

— Es nevaru, — viņš atbildēja, kāpdams atpakaļ.

— Negrib skūpstīt, — Mingram kundze iesmējās, bet ar aizvainotības pieskaņu balsī, un pagriezās pret Keiva sievu, kuŗa no savas guļas vietas gurdi noraudzījās ģimenes laimes apliecinājumā.

— Es nevaru, — Keivs atkātoja, valdīdams dusmas. Dusmas viņam uznāca tāpēc, ka vecene, pēc viņa acumirkligās iedomas, uzvedās ļoti netaktiski un bez kāda iemesla iemaisījās viņa jūtu pasaulē. Bet tad tas dzirdēja, ka sieva, paceldama rokas, kuŗas tūlīt nokrita atpakaļ, izlīdzinošā balsī nosaka:

— Lai jau paliek.

Mingram kundze parautīja plecus un aizgāja ar satīto priekšmetu uz istabas kaktu, kur uz divi vjenīgajiem Keivu krēsliem bija uztaisīta pavisam maza guļas vieta. Keivs nolaida acis, iedomādamies savu nabadzību. Par ko lai dusmojas, kad atliek vienīgi kaunēties! Beidzot viņš nokrita pie sievas gultas uz ceļiem.

— Piedodi, — tas čukstēja, Mingram kundzei nedzirot, — es tā negribēju. Tu jau mani pazīsti ...

III.

Tūlīt pēc jaungada Keivs apskrēja visas vietas, kur vien cerēja atrast nodarbošanos. Viņš skrēja

kā vilks, bet bez kādiem panākumiem. Visur, kā izrādījās, bija gatavas iepriekš izstrādātas atbildes: vieni atraidīja īsi un naidīgi, citi lūdza pienākt dažus mēnešus vēlāk, vēl citi izrādīja ārkārtīgu laipnību un nožēloja, ka Keivs nav griezies pie viņiem divus mēnešus, vai pat tikai divas nedēļas atpakaļ, kad bijusi vakanta vieta. Šīs divi nedēļas, šie divi mēneši! Pēc ilgas staigāšanas Keivam beidzot izdevās atrast nodarbošanos kādā spedīcijas firmā. Firma nebija liela, bet ko tik tā nemuitoja! Spriežot pēc ievesto priekšmetu sarakstiem — pēc tualetes piederumiem, ažuŗzekēm, parfimerijām un delikatesēm — dzīve tiešām atjaunojās. Bet, par nožēlošanu, viss gāja Keivam secen. Viņš strādāja divpadsmit stundas dienā un nopelnīja uz mata tik daudz, kā, iztiekot bez uztura, varēja samaksāt ar divu nedēļu algu Mingram kundzei par viņas pakalpojumu. Bet tā kā bez uztura, malkas un dzīvokļa nekādā ziņā nevarēja iztikt, tad Mingram kundzei atlika nogadīt dažus mēnešus.

Viņa to arī apsolījās, bet ne visai priecīgi.

Ap mēnešu maiņu, kad firmā uzkrājās sevišķi daudz darba, Keivs strādāja pa naktīm mājās. Tani vakarā viņš sēdēja ar sievu pie galda un kaut ko pārakstīja. Gara stāvoklis tam bija nospiests, katra skaņa, katra visniecīgākā pieskāŗšanās to uztrauca. Bet pagaidām nekas viņu netraucēja darbā. Mazā petrolejas lampiņa, kuŗa nesen atpakaļ bija iegādāta, mierīgi sīca, apgaismodama nezin kad balsinātās istabas sienas. Sieva kaut ko šuva un viņas seja lampiņas gaismā izlikās tik pelēka, kā Keiva dzīvokļa grīda. Te uzreiz ieraudājās bērns, kuŗš gulēja istabas kaktā uz krēsliem. Keivs nepatīkami sarāva savas

gaišās igauna uzacis, bet, apvaldījies, pārlicās zemāk pār darbu un turpināja rakstīt. Sieva nolika šuvekli un gāja apmierināt raudošo. Bērns tomēr negribēja rīmties, viņš sāka raudāt vēl stiprāk. Keivs uzlēca kājās, it kā vēlēdamies kaut ko ķert un saplēst, bet vēl reiz savaldījies verdošās asinis, apsēdās atpakaļ pie galda. Sieva vaicājoši paskatījās uz to un piespieda bērnu sev pie krūtīm. Viņa arvien vairāk sāka pārliecināties, ka vīrs nemīl bērnu. Pati viņa bija pārdzīvojusi daudz citādākas jūtas: par cik tā līdz šim neinteresējās par jauno pasaules pilsoni, tik tagad tas likās viņai mīļš. Un otrādi, vīrs ar katru dienu palika neiecietīgāks, uztraukdamies par katru sīkumu, pat par katru skaņu. To varēja skaidri redzēt.

— Vai bērni pastāvīgi tā raud? — viņš ievaicājās, strauji atsviezdams darbu.

Sieva nezināja ko atbildēt: viņai šai jautājumā nebija vairāk piedzīvojumu kā vīram.

— Tas vairs nav panesams! — Keivs pēdīgi iesaucās un, piesteidzies sievai, gribēja izraut tai no rokām raudošo bērnu. Viņš izskatījās ārkārtīgi neglīts, tik neglīts, kā cilvēks, kurš raustās agonijā.

— Ko tu gribi darīt? — sieva bailēs iesaucās, piespiezdama bērnu sev ciešāk pie krūtīm.

Keivs atkāpās un, pieri berzēdams, sāka skraidīt pa istabu.

— Es nevaru... es kaut ko izdarišu! — viņš noteica, izvairīdamies paskatīties sievai acīs.

Sieva visiem spēkiem centās apklusināt bērnu un, kad tas viņai beidzot izdevās, Keivs palika uzreiz mierīgāks. Viņš apsēdās atkal pie galda un sāka

strādāt. Sieva aizgāja gulēt un izlikās, ka aizmieg, bet patiesībā visu laiku uzmanīja, kas istabā notiek.

Tā bija pēdējā nakts viņu jaunajā dzīvē. Cik tumši un spokaini izlikās istabas kakti, — tik atbaidoši tēlojās visa pasaule, visa topošā pēckaņa dzīve. Keivs bez pārtraukuma rakstīja, domādams par dažādām lietām, bet visvairāk par sava mazvērtīgā darba nozīmi. Kam tas īsti vajadzīgs? Un, galvenais, ar ko viss beigsies? Vai tā ir dzīves atjaunošana, kad kapteinis Keivs, divu krustu kavalieris, sēd kā nožēlojams papīru pārrakstītājs pie čikstoša priēžu koka galdiņa un slepeni rēķina, cik īsti var nopelnīt, ja pārraksta tik un tik konosamentu?

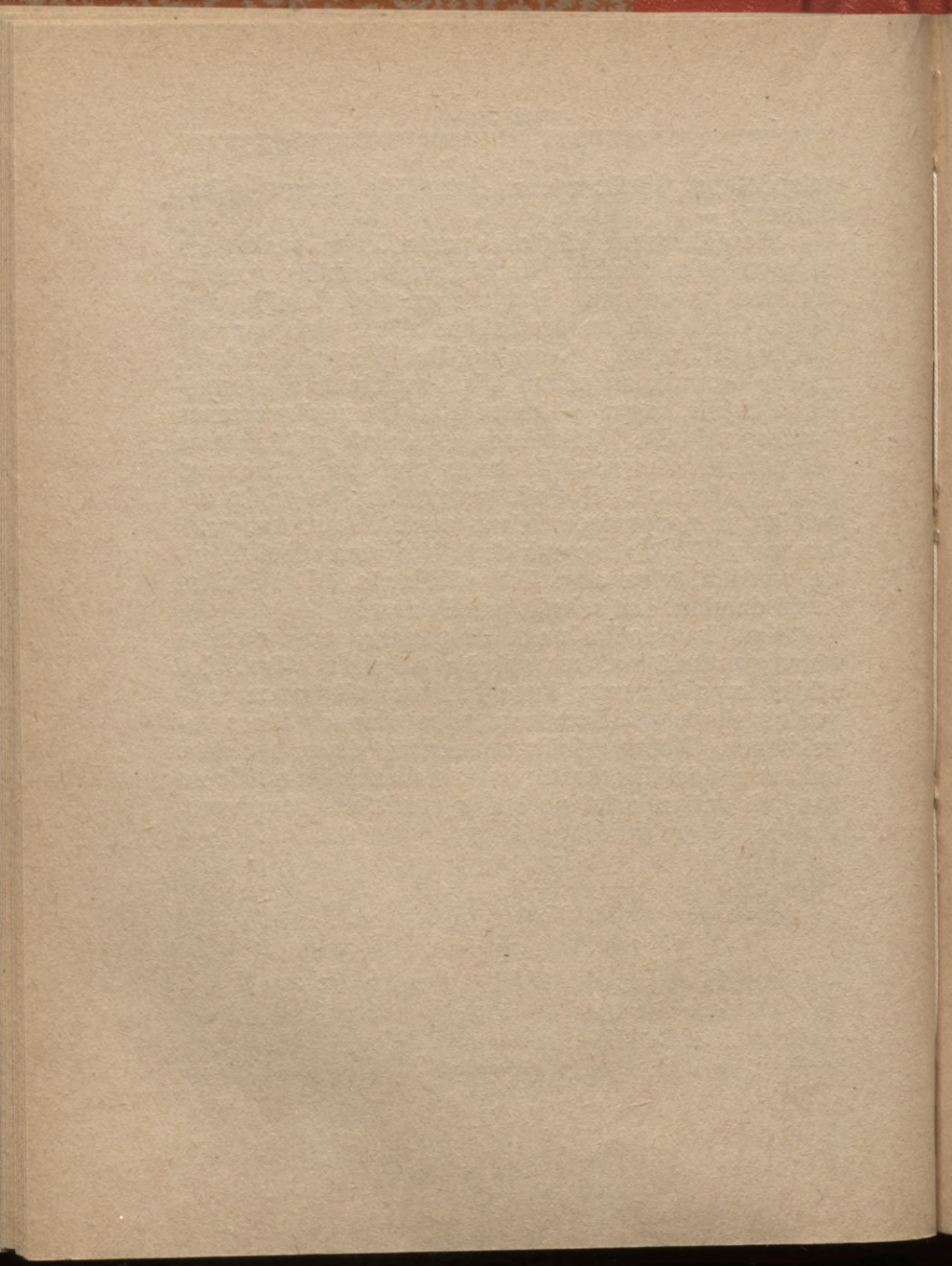
Petrolejas lampiņa dziedoši sīca, bērns ātri un nevienādi elpoja, bet sieva, — jā, tā gulēja klusi kā pele un, varbūt, domāja to pašu, ko vīrs. Bet kamdēļ bērns tik nevienādi elpo? Brīžiem ātri, ātri, brīžiem it kā nemaz. Nu, protams, viņš ir nevesels. Dzimstot, tas laikam bija saaukstējies, tāpēc ka toreiz stipri sala un istabu nevarēja piekurināt. Keivs tur nebija vainīgs, bet tomēr! Viņu pārņēma žēlums. Tas klusi piecēlās no sola un piegāja uz pirkstu galiem pie bērna gulvietas. Segās nemierīgi svaidījās mazs cilvēciņš, kuņa laime droši vien atkarājās no viņa tēva laimes. Bet kas tad tā bija par laimi? Un kas vispār būtu laime? Kāds ciniķis reiz teicis, ka laimi var tikai nopirkt. Nu, protams!

Mazā cilvēciņa seja miegā izskatījās ļoti nopietna, kā kad arī tas domātu to pašu, ko viņa tēvs un viņa māte. Jā, jā, viņš gribēja dzīvot, bet nezināja, ko viss tas maksā. Kāds muļķīgs instinkts! Pilnīgi

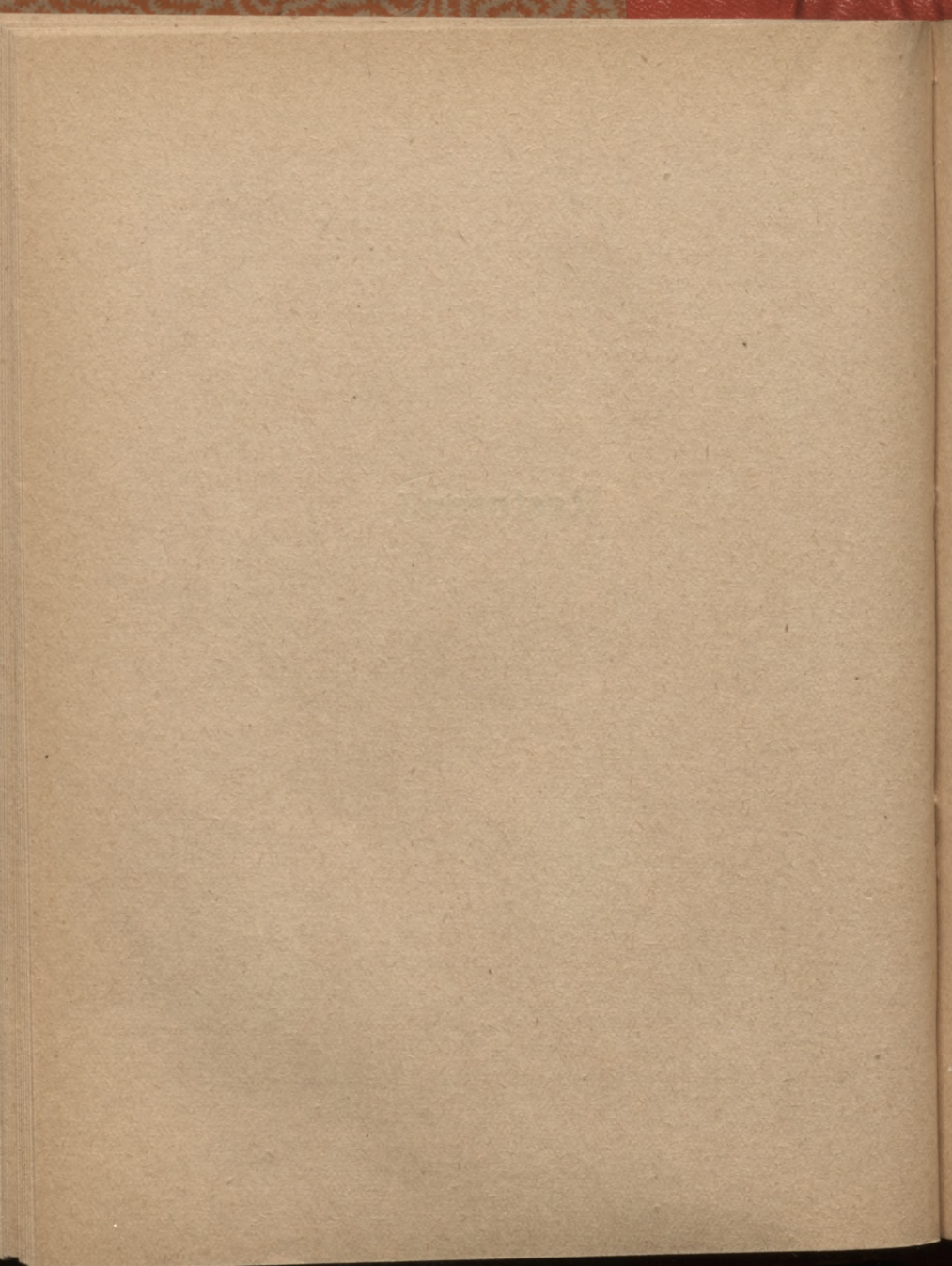
neizprotami, kāpēc mums dota tāda dzīvot gribas tieksme. —

Piepēži mazais cilvēciņš pamodās un, paskatījies uz tēvu, sāka raudāt. Varbūt, viņš nobijās, varbūt, tas kaut ko nojauta. Bet cik griezīgi skanēja viņa balss! Cik naida un pretestības slēpās šais skanēs! Vēl, un vēl, un vēl! Keivs nobāla. Viss cilvēciskais, kas ar bezgalīgām pūlēm bija ieaudzināts šī ziemeļnieka asinis, tagad steidzīgi atkāpās nepārvaramas iegrības priekšā. Viņš iekoda sev delnā, mēģinādams vēl pēdējā brīdī novadīt savas mežonīgās tieksmes neitralā virzienā. Bet nē, tas saprata, ka paliks ārprātīgs, ja nenosviedīs bērnu zemē. Lūk, tur, pašā istabas vidū! Šai acumirkli tā bija viņa vienīgā, viņa saldākā, viņa augstākā vēlēšanās. Lai iznīkst kusalā dzīvība! Lai sabrūk jaunā dzīve!

Kaut kas notika un it kā pati no sevis nodzisa petrolejas lampiņa, kas stāvēja uz galda stūra. Iestājās kapa klusums, kuŗu beidzot pārtrauca nevarīgs sievietes kliedziens, nobeidzamies lēnos ievaidienos. Keivs gribēja apmierināt sievu, bet tūlīt, laikam apdomājās, ka tik un tā nekas vairs nelīdzēs; paņēmis ļoti mierīgi no galda atvilktnes revolveru, viņš izgāja pa durvīm...

Restoranā

Kurklis, kā parasts, sēd kaktā, pie krāsns, un skatās griestos, kur plivinās raibas papīra ģirlandes. Priekšā viņam stāv glāze alus, kas ik pēc pusstundas tiek apmainīta pret jaunu. Šo uzdevumu zin visi sulaini un izpilda bez sevišķas uzaicināšanas.

Kas ir Kurklis? Vai galu galā tas nav viena alga? Kurklis dienā «kaut kur šiverējas», bet vakarus pavada restoranos. Un tā kārtīgi gadu no gada. Pēc izskata viņš ne ar ko neatšķiras no citiem restorāna apmeklētājiem, lai gan viņu skaita par tipu. Bet visa viņa tipība pastāv kūtrībā: tas nemil bez sevišķas vajadzības runāt, nemil kustēties un, vispār, pavada vakarus it kā pusmiegā. Ja viņam nokrīt nazis, dakšiņas vai cits kāds priekšmets un ja sulainis šo notikumu nepamana, pats viņš nekad neies liekties pēc nokritušā priekšmeta. Šī parādība sākusies ar Kurkli pēc tam, kad viņš piedzīvojis kādu mīlestības bankrotu, par kuru tas nekad un nekam nestāta.

Restorāns, kurā viņš pašlaik sēd, pamazām atdzīvojās. Sāk nākt publika — pa lielākajai daļai komersanti, tad ierēdņi, virsnieki, pedagogi, mākslinieki, komiji un studenti. Komersanti nāk tāpēc, kā viņiem vajag atpūsties, ierēdņi tikai tādos gadījumos, kad tie saņēmuši kukuli vai tantjenu, bet pārējie — «velns zin, kāpēc!» Līdz ar publiku ierodas muzikanti un bardāmas.

Daudzi pazīst Kurkli un sveicina to. Kurklis atbild, lēni pamādams ar galvu, un liek vēl lēnāki glāzi pie lūpām.

Bardāmas bez lieka trokšņa sasēžās pie sava galdīņa, netāl no muzikantiem, un, klusi sarunādams, gaida, kad nāks paziņas, vai kad aicinās uz

deju un pēc tam, protams, pie kopēja galda vai kabinetā. Brižiem viņas deju vienas pašas, likdamas saprast, kā tām nav kavaliera un ka ikviens var nākt droši klāt.

Kurklis netiek gudrs, kāpēc bardāmas neregistrē. Viņš te sēd jau gadiem un ļoti labi zin, kas īsti notiek. Pēc viņa domām, nav gluži nekādas starpības starp ielas meitu un bardāmu. Zināms, viņš neienīst šīs sievietes, bet tikai nesaprot ierēdņus, kas citādi ar lielāko prieku mīl normēt cilvēkus pēc profesijas un ienākuma avotiem. Kāpēc bardāmām tādas priekšrocības?

Pa to starpu muzikanti saskaņojuši instrumentus un sāk spēlēt kādu šīberi. Kurklis visus šīberus zin no galvas un ārkārtīgi ienīst tos. Jā, tagadējā restorānu muzika viņu ļoti nervozē. Tā ir vienīgā parādība, kas var aizdzīt skumjas. Šī muzika atstāj uz nerviem daudz ļaunāku iespaidu, nekā alkohols un narkotika. Viņā slēpjas kaut kas sadiski-izvirtīgs. Tā padara cilvēku idiotiski-nīknu, tā iedzen dilerijā. Kurklim dažreiz gribas uzlēkt, pārgriezt acis un visā kaklā kaut līdz, — viņš nedara to vienīgi aiz kūtības.

Viens otrs no apmeklētājiem pieiet bardāmām, kuŗas sēd ap savu galdiņu kā kāds žūrijs, paklanās pret tām un aicina viņas uz deju. Starp viesu galdiņiem sāk griezties trīs četri pāri. Deja neizliekas tik briesmīga kā muzika. Ir pāri, kas dejo pat skaitī, ar gaumi un izpratni. Kurklis par tiem sajūsmīnās.

Publika nāk un nāk. Ar katru pusstundu restorānā paliek siltāki un trokšņaināki. Daudzi ir savā starpā pazīstami un sarunājas pāri citu viesu galdi-

niem. Pēkšņi nodziest ugunis; uz nelielās skatuves, kas aiz orķestra, parādās klauni un steidzīgi izpilda dažus no saviem numuriem. Bet klaunu joki Kurklim nepatīk tāpat kā muzika un tāpēc viņš novēršas.

Publika tomēr applaudē; sākas no jauna muzika un dejas, met serpentīnu, bārsta konfetiju. Kurklim aiz muguras apsēžas tukla bardāma ar kādu vecāku kungu, kuŗš liek atnest torti un viņu. Drusku tālāk, pie cita galdiņa, sēd laipnā Viola, kuŗa atradusi uzņemšanu jautrā ierēdņu sabiedrībā; bet Maņa, Taņa un Aņa vēl arvien garlaikojas pie sava žurijgalda un gaida.

Kurklim nāk smieklī, kad viņš iedomājās, ka bardāmas tiek izmeklētas un turētas pēc tā paša principa, kā atklātā namā: ārkārtīgi tukla, vidēji tukla, ne tukla ne sausa un, beidzot, viegla kā skaidā. Tāds reģistrs ļoti nepieciešams un katrs saimnieks to pēc iespējas ievēro. Taisnību sakot, šī gradācija ir galvenais noteikums pie publisku sieviešu izvēles.

Tuklā bardāma, kuŗu sauc par Nati, sarunājas ar savu kavalieri par notikumiem Rūras apgabalā, par biržu un valutas svārstību. Beidzot viņa pastāsta anekdoti par vecu un godīgu laulātu pāri, kā tie, zem liepas sēdēdami, atceras savu jaunību un citas lietas. Abi gluži sirmi, galvas trīc aiz nespēka, bet prāts nemierīgs. «Saki no visas sirds», sieva uzrunā vīru, «vai tu nekad neesi man aiz muguras grēkojis?» Vīrs drusku vilcinās ar atbildi, bet tad bēdīgi nopūšas un atzīstas, kā reiz ir gan grēkojis. «Nu redzi», sieva pārmetoši nosaka, «ja tu nebūtu pār-

steidzies, cik jauki mēs šodien varētu baudīt savu ietaupīto laimi!»

Zālē iedrāžas Puzans.

— Labvakar, Kurkli! Labvakar visapkārt! — viņš sveicina.

— Puzans, Puzans! — atbalsojās no visām pusēm.

Puzans lieliski smaida un drusku pieduras pie sava oktobra, kurš tam pakausī. Šo priekšmetu viņš ne par kādu naudu nenonēms no galvas. Visu ko, bet oktobēris lai paliek! Un tiešām, kas Puzans bez oktobra! Viņš tādā gadījumā nav nekas — vienkāršs bodnieciņš no Dzirnavielas. Viņa spēks, viņa respekts, viņa neaizmirstāmais smaids un pašapziņa slēpjas šai priekšmetā. Bez oktobra tas ir tikai neliels vīrelis, zilganu seju un spīdīgu pakausi. Bet oktobēris tam piedod citu nozīmi. Turklāt viņš māk ar šo priekšmetu rīkoties tik saprātīgi, kā laikam vēl neviens cilvēks pasaulē. Kas Čaplīns viņa priekšā! Drusku pavilkst uz acīm — Puzans ir blēdis; drusku atstumt uz pakauša — Puzans lāga vīrs. Bet ja pašā vidū — pilsētas domnieks. Viņam ļoti patīk šī spēle, katru acumirkli tas maina oktobra stāvokli un līdz ar to mainās pats. Viņš pieņem nopietni-iedomīgu izskatu, bet slepeni zem sevis smīn, priecādamies par milzīgo efektu, kurū tas atstāj uz publiku.

Ap sveicinājies bez izņēmuma ar visiem — pat ar tādiem, kurus viņš nepazīst un kuri to nav vēl redzējuši — Puzans iet tālāk, uz skatuves pusī. Viņu pavada applausi un izsauceieni.

Ap galvu tam aptinas serpentīns, tikko nenoraudams oktobēri. Viņš apdomīgi atsvabinās no pa-

pīra strēmēlēm, uzaicina vienu no bardāmām dejoj, pagriežas ar to pāris reizes un iet atkal tālāk. Dažus mirkļus tas uzkavējas pie kāda galdiņa, kur viņam pazīstami; tas liek atnest glāzi alus, bet, neizdzēris to, iet tūlīt tālāk. Pie nākošā galdiņa viņš uzkavējas drusku ilgāki, bet tad Maņa to aizdzen un viņš arī aiziet. Vispār, tas jūtas kā āksts un neapvainojas, kad to dzen un apsauc. Par laimi, nodziest ugunis un uz skatuves iznāk jauni klauni. Puzans nemanot aizzogas aiz kulisēm un piepēži parādās klauniem blakus. Tas sveicina publiku, paceltdams savu ievērojamo oktoberi. Vispārējs troksnis, smieklī un applausi. Puzanu padzen, viņš izrāda neapprakstāmas bailes un nolec no skatuves zālē. Kāds jaunāks, nepiedzīvojis sulainis pieiet tam klāt un grib viņu vest ārā.

— Ko, mani? — Puzans noprasa vislielākā izbrīnā.

Daži no publikas protestē, uzstādamies par Puzana aizstāvjiem. Obers met sulainim ar roku, lai neliekās zinām. Sulainis, drusku nokaunējies, atlaiž Puzanu vaļā.

— Grib mani vest ārā? — Puzans liekas pārsteigts, bet var redzēt, kā viņš savu pārsteigumu tikai izrāda. Drīz vien šis starpgadījums aizmirsts, Puzans jau atkal sēd pie kāda no galdiņiem un runā. Balss viņam diezgan neskaidra, aizsmakusi. Taņa, iedama garām, uzsit tam uz pleca, un Puzans, atpakaļ neskatīdamies, draud Taņai iekniebt kājā. Viss notiek ļoti vienkārši un dabīgi, it kā pēc iepriekšējās norunas.

— Kad es biju konsuls, — Puzans stāsta, — man vajadzēja šo meiteni atgādāt uz dzimteni.

— Ko, tu biji konsuls? — viņu pārtrauc.

— Jā, kā tad: Samarkandā, — Puzans atbild; — es aizvedu viņu līdz stacijai, nopirku tai biļeti, pamācīju kā jādzīvo un tagad, pēc gadiem, satieku restoranā. Ko jūs domājat?

Viņa sejā parādās tēvišķs smaids, tas ir lepns uz savu aizbildņa lomu un, vispār, jūtas pilnīgi apmierināts. Viņš paceļas un pēc kārtas apstaigā visus galdiņus. Kādā kaktā tas uzdužas jauniem virsniekiem, kuŗi jūtas apvainoti par Puzana uzvešanos un uzstājas, lai sulainis sviež to ārā. Puzans uzvelk oktobēri uz acīm un pāriet pie cita galdiņa; obers cenšas apmierināt vārīgos virsniekus, apgalvodams, kā arī šis āksts kādreiz bijis virsnieks.

Ienāk jauni viesi. Tagad nav vairs kur apgriezties, cilvēki spiežas cits pie cita un runā par to, kas notiks, kad aiztaisīs četrdesmitastoņus krogus. Bardāmas atmet ārišķību un runā visu, kas uz sirds. Viola dzied. Viņu pavada orķestris un publika, kuŗa sit takti ar kāju un krēslu palīdzību. Kad nobeidzās dziesma, Nate saka savam kavalierim:

— Nē, draudziņ, tā neiet, tu man samaksā par laiku.

Baltā Aņa un sarkanā Taņa, kuŗas vēl nav aizņemtas, dejo starp galdiņiem, stipri kustinādamas elkoņus.

— Tā man patīk! — Puzans nosaka. — Kad nav ko ēst, vajag deļot.

Apturējis deļotājas, viņš aicinā tās pie neaizņemta galda stūŗa un prasa, ko viņas gribētu ēst.

— Nevajaga, Puzaniņ, — Taņa pateicīgi atbild, raudzīdamās pētoši apkārt.

Viņa ir drusku norūpējusies un neapzinīgi glauž Puzana roku.

— Kā nevajaga! — Puzans brīnas. — Cilvēks taču nevar iet gulēt neēdis!

Viņš liek atnest vakariņas; tad tas pieiet diviem vecākiem kungiem, kuŗi sēd atsevišķi, un patvarīgi velk tos sev līdz.

— Nestīvējies, — viņš saka uz vienu no tiem, vai tad es nezīnu, kas tev šovakar trūkst! Un tu ar Milleri, neizliecies tik svēts, — viņš pagriežas pret otru.

Abi pavecie kungi — laikam tirgotāji, tikai drusku solidāki par Puzanu — gausi pieceļas un, smaidīdami kā divi mēneši, pieiet pie koleģa galda stūra. Puzans tos ceremoniali nosēdina starp dāmām, brīdi parunā ar vienu, ar otru, pastāsta šo to un, redzēdams, ka sakari nodibināti, ka sarunas ievadītas pareizā tonī — klusi aiziet nost. Bet iztālēm viņš vēl slepeni aplūko jauno kompaniju un apmierināts pastumj oktoberi uz acīm.

Troksnis restoranā sasniedzis savu augstāko pakāpi — vairs neko sevišķu nevar pietrokšņot. Orķestris gandrīz nemaz nav sadzirdams, deļotāji seko vairāk sirdsapziņai, nekā muzikai. Vislabāki iet Violai. Viņa dzer sektu un aicinā savus kavalierus uz Lunā-parku, kur var palikt līdz ritam.

Šinī stundā Puzans atceras savu draugu. Viņš pieiet pie Kurkļa un, atļauju neprasījis, apsēžas tam pretī.

— Nu, ko?

— Tā...

Puzana zilganā seja nemanot pārvēršas. Viņā nav vairs nekā smieklīga, nekā idiotiska. Viņš iz-

skatās mazliet noguris un slauka ar kabatas lakatiņu pieri. Viņš izskatās ne tikai noguris, bet arī neapmierināts.

— Pulkstenis laikam drīz būs divi, — ierunājas Kurklis.

— Jā, divi, — atbild Puzans, — un tad mūs dzīs ārā.

Viņi sēd vēl kādu brīdi klusu ciezdami un skatās publikā. Sulainis atnes katram pa glāzei alus — pēdējo. Viņi neapzinīgi pieliek glāzes pie lūpām un izdzer. Iet garām kāds no viesiem un izbrinējies uzprasa Puzanam:

— Ko tu tik klusi sēdi?

— Liec mierā! — Puzans atbild.

Tā paiet stundas ceturksnis.

— Kad tu zinātu, cik man bēdīgi! — Puzans negaidot atzīstas.

— Kā tad es nezinu, — Kurklis atbild cietsirdīgi: — visiem bēdīgi.

Abu sejās parādās kaut kas līdzīgs uztraukumam. Kurklis pārvelk ar roku pār matiem un rauc pieri; Puzans ieskatās glāzē un ilgi domā.

— Vai es nevaru, — viņš lūdzoši ievaicājās, pasceldams acis uz draugu, — vai es nevaru šonakt pargulēt pie tevis?

Tā viņa vājība. Tas nedrīkst palikt viens un tāpēc gandrīz nekad negul mājās.

— Var, — Kurklis atbild īsi un nelaipni.

Bet patiesībā arī viņš drusku baidās no vietulības un paliek uzreiz jautrāks, kad zin, kā Puzans ies tam līdz.

Viņi sēd līdz pulkstens nosit divi un publika izklīst. Sulaiņi izvada pēdējos viesus. Viena pēc otras

nodziest krāsainās griestu ugunis, kalpones iznāk kā nakts parādības un novāc galdautus, restoranā paliek tumšs un kluss kā baznīcā. Abi draugi iziet līdz ar citiem uz ielas un, pastāvējuši mazliet pie restorāna durvīm, sāk soļot uz bazara pusi, kur atrodas Kurkļa mēbelētā istaba. Ielās paliek arvien vientuļāki, arvien baigāki, un soļi dun tik dobji, kā ejot pa velves apakšu.

Kurklim pašam sava atslēga, viņš uzved draugu augšā un uzgriež elektrisko gaismu. Istaba maza, auksta, netīra. Kurklim bez gultas ir arī divans — uz tā tagad gulēs Puzans. Viņi apsēžas katrs savā gulvietā un, smagi pūzdami, izģērbjas.

— Vai tev nav kaut kas ko ēst? — Puzans noprasa. — Es šovakar pavisam aizmirsu paēst.

— Nav, — Kurklis atbild, — es mājās neēdu. Nu, kad nav — nav! Viņi aiziet gulēt neēduši. Pēc brīža Kurklis ierunājas:

— Kā tu domā, vai nevar mūsu dzīvi iegrozīt kaut kā citādi?

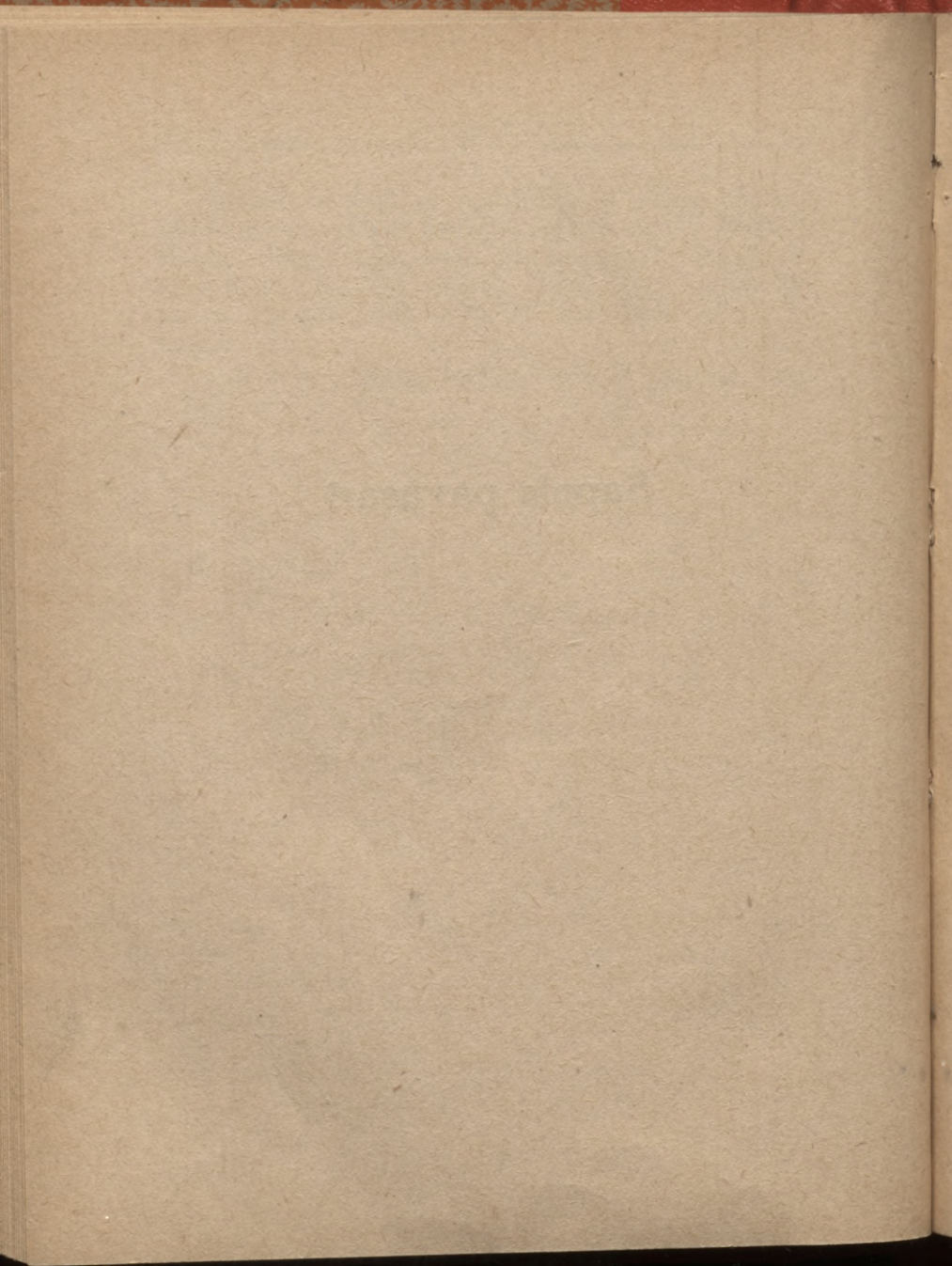
— Var, — Puzans atbild; — var dažādi iegrozīt. Paliec, piemērām, par svēto, atsakies no dzīves, domā katru dienu par mūžību, meklē baudi ciešanās, nedusmo, netiesājies... Hehe...

— Tu atkal zoboļies, — Kurklis nosaka pārmetoši. — Bet es runāju pilnīgi nopietni. Izskaidro man, piemērām, kāpēc saka par nelaimīgu cilvēku, ka viņš atradis apmierinājumu darbā? Es šo gudrības vārdu nesaprotu. Atradis apmierinājumu darbā? Bet ja kāds spēj atrast apmierinājumu darbā, tad, pēc manām domām, viņš jau ar to vien ir laimīgākais cilvēks pasaulē. Es neatrodu apmierinājumu nekur.

Puzans neatbild un apgriežas uz otriem sāniem. Paliek kluss. Tikai Kurklis vēl ilgi nevar aizmigt. Viņam gribas skriet, darīt kaut ko, saukt pilnā kaklā, ka auksti, vientulīgi, drūmi. Viņš uzlēc augšā, apģērbjas, pastāv kādu brīdi, bet tad atkal nokrīt uz divāna...

Dzīve ir romans, kuram trūkst pēdējās lapuses.

Sapnis pavasari

Litiņa staigāja pa gaišo parku un gaidīja Eivoldu. Salīdzinot ar pērnvasaru, viņa bija izaugusi liela, liela: tai nāca jau piecpadsmitais gads. Viņa bija gērbusies tumšā skolnieces uzvalkā, ar mazu sudraba medaljonu uz krūtīm. Seja tai šodien izskatījās bāla, gandrīz uzkrītoši bāla, bet acis bija zilas, pavisam zilas. Un tik nopietni raudzījās šīs zilās acis, kā kad visi dzīves jautājumi viņām būtu jāatmin.

Litiņa soloja pa gatvi turpu un atpakaļ. Parkā valdīja pusdienas klusums, kad te neviens bez sevišķas vajadzības nenāca. Kaut kur augsti gaisā drebēja veco apšu lapas; zirneklis uz labu laimi bija izmetis tīklu starp ceriņu krūmiem un gaidīja uz lomu; mazs taurenītis kā bērns, kas skrien no vienas puķes uz otru, te nolaidās, te pacēlās gaisā — un tā visu laiku.

Bet Litiņa no visa tā neko neredzēja. Viņa sapņoja un gaidīja. Viņa, vispār, mīlēja parkā sapņot un gaidīt. Katru acumirkli vajadzēja nākt Eivoldam. Sirds sīta nemierīgi: būs vai nebūs? . .

Pēdīgi noskanēja garāmejošā tramvaja zvans un britiņu pēc tam gatves galā parādījās Eivolds. Viņš steidzās taisni uz Litiņu. Mugurā tam bija īss skolnieka mētelis — jādombā, pērmais vai pat aizpērmais, kad Litiņa to vēl nemaz nepazīna. Eivolds bija garāks par Litiņu, un vecāks — veselu gadu. Cepure viņam bija sažņaugta kā rausis; zobos garš papiross — Express. Eivolds virišķīgi saspieda Litiņas roku, pēc kam viņi gāja tālāk pa gatvi. Litiņai bija kas svarīgs sakāms, bet viņa gaidīja, lai Eivolds pirmais sāk runāt. Eivolds beidzot uzprasīja:

— Ko viņi teica?

— Neko sevišķu, — Litīņa, asaras valdīdama, atbildēja; — viņi mums laiž, bet saka, ka jānogaida līdz rudenim?

— Kāpēc taisni līdz rudenim? — Eivolds vaicāja.

— Es nezinu, — Litīņa nopūtās.

Eivolds brīdi gāja klusu ciezdams, tad apstājās.

— Un tu vari gaidīt? — viņš iesaucās.

Litīņa atbildēja:

— Kā tu gribi.

Eivolds ilgi pārdomāja, stāvēdams uz vietas. Bet tad viņš nosvieda papirosu, saņēma Litīņu aiz rokas, paskatījās apšu galotnēs un cieši noteica:

— Labi, es iešu pats ar viņiem runāt.

— Kad tad? — Litīņa ievaicājās, grozīdama pirkstos medaljonu.

— Rītu pat.

Litīņa palocīja ar galvu, kas nozīmēja, ka viņa piekrīt.

— Jā, rīt', — Eivolds atkātoja, izņemdams jaunu papirosu.

Viņš uzvilka dūmu, izpūta to pa degunu un turpināja citādā balsī:

— Bet traki gan man šodien gāja: es neko nezināju no literatūras vēstures.

— Man atkal iznāca pārpratoms ar matematisks skolotāju: es viņam teicu, ka tas ir necilvēks, un vairāk nekas.

— Jā; nu vai tu zini ko no jauna? Sabiedrībā par mums stipri runā.

— Ko tad viņi saka?

— Tā, vispār, mulķības.

— Lai saka!

— Nu, protams. Vai mums kāda daļa! Es paklausos un uzsvilpoju.

Eivolds paskatījās, vai kāds nenāk, tad aplika Litiņai roku ap pleciem un noskūpstīja to uz lūpām. Litiņa lēni atņēma Eivolda rokas un sataisīja vecas komteses seju. Viņiem abiem uznāca smieklī, tie aizsteidzās pa gatvi un aizgāja uz ielu, kur tos sagaidīja pilsētas troksnis.

Otrā dienā Eivolds aizgāja pie «viņiem». «Viņi» bija Litiņas vecāki.

Eivolds izskatījās ļoti nopietns un no viņa sejas nemaz nevarēja teikt, ka tas tikai sešpadsmit gadus vecs. Viņš pateica «labdien!» un pēc tam, kad Litiņas tēvs to bija iepriekš uzaicinājis sēsties, svinīgi bez liekas kautrēšanās apsēdās uz piedāvātā krēsla.

Litiņas tēvam bija cienīgs izskats, bet citādi viņš izturējās laipni. Pati Litiņa nebija mājā, — viņa gaidīja Eivoldu parkā.

Litiņas tēvs vaicāja:

— Nu, ko jūs labu pateiksat, Eivolda kungs?

Eivolds sataisīja pavisam nopietnu seju un lēni, ar uzsvaru, atbildēja:

— Es gribu lūgt Melītas jaunkundzes roku.

Litiņas tēvs pacēla mazliet galvu un pieklājīgi pasmaidīja. Bet tad viņš, it kā pārdomādams, sarauca pieri un noteica:

— Atvainojāt, man drusku jāpārliet.

— Lūdzu, — Eivolds, cik vien galanti mācēdams, atbildēja, un drusku pievilka pat ar kāju.

Litiņas tēvs domāja veselū minūti, tad pagriezās pret durvīm un negaidot stipri iesaucās:

— Anna, ienāc, mums kas jāpārrunā.

Eivolds tikko nesarāvās, kad Litiņas tēvs pacēla balsi: viņš to nebija gaidījis.

Ienāca Litiņas māte, sārta un uzbudināta, kā no kēķa. Viņa turēja rokas zem priekšauta un vaicājoši paskatījās uz Eivoldu.

Litiņas tēvs viņu iepazīstināja ar viesi:

— Eivolda kungs.

Litiņas māte palocīja galvu; Eivolds piecēlās kājās un paklanījās. Viņš būtu labprāt noskūpstījis Litiņas mātei roku, bet rokas bija zem priekšauta.

Litiņas tēvs izstāstīja sievai, kamdēļ Eivolds atnācis; Eivolds paklanījās, it kā apstiprinādams, ka viņš ir pareizi saprasts.

Litiņas māte smaidīdama klausījās, paskatījās vispirms uz Eivoldu, tad uz vīru — un gluži negaidot atbildēja:

— Kas vēl nebūs!

Jā, tas bija pavisam negaidot!

Eivolds nosarka līdz ausu galiem. Cik neglīta, cik nepoetiska izklausījās šī atbilde! Kāpēc Litiņas māte negribēja saprast viņa labo gribu un daiļās jūtas! Visa dzīve tam likās kā mūžīgs pavasars — un nu uzreiz tāds neskaists izteiciens. — Ja es varētu jums paskaidrot. . . — Eivolds gribēja sacīt, apvaldīdams jūtu savilņojumu.

Bet Litiņas māte demonstratīvi apgriezās un izgāja ārā.

— Es tur vairs neko nevaru darīt. . . — Litiņas tēvs līdzjūtīgi noplātīja rokas.

— Jūs droši vien domājat, ka esmu ieradies par agri, — Eivolds ar rūgtumu balsi iesaucās. — Bet dzīve taču ir tik īsa; mēs nedzīvojam vairs patriarhalos laikos.

— Tas viss var būt, — Litiņas tēvs piekrita un, piecēlies, sāka staigāt pa istabu; — bet atļaujiet, ja es vaicātu, no kā jūs dzīvot? — viņš pēkšņi noprasīja.

— Gluži vienkārši: es strādātu.

— Ko tad?

— Visu.

— Nē, tas neiet. Galu galā es teikšu arī no savas puses, ka tik vienkārša tomēr šī lieta nav.

Eivolds stāvēja, raudzīdamies grīdā..

— Pat rudenī nē? — viņš pēdīgi ievaicājās.

— Diemžēl, pat rudenī nē.

— Bet jūs taču bijat solījuši?

— Daudz ko sola, — Litiņas tēvs, smieklus valdīdams, atbildēja, — bet ne katrreiz izpilda.

— Tā ir jūsu pārliecība?

— Jā, Eivolda kungs.

— Sveiki! — Eivolds iesaucās un roku nesniedzis, ātriem soļiem izgāja no istabas.

Litiņa gaidīja Eivoldu parkā. Viņa minēja, būs vai nebūs. Parks pret viņas ziņkārību izturējās vienaldzīgi. Apšu lapas drebēja tāpat kā vakar; zirneklis meta tīklu no viena zara uz otru un domāja vienīgi par savu lomu; taurenītis lidoja un nedomāja neko.

Beidzot ieradās Eivolds. Viņš bija sasarcis un uztraukts. Viņu apvainoja Litiņas vecāku ciniskā atteikšanās no dotā solījuma.

— Tavs tēvs teica, ka daudz ko sola, bet ne katrreiz izpilda.

— Viņš tā teica? — Litiņa nedroši pārprasīja.

— Dzīvosim paši uz savu galvu! — Eivolds pēkšņi iesaucās.

Viņi pārdomāja un atrada, ka tas nav nekas neiespējams. Eivolds uzturējās pie kādas vecas atraitnes. Vecāki tam katru nedēļu sūtīja uz pilsētu produktus. Viņš savā ziņā bija neatkarīgs pilsonis, kuram ne no kā nebija jābīstas.

Litiņa palika uzreiz ļautra. Viņa iesmējās skaļi, pavisam skaļi un sasīta Eivoldam rokas ap galvu.

— Dzīvosim paši uz savu galvu! — tā atkārtoja Eivolda vārdus.

Vakarā viņi saaicināja pie sevis viesus — savus draugus un draudzenes. Visi atrada, ka tie rīkojušies pareizi un ka sen jau laiks uzsākt cīņu ar patriarhalismu.

— Vecās ģenerācijas ļaudis nesaprot, ka mēs dzīvojam jaunā laikmetā, kuram daudz ātrāks tempo, — teica kāds no Eivolda draugiem, paceldams glāzi alus.

— Mums jāizkaro sava patstāvība, — Eivolds pašapzinīgi atbildēja.

Litiņa izturējās kā visas nama mātes. Viņa apkalpoja viesus un vadīja sarunas, kamēr vecā atraitne — Eivolda saimniece — strādāja vaiga sviedros pa ķēķi.

— Ja iznāks kādas nepatikšanas, mēs tevi aizstāvēsim, — draudzenes apgalvoja Litiņai.

* * *

Dažas dienas vēlāk skolā jau visi zināja, kas ar Litiņu noticis. Ienāca priekšniece un pārļaida degunu, ar kuru tā skatījās, pār klasi. Visi aplusa. Nu kaut kas būs! Kā tad: priekšniece vairākkārt nočāpstināja lūpas, ap kurām savilkās izsmejošs smīns.

— Tagad tik sāksies pātari! — Litiņas draudzenes sačukstējās savā starpā un aizrūēja elpu.

Priekšniece vispirms vēl nošņauca redzīgo degunu, pataisīja «hm» un tad sāka. Viņa parādīja uz Litiņu ar pirkstu. Varēja redzēt, ka tai šis notikums sagādāja bezgalīgu prieku. Viņa tūkstošreiz atgriezās pie sākuma un runāja visādos panēmienos. Viņa smējās, zobojās, pamācīja un izskaidroja. Viņa nevarēja saprast šo iedomu, kurai nebija nekāda loģiska attaisnojuma.

— Zināms, man būtu viena alga, — tā beidzot viltīgi piekāpās, — bet ko lai es atbildu viņas vecākiem? Tie man pārmet. Visa pilsēta par to runā . . . Sakāt, cienījamā jaunkundze, — viņa pagriezās pret Litiņu, — ko jūs man uz to varat paskaidrot?

Litiņa neatbildēja. Viņa nedzirdēja šo jautājumu un, atspiedusies uz partu, raudzījās zemē. Biedrenes cieta klusu, bet varēja redzēt, ka viņas no visas sirds jūta līdz apvainotai. Priekšnieces valoda tām vienkārši likās robusta.

— Es jums prasū, cienījamā jaunkundze, ko jūs man varat uz to paskaidrot? — priekšniece draudoši atkārtoja un nokāpa no katedra.

Litiņa sarāvās. Lielas asaras sāka ritēt tai pa vaigiem un krita uz pirkstu galiem. Viena pēc otras ritēja asaras — un likās, ka tām nebūs gala. Bet kas tas! Priekšniece gribēja trešo reiz atkārtot savu jautājumu un plaši atplēta runīgo muti — tomēr skaņas tai nenāca vairs pār lūpām. Klasē bija iestāties kapa klusums. Neviena nesmejās kā citās reizēs. Litiņas biedrenes, divdesmit nemierīgas, austošu ilgu pilnas dvēseles sēdēja noliektām galvām un ne-

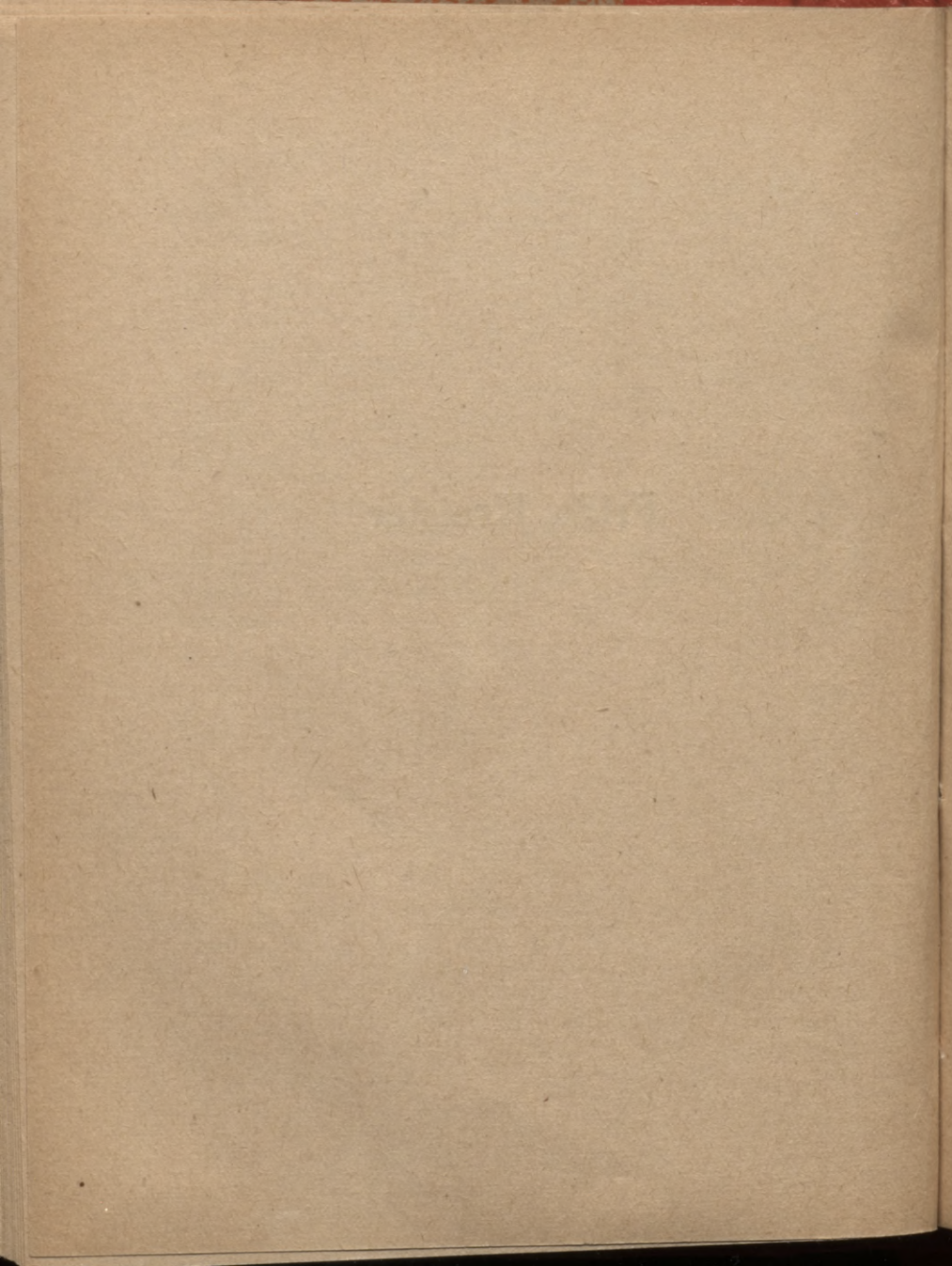
dzirdami raudāja. Lielas sudraba asaras lēni ritēja pār melnajiem alpaka priekšautiem un krita uz pirkstu galiem. Pat cietsirdīgā Alma Rīter, kas Litiņai vakar bija saskrāpējusi roku, nevarēja novaldīties un laida krist asarām uz saviem asajiem nagiem.

Priekšniece stāvēja un skatījās. Neviena balss nepacēlās viņai par labu, neviena seja nestaroja launprātīgā priekā! Ko tas nozīmēja? Vai tad visas viņas bija zaudējušas pēdējo godu? Priekšniece apgriezās riņķī un uzšķaudīja:

— Fi donc, fi donc!

Bet divdesmit nemierīgas, austošu ilgu pilnas dvēseles sēdēja noliektām galvām un nedzirdami raudāja. Pat cietsirdīgā Alma Rīter nevarēja novaldīties un laida krist asarām uz saviem asajiem nagiem . . .

Frida Kreisler

I.

Viņi iepazinās vējainā novembra vakarā, netāl no Dansinga ieejas. Marketants, kuram bija līdz dāma, aizturēja Videnieku ar plašu žestu, uzsaukdams:

— Pagaidi, draugs! Iesim reizē...

Tāds viņš bija vienmēr, šis pēdējais dzīves mīlotājs: pat novembra vējš nevarēja nomākt viņa sulīgo balsi, kas tālu noskanēja pār šalcošo bulvari.

Videnieks, kurš bija gribējis paiet garām nemānīts, apstājās un sasveicinājās ar draugu, palocīdamies arī pret viņa dāmu. Marketants iepazīstināja tos.

Dāmas vārdu Videnieks nesadzirdēja un otrreiz negribēja prasīt. Viņš neredzēja arī viņas seju, kas līdz pusei bija paslēpta lietus mēteļa apkaklē.

— Iesim, — Marketants uzaicināja.

— Uz kurieni?

— Jā, uz kurieni? — Marketants atkārtoja, pagrieždamies pret dāmu.

— Kur klusāki, — dāma atbildēja, slēpdamās mēteļa apkaklē.

— Tā tu saki vienmēr, bet nobeidzas Dansingā, — Marketants iesmējās. — Labāk jau tūlīt.

Viņi iegāja dārgajā nakts lokālā un dabūja mazu, glītu kabinetu. Viss tas maksāja naudu, bet kur Marketants ņēma līdzekļus, — palika viņa noslēpums.

Dāma atsvabinājās no sava rūtainā mēteļa, — un tagad varēja redzēt, ka viņa nebija skaista. Nē, nekad, nekādā gadījumā to nedrīkstēja saukt par skaistu. Bet savu neskaisto ārieni viņa vai nu ne-

apzinājās, vai arī tīši, kā spītēdama, pastrīpoja, kas tai piedeva zināmu pievilcību. Visvairāk pārsteidza viņas acis. Tās likās divkāršas: ārēji vēsas, gandrīz aukstas, rudens debess zilumā, bet iekšēji tumšas, pavisam tumšas, un it kā lūdzošas.

Ko sevišķu draugs šai sievietē bija atradis, Vi-denieks nesaprata. Bet kad Marketants sāka runāt — un runāt viņš mīlēja bez apstāšanās — dāma pierādīja, ka arī viņai ir spriedums visos dienas notikumos. Patiesībā viņi runāja kā līdzīgs ar līdzīgu, sacenzdamies pasaules ironijā, tikai Marke-tants bieži zaudēja sarunu pavedienu. Vispār, viņš likās pārāk drudzains un steidzīgs, kā cilvēks, kurš iet uz pēdējo galu.

— Tu paliec neinteresants, — dāma viņam aiz-rādīja.

Bet viņas balsī drīzāk izskanēja bažas, nekā pārmetums, un kad Marketants saķēra galvu, it kā gribēdams bēgt projām, viņa uzlika tam roku uz rokas un noteica:

— Nedusmo uz mani.

Nē, viņš nedusmoja. Bet kaut kas nospiedošs, kaut kas nepatīkams tomēr atspoguļojās viņa sejā un, lai aizmirstos, viņš sāka runāt vēl ātrāk, vēl nesakarīgāk, kā kad gribēdams ar vieglu vārdu palī-dzību aizdzīt smagas domas.

— Mīlais, mīlais, mīlais, — dāma to mierināja.

Viņa jutās labi, pavisam labi, un gribēja, lai arī Marketants un viņa draugs justos tāpat. Viņai ļoti patika Dansinga muzika un čaukstošais troksnis, kas valdīja visapkārt, viņa bija pilnīgi apmierināta ar mazo, japāņu gaumē ierikoto kabinetu, viņa lab-

prāt dzēra krāsaino liķieri, kuŗš parādījās uz galda.

— Un arī jums, Videnieka kungs, šonakt jādzīvo mums līdz.

Jā, labprāt, Videnieks bija ar mieru. Viņam pie-lipa dāmas pastrīpotā vienaldzība pret pasaules zū-dību, viņš runāja ar tādu pat drudžainu steigu, kā Marketants un gala iznākumā iztērēja visu naudu, cik tam bija pie dvēseles.

— Redzat tur to ministri, — Marketants notei-ca, izaicinoši rādīdams ar pirkstu: — kāds aizsprie-dums, ka viņu skaita par izcilus personību!

— Nožēlojams sīkmanis! — piebilda dāma.

— Devīņdesmit procentu no tiem ieguvuši stā-vokli pateicoties sievietēm.

— Bet ja kādam sievas nemaz nav? — ievai-cājās Videnieks.

— Tad — pateicoties nākošajam sievas tēvam.

— Pareizi! Bet ja kādam sieva ir, tikai veca un neinteresanta?

— Tad — pateicoties draudzenēm.

Jā, tas arī bija taisnība — un to apgalvoja Mar-ke-tanta draudzene.

Nakts pagāja ātrāk, nekā viņi domāja. Miroņ-dzeltēna gaišma vēstīja rīta ausmu.

— Žēl, ļoti žēl, — Videnieks nopūtās.

— Man viņš patīk, — iesaucās dāma, labvēlīgi pamezdama acis uz Videnieka pusi.

O, bez šaubām, tādi cilvēki viņai patika! Katrai sievietei tādi cilvēki varēja patikt, bet viņai visvai-rāk. Tikai Videnieks nesaprata šos vārdus. Viņš vienkārši nožēloja, ka nav vairāk līdzekļu, lai no-beigtu nakti kā nākas.

— Ja dzīvo, tad dzīvo!

Bet ari tā, bija labi, ļoti labi. Marketants nekad nebija tik daudz runājis, viņa draudzene nekad nebija pavadījusi tik īsu nakti. Beidzot, uz rīta pusi, viņi izšķīrās, ilgi, kā uz neredzēšanos, spiezdami viens otram roku. Marketants bez tam vēl apskāva draugu un noskūpstīja uz vaiga.

Tā notika atvadišanās un iepazīšanās vienā reizē. Mēnesi vēlāk Marketanta vairs nebija: viņš nomira važotā ratos, pulksten četros no rīta, atgriezdamies ar draudzeni no «Jautro pērtiķu» kluba.

II.

Pēc dažām nedēļām draudzene ieradās pie Vidnieka sēru šķidrautā un izstāstīja par sava labā drauga nāvi. Kā tas viss bija noticis, viņa vēl tagad nevarēja saprast. Pēc viņas domām, Marketants bija slepeni ieņēmis ģifti. Pēdējā laikā viņš vispār izturējās ļoti savādi un nereti runāja par pašnāvību. Droši vien vainīga bija priekšniecība, ar kuru tas nevarēja satikt. Bez tam viņš laikam bija iztērējis dažas uzticētas sumas.

Laikam! To viņa izteica tik mierīgi, tik vienaldzīgi, it kā uz viņas sirdsapziņas negultos ne mazākais līdzvainības pārmetums. Marketants bijis pārāk neapdomīgs un, galvenais, viegli aizrāvās. Viņa to atturējusi un pamācījusi, viņa vispār bijusi pret to ļoti laba, bet bez panākumiem.

— Tādi jūs esat, vīrieši. Bet pietiks, pietiks! Citādi jūs varat nodomāt, ka es jūsu draugu aprunāju. Nē, par Marketantu es nedrīkstu sacīt nevienu vārdu ļaunu. Viņš patiesībā bija viscēlākais cil-

vēks pasaulē. Neviens tā neprata dzīvot kā viņš. Viņš patiesi bija vienīgais starp vīriešiem, kurš nezūdījās par rītdienu. Atminaties, toreiz, Dansingā. Es šo nakti nekad neaizmirsīšu... Bet tagad viņa vairs nav... Mana Artura vairs nav... Katru otru dienu es aizeju uz viņa kapu, un tur ir tik klusi, tik vientuļi, un sniegs laistās saulē kā tūkstošiem dimanta asariņu...

Viņa sēdēja Videnieka priekšā dziļi noliektu galvu. Viņas skumjas, bez šaubām, bija īstas. Bet ko Videnieks varēja viņai atbildēt? Viņš laužīja galvu, izjūzdams neveiklību, kā neatrod piemērotus vārdus. Marketanta draudzene pēc brīža turpināja:

— Nu jau ir divi mēneši, bet pēc Marketanta nāves es neesmu redzējusies tikpat kā ne ar vienu cilvēku. Ticat vai nē, bet dzīve man pilnīgi apnikusi. Es esmu palikusi viena vienīga pasaulē, man nav pat, ar ko parunāt. Mājās... jūs nevarat iedomāties, cik mājās vientuļīgi. Un arī darbā es jūtos tāpat.

Videnieks dabūja zināt, ka Marketanta draudzene sauc par Fridu Kreisler, ka tai ir divdesmit pieci gadi, ka viņa kādreiz apmeklējusi Draudziņas ģimnaziju un tagad strādā apgabaltiesā, kur Marketants tai īsi pirms nāves bija izgādājis vietu.

— Viņš tā gribēja... Viņam droši vien bija jau sen prātā pašnāvība un tāpēc viņš izgādāja man darbu. Bet kā lai es tur strādāju? Zināt, šie apgabaltiesas ierēdņi ir gatavie fleksiberi.

Runādama, tā pamazām atdzīvojās. Viņa pat atcēla savu melno sēru šķidrautu — un tad nāca redzamas viņas skaistās, lūdzošās acis. Bet atkal un

atkal viņa atgriezās pie sava mirušā drauga, kurš tai bija bijis tuvāks, nekā viņa to agrāk varēja novērtēt. Izrādījās arī, ka Marketants ļoti daudz viņai bija stāstījis par Videnieku un ka bez tam viņa pati to pienācīgi novērtējusi toreiz, Dansingā.

— Jūs, bez šaubām, bijāt ļoti mīli draugi. Nu, bet ko es runāju, ko es runāju! Galu galā jūs par mani varat nodomāt nezin ko. Aiz muguras jūs, bez šaubām, smiesaties? Nē, sakāt nopietni?

Videnieks apgalvoja, ka nebūt nedomā smieties — un arī tiešām nedomāja smieties. Viņam bija tikai neveikli. Viņš nevarēja atrast pareizo toni un, galvenais, jutās nebrīvs savas istabas plānajās sienās, kurām bija ausis ja ne visās četrās, tad vismaz trijās debesu pusēs.

— Nē, nē, jums liekas smieklīgi, — Frida Kreisler iesaucās. — Es redzu no visas jūsu izturēšanās. Un tas arī tiešām drusku savādi. Kas tā par sievieti, kas ienāk svešā istabā un tūlīt izsūdz savas bēdas? Galu galā pašai jāsmejas.

Viņa patiesi iesmējās. Bet pie tam viņas acis jo projām raudzījās lūdzoši un smiekli, šķiet, pārvērtās par asarām. Jā, viņa jutās ļoti nelaimīga. Galvenais, vientuļa, tik vientuļa, kā tikai sieviete var būt vientuļa. Pie viņas savādās dabas nekāda sabiedriskā dzīve nebija iespējama. Bet viņa tā alka pēc plašuma, pēc dzīviem cilvēkiem.

Viņas iztraucēja avižu iznēsātāja. Marketanta draudzene ārkārtīgi nobijās. Viņa nezināja, ko iesākt, kur palikt.

— Es iešu... es iešu... — viņa čukstēja, nolaidama šķidrautu pār seju.

Ari Videnieks nobijās. Viņam nepatika, ka to pārsteidz ar šo sievieti. Viņi taču bija tik sveši viens otram, bet katrs, kas tos redzētu kopā, nodomātu nezin ko! Nu, un viņš nebija no tiem individualistiem, kuri neliekas par sabiedrību zinām. Šai ziņā viņš stipri atšķīrās no nelaika Marketanta.

Kad izrādījās tikai avīžu iznēsātāja, viņš uzelpoja vieglāki. Ari Frida Kreisler apmierinājās un — ak, Dievs! — apsēdās atpakaļ uz krēsla. Tas, bez šaubām, bija drusku par daudz. Bet ko viņš varēja šinī gadījumā iesākt? Sacīt, ka tam jāiet darīšanās? Bet tanī vakarā viņam nekādās darīšanās nebija jāiet un — ja arī būtu jāiet — viņš neuzdrošinājās ķerties pie tik šabloniska līdzekļa. No otras puses, kāpēc nepasēdēt? Frida Kreisler nemaz tik sliktā nebija. Tiesa, viņu nevarēja saukt par skaistu, ar viņu nevarēja spīdēt sabiedrības priekšā, bet divatā, krēšļainā istabā, tā likās interesanta. Par visām lietām, viņa neatstāja nožēlojamu iespaidu, kā to varēja iedomāties pēc visas viņas uzbāzības. Viņa bija kaut kas īpatnējs, kaut kas savādāks, nekā pie citām tamlīdzīgām sievietēm. Varbūt, to varēja izskaidrot ar viņas inteliģenci, viņas nopietno valodu, kad tā sāka runāt par vispārējām lietām, piemēram, par mākslu un teatri. Bet šoreiz viņi runāja par mākslu diezgan maz. Dabūjusi zināt, ka Videnieks strādā «Polinezijas Tranzitā» kā korespondents, Frida Kreisler sāka to iztaujāt tik sīki un lietpratīgi visās viņa saimnieku uzņēmuma operācijās, kā kad tā būtu valsts kontroles vai nodokļu departamenta ierēdne. Tūkstots latu peļņas nedēļā uz valutas starpību vien! Lūk, ja korespondenti paši ap-

mainītu zeltu pret latiem un sudrabu! Jā, tiešām, iespējams tas bija, bet vai tad Videniekam tādas lietas varēja ienākt prātā? . . .

Viņi nosēdēja gandrīz līdz pusnaktij. Beidzot Frida Kreisler iesaucās, ka var nokavēt tramvaju un, neļaudama sevi pavadīt, aizgāja. Aiziedama, viņa apsoliņās, ka turpmāk nekad netraucēs Marketanta draugu.

Bet jau trešā vai ceturrtā dienā viņa atkal ieradās. Šoreiz tā bija bez sēru šķidrauta un par Marketantu vairs nerunāja. Viņai vienkārši esot palicis garlaicīgi, viņa labprāt gribētu izklaidēties.

— Zināt, kā toreiz.

Videnieks stipri apjuka. Vispirms, viņam izlikās Fridas Kreisler ierašanās drusku pārsteidzīga; otrkārt, viņš bija bez naudas. Galvenais — bez naudas.

— Vai lai saku jums taisnību? Man tikai pārs latu kabatā, bet ar to nepietiek ne kinematografam.

Ak, kinematografu viņa nemīl. Bet viņa jau šoreiz pati var maksāt. Viņa tāda pat ierēdne, kā viņš, un bez tam — viņa taču pirmā aicina. Bet kas aicina, tam jāmaksā. Jautājums vienīgi, vai ar trīsdesmit trim latiem pietiks — tik daudz viņai bija kabatā.

Videnieks šaubījās, vai iet vai neiet. Viņš vispār bija lēnāks, kautrāks, nekā netaisnais Marketants. Bez tam viņam šī sieviete maz interesēja. Viņa ideāls bija klusa, atturīga meitene, kurai dzīve vēl pilnīgi sveša un kurai kā tādu viņš varētu iemīlēt uz visu mūžu. Tiesa, bagātu namsaimnieka mei-

tu vai pat bagātu atraitni tas būtu ņēmis arī bez sevišķas iemīlēšanās, bet tādas, protams, negadījās.

Galū galā viņš aizgāja ar Fridu Kreisler uz kādu klusāku restoraņu, kur tos neviens nepazīna. Baidīdamies, ka nepietrūkst naudas, viņi dzēra tikai lētus un stiprus dzērienus, kas drīz vien ienesa galvās lielu jucekli. Viņu vienīgā saruna bija šis pārdošais gājieni uz nomaļo restoraņu un degvīna dzeršana.

— Kā divi bijušie cilvēki, — Frida noteica.

— Jā, gandrīz, — Videnieks piekrita.

Un tomēr nē! Bijusē Marketanta draudzene neatrada šai gājienā neko tādu, kas varētu viņus pazemot viņu pašu acīs. Viņi nav vainīgi, ja tiem nav naudas. Bet kas zīmējās uz aizspriedumiem, tad citiem tur nav nekāda daļa, jo vairāk tāpēc, ka paši viņi savās sirdīs paliek nevainīgi.

Tālāko Videnieks vairs labi neatminējās. Viņš atmodās otrā rītā viesnīcas numurā, bet tikai ne viens: uz dīvāna, kas atradās pie pretējās numura sienas, gulēja Frida. Viņa bija apsegusies ar mēteli un tikko manāmi drebēja.

— Auksti?

Jā, viņai bija auksti.

III.

Frida sāka iet pie Videnieka ik pārdienas. Parasti viņa kaut ko aizmirsu, bet līdz ar to atzinās, ka atnākusi vienkārši patērzēt. Īsā laikā Videnieks dabūja iepazīties ar visu viņas garderobi, kas sastāvēja no pieciem-sešiem uzvalkiem un to kombinācijām. Viņa ģērbās ar garšu, bet, spriežot pēc tintes

un liķieru plankumiņiem, kas šur tur bija iesūkušies, nepiegrieza apģērbam sevišķu vērību.

— Liela muiža! — skanēja viņas atbilde, kad tai aizrādīja uz plankumiem.

Videnieks sevī dusmojās un visādi mēģināja tikt no viņas vaļā, bet pie tam rikojās tik glēvi, ar tādu kautrību, ka drīzāk iedrošināja, nekā atbaidīja neaicināto draudzeni. Pa daļai pie viņa kautrības bija vainīgs nejaušais parāds, kuŗu vajadzēja atlidzināt. Tas nenācās viegli. Viņš pelnīja tikai pusotra simta latu mēnesī, bet daudz maz pieklājīgas vakariņas maksāja piecdesmit latu. Tiesa, varēja jau kaut kā sakombinēt, varēja galu galā aizņemties, bet tādā gadījumā visa šī goda lieta neatmaksātos. Te viņam ienāca prātā, ka, apmainot zeltu pret sudrabu, varēja labi nopelnīt. Viņš bieži pārvadāja naudu — mārciņām smagus maisiņus ar zelta un sudraba monetām. Ja lielākās, vērtīgākās monetas izņemtu un viņu vietā ieliktu mazākas, protams, par tādu pat nominalvērtību? Grēks šinī gadījumā nebūtu nekāds, tāpēc, ka «Polinezijas Tranzita» direkcija te pelnījās gluži privatā kārtā un nekam nekādas norēķinus par kursa starpību nesniedza. Grūtības un noziegums pastāvēja vienīgi pavadvēstulu pārtaisīšanā, kur lielāko monētu skaitu vajadzēja pamazināt un mazāko — palielināt. Vēstules parasti rakstīja ar ķīmisku zīmuli, atsevišķas sumas pieminot vienkāršiem cipariem. Bet vai galu galā visa šī machinacija nebija tas pats, kas Marketanta piesavināšanās? Idejiski, bez šaubām, viens un tas pats. Un dēļ kam? Dēļ sievietes, kuŗa viņam uzmācās ar savu vientulību un kuŗu viņš līdz šim nebija pat ne skūpstījis.

Bet skūpstīt viņš taču varēja. Viņš ne tikai bija pārliecināts, bet neapšaubāmi redzēja, ka viņa ilgojas pēc skūpstiem un glāsta. Daudzas naktis tie nosēdēja kopā kā mēnešsērdzīgi. Viņu valoda palika arvien klusāka, viņu rokas neapzinīgi meklēja viena otru. Dažreiz Videniekam pat likās, ka Frida sniedzta viņam pretī, ka viņa pamirst milas gaidās... Bet nē, viņš nedrīkstēja tādas lietas pieļaut! Trīsdesmit latu kā trīsdesmit sudraba grašu stājās ceļā. Kā tas izskatītos! Par ko viņš pārvērstos pats savās acīs! Iznāktu, ka viņš šo sievieti izmanto.

Bet kādreiz viņa sapīka. Viņas lūdzošajās acīs iedegās tumša, naidīga uguns.

— Galu galā tu esi garlaicīgs cilvēks, Pāvil.

— Kā tā?

— Vienkārši garlaicīgs. Toreiz, kad mēs iepazināmies, tu likies pavisam citādāks.

— Toreiz... — Videnieks nomurmināja, jūdams, ka arī viņu pārņem īgnums, — ja man būtu tie sešdesmit lati, kuŗus es palaidu...

— It kā ar naudu vien var aizdzīt garlaicību...

— Zināmos gadījumos tikai ar naudu.

— Nu, tad ej, dabū naudu! Tavā vietā es būtu izrāvusi kaut vai no elles.

Tas, protams, bija pateikts skaidri un atklāti, kaut gan viņa, it kā nožēlodama savus vārdus, tūlīt nolaida acis un lūdza par tādām lietām vaīrs nerunāt. Bet Videnieks šo sarunu nevarēja aizmirst. Viņš ne tikai pārliecinājās, ka viņa atzinums ir bijis pareizs, bet nolēma arī katrā ziņā sadabūt naudu, kaut vai tiešām būtu jāizrauj no elles. Viņš tikai nezināja, ko pēc tam iesākt: nomest naudu Fri-

dai pie kājām, piemetinot: «Lūdzu, te būs tava nauda,» jeb piesūtīt to pa pastu līdz ar vēstuli, ka tagad visi sakari starp viņiem pārtraukti. Bet kur ņemt naudu? Vienīgā iespēja — pamēģināt ar valutas starpību. Labākā gadījumā tur varēja nopelnīt simts līdz divi simti latu uz vienu braucienu, kas daudz ko nozīmēja. Tāpēc atlika iegrozīt, lai ātrāk komandē uz robežu.

Pārpratumus un izskaidrošanos viņi turpmāk izvairījās. Tikai Frida ar katru dienu palika tumšāka, skumjāka. «Dzīves apnikums» bija visbiežākie vārdi, kurus viņa lietoja.

— Negaļlaikojies, — Videnieks tai pa daļai atzinās savā planā, — man drīz būs nauda, un tad mēs padzīvosim.

Frida atbildēja:

— Vai tas kādreiz notiks?

Bet tas notika ātrāk, nekā viņa domāja. Videnieks dabūja komandējumu jau pēc dažām dienām un atgriezās ar diezgan lielu sumu, visu zelta un sudraba monetās. Aģenti te, zināms, bija savu daļu jau apmainījuši pret siknaudu, bet tik daudz vēl atlika, ka arī Videnieks varēja šo to atlicināt. Bet kā to izdarīt? Neuzdrošinādamies pats neko uzsākt, viņš pārgāja ar naudas maisiņiem mājās un nogulēja visu dienu gultā, gaidīdams uz Fridu. Frida ieradās vēlu vakarā un, kā parasts, klusi piedauzīja pie durvīm. Videnieks tūlīt parādīja viņai pavadvēstuli.

— Lūk, ja mēs šito varētu pārtaisīt? Bet es, jāatzīst, neuzdrošinos.

Frida izlasīja vēstuli mierīgi, kā lietpratējs, drusku piemiegama acis.

— Kas te ko nepārtaisīt, — viņa noteica pārliecinošā balsī.

Kopīgiem spēkiem viņi pārlaboja sumas, atstādami vairāk simts zelta vienību vietā tikai pusi, bet sudraba siknaudu attiecīgi pavairodami, kas tiem, pēc Fridas vārdiem, izdevās ļoti apmierinoši. Un, vispār, kas šai nevainīgajā jokā varēja būt neapmierinošs?

Otrā dienā Videnieks aiznesa pārmainītās sumas uz kantori. Viņa spekulāciju neviens neievēroja, tikai kasieris aizdomīgi norūca:

— Blēži, siknaudā vien sāk maksāt.

Frida pārdeva aizturēto zeltu biržā un peļņu nolika Videniekam uz galda:

— Te būs simts piecdesmit latu.

Simts piecdesmit latu! Tā bija vesela mēneša alga. Videnieks piedāvāja Fridai pusi, bet viņa smiedamās atteicās, piebilstama:

— Aizbrauksim labāk uz Dansingu.

IV.

Starp viņiem nodibinājās jaunas attiecības, daudz tuvākas, daudz siltākas, nekā līdz šim. Un tikai tagad Videniekam atklājās, cik rafinēta varēja būt šis uzbāzīgās sievietes mīla. Viņas glāsti likās tik izsmalcināti un reizē tik liesmaini, ka, šķiet, tikai viņa vienīgā prata mīlēt. Gandrīz katru dienu viņa nesa Videniekam puķes un sauca to par «mīlo draudzīņu». Bet, no otras puses, viņa nekad neapgrūtināja «mīlo draudzīņu», ja viņš nebija viens. Pat uz ielas, kad viņš gāja kopā ar darba biedriem vai citu kādu svešu cilvēku, viņa izlikās nepazīstam to un

aizsteidzās garām ar noliektu galvu, kas Videniekam likās vairāk kā smalkjūtīgi un par ko viņš bija bezgala pateicīgs savai draudzenei. Taisni šī sevis noliegšana, šī smalkjūtība citu klātbūtnē, padarīja viņas uzbāzību ciešamu, pat interesantu, un Videnieks sāka pamazām aprast ar to.

Naudas apmaiņu viņi atkārtoja katrā izdevīgā gadījumā un aizvien bez sarežģījumiem. Ziema tiem pagāja savādā tvanā. Pēc katra «ķēriena» (kā Frida sacīja), viņi pavadīja rožainu vakaru Dansingā, Fokstrotā vai citā kādā spožākā nakts lokālā, bet nakti pārlaida viesnicā. Visskaistākos brīžos Frida mēdza iesaukties: «Draudziņ, nu iet par traku», bet pati tūlīt steidzās piebilst:

— Tagad jau visi tā dzīvo.

Jā, tagad visi tā dzīvoja! Lai runā ko grib, lai pātaro, lād un spārdās kājām, bet skaista tomēr bija šī stiliskā, rožainā nakts dzīve, kad varēja būt tur, starp tiem, kas atradās sabiedrības augšgalā, bet tagad, naktī, sēdēja blakus kā līdzīgs līdzīgam. Un ja viss tas maksāja naudu, ja dzīvots tika pāri līdzekļiem, tad arī te bija zināms skaistums, varbūt pat vienīgais skaistums, vienīgā mūsdienu romantika.

Frida apmeklēja Videnieku arvien biežāki un viņi runāja par visu ko pasaulē, tikai ne par nākotni. Toties Frida mīlēja stāstīt par savu pagātņi. Ar ko viņa nodarbojās līdz šim? Taisnību sakot, tas bija bēdīgs stāsts. Kādreiz viņa gribēja kļūt par aktrisi, bet no tam, kā redzams, nekas prātīgs neiznāca. Vēlāk viņa strādāja mazā vācu privātskolā, tikai šis darbs viņai drīz apnīka. Pēc tam viņa dabūja vietu Krievu Ārējās Tirdzniecības bankā, bet uznāca re-

volucija un banka izputēja. Turpmāk viņa gāja no vienas iestādes uz otru un, pateicoties tādai vietu maiņai, pazīna daudz, ļoti daudz cilvēku...

Bez tam vēl Videnieks dabūja zināt, ka viņa jau no bērnības dzīvo kaut kur ārplisētā, ka viņai ir tēvs, māte, brālis un vairākas māsas, ka viņas māju apstākļi nav apskaužami, ka nereti tai jālīdz mazgāt veļu, tāpēc ka māte bieži slimo un māsas vēl ir par jaunām. Bet viņa nekad neželējās par savu grūto dzīvi un ja tai kādreiz palika skumji, ja viņas skaidrās acis sāka raudzīties pārāk lūdzoši, tad vienkārši aiz garlaicības, savādas, neizprotamas garlaicības, dzīves tukšuma apziņas. Tāpēc viņa arī domāja par nāvi.

Bet ko Videnieks tur varēja līdzēt? Viņš pacietīgi klausījās draudzenes atklājumos, neuzdrošinādamiem to pārtraukt. Bet patikt šie stāsti viņam nepatika. Galvenais, tas nebija nekas jauns, gluži nekas jauns.

— Draudziņ, es tev kādreiz parādīšu savu dienas grāmatu, — viņa ieminējās un nepagāja ne trīs dienas, kad Fridas dienas grāmata atradās Videnieka rokās.

Viņš atvēra dienas grāmatu ar lielu ziņkārību, cerēdams tur atrast visādus intīmus noslēpumus, naidīgas, sievišķīgas sirds lietas, domas par vīriešiem, piemēram, viņu. Bet nekā tamlīdzīga šai grāmatā nebija. Frida rakstīja pārāk augstā, pārāk sausā, Videniekam maz saprotamā stilā par dzīves nozīmi un saviem gara pārdzīvojumiem. Visvairāk viņa interesējās par sevi, bet pārāk abstrakti, pārāk filozofiski. Viņa nevarēja saprast savu pretrunīgo dabu,

savas tieksmes pēc raibas, vispusīgas sabiedrības un klusa mierīga kaktiņa. Viņa brīžiem apgalvoja, ka dzīve to nevar piepildīt, ka viņas prasības ir pārāk tālu ejošas, bet tad atkal atzinās, ka būtu mierā ar visšaurāko, visklusāko ikdienu, ja vien gadītos kāds, kas to saprastu. Dažās, nesen atpakaļ rakstītās lapās pamirdzēja tiešām liels iekšējs prieks, skaļi «Evoe», bet tas zīmējās uz mirušo Marketantu. Frida neliedza — Marketants bija vienīgais, kurš to kaut cik saprata. Turpretī Videnieku viņa nepiemīnēja nevienā rindiņā.

Bet kāpēc viņa visu to viņam rādīja? Kas Videniekam bija jāzina par viņas attiecībām pret Marketantu? Jeb, lai viņš sajūsminājas par viņas inteliģenci, viņas garīgajiem apvārkšņiem? Videnieks to vienkārši nespēja. Viņš ļoti maz interesējās par dvēseļu noslēpumiem, par Nīčes aforismiem, Šopenhauera pesimišmu, «Nachtvachen von Bonaventura» un tamlīdzīgām lietām. Bet, par cik viņš nespēja sajūsmināties par Fridas garīgajām tieksmēm, viņas problematisko dabu, par tik tas bija pārāk kautrs, pārāk padevīgs, lai pretotos viņas iedomām, kas palika arvien dīvainākas.

Lūk, viņa sadomāja sniegt Videniekam stundas.

— Tev, draudziņ, jāmacās, — viņa apgalvoja; — tu vēl esi diezgan neaptēsts. Gribi, es palīdzēšu?

Un kaut gan Videniekam viss tas likās smieklīgi, viņš nevarēja atteikties no franču un vācu stundām.

Frida sāka interesēties arī par viņa garīgo pasauli un ieteica tam lasīt smagas, garlaicīgas grāmatas par kulturas vēsturi, filozofiju, tautsaimniecī-

bu. Viņa iemaisījās arī viņa apģērba jautājumos un tualetē, uzspiezdama tam jaunu, neparastu matu valkāšanu un savādus kaklautus. Beidzot, viņa uzstāja, lai Videnieks noņem lielāku istabu, kurai, galvenais, būtu atsevišķa ieeja, un nelikās tik ilgi mierā, līdz kamēr istaba bija noņemta. Pie tam viņa pati palīdzēja to iekārtot, visu pārstādidama pēc sava prāta.

Pamazām Videnieks pārvērtās it kā par rotaļu Fridas Kreisler rokās. Bet ne gluži.

V.

Kādu rītu, kad Videnieks vēl nebija aizgājis uz darbu, Frida ieradās pie viņa ar čemodanu un noteica jautrā balsi:

— Vakar atstāju vietu.

— Apgabaltiesā?

— Jā, es nevaru vairs izturēt. Man tur apnicis līdz kaklam.

— Tomēr... ko tu domā iesākt?

Frida ātri un pētoši paskatījās Videniekam acīs.

— Neko. Kā līdz šim. Tu man atļausi palikt šodien pie tevis un gaidīt, kamēr tu pārnāksi?

— Paliec, — Videnieks atbildēja, juzdams, ka kaklā viņam kaut kas iespiežas un atbilde noskan pārāk dobi.

Bet Frida laikam neievēroja pārmaiņu, kas norisinājās viņa sejā un balsī. Jeb, varbūt, viņa par šo pārmaiņu neko neiztaisīja? Pavadījusi Videnieku līdz trepju laukumiņam un noskūpstījusi to, viņa atgriezās atpakaļ istabā. Par laimi, jaunā saimniece bija pieradusi pie tās...

«Ko lai tagad iesāk? Videnieks domāja, iedams uz darbu. Viņam ienāca prātā Fridas vārdi: «Tagad jau visi tā dzīvo». Acīmredzot, viņa ticēja, ka draugam iepatikusi šī dzīve. Bet tad viņa maldījās, ļoti maldījās. Bija mirkli, kad Videnieks it kā atjēdzās — un tādos gadījumos viņš ar bažām domāja, kā tikt no Fridas vaļā. Vai viņa bija ļauna? Nē. Vai viņa nesniedza tam visu, ko vien sieviete varēja sniegt? Jā, un pat vēl vairāk. Neviens nekad nevarēja iedomāties, cik daudz bagātību, cik bezgala dažādību bija šai sievietē. Un tomēr, viņš gribēja tikt no viņas vaļā. Kaut kur dziļi zemapziņā viņš to ienīda, pats kaunēdamies par savu naidu. Viņā bija visas tīkamākās sievietes īpašības, bet milēt to nevarēja. Viņa neprasiņa sev gandrīz nekā — un tomēr likās pārāk prasoša. Viņa izrādīja lielu sapratu un smalkjūtību, bet līdz ar to bija par daudz uzbāzīga. Upurēdamās Videniekam — bez kā viņš būtu to lūdzis upurēties, — viņa gaidīja upurus arī no viņa. Kad pietrūka naudas, viņa atdeva visu, kas tai bija klāt un uz Videnieka iebildumiem, ka viņš negrib rīkoties ar viņas līdzekļiem, noteica:

— Draudziņ, man nekas nav žēl.

Tas bija tiesa, bet līdz ar to viņa pastāvīgi interesējās par tranzīta naudas sūtījumiem un pārņēma Videniekam, kad tas izlaida kādu izdevīgu apmaiņu, kur, kā viņa teica, «varēja labi nopelnīt». Likās, viņai nekā nevajaždzēja un tomēr nekad nekas nebija par daudz. Bet, par visām lietām, viņa aizmirsa savas skumjas, savas drūmās domas par «dzīves apnikumu». Pat viņas acis pārvērtās, zaudēdamas lūdzošo izteiksmi, kas Videniekam tā patika.

Bet tagad? Ko tagad lai iesāk? Acīmredzot, viņa gribēja apmesties pie viņa uz dzīvi. Jau agrāk, jau no pirmās dienas viņa bija to mēģinājusi, bet laikam neuzdrošinājās, tāpēc ka Videnieks pārāk stingri tādas iedomas noraidīja. Bet šodien viņa, kā likās, bija nolēmusi izvest savu planu galā. To liecināja čemodans, kuŗu viņa ar tādu iepriekš pārdomātu žestu nolika istabas kaktā. Un vietas atteikšana arī kaut ko nozīmēja. Viņai bija apnicis, tas tiesa, bet viņa arī domāja, ka pietiks ar tiem līdzekļiem, kurus viņi ieguva no naudas maiņas. Bez tam viņa pēdējā laikā stipri fantazēja par jauniem, daudz bīstamākiem ienākuma avotiem, piemēram, ar vekseliem.

— Tagad ir vekselu laikmets, — viņa apgalvoja, rādīdama Videniekam blankas ar skanošiem parakstiem...

Atgriezies pēc darba stundām mājās, Videnieks atrada Fridu gultā, saritinājušos kamolā, ar grāmatu rokā. Viņa ātri, kā meitene, uzlēca kājās un apkrita viņam ap kaklu.

— Mīlais, kā es gaidīju tevi!

Videnieks novērsās. Izšķirties vajadzēja tūlīt, bez liekas vilcināšanās. Baidīdamies paskatīties uz draudzeni, viņš noteica vēl dobjiāki, vēl aukstāki, kā no rīta:

— Tā nevar, mīlā.

Viņa smaidot ielēta acis.

— Kā nevar?

— Tu jau zini.

— Nē, es nezinu.

— Nu, gluži vienkārši: visam ir robežas.

Tas Videniekam iznāca tik salti, tik nepielūdzami, ka viņš pats pabrīnējās par saviem vārdiem. Brīdi viņi stāvēja klusu, domādami katrs savas domas.

— Tev nepatik, ka es atnācu te dzīvot? — viņa ievaicājās naivā balsī — un tas Videnieku tā pārsteidza, ka viņš ziņkārīgi pacēla galvu, lai redzētu, kāda viņa šīnī brīdī izskatās.

Fridas sejā atspoguļojās nevainīgs izbrīns. Viņa laikam neticēja, ka Videnieks runā nopietni, vismaz tā varēja izskaidrot viņas pārsteigto sejas izteiksmi. Bet pamazām viņa sāka sarkt. Sārtums kā uguns izplatījās pa visu viņas dzeltenpelēko seju. Viņa nosarka tik dziļi, tik pilnīgi, ka pat ausis pieplūda asinīm. Tikai viņas acis vēl neticēja. Tās raudzījās pārāk vaicājoši, pārāk lūdzoši, it kā cerēdamas, ka Videnieks atsauks savus vārdus, padarīs tos par joku.

Videnieks tomēr izturēja pārbaudījumu. Lai viņu nepārprastu, tas paņēma Fridas čemodanu un pārcēla pie durvīm. Tagad viss bija pateikts vairāk kā skaidri...

— Tu nopietni? — Frida noprasīja lūztošā balsī un, nenogaidījusi atbildi, izsteidzās ārā.

Čemodans palika istabā, bet kad Videnieks pamanija Fridas aizmāršību un izmetās ar aizmirsto priekšmetu viņai pakal uz trepēm, nevienas dzīvas dvēseles tur vairs nebija.

Otrā dienā viņš aizrakstīja Fridai, lai tā ierodas pēc savām mantām, piemetinādams izlīdzinošā tonī, ka noticis vienkāršs pārpratums un ka pēc viņa domām nevajadzētu šķirties ar naidu. Viņš nogaidīja

līdz vakaram, bet Frida tomēr neatnāca un neatsūtīja arī nevienu pakuļ. Tas Videnieku sakaitināja. Viņš pasauca ekspresi un lika aiznest čemodanu uz Fridas adresi. Kad jau, tad jau: varbūt, ka tā būs prātīgāk...

Nedēļu vēlāk viņš nejauši izlasīja laikrakstos, ka Meža kapos atrasta nozāļojusies nepazīstama sieviete, kuŗa pēc kapraču izteicieniem trīs iepriekšējās dienas pavadījusi pie Artura Marketanta kapa. Tā tad Frida? Videnieks ārkārtīgi uztraucās un, baidīdamies, ka var iznākt nepatikšanas, atstāja savu nelaimīgo istabu. Šī paša iemesla dēļ viņš neaizgāja arī uz Fridas bērēm.

Saturs.

	lapp.
1. Stokāns meklē taisnību	3
2. Pēdējais cēliens	37
3. Neredzamā	65
4. Roberta dzīves sākums	79
5. Sirdsapziņa	119
6. Gadījums jūrā	145
7. Aizdomas	159
8. Cilvēks haki uzvalkā	181
9. Jaunā dzīve	203
10. Restoranā	219
11. Sapnis pavasarī	229
12. Frida Kreisler	239

Kārļa Zariņa grāmatas.

Skumju paradize. Stāsti.

Dzīvība un trīs nāves. Romans.

Barons. Stāsti.

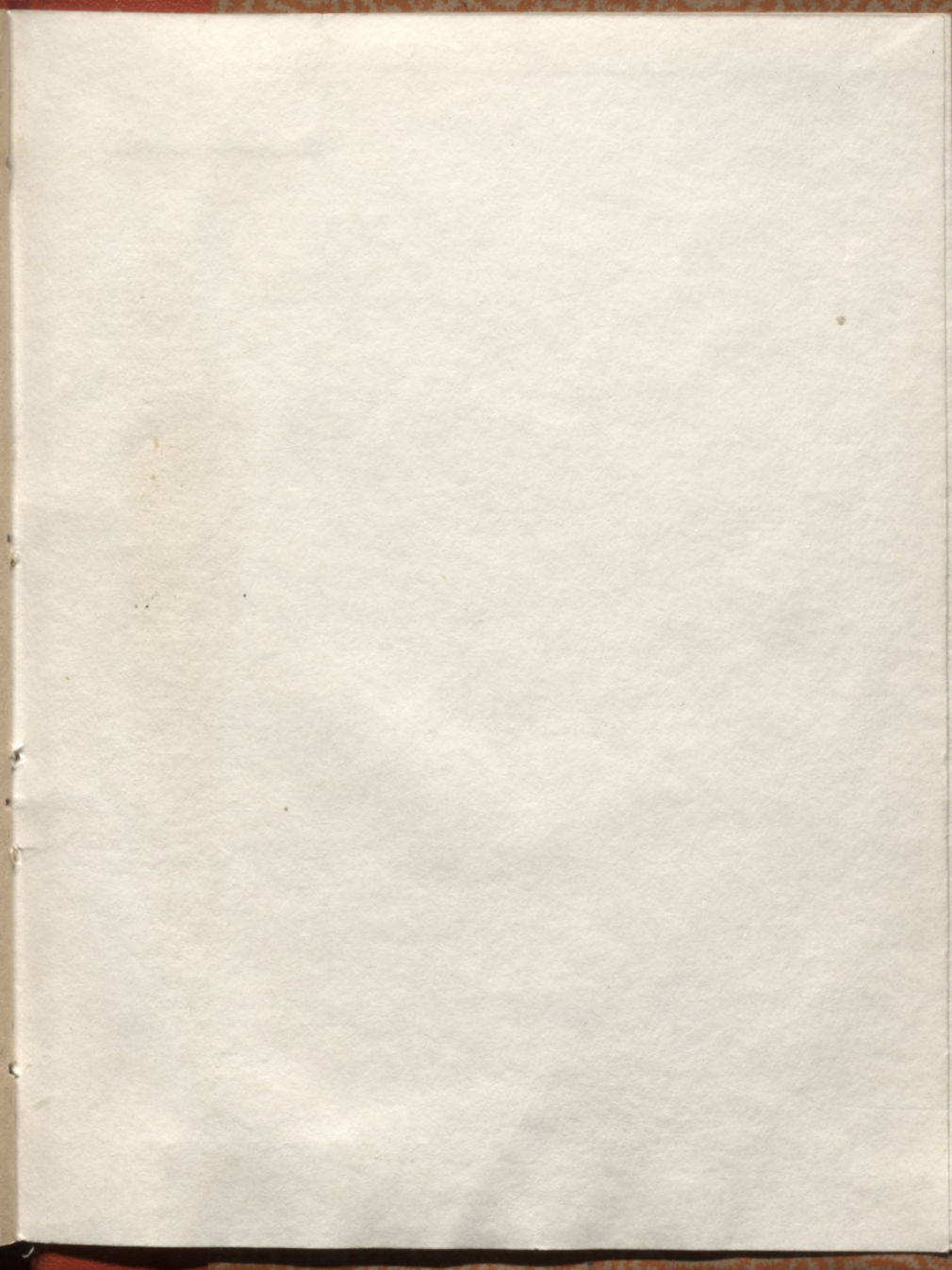
Brāļu dēli. Romans.

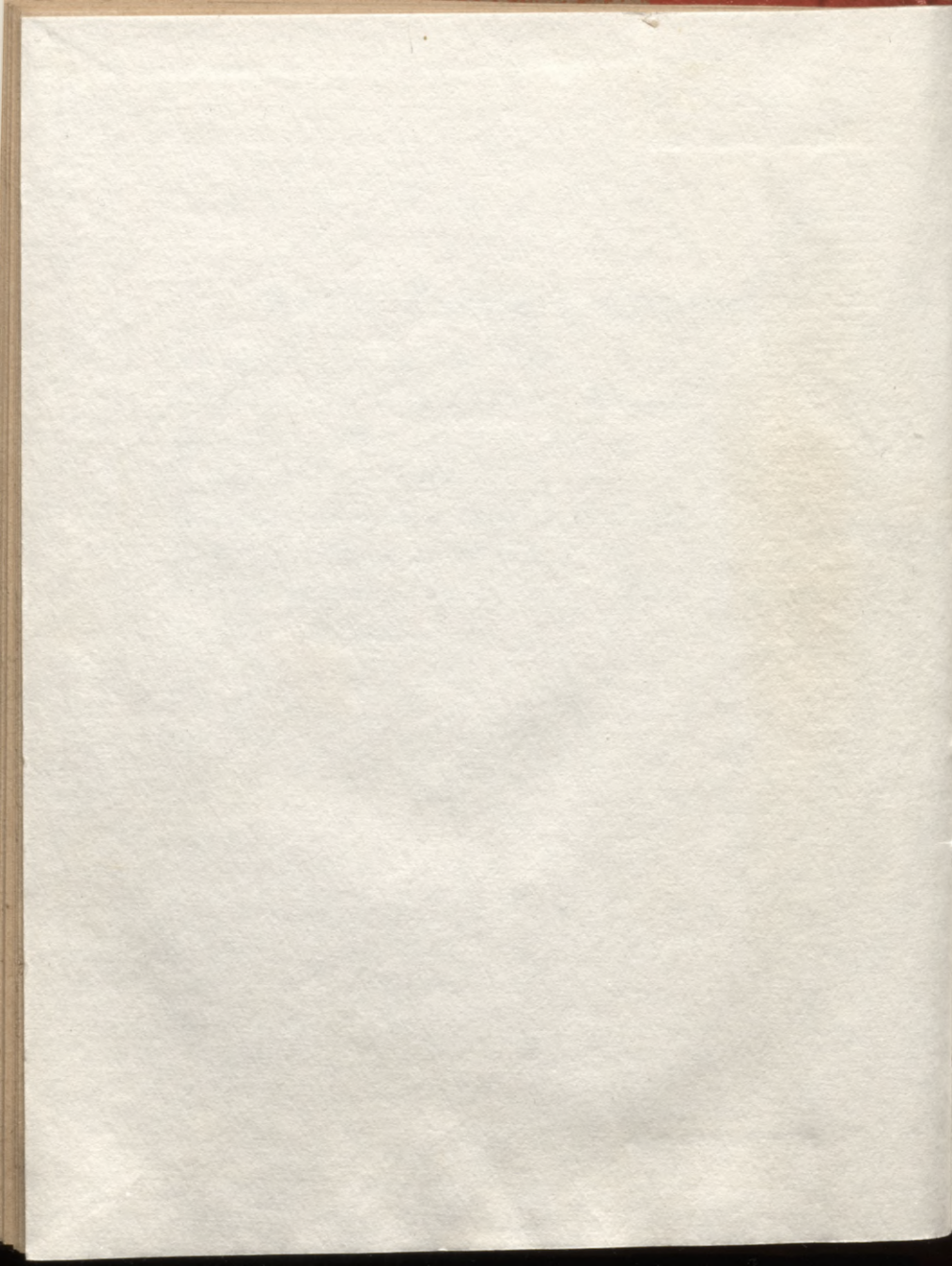
Savādi cilvēki. Noveles un skices.

Svēres. Stāsti un noveles.

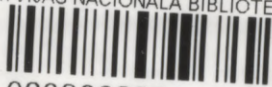
Gluži veltīga varonība. Stāsti un noveles.

Pelni. Romans.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309068860

8